

**ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

**Всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів**

**"Молодіжна військова наука
у Київському національному університеті
імені Тараса Шевченка"**

25 квітня 2019 року

**За загальною редакцією к.пед.н., доц.,
заслуженого працівника освіти України
генерал-майора І.В. Толока**

Київ – 2019

**УДК 355(477)37
ББК 32.26.8-68.49**

*Рекомендовано до друку Вченою радою Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол від 25.04.2019 № 12).*

Т30 Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів "Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка" [Текст] / за заг. редакцією І.В. Толока. – К. : ВІКНУ, 2019. – 344 с.

Опубліковано тези доповідей молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, інших вищих військових та вищих навчальних закладів України, вітчизняних фахівців із: актуальних питань інформаційно-пропагандистського забезпечення в Збройних Силах України, актуальних проблем психологічного та інформаційно-пропагандистського забезпечення в Збройних Силах України; технічних проблем озброєння і військової техніки та технологій подвійного призначення; актуальних проблем правового забезпечення діяльності військ (сил) в контексті новітніх безпекових викликів; фінансів; інформаційно-психологічної боротьби у воєнній сфері; актуальних проблем лінгвістичного забезпечення Збройних Сил України; геоінформаційного забезпечення Збройних Сил України; сучасних комунікаційно-контентних процесів у безпековій сфері.

Редакційна колегія:

Толок І.В., ген.-майор, к.пед.н., доц., голова
Шарий В.І., д.військ.н., проф.
Ленков С.В., д.т.н., проф.
Білан М.Б., п/п-к, к.філол.н., доц.
Хом'яков Д.О., п/п-к, к.ю.н.
Савков П.А., п-к, к.т.н., доц.
Сизов А.І., п-к, к.е.н.
Параніч О.П., п-к
Лісовський В.М., п-к
Коваль Ю.В., доц.
Жарков Я.М., к.і.н., доц.

УДК 355(477)37
ББК 32.26.8-68.49

© Військовий інститут Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка, 2019

ЗМІСТ

Секція 1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ	14
Бондаренко О.В., Юрков А.В. Умови та фактори що впливають на проведення наступальної операції збройних сил Російської Федерації проти України	15
Валовий М.В. Сучасний стан та перспективи розвитку співробітництва України з ЄС у сфері безпеки та оборони	16
Власков М.В. Інформаційні чинники зовнішньої політики провідних держав світу в сучасних умовах	17
Гаврилюк А.С. Формування іміджу України на міжнародній арені в умовах агресії з боку Російської Федерації	18
Гарькавий Є.М. Генезис та структура стратегічних комунікацій як чинника координації сил оборони	19
Голосна О.С. Політичний міф як основний інструмент маніпулятивних технологій Російської Федерації в Україні	20
Дашківська О.В. Політичний компроміс як чинник стабілізації міжнародної безпеки	22
Дейнека Т.О. Україна та НАТО: необхідність та перспективи розвитку взаємовідносин	22
Дорошенко М.О. Гібридна війна як засіб російської геостратегії	23
Козлов Ю.О. Сучасний стан та вектори зміцнення військової безпеки України	24
Красота І.В., Скорик В.А. Особливості досягнення раціонального співвідношення категорій офіцерського складу Збройних Сил України відповідно до загальноприйнятих показників збройних сил держав-членів НАТО	25
Мельник Я.І., Кривонос А.С. Геостратегічні чинники впливу на кібербезпекову політику України	27
Лифар О.В. Сучасні міграційні процеси в контексті забезпечення національної безпеки	28
Хилько М.І., Максимчук О.О. Інтеграційні проекти Російської Федерації і стратегія розвитку "руського мира"	29
Мельник Я.І., Онопко Д.Ю. Вплив інформаційних загроз на національну безпеку України з боку Російської Федерації	30
Кирик В.Л., Повх Н.В. Поняття новітніх мережево-центричних воєн	31
Сірий С.В., Присташ А.С. Приватні воєнні компанії в Україні – процес легалізування	32
Пугач М.П. Інтеграція України до європейських та євроатлантичних структур в контексті національної безпеки держави	33
Хилько М.І., Самусь Г.С. Політичний аспект релігійної сфери	34
Сірий С.В. Сучасні збройних сили Російської Федерації – виклики для України	35
Джус О.М., Старікова Л.О. Взаємодія збройних сил з іншими військовими формуваннями України в контексті забезпечення національної безпеки держави	36
Хилько І.М., Стужук Ю.П. Роль НАТО у формуванні військової могутності України	37
Сунгурова С.Р. Інформаційні війни: історія, сучасний стан та перспективи	39

Вилко В.М., Сухонос О.І. Гендерна політика у сфері безпеки	40
Зіняк І.А., Хряпак Д.В. Гібридна війна, як різновид асиметричних війн: історія та сучасність	41
Штефаньо А.В. Світовий ринок озброєння: тенденції розвитку	42
Джус О.А., Щока А.О. Інформаційна війна як основа гібридної війни РФ проти України	43
Ющенко А.О. Інформаційно-пропагандистська діяльність Російської Федерації в інформаційному просторі України	44
Якубовський В.О., Корчак Ю.О. Шляхи врегулювання та досягнення миру на сході України	45
Яцино О.В. Модель підвищення кваліфікації фахівців служб персоналу збройних сил США	47
Секція 2. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	49
Абрамян О.В., Дубінченко Ю.М. Управління військовою освітою	50
Автушенко І.Б. Шефська допомога військовослужбовцям ЗСУ як складова соціального захисту	51
Алещенко В.І. Психологічна боротьба у сучасних військових операціях	52
Балабушка Є. Психологічні особливості соціальної адаптації колишніх комбатантів	54
Безносьок О.О. Середня освіта в Україні	55
Беспалько А. Когнітивне епізодичне моделювання як засіб зменшення негативного впливу критичної ситуації	57
Білан М.Б., Гальчус А.О. Моделювання професійної діяльності військовослужбовців	58
Потоцька І.С., Вигівська Д.В. Психологічні зміни у військовослужбовців після отримання психологічної та соматичної травми	59
Вілюра М. Профілактика пияцтва у Збройних Силах України	60
Годайчук Я.В. Розвиток вольової саморегуляції військовослужбовців служби за контрактом	61
Горпинич О.В. Ігрові технології в управлінні	62
Гребенюк Л.В. Формування іншомовної культури майбутніх офіцерів Збройних Сил України для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки	63
Грибок А.О. Психологічні технології самодетермінації розвитку особистості в умовах освітньої діяльності	64
Гуменюк Н.І. Роль та місце аеромедичної евакуації в умовах надзвичайних ситуацій та збройного конфлікту в Україні	66
Дем'янюк О.С., Коваль Ю.В. Автоматизовані систем інтенсивної підготовки військових фахівців	67
Дорохов М.С. Змінення ментальності військовослужбовців на основі європейських цінностей	68
Дубовик Н.А. Особистий імідж викладача вищого навчального закладу	69
Каменюк Ю.В. Психологічні аспекти патріотизму	70

Капланський В.В. Опитувальні методи діагностики розвитку інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх викладачів вищих військових навчальних закладів у системі післядипломної освіти	72
Кожедуб О.В. Страх як основа та мета сучасної інформаційно (мережевої) війни	73
Колісник О.Л., Лалетін С.П. Проблемні питання дезінформації як дії взаємозв'язку брехні з фізіологічними компонентами емоцій	74
Коляда А. Профілактика відхильної поведінки: досвід провідних країн НАТО	75
Копаниця Д. Копінг-стратегії як засоби емоційної регуляції військовослужбовців Збройних Сил України	77
Кравченко К.О. Результати дослідження щодо актуальності створення системи сертифікації офіцерів-психологів Збройних Сил України	78
Кудря М.В. Застосування поліграфа, як перспективний допоміжний інструмент під час кадрових та службових перевірок в Збройних Силах України	80
Легомінова С.В. Конкурентна перевага: стратегічне мислення, стратегія, лідерство	81
Артемов В.Ю., Литвиненко Н.І. Європейські підходи до присудження наукового ступеня доктора філософії в Україні	82
Мась Н.М. Закони педагогічної творчості	83
Мигальчич А.М. Вплив травматичної пам'яті на життєдіяльність військовослужбовців	84
Новосьолова О.С. Ресурси особистості як основа її психологічного здоров'я	85
Пілат М.С. Психологічні маркери тривожності військовослужбовців під час підготовки до бойових дій	85
Пшенична Т.В. Мотиваційні чинники професійної самореалізації військовослужбовців жінок	86
Рябова О.В. Емоційний інтелект як чинник психологічної готовності військового психолога до виконання завдань професійної діяльності	87
Самусь Н.М. Мотивація військовослужбовців до проходження військової служби за контрактом	88
Свинар А.О. Проблема тривожності в сучасній військовій психології	89
Сірий А.В. Мотиваційні чинники воєнного вирішення конфлікту на сході України	90
Сірий С.В. Особливості організації та проведення соціологічних досліджень в Збройних Силах України	92
Соколіна О.В. Практична складова професійної підготовки майбутніх офіцерів	92
Сторожук Н.А., Калишенко К.М. Актуальність формування лідерських компетенцій у військових фахівців в сучасних умовах ведення ООС	93
Сторожук Н.А. Концептуальні засади лідерства у військовому підрозділі	95
Сторубльов О.І. Підвищення ефективності застосування активних методів навчання, методичних занять у ВНП ВЗО	96
Ткаченко А.В. Принципи емоційно-вольової саморегуляції	97
Тракалюк О.Л., Федорович В.В., Красота І.В. Шляхи впровадження стандартів НАТО в системі кадрового менеджменту у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України	98
Філіонович Т.Ю. Психологічна реабілітація учасників бойових дій	99

Фугело О. Професійна "Я-концепція" як основа професійної самосвідомості військовослужбовця	101
Chernykh O., Chernykh Y. Development of professional competency of the teacher of the higher military educational institution – results of sociological survey	102
Черних О.Б., Черних Ю.О. Методика проектування освітньо-професійної програми підготовки офіцерських кадрів	103
Шестопалова М.Ю. Психологічні особливості професійної діяльності військовослужбовців-зв'язківців у бойових умовах	104
Шпирко І.Б. Особливості застосування принципу індивідуального та диференційованого підходу у вихованні курсантів вищого військового навчального закладу	105
Яловський П.М. Професійна компетентність педагога як чинник якості освіти	106
Маркін С.О. Чинники що впливають на системи проведення мобілізації людських і транспортних ресурсів в особливий період	108
Музичук А.В. Управління кар'єрою як актуальне питання військовослужбовців Збройних Сил України	109
Нікітенко М.В. Питання обліку військовозобов'язаних у єдиному державному реєстрі обліку військовозобов'язаних, інтегрованому в інші державні системи	110
Томашевський В.М. Удосконалення відбору громадян України на військову службу за контрактом	111

СЕКЦІЯ 3. ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ 113

Акатов О.І., Огнєвий О.В., Охрамович М.М. Способи захисту порушення цілісності інформації	114
Багнюк Є.В., Чешун В.М., Ленков Є.С. Задачі структурної декомпозиції цифрових об'єктів діагностування	114
Базелюк В.М., Побочний А.В., Москаленко В.О. Визначення оптимальної структури технічного обслуговування транспортних засобів як задача упорядкування	115
Гурман І.В., Наконечний С.Л. Підвищення доступності телекомунікаційних послуг в коміркових мережах	116
Джулій В.М., Мірошніченко О.В., Маковей А.А. Дослідження процесів надання і управління знаннями	117
Ленков С.В., Джулій В.М., Мазурок М.В. Методи і засоби захисту інформації від загроз несанкціонованого доступу	118
Джулій В.М., Кізюн Б.М., Солодєєва Л.В. Дослідження організації та аналіз технологій побудови мереж Інтернет речей	119
Єрохін В.Ф., Полякова А.С., Сбоєв Р.Ю. Параметри протоколу множинного доступу з контролем несівної та виявленням конфліктів при розв'язанні конфліктів на фізичному рівні	120
Жиров Г.Б., Жиров Б.Г. Удосконалений алгоритм оптимізації параметрів процесу адаптивного технічного обслуговування	121
Заворотний М.В., Огнева А.М., Ленков О.С. Особливості управління мобільними ресурсами сучасних підприємств	122
Кисельов В.О., Козенюк О.М., Чешун В.М. Адаптивний синтез тестових послідовностей в процесі діагностування цифрових вузлів	123

Гурман І.В., Краснік А.В., Коваленко О.О. Аналіз тенденцій розвитку систем автоматизованого тестування	124
Красильников С.Р., Мордовин О.С., Котюк Д.Ю. Аналіз захищеності мережеских вузлів стека протоколів TCP / IP	125
Красильников С.Р., Ціліцинський А.В. Класифікація інтелектуальних інформаційних систем	126
Красильников С.Р., Ліщук Б.П. Модель інформаційної системи управління закладом вищої освіти	127
Лалетін С.П., Жогіна Л.В., Пусан В.В. Використання операції предобумовлення в структурі просторового адаптивного фільтра з метою підвищення ефективності системи захисту радіолокаційних станцій від перешкод	128
Макогон О.А., Мосійчук М.В., Навроцький О.В., Сучко Р.І. Визначення залишкового експлуатаційного ресурсу стартерних акумуляторних батарей	129
Муляр І.В., Ленков Є.С., Лісовський О.С. Мультисервісні мережі нового покоління з можливістю функціональної адаптації	130
Муляр І.В., Браун В.О., Лабунський В.А. Ідентифікації користувачів у комп'ютерних системах та мережах на основі біометричних даних	131
Муляр І.В., Жила В.Р., Ряба Л.О. Метод опрацювання слабоструктурованих даних у WEB-системах	132
Мясіщев О.А., Лоза В.М., Богачков С.В. Дослідження методів та алгоритмів розпізнавання мовлення	133
Мясіщев О.А., Войцехівський Б.І. Метод фільтрації даних з датчика MPU-6050 для балансування роботи	134
Мясіщев О.А., Авінов Д.С. Метод аналізу стану людини за допомогою мобільних пристроїв	134
Небесна Я.Е. Модель оцінки значень показників надійності радіоелектронних засобів зі змінною структурою	135
Огнєвий О.В., Сич Л.Л. Системи відеоконференцв'язку	136
Полозова, Шепель А.В. Метод покращення стабілізації літаючих комп'ютерних роботів на основі під регулятора	137
Сокальський В.Р., Огнєвий О.В. Ризики обробки інформації на основі експертних оцінок	138
Хмельницький Ю.В., Ковпа Д.М. Особливості організації потоків інформації в само організованих мережах	139
Хмельницький Ю.В., Поплавський С.Ю. Адаптивне управління ресурсами в гетерогенних мережах	140
Хмельницький Ю.В., Ткач А.О., Бондаренко Т.В. Управління інформаційним контентом в інформаційно-телекомунікаційних мережах	141
Чорненко В.І., Панчук В.В., Гіжицька В.М. Визначення контексту реклами на основі попередньої поведінки користувача WEB-сайту	142
Шемаєв В.М., Ляшенко І.О., Стефанцев С.С. Формалізація знань в слабко структурованих динамічних ситуаціях	143

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬК (СИЛ) В КОНТЕКСТІ НОВІТНІХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ 144

Горбачук О.П., Скиба О.С. Правові засади надання земельних ділянок учасниками бойових дій	145
Horiacheva K. Policy recommendations for government regulation of defense policy and private defense companies	145
Мельник О.Г. Проблемні питання повернення майна (військового майна) в державну власність	146
Опанасенко О.О. Деякі питання "дискреційних повноважень" командирів начальників)	148
Пасіка С.П., Опанасенко Д.С. Деякі питання міжнародно-правового регулювання прав медичних працівників у воєнній сфері України	149
Роллер В.М. Аналіз термінологічного апарату у сфері кібероборони	150
Чумачов О.М. Співвідношення понять "суб'єкт права" і "учасник міжнародних відносин" у процесах забезпечення міжнародної безпеки	157
Шульгін В.В. "Поліційний режим" національного військово-пенсійного законодавства	153
СЕКЦІЯ 5. ФІНАНСИ	156
Андрієнко О.О., Косарчук А.В. Зростання ролі грошових і фінансово-кредитних економічних механізмів впливу на уряди держави для досягнення політичних цілей	157
Андрієнко О.О., Цюкало Л.В. Економічна безпека підприємства і корупція	158
Сергієнко О.О., Бірюков Р.Є. Практична реалізація фінансових методів винагороди військовослужбовцям Збройних Сил України за безпосередню участь у воєнних конфліктах в умовах сьогодення	160
Бондік Л.О., Головач С.В. Актуальні питання застосування процесів автоматизації розрахунково-касового обслуговування суб'єктів державного сектору в органах державної Казначейської служби України	161
Голота О.П. Досвід міністерства оборони Великобританії щодо формування та управління системою державних закупівель для потреб оборони: обмеження ризиків та підтримка прозорості	162
Горєліков І.О., Онофрійчук О.А. Стан робочої сили в Україні і проблеми відтворення її потенціалу	166
Городянська Л.В. Аналіз розподілу трудових ресурсів України та планування ефекту відтворення економічних ресурсів підприємств	167
Громнацька Т.В. Аналіз державної системи забезпечення житлом військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей	169
Сінчук М.А., Дітковський К.Ю. Динаміка росту грошового забезпечення військовослужбовців протягом 2014-2019 років	170
Дяченко І.М., Кручук С.О. Платіжний баланс як інструмент відображення економічного стану країни	173
Кіт В.В., Савчук Я.В. Економічна безпека України під час бойових дій	175
Ковальчук О.О. Інтелектуальна власність: захищеність та оцінка	176
Кондрашова-Діденко В.І., Діденко Л.В. Трансформування країнової економіки: зміст, виміри	177
Кондрашова-Діденко В.І., Мазуренко С.Ю. Культура в розвитку економіки країни	178
Бондік Л.О., Кондрашова-Діденко В.І. Інтелектуальна діяльність у Збройних Силах України: можливості і результати	179

Коцупал О.В. Деякі проблеми пенсійного забезпечення військовослужбовців	180
Кравець І.В., Яцина В.В. Історичний досвід розвитку системи тилового забезпечення військ	181
Кузьменко В.М., Кондрашова-Діденко В.І. Конкурентоспроможність системи оподаткування України: зміст та особливості	182
Кириленко І.В., Кучер В.В. ІТ – аудит як метод покращення фінансово–господарської діяльності військових частин	184
Легомінова С.В. Конкурентна перевага: стратегічне мислення, стратегія, лідерство	185
Лойшин А.А. Щодо оцінки ефективності внутрішнього контролю в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України	186
Мазур М.І. Ефективність використовуються кошти держбюджету на безпеку та оборону	188
Мазуренко С.Ю., Таргонська І.М. Аналіз заробітної плати працівників військових частин станом на 2019 рік	189
Гарановський В.А., Макарчук В.І. Впровадження механізму приведення внутрішнього аудиту у відповідність з міжнародними стандартами	191
Музика Д.І. Проблеми матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України	193
Науменко Т.О., Нечосова А.В. Вплив державного оборонного замовлення на оборонно-промисловий комплекс України	194
Остапенко О.П., Лепська М.І. Актуальні питання організації бухгалтерського обліку у військовій частині	196
Остапчук Л.А., Янковська Я.М. Планування видатків на грошове забезпечення особового складу військової частини	198
Кузьмич О.І., Панченко О.О. Стимулююча роль премії для працівників	199
Кузьмич О.І., Пархоменко К.В. Аналіз оплати праці в Україні	200
Пахольчук В.В. Фінансування Збройних Сил України як основа у забезпеченні сталого розвитку держави	201
Борисов А.В., Прищепа Р.О., Стрюк О.Ю. Шляхи удосконалення процедур державних закупівель	202
Рубель Ю.В., Рябко Т.С. Проблемні питання підтримки державою внутрішньо переміщених осіб	204
Сірий С.І., Якимюк Т.С., Єременко М.О. Фінансування розробки озброєння та військової техніки в Україні	206
Філінюк Е.О., Ходаковський Ю.А., Луцик А.А. Мобілізаційна економіка держави в аспекті забезпечення обороноздатності	207
Сизов А.І., Чистик О.М., Веселовський Т.Є. Основні критерії проведення закупівель в агенції НАТО з підтримки та постачання та функції тендерного комітету Міністерства оборони України	208
Шепель О.С. Пенсійне забезпечення військовослужбовців по новому	211
Шимченко З.Ю., Ковальчук О.О. Чи дійсно війна впливає на економіку?	212
Шишка С.С., Кравченко Ю.Ю., Сахно С.С. Актуальні питання організації обліку видатків	213
Шрамко О.В., Северин І.І., Муштук А.В. Запровадження досвіду ведення аудиту зарубіжних країн	214
Шрамко О.В., Банюк Я.І., Кузнєцов Є.В. Сутність та складові внутрішнього аудиту	216

СЕКЦІЯ 6. ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ 218

Бень В.О. Інформаційна культура офіцера в контексті інформаційно-психологічної безпеки особистості	219
Богданевич І., Орищук І. Історичні міфи як основа пропаганди Росії на населення України	220
Брановицький В., Васирина Д. Створення та просування власного ресурсу в месенджері телеграм	221
Брановицький В., Слівінська К. Створення інформаційного Веб-сайту, як каналу розповсюдження матеріалів інформаційно-психологічного впливу	222
Вигівська О., Петрук К. Приховані суб'єкти глобального управління і фальсифікація історії	223
Вінаєв І. Вплив релігії на становлення ідентичності особистості та використання цих факторів як інструменту впливу	224
Голібардов Є. Перспективна модель роботи підрозділів спостереження та спеціальних дій центрів ІПСО ЗСУ на основі досвіду країн НАТО	225
Гуревич Ю. Астротурфінг, як інструмент маніпулювання громадською думкою	225
Жарков Я., Огієнко Д. Щодо використання національних особливостей населення Донецької та Луганської областей в інтересах інформаційно-психологічного впливу	226
Колодюк М. Медіаджихад "ісламської держави" на сучасному етапі	227
Косенко С. Геополітичний вплив РФ на європейські країни в ХХІ столітті	228
Кубявка М.Б., Кубявка Л.Б., Лоза В.М. Волевиявлення нації, чи результат гарячої інформаційної війни	229
Малхазов Є., Мироненко І. Інформаційний вплив на населення противника зсередини держави	230
Опанюк Ю., Сов'юк Б. Методика просування тематичної групи в соціальній мережі	231
Опанюк Ю., Тесленко А. Використання парсеру, як засобу автоматизованого наповнення інформаційного ресурсу контентом	232
Опанюк Ю., Шелест А. Серія аудіо матеріалів ПСВ спрямованого змісту	233
Присяжнюк М.М., Прогонюк М.С. Соціально-психологічний аналіз тероризму	233
Ревуцький Б. Аналіз державної політики РФ в інформаційній сфері	234
Решитько В. Стратегічні комунікації у секторі безпеки і оборони України	235
Сальнікова О.Ф., Алексєєв М.М. Сутність та зміст операцій у кібернетичному та інформаційному просторах	237
Степанов Н. Інформаційний вплив РФ на населення України в аспекті гібридної війни	238
Струнін Д. Переклад як інструментарій інформаційного впливу РФ	239
Сухонос Д. Визначення, структура та властивості поняття "інформаційний простір"	240
Чорногор Я., Думлер В. Важливість мовного фактору	241
Чорногор Я., Іванюк Є. Використання РФ історичного образу Анни Ярославни з метою впливу на сучасну спільноту в умовах гібридної війни	242
Чорногор Я., Кучерявий Д. Зростання релігійного впливу в світі	243

Чорногор Я., Наконечний Д. Поширення фейків про "український фашизм" Російською Федерацією в період анексії Криму	244
Шкабаровська А.А. Ідеологічно-пропагандистська обробка шкільної та студентської молоді на окупованих територіях Донбасу	245
Дубінченко Ю. Ескалація ситуації в Азовському морі як передвісник подальшої агресії кремля	246
Дубінченко Ю. Щодо російської політичної агресії в умовах сьогодення	247
Любовець Г.В., Король В.Г. Протистояння агресору через мовні потенціали	249
СЕКЦІЯ 7. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	251
Бабіч О.М., Матвієнко О.О. Використання емоційно забарвлених висловів у ЗМІ та їх оцінювання	252
Вановська І.М., Гальчус А.О. Сучасний алгоритм вивчення воєнно-країнознавчого аналізу курсантами ВВНЗ	253
Вановська І.М. Концептуальні питання щодо вивчення країнознавства в Україні	254
Гальчус А.О. Тенденції впровадження технологій дистанційного навчання у вищих навчальних закладах зарубіжних країн	255
Гончарук Л. Психологічні аспекти іншомовного професійно орієнтованого аудіювання	256
Гофман А.І. Військово-спеціальні тексти як об'єкт діяльності військового перекладача	257
Гребенюк Л.В. Міжнародні військові нормативні документи як об'єкт перекладознавчого дослідження	258
Гуцол М.С. Стилiстичні особливості військово-технічних текстів	259
Зарицька А.І. Інтерактивні методи навчання курсантів української мови за професійним спрямуванням	261
Златніков В.Г. Використання семантичної моделі перекладу в сфері перекладацького супроводження діяльності ЗСУ	263
Кельман А.В., Костик О.І. Самостійна робота курсантів в умовах комунікативно-орієнтованого навчання іноземній мові	264
Лісниченко М.Е. Текст, як об'єкт діяльності військового перекладача	265
Лісовський В.М. Виробничо-технічні тексти, як складова військово-технічних текстів	266
Матвієнко О.О. Особливості мови сучасних засобів масової інформації	267
Паніна О.О. Країнознавча цінність англійських фразеологізмів	268
Рябокучма Т.О. Актуальність та засоби мотивації підвищення рівня володіння іноземною мовою у курсантів	269
Самчук В.Ф. Стилiстичні особливості військового перекладу	271
Таратута О.І. Сучасні методи оцінки ефективності систем машинного перекладу (СМП)	272
Федоренко Л.О. Етапи роботи з аудіотекстом	274
Хмель О.В. Мотивація курсантів до вивчення іноземної мови	275
Черніков В. Професійні компетентності військового перекладача	276
Шарпанцова Т.О. Попередній перекладацький аналіз текстів оригіналу на основі військово-політичних та військово-технічних текстів	278

Шпартак А.В. Формування професійно-орієнтованої іншомовної компетенції в говорінні у військовослужбовців ЗСУ	279
Штейнберг М. Теоретична модель перекладацького супроводження у Збройних Силах України	280
Яковлєв М.Ю. Сегментація тексту перекладу у автоматизованих системах перекладу	281
Вареник Т.Є. Особливості висвітлення України в англомовних засобах масової інформації	282
СЕКЦІЯ 8. ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	283
Аза Н.В., Писаренко Р.В., Савчинська Н.Ю. Окремі проблеми законодавчого регулювання використання земель оборони	284
Ванієв П.Ш., Бадрук О.О. Застосування безпілотних літальних апаратів-розвідників для оперативного виправлення топографічних карт в зоні проведення ООС	284
Гаркавенко Р.В., Халіманенко С.М. Вирішення задач топогеодезичного забезпечення спеціальних операцій з використанням геоінформаційних систем	285
Доброгурська О.Б., Карпович К.В. Імітаційно-оптимізаційна модель для штурманського забезпечення бойових дій	286
Савков П.А., Добруцький А.І. Методика оновлення топографічних планів місцевості за допомогою зйомки з безпілотних літальних апаратів літакового типу	288
Душке М.М. Удосконалення методики генералізації при створенні карт з урахуванням досвіду НАТО	289
Заровна А.Д. Проблеми створення автонавігаційних карт для операції об'єднаних сил і шляхи їх вирішення	290
Каленичок К.І. Топографо-геодезичні та картографічні роботи пов'язані із землеустроєм земель оборони	291
Криць Ю.П., Левінськова Н.В. Аналіз використання тематичного картографування для вирішення військових завдань	292
Кришеник О.Я., Сівков С.В. Особливості застосування спеціальних карт спільних дій масштабу 1:250 000 у відповідності до стандартів НАТО	293
Сторубльов О.І., Кузьменко О.С. Методика топогеодезичної підготовки території з використанням дистанційного зондування землі під час ведення бойових дій	294
Федченко О.П., Литвиненко Н.І. Підвищення ефективності управління військами за рахунок автоматизації геоінформаційної складової	295
Литвинюк М.С., Писаренко І.А. Особливості екологічного картографування	296
Лукашова К.О. Аналіз систем навігації армій країн членів НАТО: види та можливості	297
Мачула І.О., Циба М.М. Особливості використання ГІС під час виконання землевпорядних робіт на території військових об'єктів	299
Митрофанов Д.Д. Використання програмного продукту Network Analyst для вирішення задач топогеодезичного забезпечення	300
Мовчан А.І. Особливості створення топографічних карт	301
Савкова В.П., Опанасюк В.О. Застосування геоінформаційних технологій для вирішення задач моніторингу	303

Мельник Л.В., Піщолін Б.Ю. Геоморфологічні дослідження за допомогою ГС-технологій	304
Сьомак О.О. Використання геоінформаційних систем в підрозділах сил спеціальних операцій	306
Федукін В.Ю. Удосконалення методики створення фотодокументів при топогеодезичному забезпеченні військ з урахуванням досвіду ООС	307
Хурсін Є.Т. Короткий огляд оперативного виправлення картографічних матеріалів за матеріалами дистанційного зондування землі	308
Черних В.В. Створення тривимірних моделей місцевості за матеріалами зйомки з безпілотних літальних апаратів	309
Шатковська І.К. Геоінформаційні системи у стратегічному плануванні операцій	310
Якименко М.Р. Застосування БПЛА для отримання оперативної інформації для моніторингу території проведення бойових дій	312
СЕКЦІЯ 9. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ	314
Автушенко О.С., Запоточна Т.М. Основні переваги використання кваліфікованого електронного підпису	315
Георгієва О. Вербування журналістів і умовах висвітлення військових дій	316
Горпинич Г.І. Інформатизація та інформаційна безпека	317
Ділай А.Ю. Особливості інформаційних операцій кремля у центральній-Східній Європі	318
Іжутова І.В. Вплив стратегічних комунікацій на національну стійкість суспільства	320
Кирилюк Н.А. Теоретичні аспекти розвитку інформаційних технологій	321
Кожедуб Ю.В., Цимбалюк В.О. Функція неперервного моніторингу як складова управління кіберзахистом інформаційних систем	322
Макарчук А. Блогінг та мемуаристика: міграція до засобів художнього вираження інформації як засіб впливу в соціальних мережах	323
Мемджанов О. Визначення комп'ютерно-технологічних засобів у реалізації державної політики у сфері оборони	325
Новіцька А. Коректність вживання терміну "стратегічні комунікації" в сучасних реаліях гібридних агресій	327
Панасюк Д. Зміни в активних методах привернення уваги аудиторії до служби в ЗСУ	328
Пікуль В. Роль і місце оцінки образу українського воїна та ЗСУ в цілому в міжнародних ЗМІ	329
Плесак С. Експеримент з вивчення процесу створення авторитету Збройних Сил України	331
Подкіч В. Дослідження підходів до управління інформаційним забезпеченням військ на українському та закордонному досвіді	332
П'ясецький Я. Особливості усвідомлення інформаційної війни в Інтернет-просторі	334
Цапенко І. Роль інформації у сучасному світі	335
Шиповський В.В. Соціальні мережі – інструмент інформаційного впливу на свідомість користувачів	337
Шідерова А. Особливості інформаційного відеоконтенту Міністерства оборони України в соціальних мережах	338

Секція 1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- ПРОПАГАНДИСТСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

УМОВИ ТА ФАКТОРИ ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОВЕДЕННЯ НАСТУПАЛЬНОЇ ОПЕРАЦІЇ ЗБРОЙНИХ СИЛ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

По-перше, РФ не має цілей окупувати Україну або навіть її частину без гарантій, що це призведе до зміни політичного режиму в Києві.

По-друге, РФ не має сил, достатніх для проведення широкомасштабного наступу на Центральну Україну.

Сьогодні утримання окупованих територій, в тому числі Донбасу і Криму, перетворилося на величезний тягар для російського бюджету й економіки. Це виснажує Росію і показує, що в разі розширення Путіним війни станеться повний розрив із Заходом, і російська економіка в разі застосування "іранського варіанта" санкцій стрімко завалиться. Без співпраці з країнами Заходу імперія Путіна не здатна існувати. Немає сумнівів, що після п'яти років дипломатичних зусиль широкомасштабна агресія призведе до розриву відносин РФ зі США і Євросоюзом, які Путін намагається вибудовувати, розуміючи повну фінансову та економічну залежність від Європи і США. Інакше не витрачали б коштів під дорогі піар-проекти олімпіад і чемпіонатів. РФ не здатна розірвати контакти з Заходом, і тому формат невизнаної Україною війни, АТО чи ООС – дипломатично Путіну дуже зручний. Невизнана війна дозволяє ухилятися від особистої відповідальності. Але в разі широкомасштабного вторгнення у керівництва України варіантів не буде – доведеться оголошувати війну. І можливостей ухилятися від відповідальності в Путіна також не буде – доведеться визнати війну. Але для Путіна визнати війну в Україні означає не менші ризики, ніж для України. Війна вимагатиме мобілізації всієї економіки, населення, і в РФ, на відміну від України, союзників у цій війні не буде. Путін це чудово розуміє.

Щоб вийти на Дніпро, Росії доведеться докласти зусиль, до яких вона наразі не готова навіть технологічно. А саме – провести мобілізацію армії, бо діючі російські сухопутні та повітрянодесантні війська налічують усього близько 360 тисяч чоловік. Тобто російська кадрова армія, призначена для наземних бойових дій, має досить обмежену чисельність. Більше двох третин цього особового складу – це допоміжні, адміністративні структури, непридатні для бойових операцій. Бойовий склад російської наземної армії, яка може бути зосереджена для удару по Україні, не може перевищувати 100 тисяч осіб, за максимальними розрахунковими цифрами. Тобто ніякої кратної переваги в силах російська армія, порівняно з українською, не має. При цьому мотивація в російських кадрових військових досить невелика, це помітно з бойових епізодів липня-серпня 2014-го року, коли російська армія втратила, за мінімальними оцінками, близько 500 солдатів та офіцерів убитими й пораненими у боях із наспіх створеними й недосвідченими українськими силами. І це ж росіяни не штурмували міст. А сучасна війна ведеться в зонах забудови, в населених пунктах, де, як свідчить досвід Сирії, навіть масоване застосування авіації й артилерії не може повністю придушити осередків опору. Для просування по Україні доведеться штурмувати вузли комунікацій – населені пункти, міста. Для цього потрібна піхота, самою технікою

не впоратися. Тобто будуть втрати. І вже не сотні трупів поїдуть у РФ, а тисячі. І це буде зовсім інший резонанс і наслідки.

Сьогодні, незважаючи на величезні проблеми й інституційну слабкість нашої армії, відсутність стратегії розвитку, чотири роки війни дозволили створити в країні унікальний мобілізаційний ресурс, понад 300 тисяч осіб здобули певний досвід бойових дій, створено запаси матеріального забезпечення.

Українська армія поки що не готова, на жаль, до ведення масштабних маневрових бойових дій, але до проведення оборонних операцій у містах – цілком.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України від 20 травня 2016 року № 240 Про Стратегічний оборонний бюлетень України.

2. Указ Президента України від 22.03.2017 № 73/2017 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року "Про Державну програму розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року".

Валовий М.В.(ВІКНУ)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄС У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Україна докладает значних зусиль для імплементації стратегічного курсу на європейську інтеграцію, який був закріплений в Конституції України та підтримується більшістю населення. Інтеграція в ЄС, окрім економічних та соціально-політичних аспектів, означає також інтеграцію до безпекової складової ЄС – Спільної політики безпеки і оборони ЄС (СПБО). Не зважаючи на те, що ЄС розглядають скоріше як неформальну організацію колективної безпеки і оборони, в разі членства, Україна зможе отримати повноцінні гарантії безпеки, яких у неї сьогодні немає.

Близькість безпекових інтересів України та ЄС, а також існуючий безпековий потенціал України, може бути використано в обопільних інтересах. Однак, реалізація цього потенціалу стримується рядом вагомих чинників. Зокрема, Україні потрібно ще виконати багато роботи в напрямі забезпечення дотримання ціннісних стандартів ЄС, підвищення ефективності державного управління у сфері безпеки і оборони та прискорення реформування цих структур [1].

На сьогодні вже напрацьовано мінімально необхідну законодавчу базу відносин між Україною та ЄС у сфері безпеки. За багато років планомірного проведення заходів з окремими країнами ЄС у стосунках з цими країнами навіть виникла певна спеціалізація. Наприклад, з британською стороною особливо добре розвивалися стосунки з тематики мовної підготовки, військової освіти, ВМС та ССО. Важливе місце у військовому співробітництві займає практична підготовка українських військовослужбовців у спеціалізованих центрах та на курсах, а також проведення спільних військових навчань за миротворчою тематикою.

Розглядаючи перспективи поглиблення співробітництва між Україною та ЄС у сфері СПБО, треба брати до уваги, що Глобальна стратегія ЄС із зовнішньої і безпекової політики містить важливий напрям – "працювати з ключовими партнерами, державами і регіональними об'єднаннями, які поділяють погляди ЄС". Отже, власне партнерський підхід до подальшого розвитку співпраці України

з ЄС у сфері зовнішньої політики і безпеки демонструє, що це має бути вулиця із двостороннім рухом. У цій співпраці можна виділити три напрями: взаємодія України і ЄС у міжнародному і регіональному вимірах заради спільної безпеки; допомога ЄС у зміцненні стійкості і безпеки України; внесок України у безпеку Європи [2].

Маємо надію, що міжнародний і регіональний виміри співпраці України і ЄС надалі спиратимуться на всебічну підтримку України Євросоюзом у питаннях, що стосуються суверенітету, територіальної цілісності, захисту національних інтересів, безпеки держави і людини. Зі свого боку, Україна має підтримувати політику ЄС, дотримуватись європейських цінностей та стати їхнім провідником у регіональному вимірі, перш за все в рамках Чорноморського регіону та формату Східного партнерства.

Список використаних джерел:

1. Потенціали співробітництва України з ЄС у сфері безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kas.de/einzeltitel/-/content/potentiale-fuer-die-kooperation-zwischen-der-ukraine-und-der-europaeischen-union-im-bereich-der-sicherheitspolitik>

2. Глобальна стратегія ЄС: Місце, роль і внесок України [Електронний ресурс] //Центр глобалістики "Стратегія ХХІ". – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://hvylya.net/analytics/politics/globalna-strategiya-yes-mistse-rol-i-vnesok-ukrayini.html>

Власков М.В. (ВІКНУ)

ІНФОРМАЦІЙНІ ЧИННИКИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПРОВІДНИХ ДЕРЖАВ СВІТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На рубежі ХХ і ХХІ ст. в світі відбулися глобальні зміни, які принципово змінили і ускладнили систему національної безпеки. На тлі руйнування біполярного світоустрою і пов'язаного з ним балансу сил, який підтримував безпеку і стабільність світової системи, активізувалися регіональні та внутрішньодержавні конфлікти і війни. Їх форма і прояви зазнали значних змін. Поряд з традиційними формами війни, з'явився ряд відносно нових, не існуючих раніше. З їх появою, почала принципово змінюватися система безпеки – перевагу отримали держави, які здатні управляти і протидіяти новим загрозам у сфері безпеки. Однією з поширених форм нових загроз стала, так звана "інформаційна війна", яка отримала теоретичне обґрунтування в роботах вчених ще початку ХХ ст.

Грамотний інформаційний вплив на супротивника призводить до руйнування систем національної безпеки зсередини і поразки в конфлікті однією зі сторін, без явної участі другої сторони. Елементи подібних технологій широко використовуються в сучасному світі. Наприклад, термін "інформаційна війна" різні автори використовували стосовно конфлікту в Югославії, Іраку, Сирії, Україні та ін.

В інформаційному суспільстві влада знань і інформації стає вирішальною в управлінні суспільством, відтісняючи на другий план вплив грошей і державного примусу. Безпосереднє володіння такою владою - прерогатива ЗМІ. Вони не тільки

відбирають відомості, що поставляються інформаційними агентствами, але і самі видобувають і оформляють їх, а також виступають їх коментаторами.

Основою політичного маніпулювання є створювана ЗМІ віртуальна реальність, яка може докорінно змінити пропорції справжньої моделі світу. Важливою передумовою для маніпуляції можна вважати також і той факт, що, володіючи монополією на інформацію, ЗМІ задають пріоритети подій. У світі відбуваються мільйони подій, але обговорюється тільки та їх частина, яку ЗМІ вводять в сферу уваги респондента.

Саме через такі зміни, у всьому світі розпочалася чергова "гонка озброєнь", тільки вже інформаційних. Намічається тенденція щодо більш активної протидії - розробляються методи оборони в інформаційній війні, з'являються прихильники ідеї обмеження поширення інформаційної зброї на міжнародному рівні. Інформаційні війни змушують по-новому поглянути на оборонну систему країни та воєнне мистецтво в цілому [1].

Список використаних джерел:

1. Власков М. В. Інформаційні Чинники Зовнішньої Політики Провідних Держав Світу В Сучасних Умовах / Власков Микита Валентинович – Київ, 2019. – 69 с.

Гаврилюк А.С. (ВІКНУ)

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ В УМОВАХ АГРЕСІЇ З БОКУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

На сучасному етапі в світовому політичному просторі вкрай важливим питанням стало створення позитивної репутації України. На усвідомлену необхідність якнайшвидшого формування стійкого та позитивного іміджу України впливає збройна агресія Росії.

Імідж країни – це комплекс об'єктивних взаємопов'язаних характеристик державної системи (географічних, соціально-економічних, суспільно-політичних, національно-конфесійних, культурних, демографічних та інших), сформованих у процесі еволюційного розвитку країни як складної багатофакторної підсистеми світового устрою.

Політичний імідж України умовно можна поділити на 2 етапи, що суттєво відрізняються один від одного:

I – з початку Незалежності та до Революції Гідності. В цей період Україна характеризувалась занедбаною молодого демократією, корумпованістю, бюрократією, газовими війнами. На європейському терені Україна була відома Чорнобилем, помаранчевою революцією та мігрантами-заробітчанами.

II – від початку Євровісплоції на Майдані і до тепер. Це етап пошуку та реалізації нового реноме, де Україна позбувається статусу "не держави", "країни-банкрута", "слабкої сторони, яку утримує РФ".

Інформаційну війну Росія почала вести проти України досить давно, фундаментально пропагандуючи виступами політиків РФ, скандалами та дезінформуючи Захід новинами, що не мають ніякого фактичного підтвердження. Курс спрямований на руйнування українського іміджу був пластом для втручання у внутрішньополітичні справи, дестабілізації суспільного життя, що допомогло швидкому зазіханню на цілісність України та розгортання на її території

збройного конфлікту. Влада РФ була певна, що зруйнуючи міжнародний імідж України, вдасться швидко відібрати та привласнити частину української території. Спочатку Україна прийняла роль "жертви" та отримувала підтримку цивілізованого світу. На разі з допомогою Європейського політичного та економічного тиску на РФ, Україна йде стабілізуючими сходами. Важливо врахувати, що імідж країни залежить від політичного лідера, що нею керує. Вибори 2019 відкриють новий етап життя України та створять їй новий імідж, що або покладе край гібридній війні або надасть їй нових обертів.

Список використаних джерел:

1. Хавкіна Л. М. Іміджологія/ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013.
2. Попова Т. – експерт зі стратегічних комунікацій ГО "Інформаційна безпека", колишній заступник міністра інформаційної політики України. Стаття "Репутація України у світі"
3. Піскорська Г.А. , Яковенко Н.Л. Імідж України в контексті російсько-українського конфлікту

Гарькавий Є.М. (ВІКНУ)

ГЕНЕЗИС ТА СТРУКТУРА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ ЯК ЧИННИКА КООРДИНАЦІЇ СИЛ ОБОРОНИ

На сьогоднішній день у сфері наукових розвідок спостерігається помітний брак концептуалізованих досліджень проблематики стратегічних комунікацій у секторі безпеки та оборони України. Цьому багато в чому сприяє поліаспектність самого досліджуваного явища, механізм якого складно описати без глибинного розуміння сутності комунікативних аспектів функціонування державного апарату та системи прийняття управлінських рішень на всіх щаблях державної влади.

Потреба в новому підході до комунікації офіційних структур виникла внаслідок того, що після терактів 11 вересня 2001 р. Захід щоразу програвав комунікативну боротьбу терористам і повстанцям. Було визнано, що комунікативна діяльність офіційних структур переважно вичерпується реакцією на пропаганду противника.

Вперше термін "стратегічні комунікації" застосував голова наукової ради з оборони федерального консультативного комітету для надання незалежних консультацій міністрові оборони США В. Вітто. У своїй доповіді 2001 р. (Report of the Defense Science Board Task Force on Managed Information Dissemination) він охарактеризував можливості "витончених стратегічних комунікацій" (sophisticated strategic communications), функціонал яких взмозі визначати порядок денний і створювати контекст, що сприятиме досягненню політичних, економічних та військових цілей [6, с. 1].

У COIN-доктрині НАТО стверджується: "Як не парадоксально, реальність така, що "те, у що вірять, є більш важливим, ніж те, що істинно". Тобто, фактичні результати тактичних операцій є менш важливими, ніж те, що місцеве населення думає про них. Перемога у боротьбі за уявлення людей про такі операції і є метою реалізації стратегічних комунікацій [2, с. 73].

Змістовим ядром стратегічних комунікацій є формування [стратегічного] наративу – переконливої сюжетної лінії, яка може пояснити події аргументовано і

з якої можна дійти висновків щодо причин знаходження держави в конфлікті, значення цього становища та щодо перспектив держави у разі успішного виходу з нього.

Стратегічний наратив формується на підставі існуючих у суспільстві уявлень і цінностей. Стратегічні наративи навмисно побудовані або посилені з ідей і думок, які вже циркулюють, вони пропонують інтерпретацію ситуації та підказують відповіді. Щоб бути ефективними, стратегічні наративи мають входити в резонанс із цінностями, інтересами і забобонами цільових аудиторій. Стратегічні наративи формулюють кінцеві стани і пропонують спосіб досягнення мети, забезпечуючи громадськість розумінням і сенсом подій, пов'язаних із застосуванням воєнної сили.

Отже, найбільш сутнісною характеристикою стратегічних комунікацій є координація інформаційних впливів між собою та прихилити до себе ключову аудиторію. Пропонується таке визначення стратегічних комунікацій: процес застосування скоординованих комунікативних засобів інформаційного впливу із залученням зацікавлених сторін з метою досягнення стратегічних цілей держави. Це визначення створює можливість для досить широкого тлумачення в тому числі й феномена публічної дипломатії як однієї з найбільш невизначених, але й найбільш потенційно ефективних складових стратегічних комунікацій.

Список використаних джерел:

1. Report of the Defense Science Board Task Force on Managed Information Dissemination [Електронний ресурс]. – С. 1. – Режим доступу : <http://www.acq.osd.mil/dsb/reports/ADA396312.pdf>.

2. Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії : аналіт. доп. / за заг. ред. А. Баровської – К. : НІСД, 2016. – 109 с.

Голосна О.С. (ВІКНУ)

ПОЛІТИЧНИЙ МІФ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ МАНІПУЛЯТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Проблема використання інформаційно-маніпулятивних технологій Російською Федерацією на сьогоднішній день є надзвичайно актуальною з огляду на вкрай негативні наслідки їх деструктивного впливу на свідомість громадян як України, так і світу в умовах розгортання воєн нового типу – гібридних воєн. В цьому контексті досить важливим є дослідження політичних міфів, які так вправно застосовує країна-агресор.

В Оксфордському словнику англійської мови маніпуляцію (manipulation) визначено як дію з об'єктами зі спеціальними намірами, з певною метою, як ручне управління, рух, який здійснюється руками. У переносному значенні словник тлумачить маніпуляцію як "акт впливу на людей або управління ними"[2].

Тепер щодо політичних міфів. Взагалі, історично першим типом людської свідомості є міфосвідомість, адже у всі часи міф застосовували для пояснення багатьох незрозумілих людству явищ. Його природу вивчали Г. Шиллер, Е. Адорно, Х. Ортега-і-Гассет, Ж. Сорель, С. Кара-Мурза та інші. Термін "політичний міф" став цікавити науковців лише з ХХ ст. і, спочатку (за підходом

К. Юнга), пояснювався як реакція на істотну неможливість раціонально пояснити реальні радикальні зміни, що мають місце.

Міф політичний (від грец. – слово, сказання, легенда), – за визначенням авторів "Політологічного енциклопедичного словника", – стійкий духовний витвір із штучно створеним уявленням про реальні соціально-політичні феномени і дії, навмисно або ненавмисно прикрашені різними припущеннями, вигадками, фантазією [3].

Особливий відбиток на політичну міфологію конкретного народу накладає його історично-природне життя. Так, для українства характерне довготерпіння, переживання величезних трагедій (голодомори, гулаги, масове винищення людей, насильне їх переселення), істотна недовіра до держави, яку здебільшого вважали силою антинародною (і, як суперечність, помітна надія на державний патерналізм), сильні порівняльні тенденції (звідси і боротьба за рівність) та ін. Чим нижчою є загальна культура народу, тим легше таким народом маніпулювати, здійснювати над ним бюрократичне чи інше насилля. Особливо легко це можна робити у критичний період певної нації, саме в цей час особистість більше піддається емоціям, а не здоровому глузду, тому навіювання політичних міфів буде працювати ефективно.

Саме цим моментом скористався наш північний сусід – Росія. Протягом довгого періоду часу вона розповсюджує політичні міфи в усьому світі про меншовартість українського народу, сприйняття українства як хвороби або девіації російського національного розвитку, заперечення української ідентичності, та, використовуючи величезний спектр різноманітних маніпулятивних технологій, тепер змушує сумніватися українців у правильності їх європейського вибору та відстоюванні незалежності. Для ілюстрації варто навести лише окремі заголовки публікацій у російських ЗМІ та окремих видань: "Украинство как болезнь", "Украина – это не государство, это болезнь русского мира", ""Украйна" – не Россия, "Украйна" – это болезнь", ""Украинская" болезнь русской нации". Революцію гідності було названо "фашистським переворотом", внаслідок якого прийшли до влади "сили ультранационалістичного і фашистського характеру". Ця відверта брехня слугувала і слугує для Росії сурогатом морального виправдання анексії Криму і збройної підтримки сепаратистів на українському Сході [1].

З більш детальною інформацією з даної теми можна ознайомитися у бакавській роботі Голосної Олександри під назвою "Донбас та Крим: російські міфи і українська реальність".

Список використаних джерел:

1. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. – К. : НІСД, 2017. – 496 с.
2. Головатий М. Ф. Політична міфологія: Навч. посіб. – К. : МАУП, 2006. – 144 с.
3. Політологічний енциклопедичний словник / Упоряд. В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Генеза, 2004.

ПОЛІТИЧНИЙ КОМПРОМІС ЯК ЧИННИК СТАБІЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

На початку ХХІ століття людство переживає переломну епоху, що характеризується цілим комплексом небезпек глобального масштабу. Можливість ядерної, екологічної, демографічної катастроф досить ймовірна. Виклики ХХІ століття, звернені до людства, до кожної країни і до кожної людини не залишають сумнівів в тому, що сьогодні надії на економічну могутність і військову силу є безперспективними. Досвід соціально-політичної історії ХХ ст. показав неефективність насильницьких способів організації життєдіяльності суспільства. Єдина надія – на об'єднувальну силу ідей, духовних цінностей і пріоритетів, здатних зупинити кризу цивілізації, що все більш заглиблюється, згуртувати людей при всіх відмінностях їх ментальних переваг.

Сучасний стан України також характеризується глибокою, системною кризою, що супроводжується значним підвищенням конфліктності у всіх сферах життєдіяльності держави і суспільства. Українське суспільство знаходиться в драматичній ситуації відсутності згоди з приводу базових інтересів і цінностей. Необхідність досягнення суспільної згоди обумовлена тим, що кінцевою метою модернізації суспільства є досягнення стійкого розвитку.

Досягнення згоди між різними соціальними верствами й між державами – одна з основних проблем багатовікової історії. Існує спеціальний термін для позначення цього явища – "консенсус" (від лат. consensus – згода, однастайність, узгодженість), а також "компроміс" (від лат. compromissum) – згода на основі взаємних поступок між представниками різних, протилежних інтересів, думок, поглядів. Зрозуміло, що той або інший ступінь суспільної згоди необхідний для будь-яких форм соціального спілкування і соціальної організації. Співробітництво, політичний союз між різними політичними силами можливий лише шляхом досягнення компромісів. Одна з головних умов політичного компромісу – забезпечення неможливості ухилитися від його умов і право на критику таких відхилень, але без наміру дискредитувати партнера по компромісу. Саме компромісна форма взаємодії політичних суб'єктів зарекомендувала себе як найбільш цивілізована, безпечна, і ефективна з урахуванням історичних наслідків розгортання політичних конфліктів у національному та глобальному масштабі. Поза компромісами досягти стабільності і порядку мало ймовірно. Готовність до компромісу є характерною рисою розвиненої політичної культури суспільства. Компроміс дієвий тільки тоді, коли він дозволяє реалізувати колективні цілі більшості, не порушує шановані більшістю принципи, втілює благо, що стоїть над приватними або груповими інтересами.

Дейнека Т.О. (ВІКНУ)

УКРАЇНА ТА НАТО: НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОВІДНОСИН

Виходячи з довгострокової цілі приєднання до загальноєвропейської системи колективної безпеки, Україна вибудовує нові підходи до забезпечення національної безпеки.

Агресія Російської Федерації проти України, незаконна анексія нею Автономної Республіки Крим, ведення проти нашої держави так званої "гібридної війни", військове втручання в східних регіонах України, постійний військовий, політичний, економічний та інформаційний тиск з боку Росії зумовлюють необхідність пошуку більш ефективних гарантій незалежності, суверенітету, безпеки і територіальної цілісності України.[1]

Україна є єдиною країною-партнером НАТО, що бере участь у всіх основних поточних миротворчих місіях під її проводом. Українські миротворці були залучені до виконання завдань у складі Міжнародних сил безпеки в Косові, Тренувальної місії НАТО в Іраку, Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані (МССБ).

В контексті перспективи розвитку співробітництва між Україною та НАТО на сучасному етапі передбачається залучення визначеного комплексу сил і засобів Збройних сил України до багатонаціональних військових формувань високої готовності (комплекту військ (сил) у межах Системи резервних угод ООН, Сил реагування НАТО, бойових тактичних груп Євросоюзу тощо).[2]

Важливим проектом Альянсу для нас залишається участь у Концепції оперативних можливостей, завдяки чому підрозділи Збройних сил України мають можливість здійснювати заходи бойової підготовки за стандартами НАТО. Важливим етапом підготовки сил і засобів Збройних сил України до виконання завдань за призначенням у багатонаціональному середовищі є участь представників і підрозділів Збройних сил України у багатонаціональних військових навчаннях. Активізуватиметься співробітництво щодо обміну даними про повітряну обстановку між відповідними командними пунктами ВПС України та суміжних країн-членів НАТО. Цей проект уже реалізовано на нашому західному напрямку.[3]

Отже, перспектива співробітництва з НАТО є важливим етапом на шляху до становлення авторитету України на міжнародній арені та гарантування мирного неба для свого населення. Колишнє миротворче співробітництво не пройде безслідно у становленні тісних взаємозв'язків нашої Держави та Альянсом.

Список використаних джерел:

1. Беззуб І. Україна – НАТО: стан та перспективи взаємовідносин (ст. 20)
2. Александров О. С. Україна – НАТО: нові умови та реалії співробітництва(ст.34)
3. Інформаційний інтернет-портал "Вікіпедія"

Дорошенко М.О. (ВІКНУ)

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ЗАСІБ РОСІЙСЬКОЇ ГЕОСТРАТЕГІЇ

Збройна агресія Російської Федерації проти України стала довгостроковим чинником впливу на українську політичну, економічну, військову та соціальну дійсність. Внаслідок дій РФ протягом 2014 р. була деформована система глобальної та регіональної безпеки, а також чинна система міжнародного права. Майже всі міжнародні гарантії безпеки для України (в тому числі в межах Будапештського меморандуму) виявилися недієздатними в умовах, коли агресором виступив один із гарантів – Російська Федерація[1].

Минуло 24 роки(на початок військового конфлікту) після отримання Україною незалежності. В багатьох новостворених після розпаду Радянського Союзу державах розгортались міжетнічні конфлікти, міждержавні збройні протистояння через перерозподіл території. Бог оберігав Україну від внутрішніх і зовнішніх воєнних потрясінь. Народ України обрав свій шлях розвитку в фарватері цивілізованої Європи. Це не сподобалося нашому сусіду Росії, яка розв'язала проти Української держави неприховану агресію. Внаслідок російської агресії проти незалежної України розклад політичних відносин між державами зазнав зміни не тільки на Європейському континенті, а й у всьому світі. Було спотворено систему глобальної та регіональної безпеки і порушено діючу систему міжнародного права[2].

Росія застосувала проти України концепцію "гібридної війни", окупувала Крим та розв'язала військову агресію у Донецькій та Луганській областях. Відповідно до Резолюції 3314 Генеральної Асамблеї ООН 1974 року, що так і називається "Визначення агресії", агресією є застосування військової сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави або в будь-який інший спосіб, несумісний із Статутом ООН.

"Гібридна війна" – це складне соціальне явище. Основними методами її ведення, на наш погляд, є традиційні та нестандартні загрози, тероризм, підривні дії, коли використовуються новітні чи нешаблонні технології для протидії перевазі супротивника у військовій силі.

У "гібридних війнах" на першому місці стоїть інформаційно-психологічний вплив на населення, на другому – економічно-політичні (торговельні, газові, дипломатичні) протистояння. А силові операції, які застосовуються паралельно, мають за мету не стільки завоювання чи втримання території, скільки хаос, безперервний конфлікт і постійне генерування провокацій і постановочних для зомбі-ЗМІ військових подій.

Серед складників "гібридної війни" більшість вітчизняних і зарубіжних авторів відводять інформаційній складовій головну роль. Головним стратегічним національним ресурсом стає інформаційний простір, тобто інформація, мережева інфраструктура та інформаційні технології. Генерал Філіп Брідлав, головнокомандувач сил НАТО, на саміті НАТО в Уельсі навіть назвав сьогоднішні дії РФ у цьому напрямку найбільш вражаючим блицкригом, який будь-який бачила історія інформаційних воєн.

Список використаних джерел:

1. Гібридна війна в інформаційному суспільстві / А. С. Дорошкевич
2. Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій

Козлов Ю.О. (ВІКНУ)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВЕКТОРИ ЗМІЦНЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Сучасний розвиток світової спільноти характеризується глобалізацією, домінуванням провідних країн і перерозподілом між ними сфер впливу; цивілізаційними та етнічними суперечностями; наявністю загрози невідворотного

скорочення природних ресурсів, зниженням рівня життя в більшості країн світу; поширенням діяльності екстремістських, терористичних організацій; розробленням і випробуванням новітніх систем озброєння та військової техніки, а також принципів їх системного застосування в конфліктних регіонах; посиленням ролі військових факторів у вирішенні міжнародних політичних, економічних, етнічних, міжконфесійних, воєнних та інших кризових явищ і конфліктів. З огляду на зазначене роль збройних сил будь-якої держави неухильно зростає.

У світлі останніх деструктивних геополітичних змін, які відбуваються в Україні, ефективність діяльності вітчизняних Збройних сил є прямою запорукою підтримання суверенітету держави та можливості мирно існувати та розвиватися більшості регіонів, таким чином військова безпека здатна впливати на різні аспекти національної безпеки держави в цілому. За роки незалежності України хоча й відбулися значні економічні перетворення, проте не сформована адекватна сучасним вимогам система забезпечення армії. Нинішній механізм військової безпеки має суттєві недоліки і не повністю забезпечує реформування та розвиток армії.

На сьогодні не сформовано системного підходу до фінансового забезпечення військ у контексті не тільки включення його в загальнодержавний процес ринкових перетворень, а і готовності виконувати свої функції в умовах військової агресії. Зазначене вимагає аналізу та дослідження тих трансформаційних процесів, що відбуваються в організації діяльності Збройних Сил України на даному етапі.

Список використаних джерел:

1. Методичні матеріали з воєнно- ідеологічної підготовки особового складу Збройних Сил України на 2015 навчальний рік / Офіційний сайт Міністерства оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mil.univ.kiev.ua/files/67_1074163600.doc

2. Адміністративне право України: Підручник / За заг. ред. академіка С.В. Ківалова. – Х.: Одиссей, 2004.

Красота І.В. (НМЦ КП МОУ)

Скорик В.А. (ГУП ГШ ЗСУ)

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЯГНЕННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ ОФІЦЕРСЬКОГО СКЛАДУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО ЗАГАЛЬНОПРИЙНЯТИХ ПОКАЗНИКІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ НАТО

Питанню досягнення раціонального співвідношення категорій офіцерського складу Збройних Сил (далі – ЗС) України приділялась велика увага протягом останніх двадцяти п'яти років.

Так, наприклад за результатами проведених досліджень, Державною програмою розвитку ЗС України на 2006 – 2011 рр. було визначено співвідношення між різними категоріями офіцерського складу за військовими званнями, а саме: генерали – 0,2 – 0,5 %; полковники – 5 %; підполковники – 14,5 %; майори – 20 %; капітани – 25 %, старші лейтенанти та молодші лейтенанти – 35 % від штатної чисельності офіцерського складу за військовими званнями;

вищий та старший офіцерський склад – близько 40 %, молодший офіцерський склад – близько 60 % від загальної чисельності офіцерського складу.

Протягом 2010 р. при підготовці проекту Державної програми реформування ЗС України на 2011 – 2015 рр. було проведено дослідження з вивчення досвіду збройних сил держав-членів НАТО, за результатами якого було запропоновано на кінець 2015 р. мати наступні співвідношення офіцерського складу: офіцерський склад – близько 25 % від загальної кількості військовослужбовців, вищий та старший офіцерський склад – близько 40 %, молодший офіцерський склад – близько 60 % від загальної чисельності офіцерського складу, з них: генералів – 0,4 %; полковників – 5 %; підполковників – 14,6 %; майорів – 20 %; капітанів – 25 %, старших лейтенантів, лейтенантів – 35 % від штатної чисельності офіцерського складу за військовими званнями.

У 2016 р. було проведено додатковий аналіз співвідношення між категоріями офіцерського складу в арміях провідних країн світу, у тому числі збройних сил держав-членів НАТО, який засвідчив, що співвідношення цих категорій у кожній країні відрізняється та становить у середньому для посад старшого офіцерського складу – 38,67 %, а молодшого офіцерського складу – 60,4 %.

Отже, приведення раціонального співвідношення старших і молодших офіцерів ЗС України необхідно проводити збалансовано до стану безпекового середовища та потреб оборони держави з урахуванням фінансово-економічних можливостей держави, довгострокового характеру воєнної загрози з боку Російської Федерації, взятому стратегічному курсі України щодо інтеграції до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО, а базою для збільшення офіцерського складу мають бути молодші офіцери, тобто для збереження можливості підвищення військових звань і кар'єрного росту потрібно мати більше молодших офіцерів.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 червня 2004 року "Про Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року" / Указ Президента України від 22.06.2004 № 670/2004 / URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/670/2004>

2. Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року (Біла книга України), К., 2004. 96 с.

3. Державна програма розвитку ЗС України на 2006 – 2011 рр. (основні положення), 40 с.

4. Біла книга 2005 : оборонна політика України, 2006, видавництво "Заповіт", с. 136 / URL : https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2f/WB_2005.pdf

5. Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року: стислий огляд і коментар / _Національна безпека і оборона,_ Центр Разумкова № 8, 2004 / URL : http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD56_2004_ukr.pdf

6. Романченко І.С., Денєжкін М.М., Мороз В.М. До визначення раціонального співвідношення старших і молодших офіцерів у складі Збройних Сил України / Наука і оборона, № 1, 2006, с. 60. / URL : <http://nio.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/2006-1.pdf>

ГЕОСТРАТЕГІЧНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА КІБЕРБЕЗПЕКОВУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ

Хоча Україна досі є на шляху розвитку, однак для неї проблеми глобалізованого кіберпростору не є чимось відірваним від політичної реальності. Зміна геополітичної реальності для Української держави пов'язана із двома панівними глобальними трендами: зростанням впливу КНР на міжнародній арені (і, відповідно, посиленням суперництва між Китаєм та США) та виокремленням кіберпростору у відносно самостійний "п'ятий" простір геополітики та геостратегування. Саме ці тренди створюють передумови "холодної війни v2.0.", а їх наслідком є стрімка мілітаризація кіберпростору.

Україна, яка прагне бути не лише об'єктом, а й суб'єктом світової політики, має сформуванати власну цілісну стратегію щодо кіберпростору (як глобального, так і локального), визначити щодо нього свої зовнішньополітичні пріоритети, ключові стратегії розбудови власної кіберпотужності та механізми захисту національного кіберпростору від атак. Усі ці елементи мають бути взаємопогоджені та перетворені не просто на один з елементів зовнішньо- та внутрішньополітичних стратегій, а на один з основних чинників формування оновлених національних інтересів держави в умовах становлення інформаційного суспільства [1].

Формуючи власну зовнішньо- та внутрішньополітичну стратегію в новому цифровому світі, Україна має виходити з таких довгострокових трендів. Державі потрібно віднайти власне місце в новому постбіполярному світі, а саме визначитися стосовно стратегічної перспективи у вимірах класичного для української зовнішньої політики трикутника інтересів "США – ЄС – Росія" [2], який або доповниться четвертим учасником, або зазнає суттєвих і непередбачуваних поки що трансформацій.

Тобто, йде мова про забезпечення державою цифрового суверенітету як ключового елементу більш загального інформаційного суверенітету [1]. Цифровий суверенітет – це передусім стійкість і захищеність країни у кібервійнах, причому захищеність не тільки від вірусів, кібератак, "зламувань", витоків інформації та викрадень даних, спаму, а й від відключення вороже налаштованими зовнішніми силами певних об'єктів критичних інфраструктур [3]. Україна має забезпечити кіберсуверенітет, а отже, й оновлені національні інтереси щодо кіберпростору як на фізичному рівні – (у спосіб створення власної базової інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури), так і на контентному рівні – (через організаційні, інституційні, правові, політичні механізми).

Список використаних джерел:

1. Дубов Д. В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва : монографія / Д. В. Дубов. – К. : НІСД, 2014. – 328 с.
2. Нова стратегія кібербезпеки США вже у дії [Електронний ресурс] // matrix-info.com. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://matrix-info.com/2018/11/22/nova-strategiya-kiberbezpeky-ssha-vzhe-u-diyi/>.
3. Піпченко Н.О. Сучасні інтернет-інструменти зовнішньополітичної діяльності України [Електронний ресурс] // 2018

СУЧАСНІ МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Міграційні процеси останніх років набувають глобального світового масштабу. Щорічна кількість мігрантів (від 2 до 4 млн осіб) уже випереджає світовий приріст населення. За даними Міжнародної організації з міграції, поза межами країни свого громадянства проживає понад 125 млн осіб, на планеті налічується майже мільярд внутрішніх мігрантів.

Міграція – процес переміщення населення через міжнародний кордон або в межах країни; вона охоплює будь-який вид переміщень незалежно від їх тривалості, складу чи причин; міграція включає пересування біженців, переміщених осіб, виселених людей та економічних мігрантів[1].

Міграція і безпека – величини, принципово відмінні одна від одної. Міграція має видиме втілення у людях, залучених до процесу просторових переміщень, – безпека має, швидше, символічний, ніж конкретний наочний вираз, тобто більшою мірою ототожнюється зі структурами й інститутами. Міграція може бути виміряна у кількісному відношенні – кількісно ж описати безпеку проблематичніше. Міграція у своєму існуванні не залежить від якісної оцінки або залежить від неї лише тією мірою, якою оцінка впливає на заборону або заохочення міграції, – безпека, навпаки, невід’ємно прив’язана до якісної оцінки і без неї нібито зовсім не існує (хоча насправді може існувати як неусвідомлюваний стан). Однак міграція є реальним або потенційним викликом безпеці. Вона так чи інакше впливає на безпеку як стан, і або узгоджується, або не узгоджується з безпекою як метою[2].

Міжнародні міграції вагомим чином впливають на різні складові національної безпеки держав, насамперед: на економічну безпеку, на соціальну, на політичну.

Гібридна війна в Україні посилила чинники самосприйняття українців. Основними внутрішніми факторами міграції була затяжна соціально-економічна криза в Україні, що позначилася на спаді виробництва, збільшенні диспропорцій економічного розвитку регіонів в країні. Спроби мирного врегулювання ситуації на Сході виявилися марними, у результаті чого значно зросла чисельність вимушених внутрішніх переселенців. Відсутність реальних перспектив щодо припинення бойових дій із Російською Федерацією та швидкого відновлення контролю держави над цими територіями, а також ризик загострення військової ситуації сприятиме подальшому збільшенню масштабів внутрішньої міграції населення, що у свою чергу, впливатиме на безпеку держави. Тому, аби якимось чином зменшити ризики небезпеки, необхідно перш за все почати з удосконалення системи реєстрації за місцем проживання, її спрощення, перегляд законодавчих норм, які позбавляють мігрантів можливостей зареєструвати своє проживання/перебування, а відтак скористатися набором соціальних послуг і реалізувати свої громадські та політичні права.

Список використаних джерел:

1. Статистика международной миграции. Рекомендации по совершенствованию систем сбора данных / Р. Билсборроу, Г. Хьюго, А. Обераи, Х. Злотник ; Международное Бюро Труда. – М.: Academia, 1999. – 419 с.

2. Ровенчак О.А. Інтенсифікація міграційних процесів як чинник безпеки розвинутих держав: магістерська робота. Спеціальність 8.040301 – Міжнародні відносини / О.А. Ровенчак. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка. – 128 с. (Рукопис).

*д.філос.н., проф. Хилько М.І. (ВІКНУ)
Максимчук О.О. (ВІКНУ)*

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЕКТИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ І СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ "РУССКОГО МИРА"

Нинішні інтеграційні проекти Російської Федерації є частиною більш широких експансіоністських планів російської влади. Створення у майбутньому Євразійського союзу є цілком прагматичною метою нового етапу президентства Володимира Путіна. Упродовж перших каденцій 2000–2008 років та 2012-2018 років він зміг, як вважає російський офіціоз, зберегти державу від хаосу, що виник у результаті реалізації ліберально-демократичних ідей. Тепер, після його обрання у 2018 році главою держави, перед верховною російською владою поставили більш глобальні цілі облаштування геополітичного простору в центрі із Росією.

Проект "Русского мира" виявився співзвучним із настроями верховної влади РФ, яка вбачає в ньому комплекс ідей, який легітимізує її геостратегічні амбіції та формує історичну місію. Специфікою інтеграційних проектів РФ є те, що "Росія претендує на статус самостійного центру інтеграції на євразійському просторі. Йдеться про стратегію створення єдиного економічного та гуманітарного простору без формальної інкорпорації у західну систему, у тому числі у структури ЄС" [1]. Це зауваження важливе з огляду на те, що для України європейська інтеграція залишається державною стратегією, яка закріплена на законодавчому рівні. Отже, Україні необхідно стримано ставитися до розвитку "Русского мира".

Як зазначає А. Гальчинський: "Запропонована російською стороною модель формування Європейського економічного простору виходить за межі суто економічного співробітництва. Його реалізація передбачає неодмінну політичну (а також військову) інтеграцію чотирьох країн. У даному разі фактично йдеться про утворення на чолі з Росією функціонально відособленого, за своєю суттю – протилежного ЄС інтеграційного об'єднання, розширене відтворення Євразійського економічного співтовариства" [1].

Отже, очевидно, що геостратегічні інтереси Росії полягають у встановленні контролю над простором СНД і ствердженні статусу великої євразійської держави. У цьому аспекті Росії було вкрай важливо залучити Україну до кола своїх інтересів. Як свідчать експертні висновки, залучення України до Митного союзу було вигідне РФ з кількох міркувань. "По-перше, не допускаючи зближення України з іншими інтеграційними формуваннями, передусім з ЄС, Росія обмежує зміцнення конкурента. По-друге, втягнувши Україну у свої інтеграційні формування – Митний союз, ЄвразЕС, Росія зміцнює свої конкурентні позиції" [2]. Тому не дивно, що впродовж всього часу дискусій щодо доцільності

приєднання України до Митного союзу з боку РФ здійснювався інформаційний та політичний тиск на Україну задля примушення вступу до Митного союзу.

Список використаних джерел:

1. Стратегія євроінтеграції та питання участі України у формуванні Єдиного економічного простору (аналітичні оцінки) / А. С. Гальчинський. – К. : НІСД, 2003. – С. 11-16;

2. Гайдуцький П. Україна і Митний союз: проблеми інтеграції / П. Гайдуцький //Дзеркало тижня. – 2013. – № 11. – 22–29 березня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dt.ua/internal/ukrayina-i-mitniy-soyuz-problemi-integraciyi-.html>

к.психол.н. Мельник Я.І. (ВІКНУ)

Онопко Д.Ю. (ВІКНУ)

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАГРОЗ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ З БОКУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Проблема гарантування інформаційної безпеки України зумовлена антиукраїнськими впливами, які пропагують ідеї сепаратизму, насильства, національної ворожнечі і є спробами руйнування національної ідентичності України, знищення міжнаціональної злагоди, посягання на конституційний лад України, територіальну цілісність держави. Проблема гарантування інформаційної безпеки України актуалізується в умовах війни на Сході, коли з боку Російської Федерації відбувається інформаційна експансія, упереджене та тенденційне висвітлення фактів та явищ, а технології російських інформаційно-психологічних операцій спрямовані на забезпечення домінування в українському (а також у глобальному) інформаційному просторі та на утримання медійної переваги. Через російські пропагандистські інформаційно-психологічні кампанії, акції, медіазаходи відбувається вплив не лише на суспільну свідомість громадян України, а й на світову громадськість.

Російська Федерація здійснює інформаційно-психологічні атаки, щоб активізувати ескалацію конфлікту на сході України, чинить тиск на українське суспільство. Можна виокремити основні напрями інформаційно-психологічних атак проти України:

1) нав'язування думок про неспроможність української влади керувати державою та приймати раціональні рішення;

2) формування негативних суджень про воєнно-політичне керівництво України та про те, що хаотичні бойові дії призводять до невиправданих жертв серед сил ООС;

3) поширення поглядів про те, що українська армія на Сході України деморалізована та неспроможна вести бойові дії, а також про недовіру особового складу до керівництва;

Національний інформаційний простір України, на жаль, зазнає суттєвих загроз, викликів, які становлять небезпеку функціонування держави, її політичного та економічного розвитку, інтеграції у європейські та євроатлантичні структури.

Отже, проти України широко використовують сучасні технології негативних інформаційно-психологічних впливів, які стають загрозою українському

національному інформаційному простору та суверенітету держави. Гарантування інформаційної безпеки України в умовах дестабілізуючих негативних інформаційно-психологічних впливів та експансіоністської агресивної інформаційної політики Російської Федерації, потребує консолідації зусиль на усіх рівнях державної влади та громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Законодавство України: Про Заяву Верховної Ради України "Про відсіч збройної агресії Російської Федерації та подолання її наслідків"- [Електронний ресурс]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/337-19>.

2. "Інформаційна безпека України: сучасні виклики, загрози та механізми протидії негативним інформаційно-психологічним впливам"- [Електронний ресурс]: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/37314/1/7_31-36.pdf.

*к.політ.н., доц. Кирик В.Л. (ВІКНУ)
Повх Н.В. (ВІКНУ)*

ПОНЯТТЯ НОВІТНІХ МЕРЕЖЕВО-ЦЕНТРИЧНИХ ВОЄН

Українська армія з кожним роком стає все більш сучасною і розвиненою, і нарешті вона вступає в нову еру – еру так званої мережево-центричної дії. Це надзвичайно важливий етап. Мережево-центричні військові дії є військовою теорією війни, яка в 1990-х роках була вперше застосована Міністерством оборони США. Спрямована на досягнення інформаційної переваги за допомогою об'єднання військових об'єктів у інформаційну мережу.

Мережево-центрична війна або ще як її називають мережево-центричні військові дії – це сучасний військовий тренд. Це абсолютно нові технології, що впроваджуються в українських військах і мають значний вплив на тактику ведення бою [2].

Мережево-центричні дії в своїй основі мають кардинально інший підхід до бойових дій, на відміну від традиційних конвенційних воєн, заснований на доступі командира до всієї необхідної йому інформації тут і зараз.

Створюється спеціальна військова мережа, що дозволяє командирів отримувати всю необхідну інформацію і віддавати накази. Це дуже важливо. Тобто це не одна рація, а ціла система, якою командир може оперативно керувати. Це робить його на полі бою богом, тому що інформація зараз – це все. Це майбутнє.

Приміром, за допомогою комп'ютера і штаб-зв'язку командир може одночасно і дуже швидко з'єднуватися й бачити кожного свого бійця, знати, що він бачить, що він чує, що він робить [1].

Також є змога бачити одразу і противника, де він перебуває і в якій кількості – завдяки безпілотним апаратам і силам розвідки старшого командира. Водночас противник навіть не здогадуватиметься, що його вже повністю розвідали. І кожної секунди командир може контролювати все поле бою.

Ці технології також дозволяють одночасно з'єднатися з іншими командирами і передати їм по цій спеціальній захищеній мережі важливу інформацію, наприклад, координати блокпосту. Якщо раніше, щоб передати щось, треба було або бігти, або бійця посилати, малювати на паперовій карті та

показувати, то зараз це все можна робити онлайн й одночасно. Навіть якщо противник блокує зв'язок, все одно є можливість передавати дані через захищені канали.

Введення мережево-центричної системи бою в Україні стосується усіх Збройних сил, але переважно ці технології вводяться в зоні ООС.

Список використаних джерел:

1. ТСН: [Електронний ресурс]. – С. 1. – Режим доступу : https://tsn.ua/blogi/themes/o_voine/merezhevo-centrichna-viyna-maybutnye-ukrayinskoyi-armiyi-1258350.html

2. Matrix-info: [Електронний ресурс]. – С. 1. – Режим доступу : <https://matrix-info.com/2017/03/21/osoblyvosti-suchasnyh-zbrojnyh-konfliktiv-vid-konventsijnogo-protystoyannya-do-gibrydnoyi-ta-merezhevo-tsentrychnoyi-vijny/>

*к.політ.н., доц. Сірий С.В. (ВІКНУ)
Присташ А.С. (ВІКНУ)*

ПРИВАТНІ ВОЄННІ КОМПАНІЇ В УКРАЇНІ – ПРОЦЕС ЛЕГАЛІЗУВАННЯ

Українсько-російський конфлікт вкотре продемонстрував, що, маючи бажання, будь-яку країну (зокрема, й європейську) можна дестабілізувати та довести до межі розпаду. І навпаки – відновити цілісність й стабільність країни, що стала жертвою "гібридної" агресії, дуже складно, і це потребує зусиль мало не всього світового співтовариства. Як наслідок, перед українською дипломатією стоїть нелегке, і в той же час дуже відповідальне завдання – відстояти інтереси держави. Саме з цієї точки зору, питання легалізування приватних воєнних компаній викликає чимало дискусій серед правлячих еліт [2].

Звичайно, не планується узаконювати "приватні армії" для бізнесменів. Більше того, виникає необхідність прописати норму про "заборону використання ПВК на території України та всупереч державним інтересам".

Згідно з інформацією на сайті Верховної Ради, на даний момент вже розроблено проект Закону України "Про військово-консалтингову діяльність", зареєстрований Віталієм Карпунцовим - №8093 про військово-консалтингову діяльність 5 березня 2018 року.

Закон складається з 9 розділів і регулює усі сфери військово-консалтингової діяльності, починаючи від порядку створення суб'єкта військово-консалтингової діяльності, отримання останнім ліцензії на надання послуг військового або охоронного характеру, обіг вогнепальної зброї, боєприпасів, пристроїв та патронів до неї, особливості державного та громадського контролю за діяльністю суб'єктів військово-консалтингової діяльності, закінчуючи гарантіями соціального та правового захисту їх учасників, засновників та персоналу.

Закон запроваджує жорсткі умови набуття особою права здійснювати військово-консалтингову діяльність шляхом створення відповідного суб'єкта господарської комерційної діяльності. Особливістю діяльності такого суб'єкта є його націленість на зовнішні ринки та заборону здійснювати військово-консалтингову діяльність на території України. Це пов'язане із законодавчою неврегульованістю питання обігу зброї в Україні. Натомість, законопроектом

надається право суб'єктам військово-консалтингової діяльності здійснювати імпорту в рамках зовнішньоекономічної діяльності, ввезення в Україну та вивезення за її межі вогнепальної зброї, боєприпасів, пристроїв та патронів до неї виключно для здійснення договірних зобов'язань в державі територіальної юрисдикції відповідно до законодавства цієї держави та норм міжнародного права [3].

На думку багатьох дослідників необхідність приватних воєнних компаній в Україні - це вимога, продиктована сьогоденними реаліями [1]. Але важливо чітко розділити роботу ПВК і 447 статтю Кримінального кодексу (Вербування, фінансування, навчання найманців задля використання у збройних конфліктах інших держав). Потрібно максимально опрацювати всі аспекти подібної діяльності та створити дієвий законний механізм, який допоможе тисячам хлопців якісно себе реалізовувати в цій сфері. Легалізація приватних військових компаній надасть професійні можливості ветеранам АТО (ООС) та зніме окремі аспекти соціальної напруги.

Список використаних джерел:

1. Огляд ПВК // Вісник Женевського Центру демократичного контролю над збройними силами. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://se2.dcaf.ch/serviceengine/Files/DCAF/18412/ipublicationdocument_singledocument/26B79E41-099F-4ED0-90EF-A0B44B483FDE/ru/bg_private-military-companies_ru.pdf
2. Приватні військові компанії // Женевський Центр демократичного контролю за збройними силами [Електронний ресурс]–Режим доступу: http://www.dcaf.ch/content/download/34962/525141/file/bg_private1military1companies_ukr.pdf.
3. Проект Закону від 05.03.2018 № 8093 "Про військово-консалтингову діяльність" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63576

Пугач М.П. (ВІКНУ)

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНИХ СТРУКТУР В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Процес європейської та євроатлантичної інтеграції України це логічне продовження її стратегічного курсу щодо утвердження у суспільстві основних принципів демократії. Однак, головною метою України є збереження суверенітету та територіальної цілісності політичними, економічними, військовими, інформаційними й іншими засобами і утверджені ролі і місця у системі міжнародних відносин як європейської держави та суб'єкта міжнародної безпеки. У сучасних умовах в Україні виникла нагальна необхідність адаптації Збройних Сил держави до змін, які відбулися та продовжують відбуватися у глобальному середовищі щодо міжнародної безпеки для забезпечення національної безпеки й утвердження України як надійного та стабільного партнера в світі. За таких умов визначення перспектив воєнно-політичного співробітництва та євроінтеграції України у системі міжнародної та регіональної безпеки є надзвичайно актуально [1].

Консультації і співробітництво між Україною і НАТО охоплюють широке коло галузей, починаючи від операцій з підтримання миру, реформування структур безпеки і оборони, безпосереднього військового співробітництва й озброєнь до планування на випадок надзвичайних станів цивільного характеру, науки і довкілля й громадської дипломатії. Співробітництво України та НАТО має важливе значення для забезпечення національної безпеки нашої держави.

Отже, Поглиблення співпраці з Північноатлантичним Альянсом сприятиме проведенню демократичних реформ в Україні, а використання потенціалу та практичної допомоги держав-членів НАТО підвищить обороноздатність України для протидії агресії Російської Федерації, а також сприятиме реформуванню сектору безпеки й оборони та оборонно-промислового комплексу нашої держави за стандартами НАТО [2].

Список використаних джерел:

1. Річна національна програма під егідою Комісії Україна – НАТО на 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/103201721670>.

2. Питання координації євроатлантичної інтеграції України. Указ Президента України № 296/2016 від 8 липня 2016 р. // Офіційний вісник України від 22.07.2016 р., 2016, № 55, стор. 7, стаття 1910.

*д.філос.н., проф. Хилько М.І. (ВІКНУ)
Самусь Г.С. (ВІКНУ)*

ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ РЕЛІГІЙНОЇ СФЕРИ

Важливу роль у становленні громадянського суспільства відіграють його інститути: політичні партії, громадські організації, профспілки, церква тощо. Особливе місце серед інститутів громадянського суспільства займає церква, що, насамперед, спричинено високим рівнем довіри до неї громадян нашої держави. Безумовно церква й релігійні організації, як соціально інтегруючі чинники відіграють важливу роль в політичній системі держави, визначають соціальну спрямованість державної політики в цій сфері.

Політика будь-якої держави тісно пов'язана з мораллю, духовністю, релігією. Своєю чергою, релігійні організації підпадають під вплив державної політики, що є одним із ключових інструментів з боку держави. У ст. 35 Конституції України затверджено, що церква не є політичним інститутом [2], але, як свідчать історичний досвід і сучасність, справляє відчутний вплив на політичне життя суспільства. Ці дві інституції взаємозацікавлені у нормальних стосунках, у гармонійному поєднанні своїх інтересів.

Політична і релігійна сфери в Україні настільки тісно пов'язані між собою, що протистояння в одній з них може поширюватися на інші, створювати тим самим загрозу безпечному існуванню нації та держави. Суспільна думка вбачає в церкві соціальну інституцію, що не несе відповідальності за діяльність держави і тому здатна розв'язати ті численні проблеми, що не під силу політичним режимам. Цим можна пояснити таку активну підтримку населення України Томосу про автокефалію УПЦ та відділення її від церкви країни-агресора - РПЦ.

Можна сміливо стверджувати, що релігія на сучасному етапі користується великою популярністю в українському суспільстві, що перетворило її на об'єкт впливу політики, яка використовує її у власних цілях. Релігійні організації на сучасному етапі стали інструментом політичних комбінацій і релігійний фактор не діє сам по собі, а постійно взаємодіє з політичним. Тому роль релігійних організацій у суспільно-політичних процесах не можна назвати однозначно позитивною[1]. Головною метою не тільки релігійних організацій та окремих діячів цієї сфери, але й представників політичної та державної влади має бути збереження за церквою статусу "незалежної суспільної інституції". Адже таким чином можна порушити крихкий баланс у системі відносин "людина – релігійна організація – держава – суспільство".

Список використаних джерел:

1. Микитів І.В., Політика і релігія в Україні // Юридичні та політичні науки – Політична культура і ідеологія. – К., 2016.
2. Про внесення доповнень і змін до Закону Української РСР "Про свободу совісті та релігійні організації": Закон України від 23.12.1993 № 3795-ХІІ. – Законодавча база ВРУ: www.rada.gov.ua

к.політ.н., доц., Сірий С.В. (ВІКНУ)

СУЧАСНІ ЗБРОЙНИХ СИЛИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ – ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

1. Науково-технологічний, виробничий, кадровий потенціал оборонно-промислового комплексу Російської Федерації (ОПК РФ), загальний рівень фінансування базових воєнних технологій в умовах міжнародних санкцій унеможливує досягнення кінцевої мети Державної програми озброєння-2020 – на 70 % оснастити Збройні Сили РФ найсучаснішими зразками озброєння та військової техніки (ОВТ). Кризовий та нестабільний стан російської економіки не забезпечує визначені обсяги фінансування ДПО-2020. Обмеженість фінансових ресурсів викликала необхідність уточнення чинної програми переозброєння та перегляд пріоритетів.

2. Технологічне відставання російської оборонної промисловості від провідних країн Заходу та Південно-Східної Азії у сфері мікроелектроніки – 23 базовій основі критичних технологій виробництва озброєння 4-5 покоління не може бути ліквідоване в межах ДПО-2020. Навіть за умови виконання основних параметрів Програми, ЗС РФ будуть оснащені новим озброєнням, що на 1-2 технологічних уклади відстає від армій країн НАТО.

3. В умовах загострення протистояння з США та НАТО в Чорноморсько-Балтійському регіоні та викликаного санкціями суттєвого обмеження федерального бюджету реалізація Програми-2020 триває за уточненими напрямками: – пріоритетність оснащення Сухопутних військ (повне оновлення парку бронетехніки, впровадження ВТ наступного покоління); – раціоналізація системи закупівель для ВПС; – суттєве скорочення витрат на нарощування .воєнно-морських сил.

Рекомендації:

1. Всіляко підтримувати політико-дипломатичний напрям врегулювання конфлікту на Донбасі. Не допускати активізації збройних провокацій з боку

сепаратистів, що може призвести до широкомасштабного вторгнення ЗС РФ на територію України.

2. Затяжний регіональний конфлікт на Донбасі переводить його на рівень геополітичного протистояння світових держав, що створює для України вікно можливостей для інтенсифікації ВТС з США та країнами НАТО з метою підвищення боєздатності ЗС та інших силових структур.

3. Впроваджена в Росії радянська система управління роботою ОПК себе не виправдала. Десятирічні плани переозброєння не виконуються й постійно переглядаються. Україні доцільно вивчати досвід ринкового регулювання виробничо-технологічних процесів в оборонно-промисловому секторі західних країн (США, Франція, Польща та ін.), створювати реальне конкурентне середовище при виконанні Державного оборонного замовлення, в тому числі через механізм імпорту та офсетних схем.

4. При плануванні переозброєння Збройних сил України необхідно враховувати очікуваний обрис Сухопутних військ РФ. Насамперед, зміцнювати протитанкову та протиповітряну оборону, впроваджувати сучасні засоби спостереження та розвідки, створювати підрозділи Сил спеціальних операцій.

Список використаних джерел:

1 <http://www.kremlin.ru/acts/bank/40391>

2 <http://docs.cntd.ru/document/420246589>

к.політ.н. Джус О.М.(ВІКНУ)

Старікова Л.О.(ВІКНУ)

ВЗАЄМОДІЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ З ІНШИМИ ВІЙСЬКОВИМИ ФОРМУВАННЯМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Відповідно до Закону України "Про національну безпеку України", національна безпека України - це стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Під загрозами національній безпеці України слід розуміти явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України.

В сучасних реаліях чітко визначаються та розмежовуються повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони, створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, сил безпеки і сил оборони та визначається система командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони.

Діяльність і управління іншими військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, та правоохоронними органами, які відповідно до своїх повноважень беруть участь в обороні держави, здійснюються згідно із чинним законодавством.

Інші військові формування, утворені відповідно до законів України, та відповідні правоохоронні органи узгоджують з Генеральним штабом Збройних Сил України їх програми розвитку в частині, що стосується оборони держави, а також плани підготовки їх органів управління, з'єднань і частин, призначених для підпорядкування органам військового управління в особливий період та виконання завдань територіальної оборони:

- здійснюють під керівництвом Генерального штабу Збройних Сил України планування застосування органів управління, з'єднань і частин, призначених для підпорядкування органам військового управління Збройних Сил України в особливий період та виконання завдань територіальної оборони, надають Генеральному штабу Збройних Сил України необхідну для цієї роботи інформацію;

- здійснюють разом із Збройними Силами України підготовку та забезпечують готовність до спільних дій з метою оборони, беруть участь у створенні єдиної системи управління та всебічного забезпечення на особливий період;

- узгоджують з Генеральним штабом оперативно-стратегічні вимоги до озброєння та військової техніки, військово-технічного майна, його якісні та кількісні показники, спільно з Міністерством оборони України розробляють державну програму розвитку озброєння і військової техніки та формують державне оборонне замовлення;

- узгоджують з Міністерством оборони України програми підготовки військових кадрів, вживають заходів щодо оптимізації системи військової освіти;

- беруть участь у підготовці громадян України до військової служби, в тому числі допризовній підготовці молоді, підготовці призовників з військово-технічних спеціальностей, забезпеченні призову на строкову військову службу, навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про оборону України" Документ 2020-III, чинний, поточна редакція – Прийняття від 05.10.2000

2. Закон України "Про національну безпеку України" Документ 2469-VIII, чинний, поточна редакція – Прийняття від 21.06.2018

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України", Документ 287/2015, чинний, поточна редакція – Прийняття від 26.05.2015

4. Гетьманчук М.П. – "Політологія" (16.2. система забезпечення національної безпеки України).

*д.філос.н., проф. Хилько І.М.(КНУ)
Стужук Ю.П. (ВІКНУ)*

РОЛЬ НАТО У ФОРМУВАННІ ВІЙСЬКОВОЇ МОГУТНОСТІ УКРАЇНИ

Головною метою НАТО є захист свободи і безпеки всіх її членів політичними та військовими засобами відповідно до Статуту ООН.

Співробітництво Україна – НАТО у військовій сфері здійснюється відповідно до вимог Річної національної програми співробітництва Україна – НАТО та Робочого плану Військового комітету Україна – НАТО на поточний рік.

Воно включає чотири основні напрями, а саме:

підвищення рівня оперативних спроможностей та взаємосумісності Збройних Сил України з НАТО;

співробітництво з питань трансформації, оборонних реформ та професіоналізації Збройних Сил України;

забезпечення участі підрозділів та особового складу Збройних Сил України у операціях з підтримання миру та безпеки та Силах реагування НАТО;

застосування механізмів військової співпраці, консультацій та взаємодії, проведення заходів з інформування громадськості [1].

Центральні події

- Діалог і співпраця розпочалися відразу після закінчення холодної війни, коли Україна, яка щойно набула державної незалежності, вступила до Ради північноатлантичного співробітництва (1991 рік) і програми "Партнерство заради миру" (1994 рік).

- Відносини набули подальшого розвитку внаслідок підписання у 1997 році Хартії про особливе партнерство, на основі якої було започатковано Комісію Україна – НАТО (КУН), що мала опікуватися розвитком співпраці.

- Декларація від 2009 року про доповнення до Хартії Україна – НАТО надала повноваження КУН підкріпити зусилля країни щодо просування реформ, спрямованих на реалізацію євроатлантичних прагнень України, шляхом запровадження у життя Річної національної програми України.

- Надалі співпраця продовжувала поглиблюватися на взаємовигідних засадах, причому Україна бере активну участь в операціях і місіях під проводом НАТО.

- НАТО надає першорядного значення підтримці всеосяжних перетворень у галузі безпеки і оборони в Україні. Ці реформи мають вирішальне значення для демократичного розвитку України й зміцнення її здатності забезпечувати власну оборону.

- Внаслідок російсько-українського конфлікту НАТО розширила підтримку, що надається Україні, у галузі розвитку потенціалу і розбудови спроможностей.

- З часу Варшавського саміту НАТО у липні 2016 року, практична допомога Україні з боку НАТО надається у вигляді Комплексної програми допомоги (КПД) Україні.

- У червні 2017 року Верховна Рада України ухвалила закон, яким членство держави в Альянсі знову визнано стратегічним пріоритетом національної зовнішньої і безпекової політики [2].

Отже, у нинішніх умовах відносини України та НАТО відіграють важливу роль у забезпеченні обороноздатності України. Подальший рух України до повної взаємосумісності з Альянсом виглядає безальтернативним в умовах міжнародної та регіональної безпекової обстановки, що склалася на цей час.

На думку переважної більшості українців, саме вступ до НАТО гарантуватиме нам безпеку, адже це не лише військова, а й військово-технічна та інша підтримка країни з боку Альянсу [3].

Список використаних джерел:

1. <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/ukraine-nato/military-cooperation>
2. https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm
3. http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2751:ukrajina-nato-stan-ta-perspektivi-vzaemovidnosin&catid=8&Itemid=350

Сунгурова С.Р. (ВІКНУ)

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В сучасному глобалізованому світі, де одна з провідних ролей відводиться інформації (доступ та володіння нею), на перший план виходять проблеми здійснення інформаційних впливів, маніпулювання інформацією, що дає можливість досягати поставленої мети без втрат людських ресурсів та значних матеріальних видатків.

Інформаційні війни як явище існували в тій чи іншій мірі з давніх часів. Здійснення інформаційних впливів з використанням інформаційної зброї (приховування інформації; подача її частково, у певному ракурсі; перебільшення наслідків) було зафіксовано літописцями на теренах України ще за Київської Русі. Так, загальновідомим є факт поїздки княгині Ольги до Константинополя, проте ні візантійські, ні руські джерела не висвітлюють причину та мету подолання такого довгого шляху. Войовничий князь Святослав заздалегідь повідомляв противника про свій похід, проте залишалися таємницею напрям та сили, котрі планувалося задіяти. Це давало можливість навести паніку у стані військ та швидко розгромити противника [1, с. 18].

Про значення самої інформації та інформаційної боротьби на державному та міждержавному рівні свідчать факти створення у багатьох країнах спеціальних служб: у США – Агенства національної безпеки (NSA), у Великобританії – Штаб-квартири урядового зв'язку (NGC), у ФРН – Німецької служби інформаційної безпеки (BCI) та Агенства національної безпеки Бундесверу, у Каналі – Управління безпеки зв'язку (ASC), у Росії – Федерального агенства урядового зв'язку та інформації при президентові РФ (ФАПСИ) [2, с. 298].

На сучасному етапі, коли Україна прагне віднайти та посісти гідне місце в міжнародній системі координат, декларуючи та відстоюючи власні національні інтереси, необхідно враховувати важливість інформаційної складової при реалізації поставлених завдань.

Отже, інформаційна війна – це 1) дії, початі для досягнення інформаційної переваги шляхом завдання шкоди інформації, процесам, що базуються на інформації і інформаційних системах супротивника при одночасному захисті власної інформації, процесів, що базуються на інформації і інформаційних системах; 2) нефізична атака на інформацію, інформаційні процеси та інформаційну інфраструктуру; 3) найвищий ступінь інформаційного протиборства та спрямована на розв'язання суспільно-політичних, ідеологічних, національних,

територіальних та інших конфліктів між державами, народами, націями, класами й соціальними групами шляхом широкомасштабної реалізації засобів і методів інформаційного насильства (інформаційної зброї) [3, с. 270]. Основні методи інформаційної війни – блокування або спотворення інформаційних потоків та процесів прийняття рішень супротивника.

Список використаних джерел:

1. Гуз А.М. Історія захисту інформації в Україні та провідних країнах світу: Навчальний посібник. – К. : Основи. – 260 с.
2. Карпенко В.О. Інформаційна політика та безпека. – К. : Нора-Друк, 2006. – 320 с.
3. Ліпкан В.А., Максименко Ю.Є., Желіховський В.М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції. – К. : КНТ, 2006. – 280 с.

*к.політ.н., доц. Вилко В.М. (ВІКНУ)
Сухонос О.І. (ВІКНУ)*

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ БЕЗПЕКИ

Сьогодні, коли наша держава робить упевнені кроки вперед на шляху євроінтеграції, у секторі безпеки і оборони України нагально постає питання рівності прав і можливостей чоловіків та жінок. Підтримуючи дії уряду щодо політики гендерної рівності та виконуючи положення Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 "Жінки, мир, безпека" на період до 2020 року, у складових сектору безпеки розпочався процес розширення прав та кар'єрних можливостей жінок. Включення гендерної інтеграції до цілей та пріоритетів оборонної реформи дасть змогу краще реагувати на різні потреби безпеки в суспільстві та потреби самого сектору оборони та безпеки, покращувати оперативну спроможність сил оборони. Упровадження гендерної рівності у військових інституціях означає поєднання досвіду, знань та інтересів жінок і чоловіків.[1]

Мета гендерної рівності полягає не в тому, щоби прирівняти жінок до чоловіків, а в тому, щоби наділити їх життя можливостями і шансами, які будуть рівними і зберігатимуться такими. Одним із основоположних пунктів реалізації Гендерної перспективи Цілей партнерства з НАТО є усунення правових бар'єрів, які заважають рівним можливостям участі жінок і чоловіків в установах сектору безпеки та оборони.

Незважаючи на деякі зрушення у гендерній інтеграції сфери безпеки і оборони та гарантовану Конституцією України та законами України рівність прав жінок і чоловіків, її подальша реалізація все ще залишається належним чином не забезпеченою, що зумовлено відсутністю в спеціальних мілітаризованих законах України чітких норм, які відповідно до існуючих стандартів гендерної рівності регламентували би проходження служби військовослужбовцями-жінками. Це створює підґрунтя для можливих обмежень вступу жінок до військової служби, які встановлюються не на рівні законів, а шляхом включення дискримінаційних положень до підзаконних нормативних актів, що суттєво гальмує процеси впровадження гендерної політики загалом для всіх складових сектору безпеки і оборони.

Право кожного чоловіка чи жінки служити у війську, захищати рідну державу – не просто право.[2] Це питання використання людського ресурсу країни, залучення всіх представників суспільства, без виключення, до процвітання держави і право кожного та кожної на реалізацію особистісного потенціалу. Щоб залишатися сильними та ефективними силами оборони України, усі їх складові мають втілювати у життя принципи гендерної рівності. Сьогодні ми повинні створити умови для оптимальної служби та роботи жінок і побачимо, як зміняться умови служби та роботи для чоловіків також. Гендерна рівність стане несподіваним двигуном оборонної реформи!

Список використаних джерел:

1. Круглий стіл "Міжнародний досвід інтеграції гендерних питань у секторі безпеки та оборони". Режим доступу: <http://maryna-burmaka.com.ua/citizenship/3/476.html>.
2. Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів. – Київ, 2017. – 172 с.

*Зіняк І.А. (ВІКНУ)
Хряпак Д.В. (ВІКНУ)*

ГІБРИДНА ВІЙНА, ЯК РІЗНОВИД АСИМЕТРИЧНИХ ВІЙН: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

З огляду на нинішню ситуацію в країні, тема гібридної війни є досить актуальною. Все частіше я чую з уст пересічних українців термін "гібридна війна". Точкою відліку для України стала незаконна анексія Криму, саме тоді наша держава була втягнута у цю війну.

Остаточного визначення терміну "гібридна війна" досі немає. Багато науковців розбігаються у своїх поглядах і думках. Вперше термін "гібридна війна" виник у військах США – конкретно у Корпусі морської піхоти. У літературі даний термін вперше було вжито в 1998 році. Варто зазначити, що найбільш популярним термін "гібридна війна" став у 2007 році завдяки Ф. Гофману, котрий дав таке визначення цьому визначенню: "Гібридні війни поєднують у собі цілу низку різних режимів ведення війни, включаючи звичайні можливості, іррегуляривну тактику, терористичні акти, зокрема, не вибіркове насильство і примушення, кримінальний безлад. На сучасному етапі термін "гібридна війна" можна розкрити, як найбільш придатний для характеристики дій Росії по відношенню до України та її територій.

Приставаючи до дослідження даної тематики, хотілося б навести прийнятне для мене твердження Євгена Магди стосовно визначення даного терміну: "гібридну війну в загальних рисах можна визначити, як сукупність заздалегідь підготовлених і оперативно реалізованих дій військового, дипломатичного, економічного, інформаційного характеру, спрямованих на досягнення стратегічних цілей. Її ключове значення полягає в підпорядкуванні інтересів однієї держави іншій з формальним збереженням її політичного устрою" [1].

Узагальнивши вище сказане, можна зробити висновок, що основними критеріями для визначення "гібридної війни" є негативний вплив з боку держави-агресора за допомогою військових, економічних, дипломатичних та інших засобів

для досягнення стратегічних цілей. Також потрібно зазначити, що держава-агресор всіма способами намагається зберегти публічну непричетність до своїх дій.

Перші ознаки гібридної війни виникли ще в 1917 році, коли більшовицька Росія створила на протидію УЦР Українську Народну Республіку. Завдяки цьому Росія мала можливість вести неоголошену війну з УЦР, намагаючись імітувати громадянську війну. Схожі дії були застосовані проти Польщі, Фінляндії. Ще одним прикладом відносно сучасної "гібридної війни" є розв'язання Росією конфлікту на території Абхазії та Південної Осетії, підсумком якого стало визнання Росією суверенітету даних республік. По суті, вони стали невизнаними територіями Російської Федерації. Яскравим прикладом гібридної війни звісно ж є агресія Росії стосовно України. В ході даного конфлікту Російська Федерація за допомогою диверсійних груп російських військовослужбовців спочатку організовують анексію Криму, а потім уже й координують створення так званих псевдо республік ДНР і ЛНР. Окрім військового втручання помітним є й економічне та інформаційне протистояння, що є незамінним атрибутом у веденні гібридної війни. Яскравим прикладом є негативна пропаганда з боку Росії за допомогою ЗМІ. Неправдива інформація стосовно життєдіяльності України стало звичним для російських телеканалів. Окрім цього, за допомогою телеканалу "Russia today", влада кремля намагалась понизити авторитет України й на міжнародній арені.

Як підсумок, хотілося б зазначити, що гібридна війна розв'язана Росією має свою передісторію. Незважаючи на прихованість дій противника, їм не вдалось досягти результату. На сьогоднішній день, влада, проаналізувавши приклади розв'язання гібридних війн, веде достойну боротьбу проти держави-агресора по всім напрямкам: військовому, економічному, інформаційному, тощо [2].

Список використаних джерел:

1. Магда Є.В. Гібридна війна: вижити і перемогти. – Х.: Віват, 2015. – 304с.
2. Світова гібридна війна: український фронт / За заг. ред. В. П. Горбуліна. Національний інститут стратегічних досліджень. – К.: НІСД, 2017. – 496 с.

Штефаньо А.В. (ВІКНУ)

СВІТОВИЙ РИНОК ОЗБРОЄННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Глобалізаційні виміри сучасного світового господарства загострюють проблему як міжнародної безпеки загалом, так і безпеки національних економік зокрема. Це актуалізує необхідність забезпечення захисту національних інтересів і власної безпеки кожної держави, зокрема шляхом збільшення її військово-економічної потужності та сукупного потенціалу, що багато в чому визначається станом військової економіки і насамперед оборонно-промислового комплексу країни.

Функціонування країни на світовому ринку військово-технологічної продукції є одним із найважливіших аспектів зовнішньої діяльності держави, ця сфера завжди викликала підвищений інтерес і увагу світової спільноти, потенційних конкурентів і покупців, експертів, підприємців тощо.

Сучасний світовий ринок озброєнь – один з найбільш складних секторів світового господарства. Суперництво окремих країн та угруповань тут є дуже

гострим: боротьба точиться не тільки за окремі прибутки, а й за військово-технічну перевагу, тривалу прив'язку покупця до свого технологічного комплексу.

Міжнародні передачі товарів військового призначення являють собою глибоко укорінене явище, що характерне для розвитку для сучасних міжнародних відносин [1]. Незважаючи на доволі обмежену частку обсягів торгівлі зброєю в загальносвітовому товарообігу, саме військово-технічне співробітництво держав визначає рівень взаємної довіри, значною мірою впливає на формування та подальший характер відносин між ними.

В умовах розвитку глобалізаційних процесів, динамізації кон'юнктури світових товарних ринків, загострення конкуренції і стрімкої трансформації ринкового середовища компанії прагнуть – і це цілком зрозуміло – використовувати найбільш ефективні та економічно виправдані методи підтримки конкурентоспроможності. Одним із них є участь у міжнародних виставках і ярмарках, які сьогодні за своєю сутністю та функціональною спрямованістю перетворилися із раніше звичних демонстраційно-збутових заходів на високо інтегрований механізм багатьох інструментів маркетингу [2].

Отже, сьогодні міжнародна передача товарів військового призначення становить глибоко укорінене явище, характерне для розвитку сучасних міжнародних відносин. Це обумовлено суверенним правом держав одержувати в цілях оборони озброєння та військову техніку, які надходять, зокрема, із зовнішніх джерел. Інтеграція оборонно-промислового комплексу України у міжнародні структури надасть змогу підвищити ефективність використання виробничих, наукових і експериментальних можливостей, сприятиме розширенню ринків її збуту, залученню іноземного капіталу у розвиток виробництва галузі тощо.

Список використаних джерел:

1. Матюшенко І. Ю. Світовий ринок озброєнь : перспективи для України / І. Ю. Матюшенко, К. В. Ковальчук // Проблеми економіки. – 2018. – №1. – С. 32-40.
2. Воєнно-технічна політика: проблеми формування та управління: Монографія / В. О. Смірнов, Л. М. Ленський, С. В. Жданов; За заг. ред. В. О. Смірнова. – К.: ЦНДІ ОБТ ЗСУ, 2018. – 216 с.

*к.політ.н. Джус О.А. (ВІКНУ)
Щока А.О. (ВІКНУ)*

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК ОСНОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Будь-яка інформаційна війна носить комплексний і багатоаспектний характер. Навіть щодо дефініції "інформаційна війна" не існує однозначного підходу, її аналіз передбачає всебічний і міждисциплінарний підхід. Словосполучення "інформаційна війна" широко вживається для позначення цілеспрямованого негативного інформаційного впливу Російської Федерації проти України. Об'єктом такого впливу є в першу чергу власне населення РФ, традиційний об'єкт пропаганди в минулому, по-друге, населення України, по-третє, населення третіх держав і, по-четверте, міжнародне співтовариство в цілому, в особі міжнародних організацій та їхніх службовців. Термін "інформаційна війна" може використовуватися й у вузькому сенсі як

інформаційний (у тому числі кібер) вплив на супротивника у зв'язку зі збройним конфліктом [1].

Особливістю конфлікту в Україні є його не цілком конвенційний, "гібридний" характер. Його особливістю є різке посилення ролі інформаційної складової, самодостатність і значення якої дозволяє говорити про повноцінну інформаційну війну, війну, яка не лише обґрунтовує втручання у внутрішні справи незалежних держав, виправдовує і робить можливою агресію, але і війну, яка спричиняє значні жертви. І тому, незважаючи на певну новизну явищ і пробільність регулювання, міжнародне право не настільки пасивне і безпорадне щодо інформаційного агресора.

Використання "інформаційної зброї" в широкому розумінні може зазіхати на основні принципи міжнародного права (у першу чергу, принципи невтручання у справи, що входять у внутрішню компетенцію держав, обов'язки держав співпрацювати одна з однією, сумлінного виконання зобов'язань з міжнародного права, поваги прав людини та основних свобод), може бути одним з елементів агресії [2].

Інформаційна війна Росії проти України (як у широкому, так і у вузькому розумінні) ведеться інтенсивно і цілеспрямовано. Її результатом є значні людські та матеріальні втрати як серед цивільного населення і об'єктів, так і серед військових. Крім того, інформаційна війна служить прикриттям агресії Російської Федерації проти України, виступає її невід'ємною складовою частиною. Крім того, за допомогою інформаційної зброї розгорається ксенофобія, тероризм і дискредитується український уряд. Усе це свідчить не тільки про ведення інформаційної війни, а й про її протиправність, порушення міжнародного права.

Список використаних джерел:

1. Сенченко М. Запорука національної безпеки в умовах інформаційної війни. Вісник Книжкової палати, № 6, 3-9.

2. Еляшевська Н. Вразливість України до інформаційної війни. Теле- та радіожурналістика, Vol. 14.

Ющенко А.О. (ВІКНУ)

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Інформаційна війна Росії проти України являє собою чинник великої гібридної війни. Багато науковців (зокрема, Гарт Джоветт, Вікторія О'Доннел, Петро Бураковський, Георгій Почепцов) пов'язують інформаційну війну із пропагандою. Джеймс Браун пропагандою називає систему поглядів, які базуються на впливі на емоційний стан людей. Вікторія О'Доннел бачить у пропаганді приховану спробу сформувати сприйняття, розум і поведінку суспільства для досягнення корисливих цілей.

Збройне та інформаційне протистояння між Росією та Україною підштовхнуло українських науковців зробити певний внесок у розробку теорії інформаційної війни. Георгій Почепцов вважає, що інформаційна війна – це комунікативна технологія впливу на масову свідомість, яка має або короткострокову або довгострокову мету.

Неоголошена війна Російської Федерації проти України спонукає поглиблено аналізувати, осмислювати функції, методи і форми пропаганди в сучасних умовах, характерними рисами якої є цілеспрямованість, певна диференціація, безперервність впливу, масовість, маніпуляція, універсалізм.

Поширюючи українські національно-громадянські цінності, засоби масової інформації можуть сприяти створенню передумов для формування освіченого, морально-духовного, національно свідомого громадянина, здатного самостійно оцінювати стан справ у громаді, суспільстві, державі, активно протидіяти зовнішнім і внутрішнім ворожим силам

Московські політики та ідеологи бояться, щоб українська національна свідомість запанувала в усіх клітинах суспільного і державного організму, стала іманентною духовною складовою життєвого середовища, головним чинником відродження України, побудови соборної, демократичної, правової, соціальної держави.

Тому російський імперський режим виступає проти гармонії духовно-національного розвитку українців, морально-історичного, культурно-звичаєвого самопізнання та постійного осмислення сенсу життя. З цією метою маніпулятивну пропаганду спрямовує не лише проти українців, а й проти громадян Російської Федерації.

В Україні існує широко розгалужена мережа антиукраїнських структур, зокрема у Верховній Раді, які сприяють ескалації, сепаратизму, тероризму політично, фінансово, організаційно, пропагандистсько-рекламно. Їм притаманний "свій" погляд на патріотизм, демократію, права людини, передусім обстоюючи велико імперські цінності, які завжди ігнорували особисту й національну гідність, для яких шовінізм у його нових обгортках расизму і нетерпимість до "інших" стають парадигмою побутового, громадського, державного.

Список використаних джерел:

1. Огризко В. Російська інформаційно-пропагандистська війна: деякі методи та форми протидії / В. Огризко. – День. – 2015. – 11 серп.
2. Сюдюков І. Небезпека виходить із Кремля / І. Сюдюков // День. – 2016. – 11–12 берез.
3. Гридчук В. Основні методи російської пропаганди [Електронний ресурс] / В. Гридчук. – <http://kozakorium.com/osnovni-metody-rosiyskoyi-propahandy/>
4. Грабовський С. Постмодерна доба, війна і журналістика / С. Грабовський. – День. – 2014. – 17–18 жовтня.

Якубовський В.О. (ВІКНУ)
Корчак Ю.О. (ВІКНУ)

ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ТА ДОСЯГНЕННЯ МИРУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Росія почала війну не для того, щоб її закінчити, а для того, щоб отримати інструмент тиску на Україну і щоб використати війну в Донбасі як розмінну монету у визнанні Україною окупації Криму. Оскільки Україна й увесь світ не визнають захоплення Криму, Росія продовжуватиме війну. Втручання у внутрішні справи воєнними методами – типова стратегія для радянської і пострадянської імперії. За таким сценарієм Путін продовжує діяти в Карабаху, Молдові, Грузії,

Таджикистані, Сирії. Цей сценарій застосовується і в Україні. Росія використовує не тільки фінансові й економічні важелі, а й танки з піхотою. Тому очевидно, що досягти миру неможливо без бойових дій. Причому формат мляво перебіжної війни Путіна влаштовує навіть більше. 1-й і 2-й армійські корпуси російської окупаційної армії відчувають колосальний дефіцит особового складу, бойові підрозділи супротивника на передовий укомплектовано на 25–30% максимум, лінія фронту перетворилася на ланцюжок спостережних пунктів. У російських генералів немає дефіциту техніки, але є величезний дефіцит солдатів, готових умирати в Україні. Війна залишається війною, поки є лінія фронту, навіть якщо тільки один солдат на місяць гине під вогнем ворога. Військова сила у війні в Донбасі повинна забезпечити паритет, потрібний для мирного врегулювання. Щоб змусити Путіна прийняти мирну ініціативу, треба показати, що воєнне рішення для нього не має перспективи і, понад те, є непосильним тягарем.

Україна не повинна показувати слабкість і неспроможність впоратися з РФ, а навпаки – демонструвати високу боєздатність. Важко шукати союзників, якщо ти постійно скаржишся на потужного ворога і сам розписуєш його переваги. Треба доводити свою спроможність і ефективність умінням бити ворога. Всі воліють дружити не зі слабкими союзниками, які приносять свої проблеми, а з сильними союзниками, які всупереч опору домагаються результатів і успіхів.

Довіра до влади залишалася високою серед соціально активної частини суспільства весь період активних бойових дій.

Україна ще не сформувалася як держава, державні інститути вкрай слабкі і не можуть слугувати політичною опорою.

Україна може відбутися тільки як система мобілізаційних проектів. І ключовим мобілізаційним проектом є війна.

Політика керівництва України на зниження ескалації бойових дій є важливою гуманітарною ініціативою, яка зберегла чимало життів. Однак політика умиротворення агресора фактично перетворила війну з мобілізаційного проекту, який надавав авторитет владі, на проект, що демобілізує і авторитет у влади відбирає.

Війна залишається головним чинником українського порядку денного.

Найактивніші частини суспільства налаштовані патріотично, і захист Батьківщини був і залишається головним суспільним соціальним ліфтом.

Для посилення авторитету владі потрібна військова реформа, яка б дозволила знову перетворити війну на мобілізаційний проект.

При цьому зберігши важливі досягнення державної політики – Мінські угоди й досягнуте обмеження на застосування важких озброєнь.

Хорватія використала Дейтонські мирні угоди для того, щоб провести підготовку до звільнення частини території своєї держави воєнним шляхом. Навіть попри введення миротворчих військ у Хорватію, забезпечити мир можна було тільки бойовими діями. І хорвати вели мову про мир – але водночас із цим їхню армію було реформовано і бойових дій вона не припиняла.

Дипломатія необхідна, щоб укласти мир тоді, коли ми зможемо відповісти ударом на удар і нав'язати ворогові свою перевагу на будь-якому обраному напрямку.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України від 20 травня 2016 року № 240 Про Стратегічний оборонний бюлетень України. 2. Указ Президента України від 22.03.2017 № 73/2017 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року "Про Державну програму розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року".

Яцино О.В. (ДКП МО України)

МОДЕЛЬ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ СЛУЖБ ПЕРСОНАЛУ ЗБРОЙНИХ СИЛ США

Основним елементом управління людськими ресурсами в ЗС США вважаються служби персоналу. Їх важливою функцією є забезпечення потреб у висококваліфікованих кадрах, що безпосередньо впливає на боєздатність ЗС США. На підставі завдань і функцій служб персоналу, визначається необхідний час і зміст освіти щодо підготовки фахівців для цих служб.

У ЗС США для забезпечення розвитку та вдосконалення професіоналізму офіцерських кадрів створено систему військової підготовки, яка складається з розгалуженої мережі навчальних закладів. Важливою складовою в загальній системі військової освіти в ЗС США є система підвищення кваліфікації, зокрема фахівців служб персоналу, метою якої є розвиток їх професіоналізму – відповідних професійних і фахових навичок і умінь.

Система підвищення кваліфікації фахівців служб персоналу ЗС США з точки зору загальноприйнятих наукових термінів і понять характеризується цілісністю та єдністю закономірно розташованих і взаємопов'язаних складових елементів та включає такі елементи: курси планування та управління людськими ресурсами; бригадні курси S1; курси вдосконалення капітанів (загальновійськові курси); школа професійного навчання адміністративно-стройового управління (командно-штабні коледжі); військова академія армії США (за видами ЗС); курс позавійськової підготовки офіцерів резерву; курси підвищення кваліфікації фахівців служб персоналу у школі професійного навчання у командно-штабних коледжах (відбуваються двічі протягом служби з інтервалом у 3-5 років); цивільна школа вдосконалення ACS (отримання вищої цивільної освіти за відповідним профілем службової діяльності); штабна школа навчання адміністративно-стройового управління (армійські військові коледжі).

Наступний крок у безперервній системі освіти військового фахівця будь-якого профілю є вступ до Університету національної оборони США.

Фахівець служби персоналу перед призначенням на вищу посаду обов'язково проходить навчання на відповідних курсах підвищення кваліфікації. За результатами закінчення навчання на зазначених курсах фахівець отримує відповідний сертифікат при умові успішної здачі підсумкового тестування.

В цілому, можна стверджувати, що в ЗС США створена сучасна система військових навчальних закладів, яка забезпечує постійний професійний розвиток фахівців служб персоналу. Вона призначена для того, щоб посади, які пов'язані з управлінням персоналом, обіймали виключно високопрофесійні спеціалісти, які здатні вирішувати складні завдання військової служби. Основним завданням процесу підвищення кваліфікації вважається розвиток і вдосконалення фахівця

служби персоналу, який професійно здатний забезпечувати комплектування ЗС США високопрофесійним особовим складом в будь-який час і в будь-яких умовах обстановки.

Список використаних джерел:

1. Брижаний Є.І. Підготовка офіцерських кадрів Збройних Сил України з урахуванням досвіду провідних країн світу [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://konferenciya.jimdo.com/1-D0%BD%D0%B0%D0%BF%D1%80%D1%8F%D0%BC%D0%BE%D0%BA/B9-17-04/> (дата звернення: 12.09.18).
2. Волкова В.Н. Теория систем и системный анализ: учебник для академического бакалаврата / В.Н. Волкова, А.А. Денисов. – М.: Юрайт, 2014. – 616 с. – ISBN 978-5-9916-4213-2.
3. Клименко О.П. Менеджер по персоналу / О.П. Клименко – М.: Дружба, 2012. – 115 с.
4. Стрілецький А. Система підготовки офіцерських кадрів у США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pentagonus.ru/publ/9-1-0-230> (дата звернення: 11.10.18).
5. New DASD for training and education visits DLIFLC [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.dliflc.edu/new-dasd-for-training-and-education-visits-dliflc/> (дата звернення: 19.06.18).
6. U.S. Military Careers [Електронний ресурс]: ABOUT.COM. – Режим доступу: <http://usmilitary.about.com/> (дата звернення: 19.06.18).

Секція 2

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКОВОЮ ОСВІТОЮ

В умовах розбудови незалежної України активізуються пошуки нових форм, методів та механізмів управління різноманітними структурами держави. Сучасна система військової освіти, її заклади та органи управління як складові суспільства не можуть перебувати осторонь цих проблем. Головне завдання, яке має вирішуватися сьогодні, це поліпшення управління військовою освітою, що в результаті приведе до підвищення ефективності її функціонування та якості підготовки військових фахівців для потреб держави. Необхідність дослідження проблем управління зумовлено такими чинниками:

Сьогодні потрібні нові підходи до управління, які виходили б з об'єктивних потреб переходу до життя в умовах цивілізованих – ринкових умовах з урахуванням специфіки становлення нашої держави. Якість управління істотно впливає на всі сфери життя суспільства. Наслідком управління для суспільства можуть стати як корисні результати, так і шкідливі. Усе це вимагає серйозних досліджень у сфері теорії і практики управління.

На нашу думку, пізнавальна функція теорії управління виявляється в розкритті сутності процесів управління, закономірностей і принципів, яким воно підпорядковується, у роз'ясненні основних властивостей і взаємозв'язків усіх складових свого предмета, обґрунтуванні структури системи управління в цілому й органів управління та інших елементів, що до нього входять. Прогностична функція теорії управління полягає у визначенні тенденцій подальшого розвитку процесів і систем управління, організаційних форм та методів управлінської діяльності. Реалізація прогностичної функції дає змогу передбачати виникнення нових процесів і явищ в управлінні освітою.

В управлінні використовують низку спеціальних понять і положень, найважливішими з яких є: об'єкт і суб'єкт; управлінські відносини; цілі й завдання управління; закони і закономірності управління; принципи, методи, функції управління; механізм, структура, процес, технологія управління; апарат управління та ін.

Мета – одне з базових понять у системному підході до виявлення взаємозв'язків категорій теорії управління. Під нею слід розуміти бажаний результат діяльності людини (організації) в конкретній сфері суспільних відносин. Досягнення мети управління пов'язано з вирішенням цілого кола завдань, що складають зміст управління. Мета зумовлює вибір засобів для її досягнення. Засоби можуть бути різними, вони залежать від різних чинників (економічний стан системи; умови діяльності, що сформувалися; підготовка і культура персоналу управління; психологічний клімат колективу). Цілі у процесі управління впливають на методологію організації управління.

Відповідно до мети формується механізм управління, будується система управління. Сукупність органів управління утворює систему управління, структура якої формується з урахуванням теоретичного аналізу стану всіх елементів управління, досвіду практичного застосування їх у житті. Система управління складається з керівної та керованої підсистем. Взаємодія їх і є процесом управління. Управлінські відносини, підкреслюють Ю.М.Козлов і

Є.С.Фролов, є конкретною формою соціальних зв'язків (суспільних стосунків) свідомо-вольового та організаційного характеру, у яких один бік виступає носієм (виразником) функцій управління (суб'єкт), а другий – відчуває на собі керівний вплив з боку першої (об'єкт), що відповідає цілям соціального управління [1, с. 180].

Система органів управління (апарат управління) завжди зумовлена чітко визначеною необхідністю реалізації цілей та завдань управління – як загальних, так і персоніфікованих відповідно до конкретних сфер суспільного життя. Між завданнями та цілями управління, які мають загальний характер, і функціями конкретного органу системи управління існує прямий зв'язок: функції конкретного органу системи управління в цілому є похідними від цілей та завдань управління. Функції органів управління спрямовані на конкретний об'єкт управління, реальні управлінські дії, несуть на собі відбиток загальних цілей та завдань управління. Таким чином, функція (функції) органу управління розкриває сутність цього органу, зміст його діяльності, співвідношення з іншими органами управління, його місце в системі управління. Кожен орган цієї системи, здійснюючи належну йому компетенцію і виконуючи належні власне йому функції, тим самим реалізує частину загальних цілей та завдань управління [2].

Таким чином, *предмет* дослідження теорії управління військовою освітою складають закони (закономірності), принципи управління, системи управління, організаційні форми і методи управління. Теорія управління військовою освітою досліджує свій предмет з різних боків, які становлять окремі, але взаємопов'язані між собою, аспекти. До основних із них можна віднести: організаційні, соціологічні, інформаційні, психологічні, економічні та правові.

Теорія управління військовою освітою являє собою сукупність знань про управління, його закони (закономірності) та принципи, організаційні форми та методи функціонування системи управління військовою освітою. Вона слугує для визначення найефективніших шляхів досягнення цілей військової освіти.

Головним завданням визначено поліпшення ефективності управління військовою освітою, що в результаті приведе до підвищення якості підготовки військових фахівців для потреб держави. Зазначено, що управління військовою освітою є складовою частиною державного управління. Воно забезпечує взаємодію управлінських органів, військових навчальних закладів, наукових та науково-методичних установ, інших організацій і установ як єдиного цілого з метою виконання поставлених перед ними завдань з підготовки фахівців для ЗС та інших військових формувань держави.

Список використаних джерел:

1. Афанасьев В.Г. Научное управление обществом. – М.: Политиздат, 1973. – 390 с.
2. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. – М.: Дело, 1995. – 700 с.

к.і.н., доц. Автушенко І.Б. (НТУ)

ШЕФСЬКА ДОПОМОГА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ЗСУ ЯК СКЛADOVA СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Одним із дієвих заходів щодо покращення соціального захисту військовослужбовців ЗСУ було шефство окремих громадян, виконавчих органів

влади або громадських організацій над кораблями, частинами і військовими підрозділами. Шефська допомога виникла на початку 1990-х років, в умовах скрутного економічного становища країни та становлення її Збройних сил. На нашу думку, цей досвід є дуже актуальним сьогодні, коли відбувається реформування ЗСУ і орієнтація на стандарти НАТО.

Так, у 1994 році в Київському військовому інституті управління та зв'язку створили клуб курсантських сімей. Зародився цей клуб при безпосередній участі голови Шевченківської районної Ради народних депутатів Ганни Бубнової. Курсантським сім'ям, які потерпали від скрути, виділялася матеріальна допомога у вигляді разових виплат. У перспективі такі виплати планувалося зробити постійними. Не менш важливою в діяльності клубу стала й допомога багатьом курсантським дружинам в працевлаштуванні.

7 жовтня 1994 р. був прийнятий відповідний Указ Президента України № 577/94 "Про організацію шефства над кораблями Військово-Морських Сил України". Його поява відзначила офіційне відродження шефської роботи в країні. Цей указ став юридичною базою для організації шефської роботи на всі наступні роки і поставив шефство, зокрема, над флотом у ряд загальнонаціональних завдань. Керівництво багатьох областей і районів країни відгукнулися на заклик надати допомогу українським морякам. Незважаючи на економічні труднощі ВМС опинилися у сфері уваги всього народу країни. Це, у кінцевому рахунку, дало позитивні результати у створенні сил флоту.

Шефська допомога спрямовувалася й на вирішення житлових проблем родин військовослужбовців. Так, влітку 1992 р. свій внесок у забезпечення житлом військовослужбовців зробила державна будівельно-монтажна фірма "Івано-Франківськбуд" перерахувавши на рахунок Міністерства оборони України 200 тис. крб. і виділивши військовим одну квартиру. У 1997 р., за шефські кошти, для військових моряків, було закуплено 154 квартири.

Також, неабияку роль, шефська допомога відігравала і в організації дозвілля військовослужбовців у позаслужбовий час. Наприклад, у Південному оперативному командуванні накопичили важливий досвід співробітництва з представниками обласних та районних держадміністрацій, громадськими організаціями у сфері культури. Укладалися різноманітні договори про військово-шефську роботу, угоди між військовими частинами та державними установами культури. У 2000 році, завдяки налагодженій шефській роботі, для військовослужбовців, що проходили службу в Автономній республіці Крим, виступили: Народна артистка України С. Ротару, співачка Н. Могилевська, гурт "Іграшки".

Отже, надання шефської допомоги є важливою складовою соціального захисту військовослужбовців ЗСУ та членів їх сімей.

д.психол.н., проф. Алещенко В.І.

ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У СУЧАСНИХ ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЯХ

Україна у сучасних умовах стала об'єктом організованої інформаційно-психологічної операції (ІПсО) з боку Російської Федерації (РФ), яка велике

значення надає веденню організованої інформаційної та психологічної боротьби з використанням мобільних і оперативних засобів інформаційно-психологічного впливу (ІПВ).

Проблеми поєднання інформаційної і психологічної компоненти у технологіях ІПВ на населення та військо супротивника актуалізуються в сучасних умовах. Недооцінка цього чинника під час загострення військово-політичного конфлікту може мати критичний характер і викликати фатальні наслідки. І хоча інформаційно-психологічна складова гібридної війни застала нас практично зненацька, на сьогодні Україною, її Збройними Силами, силами оборони, вже отримано унікальний досвід протистояння інформаційно-психологічній агресії, який щонайменше слід досліджувати і враховувати при підготовці фахівців. Обстановка в районі проведення операції Об'єднаних сил (ООС) на сході України свідчить не тільки про колосальну військову підтримку сепаратистів з боку Кремля, а наочно демонструє його зацікавленість у розпалюванні конфлікту.

З самого початку незаконної анексії Криму, агресії на сході України, передувало проведення з боку РФ спеціальної інформаційно-психологічної операції, пропагандистських дій. Головні ознаки цієї операції – насильницьке викривлення інформаційно-комунікативного простору нашої держави; зазвичай, прихованість механізму впливу (особливо в мирний час); використання психофізіології людини для досягнення мети ІПВ.

Ця робота координується на державному рівні і набула нових рис, а саме:

цілеспрямована координація діяльності засобів масової інформації і відповідних структур військового відомства РФ (тісна взаємодія сил спеціального призначення і військ для проведення психологічних операцій);

комплексний морально-психологічний вплив на своє населення, населення східних регіонів і загалом України, світову громадськість.

підтримка сепаратистських настроїв і рухів, визнання легітимності незаконно утворених ДНР, ЛНР, їхньої політичної системи та символічних атрибутів, спільної ідентичності їхніх громадян ("Русского мира").

З метою підвищення ефективності захисту особового складу ЗС України від негативного інформаційно-психологічного впливу доцільно вдосконалити організаційно-штатну структуру Головного управління МПЗ ЗС України, а саме сформувати повноцінну Психологічну службу; відділ планування та організації захисту особового складу ЗС України від негативного інформаційно-психологічного впливу; введення нового структурного підрозділу - управління військово-соціальної роботи, основним завданням якого є організація соціально-правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей, організація взаємодії з державними органами влади.

Успішній, максимальній мобілізації моральних, психологічних та фізичних можливостей особового складу ЗС України на вирішення завдань ІПВ в бойовій обстановці, разом з іншими видами забезпечення, покликана сприяти скоординована, єдина система МПЗ сил оборони, яка дозволить ефективно впливати на психіку окремого воїна і морально-психологічний стан особового складу частин, підрозділів в цілому.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ КОЛИШНІХ КОМБАТАНТІВ

Етимологічно термін "адаптація" означає буквально "прикладання", "приноровлювання", тобто пригнаність і вписаність елемента у систему. Люди на відміну від тварин, з одного боку, володіють особливою соціальною системою матеріальної і духовної адаптації, з іншого - їхня біологічна адаптація і дезадаптація залежать від різних соціальних умов життя і професійної діяльності. Проблема адаптації та її багатопланова соціальна детермінованість усе більше зростає у зв'язку з розвитком процесів демократизації у країні та відставанням у створенні відповідної нормативно-правової бази.

Термін "адаптація" широко і по-різному застосовується у різних сферах науки - соціальних, медичних, біологічних, психологічних та ін. Серед вчених сформувався дві основних групи у трактуванні цього поняття, кожна з яких поділяється ще на підгрупи. Перша розглядає адаптацію як наслідок однієї окремої функції організму людини (збудження, реактивності, рефлексу та ін.), а то й окремого параметра цієї функції. Причому деякі пов'язують адаптацію лише з пониженням, інші - з підвищенням, треті - зі збереженням параметрів функції. Друга група розглядає адаптацію більш широко - як результат усіх функцій організму, але одні автори виокремлюють внутрішні функції, інші - зовнішні, треті - і ті, і інші разом.

Внаслідок цього склалося подвійне фізіологічне уявлення про адаптацію:

як загальну реакції усього організму, але на основі провідного значення якоїсь однієї фізіологічної системи - нервової (І.М. Сеченов, І.П. Павлов), ендокринної (Р.Сельє), статевої (З.Фрейд), генетичної (Е.Майр) та ін.;

як специфічної "фізіологічної адаптації", що характеризує лише зміни чутливості якого-небудь органу.

Але існує поняття соціальної адаптації. Поняття ж "приспосовування" зазвичай розглядається як синонім терміна "адаптація". Воно часто ототожнюється з поняттями "захист", "акліматизація", "стійкість", "витривалість", "компенсація" і т. д.

У сучасних соціальних умовах відбувається стрімке прискорення змін у житті, праці, побуті, у ритмі життєдіяльності людей. Такі зміни у суспільстві вимагають від багатьох людей, і особливо від колишніх військовослужбовців, кардинальної переоцінки цінностей, перебудови морально-етичного ставлення до багатьох подій, мобільності, життєвої активності, освоєння нових підходів до життєвих проблем, нового мислення. А для цього необхідні нові форми і темпи фізіологічної і психологічної адаптації, технічні і фінансові засоби пристосування до швидко мінливих умов. Тому екстремальні умови функціонування силових відомств накладаються на загальну соціальну напруженість у суспільстві і є подвійно стресогенними. Не усі люди через свої біологічні особливості і можливості можуть це витримати, тому в процесі болісної адаптації виживають духовно і фізично сильні, але як сильні, так і менш сильні потребують навчання методам і способам виживання і підвищення психофізичної стресостійкості. Враховуючи зазначене, адаптацію військовослужбовців до різко і часто мінливих

умов середовища його функціонування, на наш погляд, правомірно назвати соціально-психологічною.

к.пед.н., проф. Безносок О.О.(КОГПА)

СЕРЕДНЯ ОСВІТА В УКРАЇНІ

Забезпечення доступної та якісної шкільної освіти належить до головних функцій сучасної держави. Інвестиції у середню освіту – це інвестиції в людський капітал країни, який стає особливо важливим тепер, коли економічне зростання дедалі більше залежить від високих технологій та навичок, що дозволяють працювати з цими технологіями. Однак на практиці державі важко раціонально спланувати розподіл коштів на середню освіту і при цьому гарантувати високу віддачу від інвестицій.

Після здобуття Україною незалежності у 1991 р. мережа середніх шкіл деяких час продовжувала зростати, незважаючи на економічну кризу. На початку 1990-1991 навчального року (н.р.) в Україні було 21825 шкіл, тоді як у 1995-1996 вже 22255. Кількість учнів теж дещо виросла, з 7 мільйонів 131 тисяч до 7 мільйонів 142 тисяч, поки у перший клас продовжували йти діти, народжені у 80-і роки. До початку 2000-х років ситуація змінилась: дітей стало менше і школи почали закривати швидшими темпами, ніж відкривати нові. У 2000-2001 н.р. було вже 22 210 шкіл та 6 мільйонів 764 тисячі учнів. Протягом наступних 13 років кількість учнів скоротилась на 37.8% до 4 мільйонів 204 тисяч, тоді як шкіл стало менше на 13.1% і їх кількість становила 19294 на початку 2013-2014 н.р. Учителів за цей самий період стало менше тільки на 11.8%.

Очевидно, що таким чином кількість учнів в розрахунку на одну школу постійно скорочувалась. У 1990-1991 н.р. у школі вчилось у середньому 327 учнів. Станом на 2013-2014 н.р. їх було вже 213. Аналогічно скоротилась середня кількість учнів на вчителя – із 13.28 до 8.27, падіння більш ніж на третину. Середній розмір класу у 2013-2014 н.р. становив 18.8 учнів.

Так, аналітики з'ясували, що, починаючи з 1991 року по всій країні припинили роботу близько 5 тисяч середніх загальноосвітніх навчальних закладів. Особливо активно закриття шкіл відбувається в останні роки. Так, у 2013-2014 навчальному році були призупинена робота 276 шкіл, у 2014-2015 – 214, у 2015-2016 – 234, протягом минулого навчального року – ще 241. З відкриттям нових закладів усе, на жаль, не настільки жваво: відомо, що у 2012-2013 році в експлуатацію прийняли 15 шкіл (це на всю країну!), у 2013-2014 – 9, 2014-2015 – 5, наступного року – 4 і минулоріч – лише 1.

Зменшилася й кількість учителів: якщо в 1991-1992 році їх нараховувалося 543 тис, то нині – 438 тис. Втім, кількість учнів і середнє навантаження на одного вчителя також стали меншими. Зокрема, якщо в 1991-1992 навчальному році на одного педагога припадало 15 школярів, то нині – лише 8. Непропорційність скорочення кількості вчителів і учнів видно і з таких цифр: у порівнянні з 1991-1992 роком у 2016-2017 році в школи пішли вдвічі менше дітей. Тоді в країні нараховувалося 7,102 млн. школярів, а станом на 1 вересня 2016 року – лише 3,846 млн.

Цікава ще й така статистика. В останні роки відсоток охоплення дітей середньою освітою зменшується. Падіння ледь помітне, але воно є. Якщо у 2010-2011 навчальному році в молодшій школі навчалися 95,2% дітей відповідного віку, то минулоріч цей показник складав лише 83,9%. Охоплення у 5-9 класах на початку десятиліття становило 94,6%, тепер – 94,3%. Продовжували навчання у старшій школі у 2010-2011 році 44,8% підлітків, минулого року – 43,8%.

Причини: 1.Зовнішня міграція - протягом всього періоду існування України, виїхало більше 10 млн. чоловік і відповідно дітей багато народилось вже за кордоном. 2. Внутрішня міграція: а) переміщення населення з малих населених пунктів в великі. 3.Події під час конфлікту на Сході України спричинили появу нової категорії населення – внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Важливим аспектом допомоги з питання інтеграції є залучення батьків до навчально-виховного процесу. У навчальних закладах рекомендується проводити заходи з вивчення історії та культури держави, її різних регіонів, де можуть розглядатися питання культурної та релігійної різноманітності. Педагогам, які працюють з такою категорією дітей та членами їх родин, необхідно надавати науково-методичну та психологічну допомогу. Це можуть бути питання задоволення навчальних потреб учнів-переселенців, очікування вчителів щодо роботи з такою категорією учнів, педагогічні стратегії з розв'язання проблем дітей, які є переміщеними особами.

Вже сьогодні для покращення освіти на селі створений напрям-опорні школи.

Про розвиток опорних шкіл. У зв'язку із цим повідомляємо: наразі в країні працюють 338 таких шкіл. Найбільше – в Кіровоградській області - 53. 37 опорних школи функціонують у Львівській області, 30 - у Житомирській, 29 – у Київській. 22 опорних середніх навчальних заклади функціонують на Волині, 20 – на Полтавщині, по 18 – у Дніпропетровській і Харківській областях. Решта регіонів помітно відстають за цим показником. На Закарпатті ж станом на серпень 2018 року ще немає жодної опорної школи.

Багато проблем вирішить закінчення війни на сході України. Підняття економіки країни, створення нових підприємств та створення робочих місць, подолання корупції, повернення вчених та бізнесу в Україну.

Список використаних джерел:

1. Звіт про ситуацію в Україні №55 [Електронний ресурс] // ЮНІСЕФ. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/children_26268.html

2. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними [Електронний ресурс] / І. М. Трубавіна // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: file:///D:/Users/Sony2/Downloads/pednauk_2015_8_53.pdf.

3. Самохін І. Демографічна криза та нерівність в українській шкільній системі:аналіз нової бази даних "Шкільна карта України" [Електронний ресурс] / Ігор Самохін // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://cedos.org.ua/edustat/graph>

КОГНІТИВНЕ ЕПІЗОДИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ ЗМЕНШЕННЯ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ КРИТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Акумулюючи конструктивний досвід виходу із критичної, екстремальної ситуації особистість створює передумови для особистісного розвитку, навчається жити перемагаючи себе та складні життєві обставини. Саме усвідомлення, аналіз життєвої ситуації робить особистість більш зрілою, психологічно адаптованою до діяльності у екстремальних умовах. Одним із варіантів для зниження стресового впливу на суб'єкт існування є когнітивне епізодичне моделювання.

Вплив стресу на особистість супроводжується певною тривожністю, яка здійснює підготовку організму для протистояння стресорам шляхом залучення когнітивних ресурсів до процесу аналізу, усвідомлення інформації про можливу загрозу, формування адекватної відповіді фізіологічної системи, зокрема конструктивної поведінки у небезпечній ситуації. Так, у здорових людей стрес може викликати посилення мнемічних процесів або викликати тривожність, а у пацієнтів з посттравматичним стресовим розладом, навпаки, порушення та погіршення процесів перспективної пам'яті (M. Piefkeetal, 2017). L. Notebaert в статті "Ризикувати або не ризикувати: тривожність і калібрування між сприйняттям ризику та зниженням небезпеки" зазначає, що "підвищена тривожність диспозиції пов'язана з упередженнями як у когнітивних, так і в поведінкових реакціях на ризики" (L. Notebaertetal, 2016). На когнітивному рівні люди з високим рівнем тривожності мають підвищену уяву про тяжкість потенційних негативних подій, а на поведінковому - знижену схильність до сприйняття ризику.

Процес когнітивного епізодичного моделювання включає в себе три етапи: аналізу, переоцінки та етап уявного розіграшу. На думку M. Piefke, "процес моделювання майбутньої події може бути корисним у різних контекстах, включаючи планування, перспективну пам'ять, прийняття рішень, вирішення проблем і регулювання емоцій" (M. Piefkeetal, 2017).

Отже, конструктивне епізодичне моделювання - це моделювання майбутніх сценаріїв на основі минулого досвіду. Його сутність розкривається у самоусвідомленні попереднього досвіду і переоцінці тривожності майбутньої події. Аналіз послідовності дій минулого досвіду з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків між подією та її наслідками, формування чіткого плану дій у майбутньому створює передумови для отримання додаткової, важливої інформації про можливу подію, чітке і реалістичне відображення обмежень і вимог до конкретної події.

Використання конструктивного епізодичного моделювання дозволяє поліпшити процес планування поведінкових реакцій в екстремальних ситуаціях, регулювати емоції.

Список використаних джерел:

1. Martina Piefkeand Katharina Glienke.The Effects of Stresson Prospective Memory: A SystematicReview. Psychology&Neuroscience © 2017 AmericanPsychologicalAssociation 2017, Vol. 10, No. 3, 345–362 <http://dx.doi.org/10.1037/pne0000102>.

2. Helen G. Jing, Kevin P. Madore, and Daniel L. Schacter. Worrying About the Future: An Episodic Specificity Induction Impacts Problem Solving, Reappraisal, and Well-Being. *Journal of Experimental Psychology: General* © 2016 American Psychological Association 2016, Vol. 145, No. 4, 402–418 <http://dx.doi.org/10.1037/xge0000142>.

3. Lies Notebaert, Stijn Masschelein, and et al. To Risk or Not to Risk: Anxiety and the Calibration Between Risk Perception and Danger Mitigation. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition* © 2015 American Psychological Association 2016, Vol. 42, No. 6, 985–995 <http://dx.doi.org/10.1037/xlm0000210>.

к.філол.н., доц. Білан М.Б. (ВІКНУ)

Гальчус А.О. (ВІКНУ)

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Перспективним завданням кадрової політики в Збройних Силах (ЗС) України є поступовий перехід до професійної армії. Його виконання передбачає: удосконалення системи комплектування ЗС України й проходження військової служби; перехід до персоналізації в роботі з особовим складом ЗС; створення спеціального програмного комплексу для єдиного персонального, штатно-посадового та статистичного обліку всіх категорій особового складу та державних службовців; реформування існуючої системи атестування офіцерів, забезпечення її сумісності із системою ротації офіцерів; розробка типових алгоритмів кар'єрного росту військових фахівців, здійснення цілеспрямованого управління їх кар'єрою за всією вертикаллю службового росту.

Реалізація цих напрямів діяльності органів військового управління неможлива без створення ідеального уявлення, розробки моделей професійної діяльності їх персоналу відповідно до сучасних вимог ведення збройної боротьби, організації життєдіяльності військ.

Крім того, моделі професійної діяльності є основою розробки змістовних компонентів сучасних педагогічних технологій і тому активно розробляються практично усіма навчальними закладами та органами управління освітою.

На наш погляд, модель професійної діяльності персоналу ЗС України повинна визначатися відповідністю його особистісних якостей компетенціям професії, сучасним вимогам суспільства, військової науки. З цього приводу С.Я. Батишев зазначає, що модель спеціаліста повинна вміщувати "у достатньому ступені деталізований перелік вимог до особистісних та професійних якостей, якими повинен володіти спеціаліст визначеного профілю, оптимально функціонуючий не тільки в умовах сучасності, а й в умовах недалекого майбутнього"[1, с. 386].

Таке трактування поняття моделі спеціаліста вказує на те, що при її побудові недостатньо лише фіксувати вимоги, які подають до спеціаліста рівень науки, техніки, військової справи, що досягнутий сьогодні. Модель повинна носити не констатуючий, пасивно-споглядальний характер, а навпроти, повинна бути прогностичною, враховувати перспективи, тенденції розвитку тієї галузі, де діє

спеціаліст. Лише при такому підході модель зможе виконувати евристичні, перетворювальні функції, сприяти вирішенню важливішого завдання – випереджальному відображенню у кваліфікаційних характеристиках, навчальних планах та програмах вимог військової справи до рівня підготовки спеціалістів.

Важливим етапом моделювання професійної діяльності персоналу ЗС України є вибір методів, методик, інструментарію її дослідження для отримання валідності його результатів. Для цього пропонується використовувати такі методи [2, с. 84-85]: порівняння; лонгетюдне дослідження; вивчення документації; спостереження за роботою спеціаліста; опитування спеціалістів (експертний метод); вивчення продуктів (результатів) даної професійної діяльності, трудовий метод (метод Петра); метод експерименту; метод моделювання; якісні методи аналізу – експертна оцінка, порівняльний аналіз емпіричних даних, аналіз помилок, різноманітні процедури опису операцій професійної діяльності; кількісні методи аналізу – статистичний аналіз; інтерпретаційні методи.

За результатами дослідження професійної діяльності того чи іншого фахівця необхідно встановити:

- 1) її спрямованість та особливості;
- 2) статус і роль відповідного фахівця в ієрархії військових професій.
- 3) компоненти професійної діяльності фахівця.

Список використаних джерел:

1. Батышев С.Я. Энциклопедия профессионального образования: В 3 т. – М., 1998. – Т. 2. – 504 с.;
2. Пряжников Н.С., Пряжникова Е.Ю. Психология труда и человеческого достоинства. – М.: Издат. Центр "Академия", 2001. – 480 с.

*к.психол.н., доц. Потоцька І.С. (ВНМУ імені М.І.Пирогова)
Вигівська Д.В. (ВНМУ імені М.І.Пирогова)*

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗМІНИ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ ОТРИМАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА СОМАТИЧНОЇ ТРАВМИ

Державна програма реформування і розвитку Збройних Сил України як гаранта її оборони, суверенітету й територіальної цілісності поряд з суто військово-організаційними аспектами актуалізує й широкий спектр проблем. Події, пов'язані з проведенням антитерористичної операції (АТО) та операції об'єднаних сил (ООС) на сході України, виявили вразливі місця, як у діючих військовослужбовців, так і демобілізованих, а саме виникнення психологічних змін після отримання психологічної та соматичної травми.

Психотравмуючі чинники впливають не лише на психіку воїна, але і на увесь організм в цілому. Психотравмуючі дії в умовах війни мають не лише психічну, але і соматичну сторону впливу. Страх, викликаний бойовою обстановкою, пригнічується ціною великої нервової напруги. Досягнута рівновага порушується додатковою дією, як правило, соматичного характеру.

Постійна загроза життю, в умовах якого солдат повинен діяти є визначальною рисою бойової обстановки. Як наслідок, вимоги, що пред'являються до особи, у більшості випадків перевищують її ресурси, тим самим породжуючи бойовий стрес. Формування бойового стресу може бути викликане багатьма чинниками: жахи війни, страх бути убитим, пораненим, фізичне і психічне

перенапруження, порушення режимів життєдіяльності, хвороби, травми і поранення, страх не впоратися з обов'язками, невизначеність і дефіцит інформації, незвичність ситуації, відсутність в колишньому досвіді запасу можливих реакцій у відповідь. Як зазначає Числіцька О. В.[1] число психіатричних втрат зазвичай залежить від рівня втрат убитими і пораненими.

Таким чином, сьогодні особливо актуальною постає проблема соціально-психологічної адаптації військовослужбовців та демобілізованих учасників бойових дій. Психологічна реабілітація військовослужбовців, які брали участь в локальних бойових конфліктах і пошук ефективних шляхів її рішення займають сьогодні одне з центральних місць в сучасній психології.

Список використаних джерел:

1. Числіцька О.В., Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців, що приймали участь у бойових діях (антитерористичній операції) // Вісник Національного університету оборони України., № 3 (46)., 2015., – С.338-343
2. Євсюков О.П. Специфіка особистісних змін, що відбуваються з людьми, які пережили психічну травму / О. П. Євсюков, В. П. Садковий // Проблеми екстремальної та кризової психології, 2010. Вип. 7. – С. 120- 128

Вілюра М. (ВІКНУ)

ПРОФІЛАКТИКА ПИЯЦТВА У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

У різні часи суспільство намагалося придушувати або усовувати небажані форми людської життєдіяльності та її носіїв. Наукове вивчення феноменів поведінки особистості, що відхиляється від соціальної норми, дозволяє перейти від заходів, спрямованих на покарання носіїв такої поведінки, до попереджувальних. В умовах військової служби виділяють такі типи девіантної поведінки: вживання алкоголю та наркотиків; порушення статутних норм і правопорядку; суїцидальна поведінка; відхилення у сексуальній поведінці.

Найбільш розповсюдженою формою відхиленої поведінки у військовослужбовців є вживання алкоголю. Соціальні наслідки пияцтва в армії збільшуються її особливою роллю, функцією у суспільстві і наявністю у розпорядженні військовослужбовців зброї. Виділення цієї форми девіантної поведінки викликано тим, що пияцтво серед військовослужбовців строкової служби тісно пов'язане зі скоєнням правопорушень.

Багато правопорушень і злочинів військовослужбовці здійснюють у стані алкогольного сп'яніння або заради здобуття алкоголю. Виділяють три групи факторів, що сприяють алкоголізації армійського середовища: соціальні, психологічні, біологічні.

Що ж включає в себе профілактика пияцтва у військовослужбовців:

знання дійсного стану справ з пияцтвом в підрозділах, персональний облік всіх, хто схильний до зловживання спиртними напоями, здатний спровокувати на пияцтво нестійких військовослужбовців;

використання системи заходів по перекриттю всіх каналів проникнення спиртного до військовослужбовців;

ведення статистики випадків пияцтва та алкоголізму;

посилення санітарно-просвітницької роботи, націленої на показ шкоди пияцтва, вживання технічних рідин;

розкриття соціальних аспектів небезпеки алкоголізму;

облік особливостей і структури військових підрозділів, специфіки роду військ і різноманітності військових спеціальностей, що мають різні можливості придбання та вживання спиртного;

кропітка, наполеглива і систематична профілактична робота з особовим складом;

робота з покращення побутових умов особового складу.

Отже, необхідно пам'ятати, що не слід проводити роботу щодо індивідуального впливу на військовослужбовця, який знаходиться в стані алкогольного сп'яніння. Алкогольні веселощі можуть без особливого приводу змінитись спалахами гніву з прагненням до агресії. Після сильного сп'яніння військовослужбовець декілька днів може перебувати у стані посталкогольної астенії, яка може мати субдепресивний фон. Адміністративні каральні дії, проведені в цей період, можуть призвести до суїциду. Через це військовослужбовці у стані похмілля потребують, перш за все, ізоляції і контролю.

Список використаних джерел:

1. Ягупов В.В. Військова психологія / В.В. Ягупов. – К.: Либідь, 2005. – 654.

2. Охременко О.Р. Девіантна поведінка військовослужбовців.-К.: ВГІ НАОУ, 2000. – 72 с.

3. Шапинский В. А., Мареев В. И. Девиантное поведение и социальный контроль : учебное пособие / В. А. Шапинский, В. И. Мареев. – Ростов н/Д. : Изд. РГПУ, 1997.

Годайчук Я.В. (ВІКНУ)

РОЗВИТОК ВОЛЬОВОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СЛУЖБИ ЗА КОНТРАКТОМ

Саморегуляція – це форма поведінки, яка містить результати самопізнання та емоційно-ціннісного ставлення до себе і є актуалізованою на всіх етапах здійснення поведінкового акту. Проблема саморегуляції постає у питаннях дослідження індивідуально-типологічних особливостей регуляторних процесів планування (ставлення мети), моделювання ситуацій досягнення, програмування дій, оцінювання результатів та корекції, тобто процесів, які реалізують основні компоненти системи саморегуляції активності й діяльності особистості військовослужбовця.

Типи саморегуляції поведінки військовослужбовця, що діє в екстремальних умовах – *тактичну* і *стратегічну*. *Тактична саморегуляція*, містить чіткі часові межі свого здійснення та передбачає управління поведінкою протягом короткого проміжку часу в конкретних ситуаціях діяльності й обумовлена конкретним поведінковим актом, дією або вербальними проявами. *Стратегічна саморегуляція* поведінки орієнтована на довготривалий проміжок часу й пов'язана з плануванням особистістю цілеспрямованих змін в самій собі. Ця форма базується на досвіді самопізнання механізмів оволодіння своїми внутрішніми резервами, які спрямовані на найбільш повну реалізацію себе, а також забезпечує

підпорядкування мотивів і вирішення конфліктів між індивідуальними і соціальними мотивами.

Варто виділити механізми саморегуляції. Виникнення і формування регулятивних механізмів саморегуляції особистості пов'язано з її здатністю розчленовувати в часі спонукально-операційну і виконавчу частини поведінкового акту. Механізми саморегуляції військовослужбовця, які діють екстремальних умовах можуть базуватися на таких структурних компонентах як *самооцінка* та *образ "Я"*.

Самооцінка є результатом розумових операцій (порівняння, аналізу та синтезу), в якому постійно присутній емоційний компонент (суб'єктивне переживання та домагання військовослужбовця). Основна функція самооцінки полягає у: корекції прийнятих цілей, задач; соціально-психологічному очікуванні (очікуваній оцінці), яка виконує функцію посередника між самосвідомістю особистості та її соціальним оточенням в процесі саморегуляції поведінки. *Образ "Я"*, в свою чергу, постає як результат самопізнання, головна мета життєдіяльності особистості, а також як психологічне утворення, яке забезпечує головну функцію саморегуляції – цілепокладання. Саморегуляція найбільш доречна коли військовослужбовець може адекватно відображати і моделювати наявну ситуацію; здатний перетворювати власну внутрішню і зовнішню активність відповідно до моделі запропонованої ситуації; може переборювати безпосередні спонукання заради досягнення поставленої мети; має можливість виходити за межі наявної ситуації.

Вольова саморегуляція – це один з найважливіших показників психологічної підготовленості військовослужбовців служби за контрактом до професійної діяльності. Під нею розуміється здатність зберігати в складних умовах сприятливе для успішної роботи психічний стан.

Вольова саморегуляція проявляється в: відсутність у військовослужбовців в екстремальних ситуаціях психологічних реакцій, що знижують ефективність дій і породжують неточність дій, промахи, помилки, натренованість в бездоганному виконанні професійних дій в психологічно складних умовах, умінні зберігати професійну пильність, виявляти розумну настороженість і увагу до ризику, небезпеки, несподіванок; непаддатливості до психологічного тиску з боку інших осіб; умінні вести напружену психологічну боротьбу; умінні володіти собою в психологічно напружених, конфліктних, провокуючих ситуаціях.

к.філос.н., доц. Горпинич О.В. (ДУТ)

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ

Ігрові технології - це різновид соціальних праксеологічних технологій, призначених для оптимізації соціального поведіння й діяльності людей за допомогою їхнього навчання.

Поряд із цим по характеру проведення всі ділові ігри підрозділяють на два основних види: рольові й імітаційні ігри.

Серед імітаційних ігор особливе місце належить діловим іграм, які хоча й ставляться до наймолодших (вони виникли лише в 30-х роках ХХ ст.), однак по своїм масштабам і сфері застосування є найпоширенішим соціальним феноменом.

Як ефективний спосіб підготовки висококваліфікованих фахівців ділові ігри широко використовуються в різних країнах миру, особливо в США, Англії, Німеччині, Канаді, Росії, Польщі, Франції і Японії. Ділові ігри, по суті, являють собою реальні моделі типових проблемних ситуацій, за допомогою яких здійснюється експериментування, і це дає підставу асоціювати їх з модельним експериментом. Ділові імітаційні ігри можуть переслідувати дві основні цілі: або пізнання складних проблемних ситуацій, або навчання персоналу ділових організацій.

У технологічному аспекті ділові ігри є імітаційним і керованим процесом розробки й прийняття рішень для конкретної ситуації, у якій функціонує соціальний об'єкт, за допомогою поетапного уточнення сукупності умов і факторів (визначаючих ситуацію), а також аналізу інформації, що додатково надходить в ході гри.

Соціальний зміст гри полягає, насамперед, у тім, що вона готує індивідів до соціальної діяльності по перетворенню суспільства. Це й визначає основне призначення й роль ігрових технологій у сучасному суспільстві. Поряд із цим, необхідність розробки ігрових технологій впливає також з ускладнення самої соціальної життєдіяльності людей, зростання небезпеки деформацій і втрат від непрофесіоналізму, а також прагнення суспільства підвищити якість і ефективність людської діяльності. У цьому зв'язку саме ігрові технології дають можливість найбільш ефективно "тренувати" всілякі властивості і якості людей, формувати в них нові вміння й навички поведінки, необхідні в екстремальних ситуаціях, надають їм можливість краще розуміти й відчувати свої дії, виправляти помилки, а також одержувати нові знання про соціальні об'єкти й різноманітні умови їхнього функціонування й розвитку.

Гребенюк Л.В. (ВІКНУ)

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДЛЯ УЧАСТІ В МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЯХ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ

Одним з важливих чинників формування зовнішньої політики держави та посилення політичних зв'язків з НАТО, ООН та ЄС є залучення військовослужбовців ЗСУ до міжнародної діяльності щодо встановлення миру та безпеки у світі. Саме тому питання формування іншомовної культури майбутніх офіцерів набуває надзвичайної актуальності для успішної участі військовослужбовців ЗСУ в міжнародних операціях.

Аналіз літературних джерел наукових досліджень та практика професійної діяльності військового під час проведення міжнародних військових операцій показує, що спілкування в умовах такого інформаційного простору специфічним чином впливає на аналіз ситуації [1] для прийняття і реалізації практичного рішення щодо ведення миротворчих операцій в системі об'єднаних міжнародних миротворчих сил, що може бути пов'язано із реальною втратою життя, отримання каліцтва.

Беручи до уваги попередні дослідження та існуючі підходи до підготовки військовослужбовців, важливо знати якими специфічними знаннями [2] повинен володіти військовослужбовець для успішного виконання завдань

багатонаціональних штабів, врегулювання конфліктів мирними засобами, здійснення превентивних заходів щодо їх уникнення та підтримання колективної безпеки у світі. Беззаперечним є і той факт, що вдосконалення професійних якостей військовослужбовців-учасників міжнародних операцій передбачає подальше впровадження іноземного досвіду в Україні. Це позитивним чином вплине на якість підготовки сучасного офіцера та його швидку адаптацію до переходу на військові стандарти НАТО.

Якісне формування змістової частини іншомовної культури майбутніх офіцерів допоможе учасникам міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки швидше адаптуватися до складних умов перебування, досягти взаємосумісності у роботі з документацією та обробкою інформації, ефективно взаємодіяти з іноземними колегами та уникати непорозумінь щодо їх культурних особливостей, адекватно оцінювати ситуацію та приймати відповідні практичні рішення, що дозволить уникнути втрат та каліцтва особового складу під час виконання покладених на них завдань миротворця, уникати ризиків зіткнення з терористичними групами, транснаціональними злочинними угрупованнями та вороже налаштованими бійцями народного ополчення.

Список використаних джерел:

1. Зимняя И.А. Лингвopsиxология pечевой деятельности.-М.: Московский психолого-социальный институт, Изд-во "МОДЕК", 2001.-432с.

2. Каленський А.А. Принципи та методи підготовки миротворчих контингентів і миротворчого персоналу / А. А. Каленський // Вісник Національного університету оборони України. Зб-к наук. праць. – К. : НУОУ, 2010. – Вип. №1(14). – С. 34–38.

Грибок А.О. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ САМОДЕТЕРМІНАЦІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається роль сучасної освітньої діяльності суспільства, що не опосередковано впливає на розвиток особистості і визначає системні передумови самодетермінації розвитку особистості в сучасному суспільстві. Також здійснено опис основних психологічних умов та технологій вдалої самодетермінації розвитку особистості в сучасних умовах освітньої діяльності. Запропоновано комплексну програму сприяння самодетермінації розвитку особистості, основним засобом якої є особистісно-орієнтований тренінг.

Ідея дослідження полягає у тому, що самодетермінація особистісного розвитку базується на наявному у людини прагненні до психологічного благополуччя, яке внаслідок асиміляції соціокультурного досвіду, шляхом індивідуально властивого стилю саморегуляції.

Аналіз теорій самодетермінації особистості та споріднених теорій (О.А. Конопкин, О. Р. Калітеєвська, О.М. Колишко, О. І. Кузьміна, Д.О. Леонтьєв, А. Маслоу, та ін.) дозволив визначити її як здатність особистості визначати хід власного життя, керуючись рішеннями, що ґрунтуються на власних цінностях, поглядах і переконаннях, а не впливом оточення, ситуативними чинниками чи ін.; становлення самодетермінації особистості сприяє зростанню її автономності, автентичності, цілісності власного Я [1]. Визначено, що самодетермінація

особистісного становлення є однією із умов успішної адаптації та розвитку особистості у подальшій діяльності, усвідомленою і адекватною мотивацією особистості, що створює її внутрішню готовність ставити і досягати цілей майбутньої діяльності, долати труднощі, самоудосконалюватися і само реалізовуватися. Також було розроблено та апробовано авторський опитувальник призначений для діагностики самодетермінації розвитку особистості становлення студентів ВНЗ та її складових: життєвих цілей, професійної перспективи. Побудова опитувальника ґрунтується на уявленнях, що самодетермінація розвитку та становлення особистості полягає в осмисленому виборі наряду освітньої та професійної самореалізації. В ході здійсненого емпіричного дослідження отримані результати, які показують, що життя сучасних студентів характеризується осмисленістю, наявністю цілей, планів на майбутнє, проте часто перспектива майбутнього не підкріплена вірою в свої можливості [2]. Нами був здійснений аналіз вираженості показників психологічного благополуччя студентів. Встановлено, що всі показники психологічного благополуччя мають рівень вище середнього у переважній більшості досліджуваних. Зокрема, значення вище середнього за шкалою "позитивні взаємини з оточуючими" мають 63 % досліджуваних; за шкалою "автономія" – 56 %; за шкалою "особистісне зростання" – 65 %; за шкалою "самоприйняття" – 59 %. Результати кореляційного аналізу показують, що показники психологічного благополуччя пов'язані із показниками смисложиттєвих орієнтацій, самоставленням особистості, індивідуально значимими мотивами вибору професії і, особливо, із життєстійкістю особистості.

Отже, емпіричним шляхом було встановлено, що основними структурними компонентами, що визначають самодетермінацію становлення особистості, є смисложиттєві орієнтації, перспектива та образ професійного майбутнього, віра в свої можливості, особистісна автономія, самоприйняття та самоефективність.

ВИСНОВКИ

1. Визначено теоретичні передумови вивчення самодетермінації становлення та розвитку особистості: самодетермінація особистості є основою досягнення нею високих цілей, оскільки дозволяє погоджувати наявні у неї ресурси (здібності, особистісні риси, нерозкриті можливості, задатки) для організації власної життєдіяльності.

2. Встановлено, що основними чинниками та структурними компонентами, що визначають **позитивний** вплив на самодетермінацію становлення та розвитку особистості є осмисленість життя та цілеспрямованість, самокерівництво, здатність контролювати події життя, смисложиттєві орієнтації, власна мотивація; перспектива власного майбутнього, мотивація саморозвитку та самореалізації; самоефективність особистості, її самоставлення та автономія, розуміння свого потенціалу та віра в свої можливості; здатність свідомого контролю і оцінки власних досягнень і перспектив.

Список використаних джерел:

1. Конопкин О.А. Общая способность к саморегуляции как фактор субъектного развития // 2. Вопросы психологии. - 2004. – № 2.2. Конопкин О.А. Структурно-функциональный и содержательно-психологический аспекты осознанной саморегуляции.

РОЛЬ ТА МІСЦЕ АЕРОМЕДИЧНОЇ ЕВАКУАЦІЇ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

В умовах сьогодення аеромедична евакуація займає одне з ведучих місць при переміщенні осіб під медичним наглядом до медичних лікувальних закладів за допомогою повітряного транспортування. Актуальність застосування аеромедичної евакуації обумовлена суттєвим збільшенням техногенних катастроф, стихійних лих, воєн, локальних збройних конфліктів в цілому у світі, та безпосередньо в Україні, що супроводжується великою кількістю поранених, травмованих, хворих. Саме аеромедична евакуація, забезпечує швидке транспортування на вищий рівень надання допомоги в спеціалізовані центри, рятуючи тисячі життів. В усьому світі створені бригади з аеромедичної евакуації від мобільних гелікоптерів до великих транспортних медичних літаків.

В медичній службі ЗС України вже створений підрозділ аеромедичної евакуації з залученням літака АН – 26 (Vita), медичних гелікоптерів Мі-8 МТ, які виконують завдання за призначенням. Евакуаційні можливості літака АН – 26 (Vita) дають можливість евакуювати 5 лежачих та 12 сидячих поранених чи потерпілих, тим самим прискорюючи надання медичної допомоги.

Стрімкий розвиток авіаційного транспорту та сучасних комунікацій, різке зростання темпу життя в умовах постійного дефіциту часу на прийняття рішення, удосконалення сучасних підходів до надання медичної допомоги постраждалим і хворим, зміна характеру сучасних війн та збройних конфліктів вимагають упровадження сучасних стандартів і критеріїв медичного забезпечення діяльності аварійно-рятувальних формувань. Однозначно, перевагою аеромедичної евакуації є висока швидкість прибуття на місце події та транспортування хворих і потерпілих в стаціонар, але є і недоліки: висока вартість літальних апаратів та їх експлуатація, обмежена наявність висококваліфікованих фахівців за аеромедичної евакуації, необхідність будівництва відповідної інфраструктури.

Таким чином, аеромедична евакуація в Україні створена, відповідає сучасним світовим стандартам надання медичної допомоги важким пораненим та хворим, в умовах антитерористичної операції відіграє провідну роль та займає важливе місце в транспортуванні поранених на вищий рівень надання допомоги з урахуванням системи лікувально-евакуаційного забезпечення, що важливо для збереження життя важким пораненим та хворим. В умовах сьогодення аеромедична евакуація потребує подальшого вдосконалення, розвитку та впровадження новітніх сучасних літаків та гелікоптерів.

Список використаних джерел:

1. Наказ МВС України від 19.02.2018 № 119 Про організацію та проведення аеромедичної евакуації повітряними суднами Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Національної гвардії України та Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс] // режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-18>

2. Міхеєв Ю. В., Зеркалов Д. В., Землянська О. В. Цивільний захист: навч. посіб. / Ю. В. Міхеєв, Д. В. Зеркалов, О. В. Землянська – К.: НТУУ "КПІ". 2013. – 233 с.

АВТОМАТИЗОВАНІ СИСТЕМ ІНТЕНСИВНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

В умовах переходу Збройних Сил України на професійну основу комплектування постійно підвищуються вимоги до рівня підготовки офіцерського складу. При цьому виникає протиріччя між зростаючими вимогами до рівня підготовки і незмінних термінів навчання військових фахівців.

Наявна суперечність між безперервним збільшенням обсягів науково-технічної, навчальної та соціальної інформації і обмеженими термінами навчання у військових навчальних закладах, наростанням масштабів освіти і важливістю індивідуального підходу до навчання та виховання ставить на порядок денний питання про необхідність якісної зміни всього навчального процесу, пошуку нових форм і засобів оптимізації навчання. Сьогодні необхідно піднімати питання щодо зміни цілей освіти, її принципово нової орієнтації на проблеми інформаційної цивілізації. Для вирішення цих проблем на сучасному етапі розвитку суспільства існує єдиний шлях – інформатизація військової освіти [1, с.730].

Практика показує, що можливості традиційних методик навчання військових фахівців обмежені і не можуть забезпечити належної інтенсифікації їх підготовки. Вихід полягає в рішучому повороті від екстенсивних до інтенсивних методик навчання.

В загальному вигляді постановка задачі формулюється наступним чином. Необхідно визначити найбільш раціональний варіант побудови АСІН, застосування якого забезпечить підготовку військових фахівців до максимально можливого рівня навченості у встановлений термін. Вирішення цієї задачі можливо на основі використання сучасних інтенсивних технологій навчання. При цьому інтенсивна технологія підготовки фахівців визначається як система факторів, що інтенсифікують процес навчання, до яких належать: ідеальні, спрямовані на підвищення ступеня активності тих, кого навчають; матеріальні (технічні), що забезпечують заданий (максимальний) рівень навчання в найкоротший термін" [2, с. 27]. При цьому найбільш суттєвим для процесу інтенсифікації навчання є активізація діяльності військових фахівців [2]. У зазначених умовах прискорені режими навчання можуть стати джерелом як позитивних, так і негативних емоцій.

Таким чином, створення автоматизованих систем інтенсивної підготовки та організація їх функціонування у вигляді двохфазової моделі інтенсивного навчання забезпечує професійну підготовку військових фахівців до необхідного (максимально можливого) рівня навченості при визначених фінансових і часових витратах та дозволяє вирішити чи суттєво послабити такі протиріччя при підготовці майбутніх офіцерів. між: сучасними вимогами до перебудови військово-навчального процесу у ВВНЗ відповідно до сучасних вимог та рівнем готовності НПП до її здійснення; зростаючими вимогами до обсягу загальнонаукових і військово-професійних ЗНУ курсантів (студентів) і обмеженим часом на оволодіння ними; рівнем педагогічного впливу НПП й пізнавальних можливостей, особистісних якостей курсантів (студентів) щодо опанування

величезним обсягом загальнонаукових і військово-професійних ЗНУ; вимогами до рівня готовності випускників ВВНЗ до практичної діяльності по призначенню й можливостями моделювання такої діяльності у військово-навчальному процесі; необхідністю комп'ютеризації військово-навчального процесу у ВВНЗ, використання в ньому інших технічних засобів навчання та їхньою реальною наявністю, умінням курсантів (студентів) користуватися ними; фронтальним викладанням навчального матеріалу й індивідуальним характером засвоєння ЗНУ курсантами (студентами).

Список використаних джерел:

1. Нещадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2003.
2. Крюкова Н. Д. Роль и место понятийно-терминологического аппарата в разработке теории интенсивной технологии профессионального обучения // Методологические основы проектирования интенсивных технологий профессионального обучения: Сб. научн. тр. - СПб., 1992. - С. 26-32.

Дорохов М.С. (ВІКНУ)

ЗМІНЕННЯ МЕНТАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА ОСНОВІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Закон України "Про внесення змін до Конституції України" схвалений Верховною Радою України 22 листопада 2018 року, визначив стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Стратегічний оборонний бюлетень України серед оперативних цілей визначає створення умов до поступового змінення ментальності (образу мислення) особового складу на основі європейських цінностей. Ставиться завдання запровадити в органах військового управління нового стилю керівництва на основі західної культури взаємовідносин між керівниками та підлеглими.

Під виглядом дотримання суворих правил субординації і безумовного виконання наказів начальники дозволяють собі невинувато перебільшувати свої повноваження. Мають місце приниження окремими командирами особистої гідності підлеглих військовослужбовців. Зазначене вище негативно позначається на рівні морально-психологічного стану особового складу Збройних Сил України.

Базові ціннісні основи ЄС знайшли своє відображення у документі "Хартія основних прав Європейського Союзу" та "Загальна декларація прав людини". Їхня сутність заснована на цінностях поваги людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави, а також дотримання прав людини". Можна вважати, що європейські цінності – це сукупність політико-економічних, правових, культурних, етичних та інших норм, які об'єднують більшість жителів Європи та служать основою їх ідентичності. Прийнятий ОБСЄ Кодекс поведінки, що стосується військово-політичних аспектів безпеки констатує, що професія військового може зберегти свою гідність і професіоналізм тільки за умови поваги прав людини військовослужбовця.

Проблема взаємовідносин керівника й підлеглого в будь-якій організації, а надто на військовій службі, є одним із найважливіших чинників ефективності управлінської діяльності. Аналіз концепції "Innere Führung" (Моральне лідерство і громадянське виховання), що прийнята в Німеччині, Кодексу французького солдата, Кодексу поведінки особового складу збройних сил Нідерландів, Кодексу поведінки військовослужбовців збройних сил Канади показує, що в цих кодексах основні якості - повага до людської гідності, терпимість, рівність. Ключовим аспектом є те, що поведінка старшого за званням має бути проникнута духом поваги до людської гідності підлеглого військовослужбовця. У статуті AR 600-5 "Стандарти поведінки" армії США виділяється цілий комплекс традицій, які визначають морально-етичні та психологічні аспекти поведінки військовослужбовців. Серед них: "...офіцери повинні... етично будувати взаємовідносини з підлеглими, бути стабілізуючою частиною військового колективу; постійно підтримувати імідж порядної людини – дотримуватися коректності, ввічливості при спілкуванні, уникати вульгарності та грубості".

Практика формування сучасного офіцера показує, що значно важче, порівняно з переозброєнням та розвитком військових технологій, дається перебудова психології людей, змінення ментальності (образу мислення) особового складу. Вивчення ситуації в області дотримання прав людини у Збройних Силах України потребує комплексних досліджень та ліквідації розриву між правовими нормами і діючий практики у військах, особливо у взаємовідносинах "начальник-підлеглий". Вивчає і впроваджує досвід інших країн, не слід допускати сліпого механічного копіювання без врахування національних, історичних та інших особливостей і традицій, що склалися в Збройних Силах України.

Необхідно розглянути можливість введення державної посади військового омбудсмена з метою попередження порушень прав людини у Збройних Силах України. У військових частинах доцільно ввести навчальну програму "Школа керівника".

Список використаних джерел:

1. Хартія основних прав Європейського Союзу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_524.

2. Керівництво по правам людини і основним свободам військовослужбовців". Варшава, 2008 р. - С. 247-248. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.osce.org/ru/odihr/31394?download=true

3. Указ Президента України від 06.06.2016 № 240/2016 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року "Про Стратегічний оборонний бюлетень України". – Урядовий кур'єр. -2016.- 15 червня.

к.політ.н., доц. Дубовик Н.А. (ДУТ)

ОСОБИСТИЙ ІМІДЖ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Проблемам іміджу педагога сьогодні присвячено небагато праць (В. Ісаченко, О. Ковальова, І. Размолодчикова, І. Ніколаеску, М. Сперанська-Скарга). Зауважимо, що "особистий імідж – це індивідуальний образ людини. Людина не може не мати іміджу! Оточуючі бачить те, що людина обрала, щоб показати їм. Зауважимо, що в основі стилю ходи, манері сидіти або стояти є

елементи навчання та прояву темпераменту. А особливості підбору одягу та аксесуарів, зачіска тощо це результатом особистого вибору.

Викладачу ВНЗ необхідно приділяти значно більше уваги формуванню іміджу, ніж спеціалістам інших професій, тому що саме педагог формує імідж своїх вихованців.

Зазначимо, що особистий імідж формується під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Він відображає погляд на особистість відносно свого "Я" – самоімідж, оточення – бажаний імідж, а також як необхідний імідж він повинен відповідати тому чи іншому статусу.

Сьогодні міжнародні стандарти формують зразок іміджу ділової людини, основою якого є демонстрація впевненості, задоволення собою, життям і оточенням; поведінка переможця та успішної людини; обличчя – не осунене, не застигле, а переможне; посадка голови – красива й упевнена; мова – виразна, літературна і, зрозуміло, без слів-паразитів; погляд не палаючий і не застиглий, а посмішка – сердечна і щира; голос і сміх – благозвучні, помірковано голосні, приємні, не різкі, відповідають місцю і ситуації. Але це ще не все. Хода – безшумна, граціозна, без зайвих рухів, не швидка, упевнена. Постава – пряма і гармонійна; зачіска – скромна й акуратна; поза і рухи – спокійні, не застигли, не напружені.

Імідж сучасного викладача ВНЗ доповнений такими якостями як любов та повага до студентів; почуття національної гідності; чесність, совість, справедливість, об'єктивність; витримка, стриманість, терпеливість; організаторські здібності, вміння працювати зі студентським колективом; усебічний індивідуальний розвиток; принциповість і вимогливість; оптимізм, любов до життя, чуйність, гуманне ставлення до людей; творчий склад мислення; тактовність.

Головними складовими іміджу сучасного викладача ВНЗ є *внутрішнє "Я"* (внутрішній образ викладача, що відповідає обраному фаху та виявляється в його професійній культурі й мисленні, емоційності та творчому настрої, привабливості й вишуканості, внутрішній *стійкості й гідності, позиції та ступені мобілізації тощо*); *зовнішній* вигляд викладача (засвідчує ціннісні риси, які в гармонійному поєднанні з педагогічним артистизмом створюють позитивний образ викладача, сприяють формуванню гарного враження і репутації, допомагають виявити себе не тільки привабливою людиною, але й чудовим педагогом); *використання вербальних і невербальних засобів спілкування* (жести, міміка, пантоміміка, інтонація, магія слова, темпоритм мовлення педагога мають привертати увагу учнів до нього, викликати довіру і налаштовувати їх до активної взаємодії).

Каменюк Ю.В. (ДНУ імені Василя Стуса)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПАТРІОТИЗМУ

Кожен громадянин України, вперше вступаючи на військову службу до Збройних Сил України, особисто складає Військову присягу на вірність народу України і скріплює її власноручним підписом.

Розглядаючи вступ на військову службу як професійну діяльність громадян країни і як певну модель психологічної готовності військовослужбовця в служінні

народу України, пов'язану із захистом своєї Батьківщини, стає очевидно, що це поняття прямо віднесено з поняттями любові до неї й патріотизмом.

Доцільність наукового пошуку продуктивних шляхів формування патріотизму у громадян України, військовослужбовців ЗС України, актуалізують порушену проблему.

Як рушійна сила між індивідуальної та між групової співпраці патріотизм спонукає людей до спільної діяльності з метою досягнення певних цілей. Аристотель писав, що ціль людського існування – прожити життя певним чином. І зараз ми не маємо універсального набору правил, по яких доцільно прожити життя, бути патріотом. Патріотизм передбачає безкорисливе, беззастережне й самовіддане служіння Батьківщині. Втім, при осмисленні цього питання ми неминуче приходимо до понять "цінність" і "ціль". Сутнісний аналіз цих понять дозволить наблизитися до розуміння "доцільного способу життя".

Розглядаючи любов до Батьківщини, як діяльність, що визначає зміст військового служіння, слід зазначити, що в сучасній психології немає досить чіткого визначення властивості поняття любові. Незважаючи на це, ряд дослідників почали досить продуктивні спроби визначити зміст любові, який дасть нам можливість наблизитися до розуміння цього поняття стосовно до Батьківщини.

Еріх Фромм виділяє чотири форми любові, незалежно від її об'єкта й інтенсивності. Це турбота, відповідальність, повага й знання. Турбота й відповідальність означають, що любов до Батьківщини – це діяльність, а не пристрась, що захоплює людину.

Ключовою складовою тут є відповідальність. Етимологічний аналіз показує, що бути відповідальним – значить бути готовим відповідати. Саме відповідальність вважаємо головним поняттям в основі любові до Батьківщини.

До прояву переживання цінності Вітчизни й любові до Батьківщини здатний військовослужбовець, який є носієм якості, яку ми й визначаємо, як патріотизм. При такому підході патріотизм є характеристикою військовослужбовця, його якістю, властивістю.

Розглядаючи патріотизм із боку зовнішнього його прояву, і свідомо в дослідницьких цілях спрощуючи його, приходимо до короткого й точного його визначення, як безкорисливого надання послуг державі (Обмовимося, що патріотизм може бути орієнтований не тільки на державу. Однак, ми говоримо саме про державний патріотизм, тому що розглядаємо його в контексті військового служіння).

Виходячи з цього ми скажемо, що люди поведуться патріотично, тому що вони засвоїли соціальну норму, яка пропонує всім людям завжди поводитися подібним чином. Розведення понять любов до Батьківщини й патріотизм не випадкові. На нашу думку любов до Батьківщини - це процес, діяльність, а патріотизм – це якість, тих людей, які реалізують вищевказану діяльність. Психологічна готовність військовослужбовця захищати Батьківщину припускає, по-перше, усвідомлення військовим відповідальності за долю, рідних, близьких, упевненість у собі, своїх товаришах, бойовій техніці і зброї. По-друге, бажання боротьби, прагнення випробувати себе, долати свої слабкості, домагатися перемоги над супротивником.

ОПИТУВАЛЬНІ МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Усвідомлення фундаментальної ролі інформації у військовій сфері викликає підвищений інтерес до *інформаційно-аналітичної компетентності* як соціального феномена. Зауважимо, що професійна діяльність майбутніх викладачів вищих військових навчальних закладів має особливості, які пов'язані з постійною аналізом та обробкою інформації. Сучасний професійний інформаційний простір військового середовища наповнюється даними про нові види озброєння, методи та засоби ведення війни, про законодавчу базу яка постійно оновлюється. А це вимагає від майбутніх викладачів ВВНЗ формування умінь вільно орієнтуватися в освітньому інформаційному середовищі та ефективно застосовувати новітні технології пошуку та аналітико-синтетичної обробки інформації.

Проведення теоретичного аналізу, узагальнення та систематизація інформації науково-педагогічної літератури сприяли визначенню *інформаційно-аналітичну компетентність* майбутніх викладачів ВВНЗ як складову їх професійної компетентності, що відображає їхню готовність та здатність застосовувати здобуті знання, вміння, навички у сукупності з їх особистісними якостями під час роботи з інформацією різних видів і форм представлення (традиційній, електронній), а також здатність ефективно проводити її аналітико-синтетичну обробку з метою отримання якісно нового знання для забезпечення процесу прийняття відповідальних рішень і вирішення поставлених завдань під час освітньо-виховної діяльності.

Для діагностики рівня розвитку інформаційно-аналітичної компетентності у майбутніх викладачів ВВНЗ доцільно використовувати опитувальні методи, зокрема, анкетування.

Так, *анкетування* – письмова форма опитування, що здійснюється, як правило, без прямого контакту інтерв'юера з респондентом. Доцільно коли потрібно опитати велику кількість респондентів за відносно короткий час і респонденти повинні ретельно подумати над своїми відповідями, маючи перед очима віддрукований опитувальник.

Структурно анкета складається з таких частин: *вступна* – безпосереднє звернення до респондента, в якому говориться про цілі і завдання опитування, підкреслюється його значення, повідомляється про те, як будуть використані результати; *основна* – містить основні питання, можливо, об'єднані в блоки; *паспортника* – це питання, які з'ясовують соціально-демографічні характеристики респондента; *заклучна* – в якій виражається подяка за участь в опитуванні. В анкеті обов'язково вказується анонімний характер опитування.

В такого роду анкету доцільно включити питання, які допоможуть з'ясувати: інформацією якого змісту у своїй професійній діяльності оперують респонденти (правова, педагогічна, військово-технічна); до яких джерел інформації найчастіше звертаються респонденти (електронних, паперових); інформацію якого характеру здебільшого використовують; чи перевіряють

джерела інформації; з якого роду труднощами стикаються респонденти в процесі пошуку інформації; чи вміють респонденти побудувати алгоритм часто виконуваних з інформацією дій; та інших особливостей роботи з інформацією.

к.соц.н. Кожедуб О.В. (ВІКНУ)

СТРАХ ЯК ОСНОВА ТА МЕТА СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНО (МЕРЕЖЕВОЇ) ВІЙНИ

Війна – це фаза соціального конфлікту, в якій відбувається організоване обопільне масове насильство (ряд боїв) або руйнування, яке ведеться двома або більше політичними спільнотами або ж коаліціями таких спільнот.

Інформаційні війни чітко діляться на два види: *технічні* та *гуманітарні* інформаційні війни. Так, *гуманітарні інформаційні війни* можна розділити на два інших типу: *інформаційні* війни і *сміслові* війни.

На думку Г. Почепцова, якщо просто інформаційні війни мають справу з подачею нових фактів, то смислові війни працюють з реінтерпретацією наявних фактів. *Сміслові війни* спрямовані на руйнування картини світу об'єкта, що в результаті призводить до тих типів рішень, які він не прийняв би при старій картині світу. Їх інструментарієм можуть бути не тільки прямі, але і фонові впливи, не тільки інформаційні операції, але і операції впливу. Головною ж відмінністю стає їх довгостроковий характер, тому в сьогодні такі дії можуть проходити поза увагою об'єкта впливу.

Сучасні мережеві війни, найбільш чітко виявляючи властивості смислових воєн, роблять сильний вплив на емоційно-оцінну сферу людини, деформують систему екзистенціальної безпеки, базові смислові і ціннісні орієнтири, що викликає *соціальний страх, агресію, апатію і ескапізм*.

Виділяють чотири великих комплекси страхів: *синдром загальної тривожності*, при якому людей турбує все, що може не тільки внести відчутний безлад в сферу повсякденного життя, але і спричинити ідеологічну і світоглядну роз'єднаність людей; *комплекс страхів, пов'язаний з проблемами соціальної і економічної адаптації*; *страхи, до яких призводить відчуття незахищеності і безправ'я*; страхи, формування яких пов'язано з *масштабними проблемами і кризовими ситуаціями, непередбачуваними і невідконтрольними пересічній людині*.

Слід зазначити, що *масові соціальні страхи* відображають специфіку функціонування сучасного суспільства і виникають в процесі соціально-психологічної адаптації до змін середовища, а відповідно, сприяють виробленню певних моделей поведінки і реакцій з метою запобігання і подолання небезпек і загроз існуванню суспільства.

В даному контексті страх є показником реальних і потенційних загроз, соціальних аномій суспільного розвитку, виступає в найрізноманітніших захисних реакціях, як *агресія, зростання девіацій, дезадаптація* тощо, але страх також може спричинити і *пасивну реакцію*.

Виділяють два типи пасивного реагування на страхи: *апатію* і *ескапізм*.

Апатія настає в періоди соціальної мобілізації, коли люди вважають, що від них нічого не залежить, і вони нічого не можуть зробити, навіть якщо переконані в негативному перебіг подій.

Ескапізм – це крайня форма такої реакції, при якій люди ігнорують загрози і

вважають, що їх не існує, не дивлячись на інформацію, що надходить.

В умовах динамічності мережевої комунікації і використання її як ефективного зброї смислових воєн в сучасному суспільстві стає можливим такий наслідок поширення соціального страху, як "екзистенціальний вакуум" особистості.

Невизначеність і безсилля в кризових ситуаціях часто формують соціальний настрій безглуздості життя. Так, В. Франкл у багатьох своїх роботах говорить про "екзистенціальний вакуум" як свого роду хворобу XX століття, епохи змін і руйнувань, коли люди відчували себе відірваними від традиційних цінностей і втрачають опору.

"Екзистенційний вакуум" – це відчуття внутрішньої порожнечі, що формується у людини в результаті втечі або відмови від життєвих цілей, унікальних смислів і особистих цінностей.

Екзистенціальна фрустрація є наслідком фрустрованості прагнення до сенсу і може переживатися в формі *апатії* і *нудьги*.

Результатом поширення "екзистенціального вакууму" і екзистенціальної фрустрації виступає масова невротизація людства, описуючи яку, В. Франкл використовує термін "масова невротична тріада":

депресія, що збільшує число самогубств;

наркоманія, причиною якої є низькі життєві цілі, відчуття безглуздості;

агресія як наслідок "екзистенціального вакууму", що викликає підвищення рівня злочинності.

Перераховані елементи "невротичної тріади" в сучасному суспільстві є, на жаль, не рідкісним явищем, і мережеві інформаційні впливи значною мірою визначають ступінь їх інтенсивності.

Таким чином, одна з цілей впливу інформаційних та мережевих воєн – це руйнування смислової єдності світу і людини, ізоляція, ціннісно-смилова дезорієнтація людини, заміна справжніх смислів і цінностей людського буття. Тому фронт інформаційної та мережевої війни знаходиться в ментальному просторі, де *метою агресора є деформація традиційних базових цінностей, когнітивна сфера, яка визначає типи і моделі поведінки*. У зв'язку з цим інформаційну та мережеву війну можна визначити як фактор формування соціальних страхів і "екзистенціального вакууму", тому що інформаційний простір активно впливає на суспільні відносини і сферу безпеки.

к.психол.н. Колісник О.Л. (НУО)

Лалетін С.П. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ЯК ДІЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ БРЕХНІ З ФІЗІОЛОГІЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ ЕМОЦІЙ

Більш розгорнуте і більш продуктивне у проблемному аспекті визначення брехні, дає Ж. Дюпра. "Брехня, – на його думку, – є актом вселяння, за допомогою якого одна особа намагається ввести до розуму іншої поняття, незгодне з тим, яке перша особа вважає істиною. Брехня є явище психофізіологічне, що підтверджується нервово-м'язовими змінами, які помічаються особливо у дітей, і у той же час психосоціологічне, яке доводиться випадками брехні, які обумовлюються соціальними причинами. Брехня перебуває у тісному зв'язку особливо з роботою уяви; але тому, що ця функція розуму завжди є залежною від свідомих намірів або від бажань та антипатій прихованих, то брехня повинна вивчатися у зв'язку з явищами афективного характеру" [1, с. 4].

У цьому визначенні виявилися намічені основні напрямки вивчення брехні, якими у тому або іншому ступені керувалися усі наступні дослідники цього феномену, а саме: психофізіологічний напрямок, у якому головною проблемою виступає взаємозв'язок брехні з фізіологічними компонентами емоцій; індивідуально-психологічний напрямок, де на перший план виступають взаємні зв'язки брехні: з одного боку, із процесами уяви, мислення, мови, пам'яті, волі тощо, і, з іншого боку, із психічними властивостями особистості; соціально-психологічний напрямок, у якому брехня розглядається як деякий акт і результат психологічного впливу і взаємодії людей в процесі спілкування.

Класифікація брехні, запропонована Ж. Дюпра, також є більш складною. Крім видів брехні, в основному відповідних класифікації К. Мелітана, він розглядає також дві форми брехні або два способи вселяння брехні. Перший спосіб – "позитивний", полягає у створенні різного роду вимислів; другий спосіб вселяння брехні – "негативний", полягає у повному приховуванні або запереченні обставин, які можуть привести до істини. До першого способу належать "вигадки всякого роду (наклеп, неправдиве обвинувачення, підробка, неправдиві свідчення), удавання, збільшення, перекручення, перебільшення; до другого – повна прихованість, заперечення, приховування показань, пропуски, перекручування істини, зменшення" [1, с. 2].

Однак, навіть допускаючи, що у цих спостереженнях міститься більша частка істини, неважко уявити собі ситуацію, у якій "тиха, апатична" людина, зважившись увести в оману свого партнера, буде змушена удатися до активної, "позитивної" форми брехні [2, с. 1]. Таким чином, потрібно визнати, що вплив чинника індивідуально-психологічних особливостей брехуна на його поведінку далеко не завжди буде визначальною. Очевидно, існують й інші чинники (наприклад, поведінка об'єкту брехні), які у тій або іншій мірі можуть вплинути на вибір форми реалізації брехні у кожному конкретному випадку.

Список використаних джерел:

1. Дюпра Ж. Ложь : [пер с фр.] / Ж. Дюпра. – Саратов : Изд-во "Новь" П. С. Феокритова, 1905. – 296 с.
2. Фрай О. Детекциялжи и обмана / О. Фрай. – СПб. : Прайм-Еврознак, 2005. – 320 с.

Коляда А. (ВІКНУ)

ПРОФІЛАКТИКА ВІДХИЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ: ДОСВІД ПРОВІДНИХ КРАЇН НАТО

Профілактика та виявлення проявів відхильної поведінки є важливою проблемою, адже девіантні вчинки є детермінантою успіху бойових операцій, збереження життя та здоров'я військовослужбовців. Вони здатні пригнічувати учасників бойових дій, призводити до морального занепаду, руйнувати психічне здоров'я воїнів, розладнувати взаємодію, унаслідок чого значно зростає навантаження на сумлінних учасників бойових дій. Статистика втрат за час проведення Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей безумовно вказує на гостру проблему своєчасного виявлення, діагностики та попередження будь-яких проявів відхильної поведінки, що на рівні бойових втрат є однією з передумов загибелі військовослужбовців.

Досвід армій різних країн світу показав успішність заходів з профілактики девіантної поведінки військовослужбовців.

Таким чином, в Ізраїлі першим етапом щодо уникнення девіацій є система діагностики і профорієнтації, яка застосовується при відборі у військкоматі. Тести діляться на три групи: методики інтелектуальної оцінки, методики оцінки адаптації психологічних якостей і методики пошукових інтелектуальних здібностей. Таким чином визначається ступінь психічного здоров'я і профіль призовника. Подальше тестування проводиться у військовій частині, де призовник проходить навчання тривалістю 4 місяці. На цьому етапі комісія фахівців розглядає можливість зміни профілів, питання спрямування його на інші роботи / службу.

Ще одним заходом є посткризове тестування є обов'язковим після проведення будь-якої військової операції або навчань, на яких стався хоча б один травматичний випадок. Тестування проходять всі особи, які контактували з подією.

Дослідження американських та ізраїльських військових психологів підтвердили, що підрозділи з високим рівнем згуртованості були більш ефективними у військовій сфері. Поважаючи результати цих досліджень, окремі країни прилагодили систему мобілізації резервних сил для якомога швидкого розвитку згуртованості військового колективу.

Так, у Хорватії поповнення резервних, а частково і професійних підрозділів проводиться відповідно до територіального принципу, за яким більшість військових приходить з одного середовища, мають однакові традиції та мовний діалект, а інколи навіть знайомі один з одним.

У Німеччині на рівні підрозділу (військової частини) психологічна допомога та реабілітація здійснюється за допомогою заходів стрес-менеджменту критичних інцидентів (Critical Incident Stress Management).

Крім того, фахівцями психологічної служби збройних сил (бундесверу) Федеративної Республіки Німеччини (A.F. Sanders, P.H. Roelofsma, M. Donk) розроблена комп'ютеризована ділова гра, що отримала аббревіатуру NADIROS і яка рекомендована до застосування при доборі кандидатів в офіцери. Вона спрямована на виявлення та формування необхідних для керівника професійних вмінь, здібностей до планування, аргументації та соціальної компетентності.

В деяких сучасних арміях практичну користь підтвердили такі техніки: вправи дихання, вправи прогресивної м'язової релаксації, техніки креативної візуалізації, автогенний тренінг та різноманітні медитативні техніки, якими через спрямування уваги на певну дію, об'єкт, емоцію чи думку можна досягти відчуття заспокоєння, зокрема, зменшити негативні відчуття тривоги та страху.

Психологічний аналіз відхильної поведінки військовослужбовців у бою, а також досвіду зарубіжних психологів дає змогу зробити висновок про те, що це негативне явище завжди присутнє в бойовій обстановці. Тому оперативна діагностика, запобігання відхиленням у поведінці військовослужбовців є одним з головних завдань.

Список використаних джерел:

1. Андрусів Г.В. Військові злочини // Кримінальне право України: Особлива частина: підручник для студентів юрид. вузів і фак. / Г.В. Андрусів, П.П.

Андрушко, С.Я. Лихова [та ін.]; за ред. П.С.Матишевського [та ін.]. – К. : Юрінком Інтер, 1999. –С. 845–884.

2. Досвід роботи в армії США та арміях інших країн щодо недопущення втрат особового складу з причин, не пов'язаних із виконанням завдань за призначенням. Методичний посібник. — / Агаєв Н.А, Кокун О.М, Герасименко М.В, Пішко І.О.. – Київ: НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ГУМАНІТАРНИХ ПРОБЛЕМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ, 2018. – 156 с.

3. Евенко С.Л. Психология отклоняющегося поведения военнослужащих. /Под общ. ред. А.Г. Караяни. - М.: ВУ, 2008.

Копаниця Д. (ВІКНУ)

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ЯК ЗАСОБИ ЕМОЦІЙНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

З початком ведення ООС (АТО) проблема саморегуляції поведінки військовослужбовця, що виконують бойові завдання в екстремальних умовах на Сході країни постала з особливою актуальністю. Повсякденна діяльність військовослужбовців переповнена складними ситуаціями пов'язаними з вибором адекватного способу вирішення різних життєвих та службових труднощів, адаптацією в постекстремальний період, психологічних проблем та конфліктів з співслужбовцями та рідними, а також із врегулюванням можливих криз – від особистісних до службових. Оволодіння успішними засобами подолання труднощів являється надзвичайно актуальним для кожного військовослужбовця Збройних Сил України.

Стратегії подолання або копінг-стратегії сфокусовані на вирішення труднощів або психологічного подолання стресу. Феноен копінг-стратегії охоплює коло проблем, у розв'язанні яких виявляються різні концептуальні підходи та інтерпретації досліджуваного феномену.

Основоположниками поняття "копінг" є психологи Р. Лазарус та С. Фолькман, які визначали копінг-стратегії "стратегіями оволодіння та врегулювання взаємовідносин з навколишнім середовищем". Р. Лазарус у своїй книзі "Психологічний стрес і процес його подолання" звернувся до копіngu для опису усвідомлених стратегій подолання стресу й інших подій, що викликають тривогу. Ці автори ввели також у наш словник такі поняття, як життєстійкість (hardiness) та стресостійкість.

На думку А. Маслоу, копінг – це готовність індивіда вирішувати життєві проблеми шляхом пристосування до обставин, що передбачає сформованість вміння використовувати певні засоби для подолання стресу. В разі вибору активних форм поведінки підвищується вірогідність усунення впливу стресорів на особистість. Особливості цього вміння пов'язані з "Я-конценцією", локусом контролю, емпатією, умовами середовища. На думку вченого, копінг протиставляється експресивній поведінці.

У цілому до базових копінг-стратегій науковці та практики відносять стратегії "вирішення проблем", "пошук соціальної підтримки" й "уникання" і наділяють їх такими характеристиками:

1. Стратегія вирішення проблем – це активна поведінкова стратегія, застосовуючи яку людина прагне використовувати особистісні ресурси для пошуку можливих способів ефективного вирішення проблеми.

2. Стратегія пошуку соціальної підтримки – це активна поведінкова стратегія, застосовуючи яку людина для ефективного вирішення проблеми звертається по допомогу і підтримку до оточуючого її середовища: сім'ї, друзів.

3. Стратегія уникання – це поведінкова стратегія, застосовуючи яку, людина прагне уникнути контакту з оточуючим світом, витісняє необхідність розв'язання проблеми.

Копінг-поведінка безпосередньо пов'язана з емоційною сферою військовослужбовця, адже переважання тих чи інших емоцій обумовлює вибір відповідного типу реагування на життєві труднощі. Емоційна сфера виступає важливим компонентом емоційно-орієнтованого подолання. В той же час якість емоційної регуляції військових впливає на можливість використання раціонального, проблемно-орієнтованого копіngu.

Список використаних джерел:

1. Китаев-Смык Л. А. Побеждающие побеждаемые. // Солдаты удачи. – 1995. – №12. – С. 10–15.

2. Китаев-Смык Л. А. Стресс войны : Фронтовые наблюдения Рос. ин-т культурологии. – М., 2001. – 80 с.

3. Кокун, О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності : монографія / О. М. Кокун. – К. : Міленіум, 2004. – 265 с.

4. Куликов Л.В. Психологическое исследование: методические рекомендации по проведению. – СПб, 2001.

5. Прохоров, А. О. Саморегуляция психических состояний: феноменология, механизмы, закономерности / А. О. Прохоров. – М. : PerSe, 2005.

к.психол.н. Кравченко К.О. (ВІКНУ)

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО АКТУАЛЬНОСТІ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ СЕРТИФІКАЦІЇ ОФІЦЕРІВ-ПСИХОЛОГІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У тезах наведені результати опитування, яке було проведене серед офіцерів-психологів Збройних Сил України. У дослідженні приймали участь 84 офіцери з різних родів військ та сил Збройних Сил України та різних регіонів держави, серед яких 33,3% перебувають на посаді до півроку, 28,57% - приблизно рік та 30,09% - більше 5 років. Одним із ключових моментів опитування було питання щодо наявності базової психологічної освіти: 52,38% - мають базову психологічну освіту, у 47,62% базова психологічна освіта відсутня. Як логічний наслідок з цих результатів впливає, що всього 14,28 % офіцерам-психологам достатньо наявних знань для ефективної роботи, 16,67% - у деякій мірі достатньо (50/50), 69,05% - недостатньо знань для ефективної роботи.

Слід звернути увагу на позитивні моменти, які отримані у результаті проведеного дослідження – це рівень мотивації офіцерів-психологів щодо підвищення рівня своєї професійної кваліфікації: 83,33% - готові продовжувати

своє навчання (навіть за рахунок особистого часу), 9,53% - готові підвищувати свій професійний рівень, але не за рахунок власного часу, 7,14% - не готові приділяти увагу подальшому навчанню.

Офіцерами, які приймали участь в опитуванні були виділені основні труднощі, з якими вони зіштовхуються у своїй службовій діяльності. До основних належать: недостатній досвід у роботі з особовим складом, алкогольна та наркотична залежність деяких військовослужбовців, суїцидальні ризики, агресивне та неправомірне ставлення до особового складу з боку начальників, загальна колективна напруга та подавлений стан (у зв'язку з великим навантаженням службової діяльності, великою кількістю добових нарядів, відсутністю можливості достатньо відпочити), низька мотивація військовослужбовців до проходження військової служби (у тому числі до проведення заходів з психологічного забезпечення) та свого професійного вдосконалення, відсутність місця для проведення психологічної роботи (кабінету), займання "не своїми" функціональними обов'язками, самовільне звільнення частини військовослужбовцями, непорозуміння з керівництвом, "боязнь" військовослужбовців прийти на консультацію до психолога – низький рівень довіри, командири не готові прислухатися до рекомендацій психолога, порушення конфіденційності з боку командирів, нерозуміння командирами всієї необхідності психологічного забезпечення, відсутність кола фахівців до яких можна перенаправити військовослужбовця для більш глибокої професійної допомоги, складність встановлення контактів з особовим складом (велика різниця у віці), порушення дисципліни, низький рівень інтелектуальних здібностей сержантів та солдатів, стигматизм при проявах бойового стресу та суїцидальних схильностях, неможливість групової роботи у бойових підрозділах, у зв'язку з неякісним професійно-психологічним відбором багато військовослужбовців належать до групи ризику, кількість психологів не відповідає кількості особового складу для його якісного психологічного забезпечення та інші.

Також офіцерами були виділені категорії знань, яких їм не вистачає для якісного виконання своїх професійно-службових обов'язків: практичні знання для безпосереднього застосування, вміння опанувати себе в екстремальних ситуаціях, чіткого алгоритму дій у роботі з військовослужбовцями, практичних тренінгів для розвитку своїх професійних навичок, консультацій з досвідченими психологами, знань з "експрес" допомоги, досвіду роботи зі старшими за віком військовослужбовцями, базових психологічних знань, роботи з психодіагностичними методиками, знань з кризової психології, психокорекції, методик розвантаження особового складу та переключення на позитивні моменти, особливості роботи з полоненими, готових програм та тренінгів з психологічного забезпечення для проведення занять з особовим складом та інші. Звертається увага на відсутність можливості проведення супервізії.

Таким чином, ми бачимо, що створення багаторівневої системи сертифікації офіцерів-психологів [1] з урахуванням отриманих результатів досліджень та зазначених вище проблемних питань є актуальною та невідкладною.

Список використаних джерел:

1. Кравченко К.О. Пропозиції щодо створення багаторівневої системи сертифікації офіцерів-психологів збройних Сил України. Міжнародний журнал

Кудря М.В. (ВІКНУ)

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА, ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ДОПОМІЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІД ЧАСКАДРОВИХ ТА СЛУЖБОВИХ ПЕРЕВІРОК В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Гібридна війна на сході України, яка вже триває не один рік, показала, що основне поле бою це голови наших громадян які піддаються пропаганді. Ця війна страшна тим, що візуально ворога відрізнити дуже важко, а за зовнішніми ознаками часто ми не відрізняємося.

Нажаль, під час бойових дій на сході нашої держави, та тимчасової окупації півострова Крим, в умовах гібридної війни, у Збройних Силах України проходять військову службу люди які прихильні до ворога та добровільно піддаються пропаганді через екрани каналів антиукраїнської спрямованості, або мають контакти чи навіть працюють на його користь.

Також, ми маємо ряд проблем особистісного характеру у особового складу Збройних Сил України, які приводять до негативних наслідків, це - залежність від наркотиків, зловживання спиртними напоями, піддавання спокусі до корумпованих дій та різні залежності азартного напрямку.

Нам в найкоротші терміни необхідно виявити таких людей, та унеможливити їх подальшу участь в гальмуванні реформації та розвитку Збройних Сил України, і у майбутньому призначати на посади тільки за допомогою проведення психофізіологічного дослідження з використанням поліграфу.

Питання які можливо проаналізувати (оцінити) за допомогою психофізіологічного дослідження на поліграфі:

виявлення ознак приховування чи викривлення анкетних даних, окремих фактів біографії, при прийнятті на військову або державну службу;

ознаки алкогольної залежності, вживання наркотичних та психотропних речовин без призначення лікаря;

приховані мотиви прийняття (вступу) на військову (державну) службу, призначення (переміщення) на посади;

наявність боргів або фінансових зобов'язань, причетності до діянь, що передбачають юридичну відповідальність;

перевірка інформації щодо вчинення об'єктом опитування протиправних дій, порушення стосовно нього кримінального провадження;

виявлення контактів (співпраця) з країною агресором або незаконними злочинними організаціями;

виявлення участі у діяльності заборонених громадських об'єднань, членства в політичних партіях, наявності виду на проживання (іншого документа), що підтверджує право на тривале проживання на території іншої держави;

розголошення об'єктом опитування відомостей, що становлять державну таємницю, службову або конфіденційну інформацію.

Також окрім перевірок під час прийняття на службу, або періодичних планових перевірок військовослужбовців чи працівників Збройних Сил України,

проведення психофізіологічного дослідження з використанням поліграфу допомагає в проведенні службових розслідувань по факту вчинення порушень, та виявленню винних.

Тільки патріотично налаштований, добре навчений, чесний перед собою та перед державою військовослужбовець або працівник Збройних Сил України, буде якісно виконувати поставлені перед ним завдання та намагатися зробити Україну ще краще.

к.е.н., доц. Легомінова С.В. (ДУТ)

КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА: СТРАТЕГІЧНЕ МИСЛЕННЯ, СТРАТЕГІЯ, ЛІДЕРСТВО

Засадами формування та управління конкурентними перевагами підприємства маємо вважати стратегію, яка ґрунтується на стратегічному мисленні.

Стратегічним мисленням за трьохфакторною моделлю Пісапія (Pisapia) визнано три когнітивних вміння: системне мислення, рефреймінг та рефлексія.

Системне мислення відноситься до "здатності лідера бачити системи цілісно, розуміючи властивості, сили, закономірності та взаємозв'язок, які формують поведінку системи, що, отже, надає варіативність дій" [1;с.48].

Рефлексія відноситься до "здатності лідера продукувати логічне і раціональне мислення, використовуючи сприйняття, досвід і інформацію, що дозволяє судити про попередні події, і створювати інтуїтивні принципи, які будуть визначати майбутні дії" [1;с.52].

Рефреймінг посиляється на "здатність лідера перемикає увагу на безліч точок зору, структури, ментальні моделі і парадигми, щоб генерувати нове розуміння і варіанти дій" [1;с.56].

Стратегічне мислення – це здатність людини "розпізнавати закономірності, взаємозалежності і приймати послідовні рішення" [1;с.47].

Стратегічне мислення, ототожнюючи зі стратегічним пізнанням або когнітивною перспективою стратегії, концептуалізовано до стратегічного пізнання як переконання топ-менеджерів про організаційне середовище, когнітивну діяльність (процес), що беруть участь в стратегічному формуванні, стратегічної реалізації місії[2].

Визнано, що вагомими детермінантами, що визначають компетентність в стратегічному мисленні є когнітивні здібності та накопичений досвід роботи.

Отже, формуючи лідерський вектор управління конкурентними перевагами підприємства, треба чітко розуміти та застосовувати системні підходи до оцінки компетентностей топ-менеджменту. Стратегічне мислення, як здатність системного уявлення закономірностей та тенденцій розвитку систем, процесів підприємства формує підґрунтя успішної результативності його стратегії.

Список використаних джерел:

1. Pisapia, J., Reyes-Guerra, D., & Coukos-Semmel, E. (2005). Developing the leader's strategic mindset: Establishing the measures. *Leadership Review*, 5, 41–68. Retrieved from <http://www.leadershipreview.org/2005spring/PisapiaArticle.pdf>
2. Narayanan, V. K., Zane, L. J., & Kemmerer, B. (2011). The cognitive

*д.пед.н., доц. Артемов В.Ю. (НА СБУ)
к.т.н., с.н.с. Литвиненко Н.І. (ВІКНУ)*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО ПРИСУДЖЕННЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ В УКРАЇНІ

В Європі вже остаточно сформувалася і отримала визнання нова парадигма вищої освіти, яка заснована на компетентнісному підході та ідеях мобільності. В Україні процеси підготовки науковців у різних галузях освіти підходять до свого завершення, але, коли йдеться про підготовку докторів філософії, виникає низка труднощів і проблем, які гальмують формування сучасного й конкурентоспроможного науково-освітнього середовища в Україні.

Найважливішим напрямом сучасної наукової думки є інтеграція вищої освіти та науки з метою пріоритетного розвитку новітніх наукових досліджень, орієнтованих на становлення розвинутого громадського суспільства. Зміни в освітній діяльності України за останні роки, зростання професійної, міжгалузевої та інших видів трудової мобільності змушують по-іншому поглянути на проблему підготовки кандидатів наук - докторів філософії.

Процес переходу на європейську систему вищої освіти в Україні продовжується досить довгий час та наразі наблизився до свого завершення. Зовсім нещодавно з'явився нормативний документ Постанова КМУ від 06.03.2019 р. № 167 "Порядок проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії". Факт появи цього документу цілком позитивний, тобто він свідчить про наявність інтересу з боку держави та його інституцій до проблем розвитку науки. В той же час він викликає цілу низку питань [1].

Таким чином, сучасний стан системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації характеризується відсутністю системного підходу у філософії освіти та розуміння світоглядних педагогічних ідей сучасної Європи [2]. В результаті проведеного дослідження пропонується продовжити дослідження системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації в Україні з метою інтеграції нашої держави до європейського освітнього співтовариства; за прикладом Прибалтійських держав автоматично надати ступінь доктора філософії всім кандидатам наук, які цього забажають; надати закладам, які працюють у сфері підвищення кваліфікації, право присвоювати випускникам диплом доктора в конкретній професійній сфері.

Список використаних джерел:

1. Порядок проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03. 2019 р. № 167. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/65-98-п 1998](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/65-98-п%201998) (дата звернення: 22.03.2019).
2. Борова Т.А. Основні принципи застосування докторських програм на основі європейського досвіду. *Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 5-6 жовтня 2017 р.). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2017. С. 216 с.

ЗАКОНИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

Сучасна вітчизняна вища військова школа відчуває нагальну потребу у військових педагогах, які під час організації навчально-виховного процесу активно проявляють свої творчі та педагогічні здібності.

В основі педагогічної діяльності військового педагога лежать закони педагогічної творчості. Останні представляють собою об'єктивні, необхідні, загальні і суттєві зв'язки між завданнями, змістом, методами педагогічного процесу і його результатами, які виявляються у якісній зміні знань, умінь, а також переконань і поведінки курсантів.

Одним з основних законів педагогіки творчості є *закон педагогічної розвиваючої взаємодії*, який проявляється у "суб'єктно-об'єктних" педагогічних впливах у системі "педагог-вихованець". Саме закон педагогічної розвиваючої взаємодії зумовлює реалізацію концепції особистісно орієнтованого навчання, реальну демократизацію та гуманізацію будь-якого навчально-виховного процесу, в тому числі і військово-педагогічного.

Наступним законом педагогіки творчості слід вважати *закон фасилітаційного режиму педагогічного впливу*. Цей закон відбиває об'єктивну реальність, притаманну процесу формування творчої особистості, яка полягає в тому, що розвиток і саморозвиток творчої особистості може відбуватися за певних психолого-педагогічних умов, які сприяють творчій діяльності особистості, стимулюють її творчу активність, полегшують долання психологічних бар'єрів творчості.

Закон взаємозумовленості розвитку суб'єктів педагогічного процесу відбиває концептуальні положення теорії творчості, такі як: у творчості людина виступає не тільки як суб'єкт пізнання, а й водночас як творець самої себе, своєї творчої сутності; наслідком творчості є творення, формування людини-митця; в процесі творчості реалізуються творчі можливості індивідуальності й здійснюється їх розвиток; особливості процесу творчості полягають у тому, що сам процес впливає на його результат, який виражається не тільки предметно, а й у зміні суб'єкта творчості.

Закон неперервної творчої реалізації та самореалізації особистості, який відбиває концепцію життєтворчості людини і стверджує, що творчі можливості особистості реалізуються в самому процесі її життя, самореалізації як засобу самоствердження, самовираження й саморозвитку. Крім того, цей закон вбирає в себе концептуальні положення теорії творчості щодо діяльності як основи творчості, повного виявлення сутності творця саме у творчості, взаємозв'язку у творчості продуктивного й репродуктивного тощо.

Саме тому одним із завдань педагогіки творчості є вироблення психолого-педагогічних концепцій самовдосконалення та залучення особистості до творчого процесу психічного й особистісного саморозвитку.

ВПЛИВ ТРАВМАТИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ НА ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ВІСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Пам'ять є підґрунтям психічного життя людини. Завдяки пам'яті людина може здобувати необхідні для діяльності знання, вміння та навички. Тож її сміло можна віднести до основ нашої життєдіяльності як в цивільному житті, так і на службі.

Актуальність. Питання психотравми та травматичної пам'яті взагалі є безперечно актуальним, як серед цивільних, так і серед військових. Особливу увагу слід приділяти цьому питанню саме у військовій сфері, тому що у кожній роті, частині та взагалі в Силах військовослужбовець перш за все являється функціональною одиницею, як би це грубо не звучало. Стан військовослужбовця як фізичний, так і психічний впливають на його ефективність під час виконання бойового завдання, несення служби та за межами військової служби (сім'я, друзі, громади тощо).

Психотравма - це шкода, завдана душевному здоров'ю людини несприятливими обставинами або діями людей. Точніше, *психологічна* травма - гіпотетична причина неадекватної поведінки при здоровій психіці, пов'язана з тим що відбулося в житті людини важкими, болісними подіями.

Варто пам'ятати що емоційна пам'ять тісно пов'язана з травматичною. Емоційна пам'ять полягає у запам'ятовуванні та відтворенні людиною емоцій та почуттів. А як відомо в період проходження служби та особливо в період бойових дій військовослужбовець переживає різні емоції, почуття та перебуває в різних станах, що безпосередньо впливає на психічне здоров'я військовослужбовця.

Травматична пам'ять як психічний процес патологічного характеру найбільш широко досліджений у зарубіжній психології в контексті посттравматичного стресового розладу. Вчені, які використовують конструкт травматичної пам'яті, найчастіше спрямовували свої дослідження на

- визначення впливу емоцій на міцність збереження травматичних спогадів (Е. Клінгер, М. Барда, М. Максейнер, П. Блонський, К. Шоб і Дж. Ф. Кіглстром);
- знаходження відмінностей між травматичними, позитивними і емоційно-нейтральними спогадами (Дж. Боханек, Р. Фівуш, Е. Валкер, М. Грей, Т. Ломбардо);
- з'ясування характеру збереження травматичних подій у пам'яті особистості (Л. Барсалоу, Р. Фіслер, Р. Браун, Дж. Кулік, С. Портер, А. Бірт).

Отже, питанням психічної травми, психологічної травми, травматичної пам'яті тощо слід приділяти достатньо уваги як в межах військового життя, так і цивільного. У протилежному випадку у частини осіб з часом можуть розвинутиись коморбідні вторинні розлади – депресія (48%) і/або зловживання алкоголем/алкогольна залежність (28% жінок, 52% чоловіків) тощо.

РЕСУРСИ ОСОБИСТОСТІ ЯК ОСНОВА ЇЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Кожна особистість володіє життєвими ресурсами, якими може розпоряджатися і забезпечувати певні процеси. Завдяки особистісним ресурсам забезпечуються її потреби у виживанні, безпеці, комфорті, соціалізації і самореалізації. Іншими словами можна сказати, що зовнішні і внутрішні ресурси особистості – це її життєва опора. Ресурси поділяють на *власні* (внутрішні) і *соціальні* (зовнішні). *Внутрішні ресурси* – це психічно-особистісний потенціал особистості, а також навички і характер, які підтримують її зсередини. *Зовнішні ресурси* – це ті цінності, які виражаються в соціальному статусі, матеріальному забезпеченні і всьому тому, що допомагає людині у зовнішньому світі та соціумі.

Зауважимо, що до внутрішніх ресурсів особистості відносять: *здоров'я* (фізичне і психологічне); *характер*; інтелектуальні *здібності*; *навички, уміння, досвід*; позитивне *мислення й емоції*; *самооцінку та ідентифікацію*; *самовладання*; *духовність*.

Психологічне здоров'я особистості – це динамічна гармонія *внутрішнього* (фізичного тіла, її думок і почуттів) і *зовнішнього* (між особистістю та оточуючими її людьми, природою, космосом) світів. Основна функція психологічного здоров'я – підтримка активного динамічного балансу між особистістю і навколишнім середовищем.

Особливе місце в переліку ресурсів особистості займає *ідентичність* – це те, з чим ми себе ототожнюємо і ідентифікуємо. Остання характеристика може бути професійна, соціально-рольова, гендерна. Цей внутрішній ресурс особистості дозволяє виконувати ті функції і обов'язки, які свідомо вживаються.

Самооцінка відіграє важливу роль у житті людини і правильне використання цього ресурсу. Можна сказати, що саме реальна оцінка свого соціального статусу і ставлення до себе дозволяють зважувати власні вчинки і невдачі, робити висновки і продовжувати досягати поставлених життєвих цілей.

Під *духовністю* в області внутрішніх ресурсів розуміється не тільки віра у вищі сили, але і цінності, які пов'язані зі справедливістю, любов'ю, вірою в магію і енергетику. Саме ці нематеріальні цінності піднімають людини над земним хаосом, і дозволяють їй стати більш інтелектуальною та більш духовною.

Пілат М.С. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ МАРКЕРИ ТРИВОЖНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО БОЙОВИХ ДІЙ

Під впливом тривоги в організмі людини відбувається велика кількість неконтрольованих фізіологічних змін, що відбуваються автоматично, без можливості свідомого контролю з боку людини. Помірна тривога є нормою та може мати позитивну мотиваційну дію, спонукати до навчання та покращувати результати дій, які залежать від доброї взаємодії між людьми (під впливом механізму соціального порівняння та соціальної відповіді).

Тривога, страх і паніка є джерелом стресу (порушення психофізичної рівноваги), причому стрес є набагато складнішим феноменом, який може бути викликаний низкою різноманітних стресогенних чинників – стресорів, чи їх комбінованою дією. Стресори діляться на декілька категорій: ті, що походять з оточуючого середовища, серед яких розрізняють фізичний та фізіологічний, та психічні, які також поділяють на дві підгрупи: когнітивні і емоційні стресори. З огляду на специфічні обставини поля бою, військові на війні можуть відчувати такі психологічні маркери ситуативної тривожності:

- фізичні: спека, холод, вологість, вібрації, шум вибухів, нестача кисню, отрути, хімікати, мікрохвильове випромінювання, лазер, зброя спрямованої енергії, радіація;

- фізіологічні: нестача сну, дегідратація, недостатнє харчування, погані гігієнічні умови, ослаблення імунітету, виснаження чи недостатня діяльність м'язів та тілесних органів, хвороба, поранення;

- когнітивні: погана поінформованість (замало чи забагато інформації), сенсорне перевантаження чи відсутність, двозначність (неясність), ізолюваність, нестача часу чи довготривале очікування, непередбачливість ситуації, бойові правила, проблеми зі здатністю до розрізнення, організаційна динаміка, тяжкий вибір чи неможливість вибору;

- емоційні: тривога, страх, паніка (викликані загрозою смерті, поранення, поразки), сум внаслідок втрат, озлоблення, злість, гнів, конфлікт мотивів, втрата віри.

Таким чином, реакції на стрес різноманітні та проявляються через порушене психофізичне функціонування особи (сильне відчуття страху, смутку), через зміни в поведінці (агресивність, вживання алкоголю чи наркотиків) і через серйозно порушене психофізичне здоров'я настільки, що це може призвести до смерті (падіння імунітету).

Список використаних джерел:

1. Зоран Комар Психологічна стійкість воїна. Підручник для військових психологів / З.Комар – Київ, 2017. – С.75-83.

2. Охорона психічного здоров'я в умовах війни /пер. зангл. Т.Семигіна, І.Павленко, Є.Овсяннікова[та ін.]. – К.: Наш формат 2017, – 500с.

Пшенична Т.В. (ВІКНУ)

МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЖІНОК

Загальна кількість жінок, які працюють і проходять службу у Збройних Силах України, становить близько 56 тисяч осіб, це 22,4% від усього особового складу, з них на офіцерських посадах більше трьох тисяч. В порівнянні з іншими країнами Україна лідирує за кількістю військовослужбовців-жінок. Для порівняння у Франції це 22%, Канаді -15%, Іспанії- 14%, Великобританії – близько 10%, Німеччині -10%.[1].

У Збройних Силах України збільшення кількості військовослужбовців-жінок обумовлюється не лише соціально-економічною ситуацією в країні, а і сучасними процесами демократизації суспільних стосунків, надання рівних можливостей

самореалізації жінкам і чоловікам у сфері гарантування безпеки суспільства, формуванням нових уявлень про чоловічу і жіночу роль, посиленням жіночої самоактуалізації.

Кабінетом міністрів України від 5 квітня 2017 року №229-р схвалено Концепцію Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, що дає змогу жінкам займати різні посади на рівні з чоловіками і якісно їх виконувати. Як сказала, командир есмінця DUNCAN Королівського флоту Великої Британії капітан 2-го рангу Елеонор Стек: "Стать або походження не мають значення. Головне- добре робити свою справу".

Можливості жінок є часто недооціненні, тому виникають обмеження щодо професійної самореалізації. Представниці "слабкої" статі зазнають труднощів як у пошуку роботи, так і в процесі самореалізації, оскільки у суспільстві ще існують стереотипи щодо неможливості жінок загалом і жінок-військовослужбовців зокрема поєднувати досягнення у професійній діяльності з благополучним шлюбом і повноцінною сім'єю.

Як вказують сучасні наукові дослідження, відчуття соціальної забезпеченості, постійний дохід, безкоштовне житло, харчування, медобслуговування, обмундирування і оплачувана відпустка, ветеранські пільги та грошові надбавки – все це приваблює жінок до військової служби. Не менш важлива духовна складова – можливість служити в Україні, носити форму. Наявність патріотичної складової мотиваційної сфери військовослужбовців-жінок дозволяє розглядати дану соціальну групу в якості потенційних помічників командування у справі патріотичного виховання особового складу, зміцнення його морального духу. [2]

Отже, враховуючи тенденції розвитку сучасного українського суспільства та напрями реформування сектору безпеки та оборони що стосуються створення умов забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, наразі, особливої актуальності набуває проблема дослідження та формування позитивної мотивації професійної самореалізації військовослужбовців-жінок у військовій сфері.

Список використаних джерел:

1. Генштаб ЗСУ назвав кількість жінок, які мають статус учасника бойових дій [Електронний ресурс] / Главком 07.03.2018 <https://glavcom.ua/country/society/genshtab-zsu-nazvav-kilkist-zhinok-yaki-mayut-status-uchasnika-boyovih-diy-479276.html>
2. Мотивація військової служби військовослужбовців жінок. Ю. А. Калагін / Грані 19.09.2013

Рябова О.В. (ВІКНУ)

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ПСИХОЛОГА ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З початком ООС професійна діяльність психолога набула ще більшого значення. Вона регулюється певними нормативно-правовими документами, в яких висвітлена лише формальна сторона діяльності. Питання ж емоційного інтелекту

не розкриті, а даремно, оскільки при безпосередній роботі з підлеглим особовим складом, а особливо учасниками ООС, емоційна компетентність психолога має бути на найвищому рівні.

Оскільки діяльність військового психолога безпосередньо пов'язана з емоційною стороною особистості, не викликає сумніву, що емоційний інтелект посідає важливе місце серед професійних якостей, таких як лідерські якості, комунікативна компетентність, адаптаційні здібності та, звичайно, впевненість майбутнього психолога у своїх знаннях, уміння та навичках.

Емоційний інтелект більшою мірою проявляється невербально. Навіть вперше заходити в підрозділ психолог повинен так, щоб викликати довіру і повагу серед військовослужбовців, а тут має значення і постава, і жести, і міміка обличчя. Окрім того, що психолог повинен вміти транслювати певні емоційні стани, він також повинен мати навички розпізнавання емоційних станів підлеглих, розуміти та навіть змінювати їх на необхідні, враховуючи обставини.

Зважаючи на всі ці фактори, виникає питання значення емоційного інтелекту. Тобто по суті чи впливає емоційний інтелект на якість виконання поставлених завдань, чи головне – це звичайна інтелектуальна та професійна підкованість, яка набувається під час навчання та тренінгів.

Список використаних джерел:

1. Сторожук Н. . Характеристика структури психологічної готовності молодих офіцерів збройних сил України до службово-бойової діяльності / Н.А.Сторожук // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні та психологічні науки. – 2009. – № 49. – С. 134– 138.

2. Ягупов В.В. Військова психологія / В.В. Ягупов. – К.:ВК ТОВ "Тандем", 2004. – 649 с.

Самусь Н.М. (ВІКНУ)

МОТИВАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА КОНТРАКТОМ

Актуальність дослідження полягає у тому, що важливим аспектом становлення України як незалежної держави є створення її потужних Збройних Сил. Таких, які будуть спроможні гарантувати її суверенітет, територіальну цілісність, забезпечувати надійний захист національних інтересів від воєнних загроз.

Одним з напрямків реформування Збройних Сил України є комплектування армії на контрактній основі. Це, зокрема, викликано необхідністю створення міцного професійного ядра в усіх армійських категоріях – офіцерському, сержантському, старшинському та рядовому складі. З цією метою на військову службу планується широке залучення добровольців з цивільного населення. У зв'язку з цим актуальною стає проблема мотивації військовослужбовців, які проходять службу за контрактом. Адже дана категорія осіб, на відміну від військовослужбовців строкової служби, має свої особливості розуміння сенсу служби в рядах Збройних Сил. Ця специфіка обумовлена тим, що, по-перше, дана

категорія осіб приходить в армію добровільно на досить складні посади (не вище молодших офіцерів).

По-друге, ці військовослужбовці мають різноманітну картину життєвих стратегій, мотивацій, установок, цілей, інтересів. По-третє, як правило, добровільно в армію приходять досить зрілі люди з уже наявним соціальним досвідом. І, нарешті, по-четверте, ці люди різняться з особистісними особливостями, віком, освітою, сімейним станом, статтю та іншими демографічними характеристиками.

В основі теоретичних і практичних досліджень сенсу життєдіяльності військовослужбовців, які проходять службу за контрактом лежить цілісне уявлення про людську психіку. В цьому зв'язку важливими є погляди С.Л. Рубінштейна на особистість, як об'єкт нашого розгляду. На думку науковця, особистістю в специфічному розумінні цього слова є людина, у якої є свої позиції, своє яскраво виражене свідоме ставлення до життя, світогляд, до якого вона прийшла в результаті значної свідомої роботи.

Особистістю є лише людина, яка певним чином ставиться до оточуючого світу, свідомо встановлює це ставлення так, що воно виділяється у всій його сутності[1].

Проблемі мотивації та мотивам діяльності присвячено достатньо велика кількість праць як вітчизняних (О. Бандурка, Х. Дмитерко-Карабин, О. Житник, С. Занюк, Н. Ковальчишина та ін.), так і зарубіжних авторів (В. Асєєв, В. Вілюнайс, Є. Ільїн, О. Леонтьєв, В. Мерлін, П. Якобсон, Дж. Аتكінсон, Г. Холл, А. Маслоу, Х. Хекгаузен та ін.). Проте, що стосується мотивації особистості до військової діяльності, то незважаючи на певний інтерес дослідників до неї (М. Варій, Л. Дунець, О. Сафін, М. Томчук, В. Ягупов та ін.) до сьогоднішнього часу залишається невивченою структура, зміст і рівні розвиненості мотивації у військовослужбовців за контрактом, шляхи та засоби її розвитку [2].

Список використаних джерел:

1. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 1999. – 720 с.
2. Сірий А.В. Мотивація військово-професійної діяльності військовослужбовців за контрактом: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. канд. психол. н.: спец. 10.00.09 "Психологія діяльності в особливих умовах" / А.В. Сірий. – Хмельницький, 2010. – 20 с.

Свинар А.О. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМА ТРИВОЖНОСТІ В СУЧАСНІ ВІЙСЬКОВІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Життя сучасної людини сповнене багатьма проблемами, які супроводжуються проявами різноманітних негативних психічних станів. Останні представлені стресом, фрустрацією, тривожністю. Тривожність стає перешкодою на шляху до досягнення цілей. Сьогодні проблема тривожності в набуває актуальності та вимагає поглибленого вивчення її природи, що пов'язується зі змінами соціальної сфери, напруженим ритмом життя та іншими чинниками. Не оминула дана проблема і військовослужбовців.

Так, тривожність військовослужбовців вивчали такі дослідники: Ф.Б. Березін, Н.Д. Левітін, А.М. Прихожан, А.В. Лукасік, Н.Б. Пасинкова,

В.В. Суворова, Ю.Л. Ханін, Х. Айзенк, Р. Мей, Дж. Тейлор, Ч.Д. Спілбергер.

Зазначимо, що тривожність у військовослужбовців, які готуються до відправлення в район проведення ООС є як рисою особистості, а саме особистісна тривожність, так і ситуативною характеристикою, що виникає у відповідь на дію стресогенних чинників.

Тривожність як риса особистості пов'язана з генетично детермінованими властивостями мозку людини, що обумовлюють підвищений рівень емоційного збудження.

Особистісна тривожність, взаємодіє з підвищеною ситуативною тривожністю, що викликається різними стресорами. Тривожність негативно впливає не лише на емоційне самопочуття людини, а й у подальшому її житті порушує функціональні можливості психіки – занижена самооцінка, відсутність креативу уяви, продуктивності пам'яті, порушення уваги. Головною причиною тривожності учасників бойових дій, що впливає на їхню службову діяльність є невідомість, зокрема очікування неприємних подій у майбутньому, уявлення потенційної небезпеки, які поступово підривають психологічну стабільність та проявляються через суб'єктивні відчуття (неприємності, занепокоєння, депресії, зниження здатності до дії тощо), фізіологічні зміни (збільшення частоти серцевого ритму, підвищення систолічного артеріального тиску, пришвидшене дихання та метаболізм, підвищене потовиділення тощо), зміну поведінки (підвищене збудження, нервові рухи, тремтіння пальців та тіла, уникнення соціальної комунікації, безсоння, агресія, труднощі з концентрацією уваги тощо).

Список використаних джерел:

1. Алещенко В.І. Психологічна реабілітація військовослужбовців з постстресовими психічними розладами: Навчальний посібник / В. І. Алещенко, О. Ф. Хміляр. – Харків, ХУПС. 2005. – 84 с
2. Корчемний П. А. Військова психологія: методологія, теорія, практика / П.А. Корчемний. – Харків, 2010. – 373 с.

к.психол.н. Сірий А.В. (ВІКНУ)

МОТИВАЦІЙНИ ЧИННИКИ ВОЄННОГО ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Як можна дати мотивацію й залучити в армію додаткові сили мотивованих бійців?

Треба почати вести сучасну війну. Сучасна війна – це війна зі збереженням усіх обмежень, передбачених Мінськими угодами. Визволення Донбасу мобілізує найкращу частину суспільства, створює величезну позитивну мотивацію, яка компенсує багато організаційних проблем.

1. У складі кожної бойової бригади було б розумно визначити одного-двох командирів батальйонів, наділених реальним авторитетом і з досвідом бойових дій. Ці командири мають отримати кредит довіри на добір особового складу у свої частини без жодних обмежень. Бойові батальйони повинні отримувати статус експериментальних бойових частин, з можливістю переходу на штати й організацію служби за стандартами НАТО, зі спрощеною формою документообігу, з можливістю впровадження своїх програм бойової підготовки. Бойові батальйони мають отримувати додаткові соціальні пільги, концентрація ресурсів і

комплектність потрібна саме там. Таким чином, кожен бойовий підрозділ перетворюється на локальний мобілізаційний проект.

2. Кожна бойова частина одержує конкретне бойове завдання – знищення противника на певній ділянці фронту із застосуванням виключно дозволених Мінськом озброєнь. Перевага віддається веденню нічного бою малими групами піхоти, оснащеним військ необхідним обладнанням, застосуванню снайперських груп і керованих ракет. Армія повинна воювати за єдиним задумом, але деталі планування слід передати на розсуд командирів батальйонів, на їхню ініціативу. Виключивши втручання вищих структур в оперативне управління боєм. Задум бойових операцій не завжди має включати в себе просування вперед. Ціль – знищення противника. Завдавати ворогу втрат щодня дозволеними засобами, без привернення уваги структур ОБСЄ. Для того, щоб навчитися наступати великими силами, спочатку треба навчитися знищувати 3–4 найближчих опорних пункти, ліквідовувати оборону противника на всій ділянці фронту. Це деморалізує ворога й додасть упевненості нашим військам.

3. Ділянки фронту для дій бойових частин мають призначатися там, де є можливість заскочити ворога зненацька, або там, де є мінімальні дистанції бою і треба придушити активність противника.

Бойові операції мусять мати наступальний характер, для зменшення втрат необхідно вести найактивніші дії вночі, з добрим інженерним забезпеченням. В Україні є вже вдосталь бійців, які йдуть на усвідомлений ризик. Цих людей мають об'єднувати спільні цілі. Армії потрібна мета, мета потрібна суспільству й державі. Визначення мети – це вже перемога.

4. Війна мусить мати характер комбінованих інформаційно-бойових операцій. Планування бойових дій повинно передбачати обов'язкове якісне інформаційне забезпечення. Воєнні дії мають, як одну з цілей, включати відеофіксацію боїв, умілих дій українських воїнів, демонстрацію втрат противника.

5. Війна може стати мобілізаційним проектом і для ЗМІ. Задля висвітлення бойових дій було б розумно налагодити організацію взаємодії ЗМІ для інформаційного шефства над конкретними бойовими частинами. Залучити журналістів у процес захисту Батьківщини, зробити більш професійною їхню роботу. Необхідно системно взятися за висвітлення подвигів українських воїнів у війні, умілих тактичних рішень, грамотних дій, відзначати заслуги. Воїн має розуміти, що держава працює на прославлення його подвигу. Суспільство мусить щодня розуміти – йде війна, це головна проблема, на вирішення якої зосереджена держава. Без інформаційної війни перемоги не добитися.

6. Концентрація ресурсів і бюджетне планування повинні мати пріоритет – забезпечення бойових частин. Не можна розмазувати ресурси на всю величезну махину, треба створювати пріоритети, ресурсів для цього цілком достатньо.

Україна цілком здатна перемогти у війні з Росією. Але першою умовою такої перемоги мають стати визначення стратегії і планування. Треба починати з визначення мети, етапності її досягнення, часу та ресурсів. Але перемоги ніколи не добитися тим, хто думає й говорить тільки про мир, доки нашу землю топчуть окупанти. Перемога у війні приходить до тих, у кого є розуміння цілей і воля їх досягти.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України від 20 травня 2016 року № 240 Про Стратегічний оборонний бюлетень України. 2. Указ Президента України від 22.03.2017 № 73/2017 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року "Про Державну програму розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року". 3. Дзеркало тижня. Україна. Випуск №28. Ю Бутусов: "Війна в Донбасі: як примусити Путіна до миру?".

к.політ.н, доц. Сірий С.В. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Сьогодні соціологічні дослідження в збройних Силах України набувають все більшої популярності. Зауважимо, що в структурі соціологічного знання виокремлюють три рівня: загальну соціологічну теорію, спеціальні соціологічні теорії (або теорії середнього рівня), соціологічні дослідження (їх ще називають емпіричними, прикладними, конкретними соціологічними дослідженнями).

Всі три рівні доповнюють один одного, що дозволяє отримати науково-обґрунтовані результати щодо розвитку соціальних об'єктів, процесів та явищ в Збройних Силах України.

Зазначимо, що соціологічне дослідження – це специфічний вид систематизованої пізнавальної діяльності, що спрямована на дослідження соціальних об'єктів, відносин, та процесів з метою отримання нової інформації і виявлення закономірностей суспільного життя на основі теорій, методів і процедур, які прийняті в соціології. При цьому будь-яке соціологічне дослідження передбачає кілька етапів. Коротко охарактеризуємо їх.

Перший, або етап підготовки, полягає в обмірковуванні цілей, складанні програми і плану, визначенні засобів і термінів проведення дослідження, а також у виборі способів аналізу і обробки соціологічної інформації.

Другий етап передбачає збір первинної соціологічної інформації – зібраних неузагальнених відомостей в різних формах (записів дослідників, виписок з документів, окремих відповідей опитуваних тощо).

Третій етап полягає в підготовці зібраної в ході соціологічного дослідження (анкетного опитування, інтерв'ю, спостереження, контент-аналізу та інших способів) інформації до обробки, складання програми обробки і власне опрацювання отриманої інформації на ЕОМ.

І нарешті, *четвертий*, або заключний етап – це аналіз обробленої інформації, підготовка наукового звіту за підсумками дослідження, а також формулювання висновків і вироблення рекомендацій та пропозицій для замовника чи іншого суб'єкта управління, який виступив ініціатором проведення соціологічного дослідження.

к.філос.н. Соколіна О.В. (ВІКНУ)

ПРАКТИЧНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Сьогодні у вищих військових навчальних закладах важливою функцією професійної підготовки майбутніх офіцерів стає посилення практичної складової.

Для успішної професійної діяльності військовий фахівець поряд із глибокими теоретичними знаннями повинен мати необхідні уміння і навички для ефективного їх застосування на практиці. Досягається це шляхом практичної підготовки курсантів у процесі навчання.

Мета практичної підготовки – формування здібностей, що включає процеси використання засвоєних раніше різноманітних знань, комплексу різних форм і методів навчальної роботи.

Практична підготовка поряд з навчальними заняттями і самостійною роботою є однією із важливих форм організації освітнього процесу та передбачає виконання ряду функцій.

Навчальна функція полягає у тому, що кожна з практик, що проходять курсанти протягом навчання доповнює попередню практику, підсилюючи фахову компетентність курсантів, здійснюється процес формування основних професійних умінь і навичок, формується усвідомлення цінності професійної діяльності, розвивається рефлексія, що дозволяє моделювати і здійснювати власну практичну діяльність на основі вироблення направленості на майбутню службову діяльність.

Виховна функція полягає у тому, що на практиці курсант може реально навчитися витримці, відчуттю обов'язку, зрозуміти потребу в самоосвіті і самовихованні.

Діагностична функція дозволяє визначити недоліки в теоретичній підготовці курсантів, рівень сформованості методичної, комунікативної й інших видів компетентності майбутнього офіцера.

Розвиваюча функція реалізується у становленні як особистісної, так і праксеологічної компетентності курсанта, який навчається думати і діяти в практичних ситуаціях майбутньої професійної діяльності.

І, нарешті, *адаптаційна функція* полягає у тому, що курсанти починають орієнтуватися в системі внутрішньо-особистісних відносин і зв'язків, реально уявляти труднощі й можливі досягнення майбутньої професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Гузь А. М. Шляхи підвищення якості підготовки майбутніх фахівців морського флоту / А. М. Гузь // Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 66. – С. 286-290. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_66_51

*к.психол.н. Сторожук Н.А. (ВІКНУ)
Калишенко К.М. (КАД НВМКЦ)*

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВЕДЕННЯ ООС

В умовах окупації Криму, гібридної війни на Сході України, постійного тиску Росії – військового, політичного, економічного – Україні вдалося вийти на чіткий вектор приєднання до Північноатлантичного альянсу (НАТО) та європейського Союзу (ЕС).

Вступ до ЄС і НАТО як мета України зафіксований в законі про національну безпеку і оборону [1] і в законі про засади внутрішньої і зовнішньої політики [2], а

з 7 лютого парламент остаточно закріпив у Конституції курс України в ЄС і НАТО [3], що є незворотним процесом і будь-які спроби змінити курс України у іншому напрямку будуть трактуватися виключно як порушення Конституції України.

Закріплення стратегічної мети на рівні Конституції України передбачає внесення системних змін в структуру та функціонування сектору безпеки та оборони України, у тому числі і переведення Збройних Сил України на стандарти НАТО. Незважаючи на те, що такий перехід є тривалим і трудомістким – станом на липень 2018 року в Україні вже затверджено 168 стандартів НАТО, шляхом розроблення 140 національних та військових нормативно-правових актів [4]. Найбільша кількість з цих стандартів визначають загальні правила, визначає спільний порядок дій, закріплює єдину термінологію і встановлює умови уніфікації технічних процесів, озброєння та військової техніки, а також стандартизують процеси управління та обміну інформацією. В таких умовах впровадження сучасних моделей управління набуває особливого значення, що в значній мірі актуалізує проблему лідерства.

Однією з таких сучасних моделей управління, які активно використовуються у військовому мистецтві США під час ведення військових операцій є концепція – Mission Command – це командна культура, стиль керівництва і операційна концепція, на основі якої відбувається здійснення командиром владних повноважень, використовуючи такі директивні документи, які забезпечують реалізацію підлеглими розумної ініціативи в межах задуму командира та розширюють повноваження підлеглих під час ведення військових операцій [5].

Основна ідея, яка покладена в основу цієї концепції – це децентралізація влади, з якої і випливають принципи, на яких ґрунтується Mission Command, а саме: чітке формування задуму командира; згуртування військових колективів з високим рівнем взаємної довіри; дозвіл від командування на використання підлеглими "розумної ініціативи"; створення "спільного розуміння" явищ, процесів, пов'язаних із веденням військових операцій тощо.

Дана концепція частково починає проникати в систему управління підрозділами під час ООС, про що повідомив командувач Об'єднаних сил С. Наєв: "Командирам надано право самостійно приймати рішення щодо відповіді на обстріли задля збереження життя і здоров'я підлеглих та цивільних громадян. У бойових умовах чекати на узгодження найчастіше рівнозначно ціні людського життя" [6]. А отже, за таких умов, потреба в лідерах і питання формування лідерських компетенцій, коли командири підрозділів можуть самостійно приймати рішення і йти на виправдані ризики в залежності від вимог бойової обстановки виникає практично на всіх рівнях управління, що тягне за собою зміни і в системі вищої військової освіти.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про національну безпеку України" від 21.06.2018 № 2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
2. Закон України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" від 01.07.2010 № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
3. Зміни до Конституції. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/tags/constitution/>
4. Чи наблизилась українська армія до стандартів НАТО? URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/svoboda-v-detalyah-ukrayinska-armiya-standarty-nato/29644956.html><https://www.radiosvoboda.org/a/svoboda-v-detalyah-ukrayinska-armiya-standarty-nato/29644956.html><https://www.radiosvoboda.org/a/svoboda-v-detalyah-ukrayinska-armiya-standarty-nato/29644956.html>

5. Mission Command: The Who, What, Where, When and Why An Anthology Paperback – May 5, 2017. URL: <https://www.amazon.com/Mission-Command-What-Where-Anthology/dp/1546506969>

к.психол.н. Сторожук Н.А. (ВІКНУ)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЛІДЕРСТВА У ВІЙСЬКОВОМУ ПІДРОЗДІЛІ

Сьогодні в Збройних Силах України гостро стоїть питання лідерства. Так, лідерство – природний соціально-психологічний процес у військовому підрозділі, в основі якого лежить вплив особистого авторитету одного військовослужбовця на поведінку інших. При цьому під впливом, зазвичай, розуміють таку поведінку військовослужбовця, яка вносить зміни в поведінку, відносини, почуття іншого військовослужбовця. Такий вплив проявляється через ідеї, усне і письмове слово, через навіювання, переконання, емоційне зараження, примус, особистий авторитет і приклад тощо. Коротко охарактеризуємо концепції та теорії лідерства.

Так, *концепція фізичних якостей* (високий зріст, вага, сила) не підтвердилася. Навпаки, часто лідер буває малого росту, малої фізичної сили. *Концепція інтелігентності* передбачає, що лідерські якості пов'язані з вербальними та оціночними здібностями особистості. Наявність зазначених особистісних якостей передбачає управлінський успіх. Згідно *концепції рис* лідер володіє певними властивостями, рисами, завдяки яким він і висувається в лідери (впевненість в собі, гострий і гнучкий розум, компетентність (доскональне знання своєї справи), сильна воля, вміння зрозуміти особливості психології людей, організаторські здібності). Проте, лідером може стати людина, що не володіє перерахованими якостями, а людина яка володіє такими якостями може і не бути лідером.

Харизматична концепція розглядає лідера як людину, на яку зійшла харизма (божественний дар, милість), благодать, виняткові якості, здібності впливу на людей, дають йому перевагу над іншими, прозріння понад, куди і як вести за собою людей. Харизматичний лідер являє собою концентроване і найяскравіше втілення цінностей групи, які він ставить вище своїх власних інтересів.

Ситуативна теорія лідерства передбачає, що лідером стає та людина, яка в особливих ситуаціях проявляє якості, властивості, здібності, досвід, необхідні для оптимального вирішення цих ситуацій.

Системна теорія лідерства розглядає лідерство як процес організації міжособистісних відносин у групі, а лідера – як суб'єкта управління цим процесом. При такому підході лідерство інтерпретується як функція групи, і тому

вивчати його треба з точки зору цілей і завдань групи, хоча не можна ігнорувати і структуру особистості лідера.

Концепція авторитарної особистості стверджує, що до лідерства і влади прагнуть люди з авторитарним типом особистості.

Концепція ігрової мотивації стверджує, що людина може сприймати процес керівництва як цікаву, захоплюючу гру. Мотивом лідера стає сам зміст управлінської діяльності: вирішення складних і суспільно значущих проблем у процесі організації взаємодії і спілкування з людьми.

Концепція інструментальної мотивації виявляє, що для певного типу лідерів влада є лише інструментом, механізмом отримання різного роду благ, виступає засобом досягнення інших цілей: матеріальних (високий дохід, престиж, вигідні зв'язки, привілеї) або духовно-моральних (досягнення успіхів, відповідальність за загальну справу, налагодження дружніх стосунків, захист загальних інтересів).

Теорія конституентів (послідовників) доводить, що лідера створюють послідовники.

Психоаналітична теорія вважає, що в основі лідерства лежить пригнічене лібідо – психічна енергія, переважно несвідомий потяг сексуального характеру, яка сублімується в творчі та лідерські здібності.

Концепція лідерства в залежності від психосоціотипів стверджує, що в залежності від свого природженого психосоціотипу людина схильна до певного типу лідерства (лідер-організатор, лідер-творець, лідер-борець, лідер-дипломат, лідер-утішник)

За силою впливу на членів групи розрізняють два типи лідерів: *беззаперечний лідер* – його вказівки виконуються навіть тоді, коли вони розходяться з інтересами членів групи та *небеззаперечний лідер* – підпорядкування можливо до тих пір, поки не виникає протиріччя між власними інтересами лідера і потребами членів групи.

Лідерство може бути: конструктивним (сприяє здійсненню цілей організації); деструктивним (формується на базі прагнень, що завдають шкоди організації); нейтральним (не впливає безпосередньо на ефективність діяльності).

к.т.н., доц. Сторубльов О.І. (ВІКНУ)

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ, МЕТОДИЧНИХ ЗАНЯТЬ У ВНП ВЗО

Підготовка висококваліфікованих військових фахівців на базі вищих закладів освіти є важливим державницьким завданням. Перенесення пріоритету навчальної діяльності науково-педагогічного працівника на навчально-пізнавальну у викладанні військово-спеціальних дисциплін вимагає більш ефективного застосування активних методів навчання, збільшення кількості методичних занять.

У теперішній час відбувається перехід від методики догматичного до методики активного навчання, тобто науки про закономірності, функції, методи, засоби і форми передачі й ефективного засвоєння навчального матеріалу на основі активного управління пізнавальною діяльністю курсантів, слухачів, розвитку в них

пізнавального інтересу до військово-спеціальних навчальних дисциплін, формування у майбутніх військових фахівцях умінь і навичок застосування знань у практичної діяльності.

Особливості виконання функціональних обов'язків випускниками ВВП ЗВО вимагає від тих, хто навчається, не тільки розуміння, запам'ятовування та відтворення отриманих знань, але й найголовніше – вміння ними оперувати, ефективно застосовувати у професійній діяльності та творчо розвивати. Досягненню цієї мети сприяють активні методи навчання, спрямовані на розвиток у курсантів(слухачів) творчого самостійного мислення, здатності кваліфіковано розв'язувати професійні завдання. Використання цих методів не тільки забезпечує активізацію творчої навчально-пізнавальної діяльності курсантів, але й тісний зв'язок теорії з практикою.

Інформаційно-комунікаційні методи, способи навчання сприяють підвищенню ефективності навчально-виховного процесу, забезпечують комунікативне-орієнтоване та інформаційно спрямоване інформаційне середовище, що цілком гарантує високу кваліфікацію підготовки випускників ВВП ЗВО.

Список використаних джерел:

1. С. Полторак. Розвиток системи вищої військової освіти України та за кордоном: державноуправлінські аспекти. – К.: Державне управління. - №3.- 2016. – С. 70-73.

2. Л. Бєсєдіна, О. Сторубльов. Педагогічна майстерність, активні методи навчання та методична робота у навчальних закладах: Методичний посібник. – К.: Логос, 2009. – 204с.

Ткаченко А.В.(НУОУ)

ПРИНЦИПИ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ

Тема емоційно-вольової саморегуляції особистості є однією з найважливіших у сучасній прикладній психології. Зазначимо, що саморегуляція емоцій та волі є однією з важливих функцій психіки людини.

Психічна саморегуляція здійснюється у поєднанні її енергетичних, динамічних і соціально-змістових аспектів. Людина не автоматично переключається з однієї діяльності на іншу, а свідомо, з урахуванням соціальної ситуації, важливості виконуваних операцій, можливих результатів своїх вчинків тощо.

Так, процес емоційно-вольової саморегуляції будується на трьох основних принципах: релаксації; візуалізації; самонавіювання.

Сутність *принципу релаксації* полягає у підготовці тіла і психіки військовослужбовця до спільної роботи. Саме у моменти релаксації можна почути свій внутрішній голос і відчутти зв'язок свого організму і розумової діяльності.

Релаксація – це звільнення тіла і психіки від непотрібної напруги. Її психологічний та фізіологічний вплив дуже позитивний. Цей процес взаємопов'язаний: тіло розслаблюється у міру того, як заспокоюється розум, а розум заспокоюється по мірі того, як розслаблюється тіло.

Другий принцип – *візуалізація*. Інтуїтивне мислення використовує різноманітні шляхи проникнення у свідомість. Основним є шлях малювання

картин чи візуалізація образів у нашому мозку. Це називається створенням внутрішньої уяви. Візуалізація позначає різноманітні засоби активізації спрямованої уяви за допомогою слухових, зорових, нюхових, смакових, тактильних відчуттів, а також їх комбінацій. Мозок людини однаково реагує як на уяву об'єктивного світу, так і на уявлені внутрішні образи. І тому навички візуалізації дозволяють людині краще використовувати свої внутрішні ресурси, активізувати протікання психічних процесів.

Сутність *принципу самонавіювання* полягає у тому, що за його допомогою ми трансформуємо наші внутрішні образи у слова, які неодноразово спрямовуються до нашої свідомості. Це слова, наповнені власною внутрішньою силою і підтримкою, сприймаються на глибоко емоційному рівні і створюють своєрідний психоемоційний фундамент. У нього входить ставлення, намір й установка, виражена, наприклад словами: "Я можу це зробити". Самонавіювання використовує лише ясні позитивно сформульовані твердження від першої особи у дійсному часі. Слова, звернені до себе, посилюють віру у те, що людина у змозі досягти своєї мети, і вказують напрямок, у якому потрібно йти. Вони змушують свідомість сконцентруватись й активно брати участь у досягненні

Тракалюк О.Л. (НМЦ КП МОУ)
Федорович В.В. (НМЦ КП МОУ)
Красота І.В. (НМЦ КП МОУ)

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО В СИСТЕМІ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У МІНІСТЕРСТВІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ТА ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Одною із основних цілей оборонної реформи в Україні є підвищення рівня оперативної сумісності підрозділів Збройних Сил (далі – ЗС) України з підрозділами збройних сил держав-членів НАТО до виконання спільних завдань в міжнародних операціях, у тому числі через впровадження стандартів НАТО.

На цей час у Міністерстві оборони (далі – МО) України та ЗС України створено систему щодо впровадження та застосування міжнародних військових нормативних документів з єдиним координаційним центром – Управлінням стандартизації, кодифікації та каталогізації, фахівці якого розробили низку нормативних документів та військових стандартів з організації стандартизації, у тому числі Матрицю розподілу відповідальності за опрацювання та прийняття рішення щодо впровадження стандартів НАТО, затверджену заступником Міністра оборони України (далі – Матриця стандартів НАТО).

Разом з тим, досягнення оперативної цілі 5.4 стратегічної цілі 5 оборонної реформи в Україні, а саме: створення сучасної системи кадрового менеджменту, вимагає вивчення, а при необхідності, впровадження та застосування деяких стандартів НАТО.

Водночас, відповідно до Цілі партнерства Україна – НАТО G0201 реформа системи кадрового менеджменту потребує врахування принципів та підходів збройних сил країн НАТО, у тому числі деяких стандартів НАТО.

Відповідно до Матриці стандартів НАТО в системі кадрового менеджменту планується впровадження двох стандартів НАТО: ААР-16 (щодо кадрової

політики та процедур), STANAG 2116 (щодо відповідності військових звань).

Отже, з метою якісного та своєчасного впровадження стандартів НАТО у системі кадрового менеджменту, пропонується три шляхи впровадження міжнародних військових нормативних документів:

перший – це безпосереднє впровадження та застосування відповідних стандартів НАТО у діяльність органів військового управління;

другий – розроблення національного або військового стандарту та приведення його у відповідність з подібним міжнародним військовим стандартом;

третій – застосування міжнародних військових стандартів через внесення відповідних змін до нормативно-правових (методичних) документів Міністерства оборони України.

Список використаних джерел:

1. Тимчасова інструкція з організації робіт у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України щодо впровадження стандартів НАТО.

2. Концепція військової кадрової політики у Збройних Силах України на період до 2020 року: Затверджена наказом Міністерства оборони України від 26.06.2017 № 342) // офіційний веб-портал Міністерства оборони України / URL : <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/kadrova-politika/konczepczya-kadrovoi-politiki-v-zbrojnih-silah-ukraini/>

3. Про затвердження Концепції кадрової політики в Збройних Силах України / наказ Міністра оборони України від 27.11.2007 № 342

4. Указ Президента України від 6 червня 2016 року № 240/2016 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року "Про Стратегічний оборонний бюлетень України"

5. Указ Президента України від 22.03.2017 № 73/2017 "Про введення дію Державної програми розвитку Збройних Сил України до 2020 року".

6. Державна програма розвитку Збройних Сил України до 2020 року // офіційний веб-портал Міністерства оборони України / URL : <http://www.mil.gov.ua/>

7. Матриця розподілу відповідальності за опрацювання та прийняття рішення щодо впровадження стандартів НАТО затверджена 30.10.2018 заступником Міністра оборони України генерал-лейтенантом Павловським І.В.

8. List of Current NATO Standards / Каталог чинних стандартів НАТО / URL : http://www.milstand.com.ua/uploads/p_104_61869242.pdf

Філіонович Т.Ю. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Згідно з офіційними даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) у документі від 25 лютого 2019 року кількість загиблих воїнів під час збройного конфлікту на Сході України оцінюється в 4000 військовослужбовців українських підрозділів і 5500 осіб "збройних груп". Загальну кількість поранених УВКПЛ оцінює від 27500 до 30000 осіб, у тому числі від 7 до 9 тисяч мирних жителів [1].

Разом з набуттям військового досвіду, учасники бойових дій зазнають фізичних та психологічних травм. Як відомо, адаптація військовослужбовців, які повернулись з "гарячих точок" до мирного життя ускладнюється чисельними

психологічними проблемами, що актуалізує потребу в організації реабілітаційної роботи. Станом на 01.03.2019 за інформацією, що надійшла від відомчих комісій щодо надання статусу учасника бойових дій особам, які брали участь у проведенні антитерористичної операції (операції об'єднаних сил), статус учасника бойових дій надано 362 095 особам [2], що говорить про високу *актуальність* проблеми психологічної реабілітації та роботи з кожним із ветеранів.

Різні аспекти реабілітаційної роботи з військовослужбовцями розглядають такі вітчизняні та зарубіжні дослідники: Г. Акімов, О. Лобастов, Р.Грінкер, Д. Шпігель (психотравмуючі наслідки світових війн), А. Бравес, В. Гічун, В. Ковтун, О. Коржиков, Ю. Лях (медико-соціальні аспекти реабілітації військовослужбовців); В. Березовець, С. Захарик, В. Знаков, І. Ліпатов, Т. Пароянц, В. Попов, П. Сідоров, В. Стасюк (психотравмуючі наслідки локальних воєнних зіткнень) та ін.

Психотравмуючих факторів бойової діяльності є безліч і кожен з них має певний негативний вплив на психіку воїна (відомості про супротивника; ступінь інформованості особового складу про обстановку і зміст завдань; погодні умови, пора року і доби; характер місцевості; наслідки бойових дій; наявність бойових або санітарних втрат; досвід подолання негативних психогенних станів, страху і паніки; тривалість ведення бойових дій; ступінь фізичної і психологічної виснаженості особового складу; сили і засоби, укомплектованість своєї частини; стан управління і керівництва (укомплектованість офіцерським складом, наявність бойового досвіду у офіцерів, рівень їх авторитету); наявність частин підтримки, взаємодії і забезпечення, результати їх дій; рівень злагодженості підрозділів та частин; рівень адаптованості та ступінь впливу на особовий склад факторів складної бойової обстановки, небезпеки і невизначеності; підвищений рівень потенційної загрози для життя; тривале виконання напруженої діяльності; тривале обмеження основних біологічних і соціальних потреб; можливість загинути, одержати поранення або потрапити в полон та ін.) [3], що формують психологічні бойові травми.

Участь у проведенні АТО (ООС) на Сході нашої країни українських військовослужбовців, які морально не готові до бойових дій, стає причиною також посттравматичних стресових розладів. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – це неспокійна відстрочена реакція на травматичний стрес, здатна викликати ряд психічних і поведінкових порушень. [4] Бойові дії на Донбасі, що на сьогоднішній день є справжньою війною, спровокували хвилю проблем психосоціальної адаптації, в якій посттравматичний стресовий розлад набув нових якісних і кількісних характеристик. У будь-яку мить бойові стреси можуть нагадати про себе різними проявами. Неврози виникають переважно в тих військовослужбовців, які побували на полі бою, жили в окопах, зазнали поранень, каліцтва, стали свідками загибелі бойових друзів, були у полоні. Дуже часто самі учасники АТО (ООС) не помічають у себе розладів психіки. Але якщо їм вчасно не допомогти, то війна для них не закінчиться ніколи.

Отже, згідно аналізу наукових досліджень, проблема реабілітаційної роботи з учасниками бойових дій набуває неабиякої актуальності в нашій країні. Це звичайно потребує проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень у цій галузі вітчизняними науковцями і застосування комплексних

зусиль медиків, соціальних працівників, психологів, представників державних та волонтерських організацій спрямованих на створення єдиної моделі психологічної реабілітації та розробки розгорнутих рекомендацій щодо підвищення ефективності цієї системи.

Список використаних джерел:

1. 13 тисяч: офіційні дані ООН щодо загиблих у війні на Донбасі [Електронний ресурс] / Радіо Свобода 26.02.2019. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/29792144.html>

2. Інформація щодо надання статусу учасника бойових дій [Електронний ресурс] / Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції 1.03.2019. – Режим доступу : <http://dsvv.gov.ua/dostup-do-publichnoji-informatsiji/informatsiya-schodo-nadannya-statusu-uchasnyka-bojovyh-dij.html>

3. Штаб антитерористичної операції в луганській та донецькій областях відділ по роботі з особовим складом. Формування психологічної готовності військовослужбовців до виконання завдань антитерористичної операції (порадник для офіцерів та сержантів) [Електронний ресурс] / Військова кафедра Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського 02.2019. – Режим доступу : <http://military.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/02>

4. Малкина-Пых И. Г. Психологическая помощь в кризисных ситуациях / Ирина Германовна Малкина-Пых – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 960 с. – (Справочник практического психолога).

Фугело О. (ВІКНУ)

ПРОФЕСІЙНА "Я-КОНЦЕПЦІЯ" ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Дослідження проблеми Я-концепції у сучасній психологічній літературі показує, що розвиток Я-концепції має важливе значення для особистісного розвитку кожної людини. Розглянемо, яку роль посідає Я-концепція в розвитку особистості військовослужбовця, зокрема, з'ясуємо її роль у професійному становленні.

У психологічній науці приділяється багато уваги, щодо проблематики Я-концепції, зокрема професійної, її структури формування та становлення, як зарубіжними так і вітчизняними дослідниками. Це - І. Кон, Р. Бернс, Ш. Самюель, К. Хорні, Є. Клімов, К. Абульханова, В. Столін, Т. Шибутані, А. Налчаджян, Л. Міщук, Л. Мітіна, В. Ядов та інші

У загальному вигляді, структурна будова Я-концепції, зокрема професійної представлена трьома компонентами: когнітивним, афективно-оціночним і поведінковим. Когнітивний компонент, утворений з уявлень індивіда про самого себе, які виражені у вербальній формі. Емоційно-оціночний компонент включає в себе дві підструктури: афективно-оціночну та систему емоційно-оціночного самоставлення (до якої відноситься так звана глобальна самооцінка, що визначає модальність ставлення людини до себе). Поведінковий компонент складається з таких елементів як: 1) інтенція, готовність до дій; 2) реальні дії; 3) поведінка в цілому; 4) саморегуляція поведінки. До того ж, Я-концепція несе трояке значення. Вона сприяє досягненню внутрішньої узгодженості особистості, визначає

інтерпретацію досвіду та виступає джерелом очікувань.

Перелічимо основні показники сформованості професійної самосвідомості військовослужбовця:

1. Усвідомлення індивідом норм, правил, моделей своєї професії як еталонів для оцінки своїх якостей, основи професійного світогляду;
2. Усвідомлення цих якостей в інших людей; порівняння себе з якимось абстрактним або конкретним колегою (відносини зі старшими колегами; відносини з рівними колегами);
3. Усвідомлення системи професійних відносин (з колегами і з суб'єктами професійної діяльності);
4. Облік оцінки себе як професіонала з боку колег;
5. Емоційне ставлення до професійної діяльності, позитивна "Я-концепція";
6. Ступінь автономності (автономність у професійній діяльності, сформованості індивідуального стилю діяльності);
7. Стійке позитивне ставлення до процесу і результатів професійної діяльності (включеність в сьогодення, визнання і прийняття навколишнього середовища, життєва активність).

Отже, професійна Я-концепція визначається як різновид Я-концепції загальної, носієм якої є суб'єкт професійної діяльності, і виступає як сукупність уявлень суб'єкта про себе у різноманітних відносинах, виражених у його вміннях, бажаннях, у тім, що він думає або відчуває. Професійна Я-концепція, як і професійна самосвідомість, знаходиться у постійному розвитку і обумовлена сферою професійної діяльності та спілкування.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук І.П.: Формування позитивної Я-концепції особистості майбутніх практичних психологів: Дис.канд. психол. наук: 19.00.07. – Тн., 2002. – 209 с.
2. Климов, Е. А. Пути в профессионализм (Психологический взгляд) : учебное пособие / Е. А. Климов. – М. : МПСИ ; Флинта, 2003. – 320 с.
3. Кубашичева Л.Н. Теоретические и практические основы развития профессиональной Я-концепции студентов – будущих педагогов. – Майкоп, Типография АГУ, 2000. – 341 с.

Chernykh O. (NDUU)
Ph.D.Chernykh Y. (MI KNU)

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCY OF THE TEACHER OF THE HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTION – RESULTS OF SOCIOLOGICAL SURVEY

The report reveals the essence of the concept of "professional competence of a teacher of a higher military educational institution" and the content of the main structural components of this pedagogical category. The problems of professional development of the teacher in modern realities caused by the challenges faced by Ukraine and its Armed Forces in connection with the armed conflict in the east of our country are considered.

The main attention is paid to the analysis of the competence of the teacher of the higher military educational institution, taking into account the results of a sociological survey of teachers of the Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv. At the same time, emphasis was put on the use of innovative pedagogical

technologies in the educational process and the bringing of the content of education and the quality of training of military specialists in accordance with the needs of the defense forces, taking into account the experience of the member states.

In our opinion, in the current context, for the purpose of further development of the professional competence of the teachers of the Military Institute, it is reasonable:

- to focus on the professional formation of young teachers with scientific and teaching experience up to 5 years;

- to send academic and teaching staff who did not upgrade their pedagogical qualification during the last five years to National Defense University of Ukraine;

- to conduct additional classes with the teaching staff concerning: application of the results of scientific research during the implementation of educational activities; pedagogical diagnostics; the theory of education; performance of educational work with cadets;

- while conducting additional classes, consider the training points regarding: the experience of NATO member states in the training of military specialists; pedagogical qualimetry and diagnosis of education quality; increase motivation of cadets for training and activating their cognitive activity; informatization of the educational process; application of interactive teaching methods; formation and use of the ratings of the teacher and cadet during the organization of educational activities;

- to take additional measures to improve: scientific and innovative conditions; moral and psychological climate and administrative conditions at the Military Institute; information and logistical conditions, as well as increasing the level of cadets' study motivation.

Literature: Мітягін О.О. Складові професійної компетентності викладача вищого військового навчального закладу / О.О. Мітягін, О.Б. Черних, Ю.О. Черних// Науковий вісник інноваційних технологій, Міжнародна академія інноваційних технологій, м. Кропивницький, 2018.- № 4 (20), С. 54-71.

Черних О.Б. (НУОУ)

к.т.н., доцент Черних Ю.О. (ВІ КНУ)

МЕТОДИКА ПРОЕКТУВАННЯ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРСЬКИХ КАДРІВ

Відповідно до Закону "Про вищу освіту" - "Освітньо-професійна програма (ОПП) – це система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності)".

При цьому професійні компетенції визначаються на основі аналізу змісту службово-бойових функцій та типових завдань діяльності, що необхідні офіцеру, із визначенням рівня сформованості кожної з них. У запропонованій методиці зазначені компетенції розгалужено на загально-професійні і спеціалізовано-професійні, які, у свою чергу, можуть бути розподілені на такі: професійно-особистісні; професійно-соціальні; тактико-спеціальні (спеціальні); військово-технічні; методичні.

Методика визначення професійно-важливих якостей військового фахівця призначена для виявлення повного переліку зазначених якостей з кожної військової спеціальності для складання психограми і ранжування сукупності основних професійно-важливих якостей за допомогою експертної оцінки. Використання опитування експертів при вивченні професій засновано на допущенні, що людина, яка добре знає структуру і зміст професійної діяльності, спроможна повідомити також, за допомогою яких індивідуальних якостей досягається успіх у роботі.

До складу експертних груп повинні входити фахівці, що мають високий рівень професійної підготовки, добре знають зміст повсякденної діяльності і бойової роботи зі спеціальності, а також порядок використання відповідного озброєння та військової техніки, мають досвід участі в тактичних навчаннях, маневрах, бойових діях тощо. Кількісний склад експертної групи має складати не менш ніж десять фахівців. Їхній рівень досвідченості впливає на достовірність одержаних у ході опитування даних.

Опитування може проводитись двома способами.

Перший спосіб. Самостійна оцінка якостей, без взаємних консультацій і обміну думками, з наступним розрахунком середнього балу з кожної якості.

Другий спосіб. Групова експертиза з детальним обговорення ролі кожної якості й аналізу конкретних ситуацій, які могли б наочно показати статус тієї або іншої характеристики людини як професійно-важливої для певної посади військового фахівця. Кожна з цих якостей має свої переваги та недоліки.

На практиці можливе їхнє поєднання, якщо на першому етапі опитування проводиться на основі самостійної оцінки якостей, а після отримання усередненої оцінки кожної якості та при відсутності кореляції результатів проводиться групова експертиза з важливості суперечних якостей.

При визначенні ступеня значимості для спеціальності (посади) різних психічних функцій (якостей) експертам рекомендується враховувати:

активність функції протягом усього процесу діяльності, загальну тривалість часу її найбільшої завантаженості;

участь функції в забезпеченні ефективної роботи в найбільш складних, критичних ситуаціях, а також при наявності перешкод і в умовах наростаючого стомлення фахівця;

можливість її тренування, вправи і компенсації іншими якостями в процесі діяльності.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про вищу освіту" /Відомості Верховної Ради, 2014, № 2.
2. Короткова Л. І. Професійні стандарти: теорія і практика розроблення /Л. І. Короткова, Л. Б. Лук'янова, Г. І. Лук'яненко та ін. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 220 с.

Шестопалова М.Ю. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ–ЗВ'ЯЗКІВЦІВ У БОЙОВИХ УМОВАХ

Професійна діяльність військовослужбовців-зв'язківців вимагає високої швидкості розумових процесів, специфічної зосередженості, переключення та

розподілу уваги, розвинених сенсомоторних навичок, високої нервово-психічної стійкості та мотивованості, адже якісний зв'язок – основа успішного управління військами.

Мета діяльності військовослужбовців-зв'язківців розділяється на специфічну (організація та підтримка стійкості зв'язку) та неспецифічну (безпосереднє знищення ворога в реальному або умовному бою), але досягається, як правило, в умовах опосередкованої взаємодії з ворогом, його живою силою та бойовою технікою. Специфічність діяльності проявляється в оцінюванні її результатів: зв'язок або є, або відсутній. Від виконання завдань в процесі бойового застосування засобів зв'язку безпосередньо залежить управління військами(силами) Збройних Сил України. Відповідно, перевага мотиву забезпечити зв'язок у найкритичніших умовах (навіть до відмови від самооборони в інтересах передачі бойової інформації) – є психологічною особливістю професійної діяльності військовослужбовців-зв'язківців.

Стрес-чинники, які мали безпосередній та опосередкований вплив на психіку військовослужбовців та негативно впливали на якість виконання професійної діяльності в зоні проведення антитерористичної операції в період 2014-2016 років, дозволяють визначити особливості особистості військовослужбовця-зв'язківця спроможного успішно виконувати професійну діяльність в умовах бойових дій:

- перевага мотиву забезпечити зв'язок у найкритичніших умовах (до відказу від самооборони в інтересах передачі бойової інформації);
- психологічна готовність замінити командира військового підрозділу;
- розуміння залежності дисципліни зв'язку від особистої дисциплінованості;
- психологічна стійкість до аритмії впливу стресорів бойової діяльності, обумовленої підвищеною та нерівномірною щільністю інформаційного потоку в системі управління війсь (сил) ООС;
- сумісність виконання декількох дій та швидке переключення на неспецифічні дії;
- мобілізація психологічних резервів, що обумовлена хронічним впливом стресового навантаження в процесі застосування засобів зв'язку.

Стресостійкість військовослужбовців-зв'язківців дозволяє витримати екстремальні впливи бойової діяльності, які багаторазово повторюються та сприяє активному та безпомилковому виконанню завдань щодо бойового та навчально-бойового застосування засобів зв'язку.

Шпирко І.Б. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ТА ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ У ВИХОВАННІ КУРСАНТІВ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Загальновідомо, що принципи виховання – вихідні положення, які відображають загальні закономірності процесу виховання і визначають вимоги до змісту, організації та методів виховного впливу. Зазначимо, що незважаючи на нелінійність процесу формування особистості курсанта ВВНЗ як нестабільної системи, доцільною для офіцера-вихователя залишається узагальнена система

вимог, які охоплюють усі аспекти виховного процесу в військовому виші і відображають результати виховного впливу.

Принцип індивідуального та диференційованого підходу у вихованні курсантів ВВНЗ зобов'язує офіцера-вихователя всебічно знати кожного вихованця як особистість і на цій основі диференційовано підходити до виховання підлеглих.

Смисл принципу полягає в тому, що офіцер-вихователь, враховуючи індивідуально-психологічні особливості своїх вихованців, рівень їх загальної вихованості, соціальні характеристики й умови життя та формування у до навчальний період, може і повинен застосовувати різноманітні підходи, методи й форми виховних впливів на курсантський підрозділ.

Даний принцип вимагає від офіцера-вихователя здійснювати всебічне та глибоке вивчення кожного курсанта, його індивідуально-психологічних особливостей, особистих якостей, думок, прагнень, переконань, рівня загального та професійного розвитку, сильних і слабких сторін, досягнень і проблем під час навчання у військовому виші, урахування їх під час проведення як колективної, так і індивідуальної роботи з ними. Зазначений принцип спонукає офіцера-вихователя здійснювати обґрунтований вибір способів педагогічного впливу на кожного вихованця.

У своїй педагогічній діяльності офіцер-вихователь прагне оптимально сполучати колективні та індивідуальні форми та методи виховної роботи у курсантському колективі.

Індивідуальна робота офіцера-вихователя передбачає висування курсантам вимог і визначення їм завдань і доручень у залежності від рівня їх розвитку, їх схильностей і інтересів.

Зауважимо, що особливої уваги потребують курсанти, які виявляють недисциплінованість, байдуже ставляться до опанування військовою професією, мають негативні звички, якості (лінощі, упертість, схильність до вживання спиртних напоїв тощо), відхилення в нервово-психічній сфері.

Даний принцип виховання вимагає від офіцера-вихователя бути наполегливим, витриманим і терплячим в індивідуальній роботі з вихованцями та здійснювати систематичний педагогічний аналіз результатів індивідуальних впливів на курсантів з метою наступного їх грамотного коригування.

Яловський П.М. (КОГПА)

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ЧИННИК ЯКОСТІ ОСВІТИ

Нинішнє суспільство ставить все вищі вимоги до особистості вчителя, який повинен бути не тільки професіоналом, але й всебічно розвиненою особистістю, здатною самовдосконалюватися і працювати в перманентних умовах. За таких умов стратегічним завданням сучасної вищої педагогічної освіти є формування в студентської молоді необхідних для професійної діяльності та самоствердження в соціумі компетентностей. Модернізація освітньої парадигми засобами компетентнісного підходу дозволяє розв'язати окреслену проблему, пов'язати знання, здобуті в процесі навчання у ЗВО, із вміннями їх практичного

застосування під час педагогічної роботи та для вирішення проблем, які виникають у повсякденному житті.

І. Бех вважає, що серед завдань компетентнісного підходу – забезпечення вищого рівня компетентності суб'єкта навчально-виховного процесу, науково орієнтована основа дій якого визначає логіку її виконання [1]. На думку А. Хуторського, компетентнісно орієнтований підхід спрямований на набуття особистістю системи знань і досвіду, що дозволить робити певні висновки про щось, висловлювати власні думки та приймати адекватні рішення у різних ситуаціях [6, с. 61].

Основоположними поняттями компетентнісного підходу є "компетентність", "компетенція", "професійна компетентність". Аналізуючи наукові джерела відзначаємо, що на сучасному етапі розвитку педагогічної науки дослідники не дійшли спільної думки в трактуванні зазначених понять та визначенні їх структурних компонентів. Приміром, Н. Бібік стверджує, що компетентність – це інтегрований результат освіти, що "передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування й розвиток умінь діяти, застосовувати досвід в проблемних умовах" [2, с. 52]. І. Зязун розуміє компетентність як здатність вирішувати освітні завдання, що вимагає певного рівня знань, умінь, навичок, досвіду [4, с. 13].

На думку І. Зимньої, компетенція – актуалізоване в діяльності внутрішнє когнітивне утворення, що вміщує образ змісту знань, програм і їх реалізації, способів та алгоритмів діяльності. Компетентність при цьому розглядається вченою як результат втілення компетенцій, інтегративна якість особистості, яка виявляється в певній діяльності, у взаємодії з іншими людьми та під час вирішення різноманітних проблем [3].

Доречно наголосити, що сьогодні науковці поділяють компетентності на ключові (реалізуються на міжпредметному змісті), загальнопредметні (реалізуються на ґрунті міжпредметної реалізації освітнього змісту) та предметні (реалізуються в межах окремої навчальної дисципліни) [6, с. 61]. На основі наукових досягнень європейських дослідників, вітчизняними науковцями встановлено перелік ключових компетентностей, які виступають критеріями успішності навчального процесу, а саме: навчальна, соціальна компетентність з інформаційних та комунікаційних технологій, економічна (підприємницька), загальнокультурна, валеологічно-оздоровча та громадянська компетентності [2, с. 54].

Професійна компетентність педагога в узагальненому вигляді розглядається вченими як якість особистості, яка дозволяє успішно здійснювати навчально-виховну діяльність і передбачає володіння набором необхідних компетентностей. І. Зязун трактує професійно-педагогічну компетентність як "готовність та здібність людини професійно виконувати педагогічні функції згідно із прийнятими у суспільстві на цей час нормами та стандартами" та до її змісту відносить знання (предмета, методики його викладання, педагогіки та психології), рівень розвитку професійної самосвідомості, індивідуально-типові особливості й професійно значущі якості [4, с. 13].

У праці професійно компетентного педагога, як стверджує А. Маркова, "на високому рівні здійснюється педагогічна діяльність, педагогічне спілкування,

реалізується особистість вчителя і досягаються результати навчання та виховання школярів" [5, с. 8]. Структуруючи професійну компетентність вчителя, вчена виділяє такі її види:

- спеціальна компетентність (володіння на високому рівні професійною діяльністю і здатність планувати саморозвиток);
- соціальна компетентність (співробітництво в певній галузі, соціальна відповідальність за результати своєї праці);
- особистісна компетентність (прийоми особистісного самовираження та саморозвитку);
- індивідуальна компетентність (засоби самореалізації і саморозвитку в межах професії, готовність до професійного зростання) [5, с. 34-35].

Отже, професійна компетентність вчителя – багатогранна, динамічна, структурна якість особистості, що визначає можливість успішно виконувати педагогічні завдання; її рівень обумовлює успішність навчально-виховного процесу. З огляду на це формування та розвиток професійної компетентності, постійне самовдосконалення педагога – невід’ємна складова якісної освіти.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2 (63). С. 27–28.
2. Бібік Н. М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 47-58.
3. Зимняя И. А. Компетенция и компетентность в контексте компетентностного подхода в образовании. URL: http://www.rusreadorg.ru/creditor_assets/attachments/63/i_a_zymnaya_competency_and_competence.pdf.
4. Зязун І. А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2005. Вип. 25. С. 13-18.
5. Маркова А. К. Психология профессионализма. М.: Международный гуманитарный фонд "Знание", 1996. 308 с.
6. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. Вип. 2. С. 58-64.

Маркін С.О. (НУОУ)

ЧИННИКИ ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА СИСТЕМИ ПРОВЕДЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ ЛЮДСЬКИХ І ТРАНСПОРТНИХ РЕСУРСІВ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Одним із етапів реформування та розвитку Збройних Сил України повинна стати не лише зміна їх чисельності і структури, але й удосконалення системи проведення мобілізації людських і транспортних ресурсів, без чого неможливе якісне здійснення мобілізаційного розгортання військ (сил) у стислі строки.

Комплектування ЗС України уявляє собою прийняту в державі систему забезпечення потреб ЗС в особовому складі, зброї, війсьній техніці та матеріальних

засобах. Комплект (від лат. *completus* – повний) – набір будь-яких предметів, який в сукупності складає будь-що ціле. Процес комплектування ЗС – є однією із важливих складових воєнного будівництва. Основними завданнями процесу комплектування ЗС є: мирний час: поповнення військових частин (кораблів), військових закладів особовим складом, матеріальними засобами до встановлених штатами (табелями) норм, а також накопичення воєнно-навченого запасу (резерву) особового складу та матеріальних засобів; у воєнний час: відновлення втрат та забезпечення людськими контингентами та матеріальними засобами [1,2].

З метою з'ясування спроможності держави щодо підтримування у належному стані системи комплектування ЗС України технікою національної економіки необхідно оцінити стан самої системи, визначити економічні можливості держави щодо забезпечення її функціонування на момент оцінювання, а також з метою коректного корегування визначених показників спрогнозувати витрати на наступний період її функціонування [3].

Найбільш критичним є питання задоволення потреб Збройних Сил України технікою національної економіки та готовності її до проведення мобілізації.

На сьогодні мобілізація національної економіки в цілому побудована на застарілих підходах, які визначають терміни розгортання виробничих та мобілізаційних потужностей протягом декількох місяців, що не враховує досвід ведення сучасних збройних конфліктів, які є швидкоплинними [4].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» із змінами від 06.07.2010 р.
2. Про проведення оборонного огляду в Україні. Указ Президента України № 598 від 27.06.08.
3. Методика розрахунків обсягів лімітів вилучення техніки національної економіки для забезпечення потреб ЗС України в особливий період // ЦНДІ ЗС України. – К., 2009. – 45с.
4. Грінченко О.І. “Особливості управління мобілізаційною підготовкою національної економіки” Кутовий О.П., Шапталенко М.І. / Збірник наукових праць ЦВСД НУОУ імені Івана Черняхівського. № 2(54). С. 48-55 НУОУ, 2015.

Музичук А.В. (НУОУ)

УПРАВЛІННЯ КАР'ЄРОЮ ЯК АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Кадровою стратегією в життєдіяльності Збройних Сил України на перспективу визначено побудова нової системи кадрового менеджменту централізованого типу, професіоналізація війська, персоналізація кадрової професійної діяльності з персоналом, прогнозуванням та супроводженням кар'єри військовослужбовців [1].

Аналіз останніх досліджень, публікацій та ряду документів свідчить, що питанню управління кар'єрою військовослужбовців Збройних Сил України приділялась і приділяється особлива увага.

Управління кар'єрою – заходи, що проводяться службами персоналу щодо планування, мотивації, супроводження та контролю кар'єрного розвитку персоналу відповідно до цілей, потреб і можливостей ЗС та конкретної особи [2].

Актуальністю даного питання є насамперед те, що в останні роки керівним складом Міністерства оборони України активно впроваджуються заходи і ведеться робота щодо викорінення з системи управління кар'єрою авторитаризму у прийнятті рішень з відповідними перевагами для обмеженого кола осіб, а також суб'єктивізму, що є наслідком прояву корумпованості посадових осіб різноманітних ланок управління. Все це негативно впливає не тільки на управління кар'єрою, а й на престиж військової служби в цілому.

Отже, вважається за доцільне зосередити особливу увагу на питаннях вдосконалення системи управління кар'єрою військовослужбовців ЗС України, щоб остаточно зробити її взаємно сумісною зі збройними силами держав-членів НАТО, в основу якої покладено і апробовано демократичні цінності (принципи):

- законність, демократичність, відкритість, прозорість, доброчесність, підзвітність і відповідальність;
- рівність можливостей усіх громадян щодо кар'єрного зростання;
- оптимальне поєднання та збалансованість інтересів ЗС та конкретної особи;
- індивідуальний підхід до кадрової роботи.

Список використаних джерел:

1. Управління персоналом у Збройних Силах України : підручник / колектив авторів ; за заг. Ред.. А.М. Сиротенка. – К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2017. – 404 с.
2. Про затвердження Концепції військової кадрової політики у Збройних Силах України на період до 2020 року // Наказ МОУ від 26.06.2017 № 342 – К.: Міністерство оборони України, 2017. – 30 с.

Нікитенко М.В. (НУОУ)

ПИТАННЯ ОБЛІКУ ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ У ЄДИНОМУ ДЕРЖАВНОМУ РЕЄСТРІ ОБЛІКУ ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ, ІНТЕГРОВАНОМУ В ІНШІ ДЕРЖАВНІ СИСТЕМИ

Питання обліку військовозобов'язаних, або населення країни, які за необхідністю можуть бути призвані для виконання заходів мобілізаційного розгортання та поповнення втрат мають також країни, які комплектують свої збройні сили виключно на контрактній основі.

Призов може бути такий же старий, як людство; в цілому це означає примусове працевлаштування, яке вимагає певний авторитет і згадується в Біблії як засіб для побудови храмів. У сучасному застосуванні це є синонімом перВпродовж історії військова повинність дозволила підняти масову армію за невелику вартість і повністю змінила масштаби війни. Це дозволило Наполеону підняти першу велику призовну армію з 0,6 мільйона французьких солдатів, яку він очолював проти Росії наприкінці 1790-х років. Це також дозволило Північному німецькому альянсу виростити 1,2 мільйона воїнів проти Франції в 1870-х роках.

До ХХ століття більшість великих держав поклалися на військову службу за призовом. У першій світовій війні німецький імператор Вільгельм II склав 3,4 мільйона призовників, тоді як Російська імперія складала 15 мільйонів солдатів для своєї армії [1].

Одна з найстаріших систем у світі «TheDraft» діє і досі. Це система лотереї за якою обліковуються та призиваються громадяни США.

У березні 1863 року Конгрес прийняв Закон про державну реєстрацію, який піддавав всіх одиноких чоловіків у віці 20-45 років і одружував чоловіків у віці до 35 років у проекті лотереї [2].

За часи свого існування проект декілька раз призупиняли. Остаточного він був відновлений у 1980 році після вторгнення Радянських військ у Афганістан [1].

Подібного роду проекти ефективно можуть діяти не тоді, коли вони відокремлені від загальнодержавних систем.

Список використаних джерел:

1. Kathi Gill, Military Conscription, Recruiting and The Draft, <https://www.thoughtco.com/military-conscription-recruiting-and-the-draft-3367856>.

2. NY draft riots, Draft riots introduction, https://virtualny.ashp.cuny.edu/draftriots/Intro/draft_riot_intro_set.html.

Томашевський В.М. (НУОУ)

УДОСКОНАЛЕННЯ ВІДБОРУ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ЗА КОНТРАКТОМ

Існування інституту військової служби за контрактом в Україні (вона була запроваджена з прийняттям 25 березня 1992 р. Закону України “Про загальний військовий обов'язок і військову службу”) та аналіз змін, що відбувається у Збройних Силах України (далі - ЗС України), зокрема створення мобільних, оптимальних за чисельністю, професійних, спроможних реагувати на широкий спектр воєнних загроз, виконувати покладені на них завдання породжує напрямки для створення професійних Збройних сил.

Військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, пов'язаній із захистом Вітчизни.

Вимогами ст.3 Закону України передбачено, що одним із завдань підготовки держави до оборони є забезпечення ЗС України та інших військових формувань, створених відповідно до законів України, підготовленими кадрами. Саме поняття «забезпечення підготовленими кадрами» є визначальним для розв'язання питань, пов'язаних з удосконаленням відбору громадян України на військову службу за контрактом на посади сержантського (старшинського) та рядового складу [1].

А саме:

змінюючи існуючих способів та форм ведення бойових дій, насамперед, максимальне застосування високоточної зброї, засобів інформаційної боротьби;

змінюючи видів та способів комплектування ЗС України особовим складом;

вдосконаленням системи відбору та прийняття кандидатів на військову службу за контрактом на посади сержантського (старшинського) та рядового складу.

Завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставлених цілей:

аналіз системи вербування та прийому на військову службу за контрактом до збройних сил провідних країн світу;

проаналізувати механізми ефективного застосування системи кадрового менеджменту централізованого типу;

провести аналіз нормативно-правових актів стосовно переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями за контрактом на посади сержантського (старшинського) та рядового складу;

розробити рекомендації щодо удосконалення організаційно-штатної структури органів управління, що здійснюють відбір громадян України на військову службу за контрактом;

розробити рекомендації щодо визначення алгоритму дій посадових осіб органу управління під час відбору кандидатів на військову службу за контрактом на посади сержантського (старшинського) та рядового складу.

У ФРН вважають, що кожний громадянин повинен мати не тільки права, але і обов'язки перед державою. Пропаганда формує такий світогляд, коли відслуживши строкову військову службу кожен юнак переконаний, що надав своїй країні певну послугу і можливість спокійно розвиватися. У законодавстві ФРН немає такої кількості відстрочок від призову, зате значно розширено перелік підстав за якими можливо проходити альтернативну (соціальну) службу, тому питома вага громадян, які виконують свій конституційний обов'язок (на військовій і соціальній службі) сягає 75% [2].

Список використаних джерел:

1. Закон України від 06.12.1991 № 1932 – XII “Про оборону України”.
2. Андреев М. Бундесвер: “Служба по призыву не отменяется. Принципы комплектования немецкой армии” //Независимое военное обозрение, 1998. - 20-26 марта.

Секція 3

ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Акатов О. І. (ХмНУ)
к.т.н. Огнєвий О. В. (ХмНУ)
к.т.н., с.н.с. Охрамович М.М. (ВІКНУ)

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПОРУШЕННЯ ЦІЛІСНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ

В умовах глибокого проникнення інформаційних технологій в усі сфери життєдіяльності людини надійність ідентифікації інформації та контроль її цілісності стає важливою проблемою, причому як науково-технічною, так і соціальною. Науково-технічна проблема включає в себе створення математичних підходів, алгоритмів, програмного та апаратного забезпечення для вирішення цієї проблеми. Соціальний аспект проблеми пов'язаний з необхідністю створення загальнодоступної, зручної і захищеної системи надійної ідентифікації даних, адекватного ступеня розвитку інформаційних технологій.

За існуючими оцінками більше 90% компаній стикалися з внутрішніми вторгненнями, більше половини стикаються з ними постійно.

Причинами порушення цілісності інформації (видалення, спотворення, підміна) - можуть бути: помста, користь, страх, примус, вандалізм, цікавість, марнославство, самоствердження, кар'єрні ідеї, конкуренція, диверсія, саботаж та інші. Про частини порушень цілісності даних власник не повідомляє, приховуючи їх, з різних причин: через відповідальність юридичну і комерційну, турботу про репутацію, вигоду від зробленого порушення, безвідповідальності, низьку кваліфікацію і т.п.

Більше 30% часу роботи відділів ІТ безпеки йде на виявлення слідів вже здійснених внутрішніх вторгнень, тому важливим є створення інструменту для постійного, зручного, швидкого і надійного контролю цілісності інформації при її зберіганні і передачі.

Важливість контролю цілісності інформації знайшло відображення і в нормативних документах, що вимагають наявності підсистеми контролю цілісності програмних засобів і оброблюваної інформації [1].

Серед способів захисту від порушень цілісності можна виділити наступні:

- 1) введення надмірності в саму інформацію;
- 2) використання коригувальних кодів;
- 3) введення надмірності в процес обробки інформації;
- 4) використання процедури "Сучасний захист інформації автентифікації";
- 5) введення системної надмірності;
- 6) підвищення живучості системи.

Список використаних джерел:

1. Васильєв В.І. Інтелектуальні системи захисту інформації: навч. посібник / В. І. Васильєв. // 2-е изд., Испр. - М.: Машиностроение, 2012. - 171 с.

Багнюк Є.В. (ХмНУ)
к.т.н., доц. Чешун В.М. (ХмНУ)
к.т.н. Ленков Є.С. (ЦНДІ ЗСУ)

ЗАДАЧІ СТРУКТУРНОЇ ДЕКОМПОЗИЦІЇ ЦИФРОВИХ ОБ'ЄКТІВ ДІАГНОСТУВАННЯ

Якість виконання діагностичних перевірок таких пристроїв та систем залежить від багатьох факторів, але основою для постановки ефективного діагностичного

експерименту, починаючи від розробки тестів і завершуючи їх реалізацією та визначенням діагнозу, завжди є формалізоване представлення об'єкта діагностування (ОД) [2]. Саме від достовірності і якості вихідних даних формалізованого представлення ОД залежить кінцевий результат діагностичного експерименту.

В сучасних умовах сприйняття цифрового ОД в якості "чорного ящика" з набором входів і виходів не є ефективним, оскільки не дозволяє враховувати особливості його внутрішньої організації та, відповідно, синтезувати тести із необхідними властивостями покриття можливих несправностей та бажаними характеристиками оптимальності.

Також малоефективним є розгляд сучасного цифрового ОД лише як сукупності електронних компонентів у їх безпосередньому взаємозв'язку із заданими правилами взаємодії.

За таких умов більш ефективними стають формалізовані моделі цифрових ОД, що отримуються на основі структурної декомпозиції [3] досліджуваних дискретних вузлів на окремі складові частини із заданими обмеженнями щодо можливостей їх узгодженого тестування. При цьому розглядається ряд важливих для постановки ефективного діагностичного експерименту задач:

- визначення доступного набору контрольних точок ОД;
- приналежність контрольних точок структурним складовим;
- загальна можливість відокремленого діагностування структурних складових ОД;
- можливість узгодженого незалежного діагностування структурних складових ОД одночасно;
- можливість узгодженого взаємопов'язаного діагностування структурних складових ОД;
- можливість і способи розрізнення кратних несправностей в структурі ОД;
- оцінка можливості досягнення заданої глибини діагностування.

Список використаних джерел:

1. Ленков Є.С. Узагальнена математична модель процесу технічного обслуговування і ремонту складної техніки / Є.С. Ленков // Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки. – Хмельницький : 51, 2017. – № 2 (247). – С. 186-191.

2. Гунченко Ю.О. Дослідження структури цифрового об'єкта діагностування на основі граф-моделі / Ю.О. Гунченко, Є.С. Ленков, В.М. Чешун, С.О. Прокопчук //Сучасна спеціальна техніка. Науково практичний журнал. – Харків, 2016. – Вип. №2(45), 2016р. – С53-58.

*Базелюк В.М. (ВІТВ НТУ "ХПІ")
Побочний А.В. (ВІТВ НТУ "ХПІ")
Москаленко В.О. (ВІТВ НТУ "ХПІ")*

ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ЯК ЗАДАЧА УПОРЯДКУВАННЯ

Існуюча система технічного обслуговування (ТО) машинного парку як у збройних силах так і у агропромисловому комплексі, за дослідженнями авторів, є морально застарілою та має недоліки, які призводять до надмірних витрат людських і матеріальних ресурсів, значного часу простою техніки на ТО та значного недовикористання ресурсу. Як основні недоліки можна назвати велику кількість видів

ТО та обсяг обов'язкових операцій; неврахування реального технічного стану техніки на момент проведення ТО, відсутній обґрунтований перелік операцій, які виконуються за технічним станом. Усе вищевикладене визначило необхідність та актуальність наукових досліджень у даній предметній галузі, направлених на удосконалення структури технічного обслуговування ОВТ та техніки подвійного призначення.

Авторами розглядається методика визначення оптимальної структури ТО з урахуванням трудомісткості різних технологічних процесів на кожному із постів, номенклатури постів та кількості зразків техніки, що підлягає обслуговуванню. Припустимо, що у пункті технічного обслуговування та ремонту знаходяться декілька зразків техніки з приводу різних видів ТО. В парку є обмежена кількість спеціалізованих ділянок (технічного діагностування, ТО фільтрів та повітроочисників, слюсарно-механічних робіт тощо). На одній ділянці у даний момент може обслуговуватися тільки один зразок техніки. Наявна черговість виконання робіт, тобто з'являються зразки техніки, що чекають обслуговування. Час, що витрачається на кожній ділянці, відомий. Треба визначити порядок запуску зразків техніки на обслуговування. Дана задача може бути класифікована як задача упорядкування та розв'язана відомими методами лінійного програмування. В якості критерія ефективності пропонується обрати мінімізацію загальної тривалості робіт технічного обслуговування.

Список використаних джерел:

1. Волох Олександр Петрович. Методика обґрунтування раціональних значень параметрів технічного обслуговування машин інженерного озброєння при їх використанні за призначенням : дис... канд. техн. наук: 20.02.14 / Військовий інженерний ін-т Подільського держ. аграрно-технічного ун-ту. – Кам'янець-Подільський, 2007. – 182с.

2. Чорний М. В. Стратегії технічного обслуговування і ремонту озброєння та військової техніки "за станом" / М. В. Чорний, Р. В. Долгов, Р. Г. Будяну // Військово-технічний збірник. – 2009. – Вип. 1. – С. 65-68.

3. Вентцель Е. С. Введение в исследование операций. Учебник / Елена Сергеевна Вентцель. – М.: Советское радио, 1964. – 390с.

*к.т.н. Гурман І.В. (ХНУ)
Наконечний С.Л. (ХНУ)*

ПІДВИЩЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПОСЛУГ В КОМІРКОВИХ МЕРЕЖАХ

Аналіз коміркових мереж показує, що постійно збільшуються об'єми передавання інформації через мережі мобільного зв'язку, однак модернізація та ущільнення коміркової структури відбуваються лише у процесі розширення чи за неможливості забезпечення достатнього рівня якості телекомунікаційних послуг існуючими засобами. Популярність сучасних інформаційних сервісів та соціальних мереж спричинила стрімке зростання об'ємів мультимедійної інформації. Необхідна швидкість доступу до Інтернету щорічно зростає, що позначається на ресурсах мереж як локального, так і глобального рівня. [1]

] Тому виникає протиріччя між доступною для абонента часткою ресурсу і потребою надання абонентам доступу до мереж мобільного зв'язку постійно. Найефективнішим способом розв'язання цього протиріччя, із точки зору втрат

запитів на телекомунікаційні послуги, є збільшення кількості базових станцій шляхом ущільнення коміркової структури в усіх сегментах мережі, де коли-небудь були зафіксовані перевантаження.

На процеси надання послуг зв'язку та забезпечення їх неперервності значний вплив мають механізми керування мобільністю та балансування абонентського навантаження. Більшість методів балансування абонентського навантаження можна поділити на два основних типи: балансування навантаження за критерієм імовірності блокування запитів та балансування на основі показника завантаженості. Необхідно розв'язати завдання розроблення моделей, методів та алгоритмів підвищення доступності телекомунікаційних послуг шляхом балансування абонентського навантаження під час пікових навантажень на окремі сегменти мереж мобільного зв'язку із забезпеченням вимог до якості надання телекомунікаційних послуг без залучення додаткових ресурсів.

Таким чином для підвищення доступності телекомунікаційних послуг в коміркових мережах оператори повинні враховувати завантаженість комірок, тип абонентського навантаження, швидкість переміщення абонентського терміналу та ефективність використання каналу зв'язку, що забезпечує перенесення величини абонентського навантаження від перевантаженої до будь-якої доступної недовантаженої комірки без зростання рівня втрат запитів та без зміни параметрів мережі.

Список використаних джерел:

1. Селюков О. В. Застосування інтелектуальних технологій для підвищення якості роботи телекомунікаційних мереж при невизначеності / О. В. Селюков, Ю. В. Хмельницький, І. В. Обертюк, Л. В. Солодєєва // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - 2017. - Вип. 56. - С. 146-153

к.т.н. Джулій В.М. (ХмНУ)

к.т.н., с.н.с. Мірошніченко О.В. (ВІКНУ)

Маковей А.А. (ХмНУ)

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ НАДАННЯ І УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ

В сучасних умовах, коли швидкість оновлення і старіння знань дуже висока, людина опиняється в ситуації, коли неможливо все життя користуватися знаннями, отриманими колись один раз, а змушена постійно підвищувати свій рівень, здобувати нові знання та вміння.

Основою семантичної теорії інформації є дослідження якісних характеристик інформації. Якщо інші теорії вивчали можливості і цінність добування інформації з переданого повідомлення, то в теорії Ю.А. Шрейдера на перше місце ставиться проблема суб'єкта, що приймає інформаційний сигнал.

У теоретичній моделі семантичної теорії інформації фундаментальним є поняття тезауруса, подається у вигляді семантичної мережі. Під впливом повідомлень, якщо існує алгоритм для їх аналізу, тезаурус буде поповнюватися новими поняттями, в нього будуть додаватися нові зв'язки і змінюватися старі. На відміну від класичної теорії інформації, семантичні теорії ставлять завданням відобразити змістовні, смислові характеристики інформації. Шенноновская теорія

інформації концентрується на кількості переданих знаків, то теорія Шрейдера сфокусована на сенсі інформації і тим самим змикається з семіотикою [1].

Таким чином, в загальному випадку можна говорити, що на можливість комунікації вирішальний (хоча і не єдиний) вплив надає співвідношення кодів джерела і приймача, а на ефективність (правильність осмислення, розуміння) більшою мірою впливає перетин лексикодів. Таким чином, можна зробити висновок, що ефективність освоєння матеріалу істотно залежить від того, чи "готовий" лексикод (тезаурус) навчаючого до внесення в нього пропонованої інформації, будь то підручник, довідкові матеріали або живе спілкування з педагогом.

З огляду на то, що тезаурус здатний змінюватися, розширюватися під впливом нової інформації, найбільш ефективним можна назвати процес навчання, організований таким чином, щоб кожен новий фрагмент матеріалу (нове повідомлення) мав істотний перетин з тезаурусом навчаючого, і створював можливість для його розширення (тобто містив певний обсяг нової інформації, що виходить за рамки поточного лексикода навчаючого).

Отже, на ефективність засвоєння матеріалу в значній мірі буде впливати "плавність" розширення тезауруса навчаючого, тобто той порядок, в якому представлені матеріали будуть вивчатися, і як буде зростати обсяг нових знань.

Список використаних джерел:

1. Субботін, С.О. Подання й обробка знань у системах штучного інтелекту та підтримки прийняття рішень: навч. посіб. / С. О. Субботін. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2008. – 341 с.

д.т.н., проф. Ленков С.В. (ВІКНУ)

к.т.н., доц. Джулій В.М. (ХмНУ)

Мазурок М.В. (ХмНУ)

МЕТОДИ І ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ ВІД ЗАГРОЗ НЕСАНКЦІОНОВАНОГО ДОСТУПУ

З ростом поширеності обчислювальної техніки і обчислювальних мереж, зростає й інтерес до проблем безпеки - як в сенсі збереження від пошкоджень, так і в сенсі запобігання несанкціонованому доступу - оброблюваних з їх допомогою даних.

Для захисту інформаційних систем, що обробляють персональні дані, вибрані і реалізовані методи і засоби захисту інформації в інформаційній системі повинні забезпечувати нейтралізацію можливих загроз безпеки персональних даних при їх обробці в інформаційних системах в складі створюваної оператором системи захисту персональних даних [1].

Методами і засобами захисту інформації від несанкціонованого доступу є: реалізація дозвільної системи допуску користувачів до інформаційних ресурсів, інформаційної системи та пов'язаних з її використанням робіт, документам; обмеження доступу користувачів до приміщень, де розміщені технічні засоби, що дозволяють здійснювати обробку персональних даних, а також, де зберігаються носії інформації; розмежування доступу користувачів і обслуговуючого персоналу до інформаційних ресурсів, програмних засобів обробки і захисту інформації;

реєстрація дій користувачів і обслуговуючого персоналу, контроль несанкціонованого доступу і дій користувачів, обслуговуючого персоналу і сторонніх осіб; облік і зберігання знімних носіїв інформації і їх звернення, яке виключає розкрадання, підміну і знищення; резервування технічних засобів, дублювання масивів і носіїв інформації; використання засобів захисту інформації, які пройшли в установленому порядку процедуру оцінки відповідності; використання захищених каналів зв'язку; розміщення технічних засобів, що дозволяють здійснювати обробку персональних даних, в межах території, що охороняється; організація фізичного захисту приміщень та власне технічних засобів, що дозволяють здійснювати обробку персональних даних; запобігання впровадження в інформаційні системи шкідливих програм (програм-вірусів) і програмних закладок.

Як показує практика, існуючі методи захисту від впровадження шкідливих програм в інформаційні системи не можуть надати повний необхідний захист. Огляд статистики реалізації загроз дозволяє зробити висновок про актуальність розвитку методів захисту від впровадження шкідливих програм, що експлуатують вразливості в них, а саме - експлойтів.

Список використаних джерел:

1. Voas J. NIST Special Publication 800-183 [Електронний ресурс] / Jeffrey Voas // National Institute of Standards and Technology (NIST). – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/SpecialPublications/NIST.SP.800-183.pdf>.

*к.т.н. Джулій В.М. (ХмНУ)
Кізюн Б.М. (ХмНУ)
Солодєєва Л.В. (ВІКНУ)*

ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА АНАЛІЗ ТЕХНОЛОГІЙ ПОБУДОВИ МЕРЕЖ ІНТЕРНЕТ РЕЧЕЙ

Технологія Інтернет речей знаходиться на стадії ранньої реалізації і активних досліджень. На міжнародному рівні ведуться активні роботи в області стандартизації архітектури, технічних компонентів, додатків. Одночасно з урахуванням специфіки інформаційної взаємодії в Інтернет речей потрібні нові моделі і алгоритми, що сприяють проектування оптимальних рішень Інтернет речей [1].

При вирішенні поставленого завдання засобами моделювання необхідно оцінювати функціональну залежність між набором параметрів P , які задають мережу Інтернет речей кількісно і ймовірносно-часовими характеристиками H . Це дозволить при різних умовах вирішувати всі три види задач моделювання, необхідних при проектуванні: пряму - оцінювати характеристики при наявних параметрах мережі Інтернет речей; зворотню - при заданих допустимих значеннях параметрів проектувати мережу Інтернет речей з елементів з відповідними параметрами і налаштування - будувати моделі, засновані на методах і алгоритмах, що дозволяють виявити функціональну залежність між множинами P і H .

Мережа побудована як сукупність "туманів", на які поділяється територія покриття, кількість "туманів" теоретично не обмежена. В одному такому "тумані" може розміщуватися кілька шлюзів, які підключаються до магістрального

інформаційного каналу за допомогою оптичного або електричного кабелю або по радіоканалу з використанням систем широкосмугового доступу. Шлюзи в "тумані" з'єднуються між собою по радіоканалу. Протоколи, які реалізують функції транспортування в mesh-мережі засновані на створенні таблиці маршрутизації з контролем стану транспортного каналу і підтримкою динамічної маршрутизації, що дозволяє кожному з них відправляти трафік за оптимальним маршрутом між сусідніми вузлами. При втраті будь-якого з вузлів відбувається автоматичне перенаправлення трафіку за іншим маршрутом, що гарантує не тільки доставку трафіку, а доставку за мінімальний час. В умовах різких стрибків трафіку як всередині мережі, так і на її границях проблема може вирішуватися установкою нових шлюзів в межах сенсорної мережі, інтеграція яких в існуючу мережу відбувається автоматично. Збільшення зон покриття зводиться до додавання в мережу нових сенсорних пристроїв і шлюзів, що відбувається так само автоматично і таким чином виконується масштабування мережі Інтернет речей.

Список використаних джерел:

1. Інтернет речей: цивільне і військове застосування. URL: <https://defence-ua.com/index.php/statti/4250-internet-rechey-tsyvilne-i-viyskove-zastosuvannya> (дата звернення: 22.05.2018).

*д.т.н., проф. Єрохін В.Ф. (ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського)
Полякова А.С. (ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського)
Сбоев Р.Ю. (ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського)*

ПАРАМЕТРИ ПРОТОКОЛУ МНОЖИННОГО ДОСТУПУ З КОНТРОЛЕМ НЕСІВНОЇ ТА ВИЯВЛЕННЯМ КОНФЛІКТІВ ПРИ РОЗВ'ЯЗАННІ КОНФЛІКТІВ НА ФІЗИЧНОМУ РІВНІ

В Україні на теперішній час існує нагальна потреба в створенні незалежних радіомереж спеціального призначення. Насамперед це обумовлено підвищеними вимогами до якості функціонування таких мереж.

Для спеціалізованих радіомереж в Україні виділені фіксовані смуги частот. Водночас кількість абонентів таких мереж та інтенсивності інформаційного обміну в них поступово зростають. Розв'язання проблеми нестачі частотного ресурсу може ґрунтуватись на його повторному використанні – наприклад, методами теорії багатокористувацького детектування. Однак алгоритми оптимальної демодуляції взаємнозаважаючих сигналів характеризуються стрімким зростанням складності – її експоненціальною залежністю від кількості взаємнозаважаючих сигналів, що підлягають розділенню. Тому безумовний практичний інтерес викликає відповідь на питання – наскільки покращаться параметри того чи іншого протоколу випадкового множинного доступу при розв'язанні конфліктів між радіосигналами в демодуляторах – тобто, на фізичному рівні. Такими параметрами в першу чергу слід вважати пропускну спроможність та середній час до початку успішної передачі.

Метою доповіді є узагальнення вже отриманих результатів щодо пропускну спроможності розповсюдженого протоколу МДКН – ВК та розрахунки середнього часу до початку успішної передачі за додаткового припущення про розв'язання конфліктів на фізичному рівні. Увага при цьому зосереджується на прикладах, що

припускають сподіватись на можливість технічної реалізації в найближчому майбутньому – на розв’язанні конфліктів кратності 2 та 3.

Висновки:

1. Розв’язання конфліктів на фізичному рівні суттєво покращує пропускну спроможність протокола МДКН – ВК: в 1,33 – 2 рази при успішному розв’язанні конфліктів кратності 2 і в 1,63 – 3 рази при розв’язанні конфліктів кратності 3. При реально досяжних значеннях $k \in (5 \div 50)$ таке збільшення лежить в межах від 1,38 до 2,2 при розв’язанні конфліктів кратності 2 та в межах від 1,72 до 3,46 при розв’язанні конфліктів кратності 3 відповідно. Тут k – відношення інтенсивностей обслуговування на 1 та 2 етапах

2. Платнею за підвищення пропускну спроможності є збільшення середнього часу до початку успішної передачі. Наприклад, навіть при $k = 5$ і розв’язанні конфліктів кратності 2 середній час до початку успішної передачі збільшується в 2,79 рази, якщо тривалості обслуговування обох заявок співпадають, та в 4 рази, якщо не співпадають.

3. Одержані результати дозволяють стверджувати про доцільність впровадження в демодулятори перспективних приймальних пристроїв алгоритмів розв’язання конфліктів кратності 2 та навіть 3 як таких, що характеризуються прийнятною складністю.

к.т.н., с.н.с. Жиров Г.Б. (КНУ)

Жиров Б.Г. (КНУ)

УДОСКОНАЛЕНИЙ АЛГОРИТМ ОПТИМІЗАЦІЇ ПАРАМЕТРІВ ПРОЦЕСУ АДАПТИВНОГО ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

У доповіді розв’язується задача щодо удосконалення алгоритмів оптимізації параметрів процесу ТО складного технічного об’єкта для стратегії адаптивного технічного обслуговування.

Оптимізаційна задача вирішувалася для одного з двох критеріїв: оптимізація за критерієм $\min c_e$ або оптимізація за критерієм $\max K_{TB}$:

$$T_0(\langle E_{TO}^*, U_{TO}^*, \alpha, \beta, \chi, \gamma^* \rangle) \geq T_0^{необ} \quad c_e(\langle E_{TO}^*, U_{TO}^*, \alpha, \beta, \chi, \gamma^* \rangle) \rightarrow \min \quad (1)$$

$$T_0(\langle E_{TO}^*, U_{TO}^*, \alpha, \beta, \chi, \gamma^* \rangle) \geq T_0^{необ} \quad K_{TB}(\langle E_{TO}^*, U_{TO}^*, \alpha, \beta, \chi, \gamma^* \rangle) \rightarrow \max \quad (2)$$

де $T_0, T_0^{необ}$ – середній та необхідний (заданий) наробіток на відмову; E_{TO}^*, U_{TO}^* і γ^*

– шукані оптимальні значення параметрів стратегії; E_{TO} – множина елементів, які обслуговуються; U_{TO} – вектор рівнів, який визначає необхідність проведення ТО елементів; α, β, χ – постійні згладжування, вибір яких залежить від ступеня достовірності вихідних даних про надійність елементів об’єкта та статистику відмов, з урахуванням сезонності. Структурна

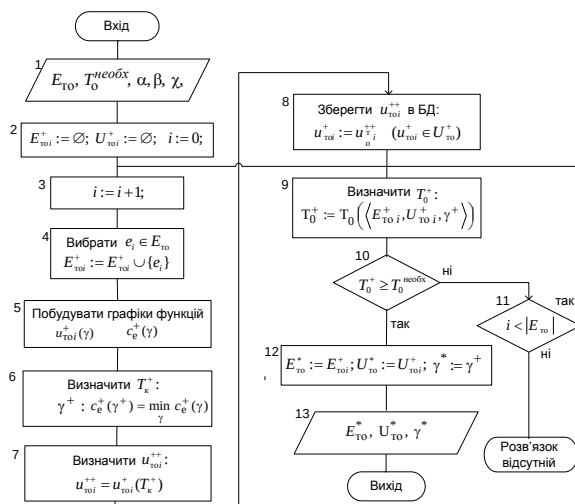

схема алгоритму наведена на рис.

Вимога щодо рівня безвідмовності об'єкта визначається заданим значенням середнього наробітку на відмову. Розроблені алгоритми засновані на застосуванні спрямованого перебору в просторі параметрів технічного обслуговування.

Відмінністю наведених алгоритмів полягає у використанні моделей двох параметричного та трьох параметричного експоненційного згладжування що дозволяє більш точно прогнозувати середню швидкість деградації складових частин та елементів складного технічного об'єкта.

Список використаних джерел:

1. Forecasting reliability of complex technology objects. Parameters optimization of their technical exploitation / Sergey Lenkov and etc. – Poland, Bielsko-Biala: Publishing house "BEL ", 2018. – 253 p.

*Заворотний М.В. (ХмНУ)
к.т.н., доц. Огнева А.М. (ХмНУ)
Ленков О.С. (ЧП "Арес")*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МОБІЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Зміни, які відбуваються в даний час в області управління різними підприємствами і організаціями в промисловості і транспорті, в більшості своїй пов'язані зі стрімким прискоренням технічного прогресу і переходом до економіки реального часу. Перед великою кількістю сучасних організацій постає необхідність вирішення питання ефективного управління ресурсами в режимі реального часу. В першу чергу це ті підприємства, які мають у своєму розпорядженні безліч різноманітних ресурсів, що знаходяться в роботі одночасно, виконують безліч операцій протягом дня, оперують на істотних територіях, часто на рівні національного масштабу [1]. Ефективне вирішення виникаючих завдань для таких підприємств є критичним, тому без застосування автоматизованих управлінських систем, націлених на планування ресурсів, вони не здатні розвиватися, бути конкурентоспроможними і ефективними.

Основними характеристиками нових процесів прийняття рішень з управління ресурсами підприємства можна вважати мережеву організаційну структуру; самоорганізацію малих об'єктів і їх кооперацію; рівень глобального інформаційного обміну. Ті структури, які не мають вільного доступу до зовнішніх глобальних ресурсів, як правило, не беруть участі в управлінні великими підприємствами, не можуть здійснювати постійний моніторинг внутрішніх процесів у власному ж інформаційному просторі.

У зв'язку з розглянутими вище складнощами і особливостями управління мобільними ресурсами сучасних підприємств останнім часом розвиток набуває розподілений підхід до управління ресурсами. Одним з таких підходів є теорія активних систем. Моделі активних систем задаються складом, структурою зв'язків між учасниками, ієрархіями підпорядкування, динамікою і порядком функціонування, цільовими функціями, безліччю допустимих станів, способом обміну інформацією.

Розвиток систем штучного інтелекту, методів об'єктно-орієнтованого

програмування, мережевих технологій привели до виникнення мультиагентного підходу. Він пропонує рішення складних завдань в розподіленому середовищі взаємодіючих між собою агентів, які діють паралельно і асинхронно, спільно вирішуючи складні завдання шляхом самоорганізації. Цей підхід кардинально відрізняється від централізованого підходу та схожий з процесами самоорганізації в живій природі.

Список використаних джерел:

1. Павлюк Н. Сучасні системи запобігання вторгнень / Н. Павлюк // Інформаційна безпека. Мережі та телекомунікації, № 12, 2011. - С. 54- 63.

Кисельов В.О. (ХмНУ)

Козенюк О.М. (ХмНУ)

к.т.н., доц. Чешун В.М. (ХмНУ)

АДАПТИВНИЙ СИНТЕЗ ТЕСТОВИХ ПОСЛІДОВНОСТЕЙ В ПРОЦЕСІ ДІАГНОСТУВАННЯ ЦИФРОВИХ ВУЗЛІВ

Постійне вдосконалення технологій виготовлення компонентів цифрової електроніки має негативні наслідки в задачах технічної діагностики[1]. Нові особливості цифрових компонентів і вузлів на їх основі необхідно враховувати для ефективної реалізації діагностичних випробувань, що зумовлює періодичну зміну вимог до функціональних можливостей методів і технічних засобів діагностування та робить актуальною задачу розвитку і вдосконалення теорії технічної діагностики, а також впровадження її досягнень на практиці. Однією із основних задач технічної діагностики є синтез базових діагностичних тестів та формування із них тестових послідовностей для перевірки заданого виду цифрових об'єктів діагностування (ЦОД) [2].

Великі розмірності тестових послідовностей призводять до збільшення тривалості процесу діагностування, а це, відповідно, впливає на продуктивність вживаних технічних засобів діагностування. Довжина тестових послідовностей, які використовуються для перевірки сучасних ЦОД, може бути значним чином зменшена за рахунок поступового їх формування в процесі діагностування з урахуванням результатів попередніх перевірок, що є характерним для умовних (адаптивних) алгоритмів діагностування, які базуються не на використанні однозначно заданої тестової послідовності, а передбачають її формування на підставі аналізу отримуваних в процесі діагностування відповідних реакцій ЦОД згідно із заданими умовами, які перевіряються на фіксованих етапах процесу тестування.

Через стрімке зростання робочих частот ЦОД збільшується кількість несправностей динамічного типу [2], локалізація яких є можливою лише при проведенні тестових перевірок на максимальних робочих частотах, виникають суттєві ускладнення для реалізації умовних алгоритмів діагностування програмними засобами через значну тривалість.

Оскільки програмна обробка відповідних реакцій ЦОД при реалізації умовних алгоритмів діагностування не може бути реалізована з необхідною швидкістю, постає задача їх повної апаратної реалізації.

Це зумовлює актуальність задачі динамічного адаптивного синтезу тестових

послідовностей в процесі діагностування цифрових вузлів.

Список використаних джерел:

1. Ярмолик В. Н. Псевдоисчерпывающее тестирование запоминающих устройств на базе многократных маршевых тестов / В. Н. Ярмолик, И. Мрозек, В. А. Леванцевич // Информатика. – 2018. – Т. 15, №1. – С.110-121.

2. Li Jin-Fu March-based RAM diagnosis algorithms for stuck-at and coupling faults / Jin-Fu Li, Kuo-Liang Cheng, Chih-Tsun Huang, Cheng-Wen Wu //IEEE Trans. on Fuzzy Systems. 2002. – Vol. 10, Issue 2. – P. 155-170.

к.т.н. Гурман І.В. (ХмНУ)

к.т.н., с.н.с. Краснік А.В. (ВІКНУ)

Коваленко О.О. (ХмНУ)

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СИСТЕМ АВТОМАТИЗОВАНОГО ТЕСТУВАННЯ

За останні десятиліття спостерігається бурхливе зростання інформаційних технологій у всіх сферах життя людського суспільства в предметній області розробки програмного забезпечення. Зростання обчислювальної потужності, а також розвиток технологій зберігання даних призвели до того, що сучасні програмні продукти поєднують величезну кількість функцій і значно збільшилися в розмірах. При цьому, можна відзначити експоненціальне зростання складності всіх класів програмного забезпечення. Крім зростання складності програмних комплексів потрібно відзначити тенденцію на скорочення тривалості циклу розробки.

У міру подальшого зростання складності програмних комплексів росте складність систем автоматизації тестування. Внаслідок цього збільшується кількість відмов, викликаних збоями системи автоматизації тестування. В результаті центр докладання зусиль зміщується від розробки програмного продукту і тестів для нього в сторону підтримки системи автоматизованого тестування. На даний момент підтримки автоматизованого тестування приділяється недостатньо часу в дослідженнях.

Застосування системи інтелектуальної підтримки автоматизованого тестування, яка візьме на себе ряд функцій, раніше виконуваних персоналом, дозволить підвищити як якість тестування, так і ефективність використання ресурсів [1]

В результаті дослідження було виявлено протиріччя, виражене в тому, що складність розроблюваних програмних комплексів зростає, в той час як тривалість циклу розробки скорочується. Вивчення типових архітектур систем автоматизації тестування підкреслило, що існуючі підходи потребують значних трудовитрат для досягнення необхідної якості тестованого продукту. Це обумовлює актуальність і перспективність даного дослідження.

Порівняння властивостей різних моделей представлення даних, а також параметрів предметної області автоматизованого тестування дозволило вибрати продукційну модель, як найбільш ефективну для побудови модуля інтелектуальної підтримки автоматизованого тестування. Аналіз властивостей продукційних

систем дозволив виявити ряд проблем, які потребують вирішення, для ефективного використання продукційної бази знань в досліджуваній предметній області.

Список використаних джерел:

1. Моделирование бизнес-процессов: Нотация IDEF0 [Електронний ресурс] // Документация Business Studio. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.businessstudio.ru/wiki/docs/v4/doku.php/ru/csdesign/bpmodeling/idef0>.

к.т.н. Красильников С.Р. (ХмНУ)

Мордовин О.С. (ХмНУ)

Котюк Д.Ю. (ХмНУ)

АНАЛІЗ ЗАХИЩЕНОСТІ МЕРЕЖЕВИХ ВУЗЛІВ СТЕКА ПРОТОКОЛІВ TCP / IP

У зв'язку з повсюдним використанням обчислювальних мереж (ОМ) і мереж передачі даних для організації взаємодії як між окремими робочими станціями для передачі інформації прикладного, так і взаємодії всередині замкнутих обчислювальних кластерів, інформаційно обчислювальних комплексів обробки даних, корпоративних мереж та інших розподілених систем, заснованих на використанні обчислювальних мереж, гостро постають питання моніторингу стану подібних систем [1].

Класичні системи моніторингу забезпечують безперервний моніторинг тільки поточного стану вузлів, що входять до складу ОМ, але в умовах сучасних все більш ускладнених розподілених систем і жорстких вимог до їх відмовостійкості та надійності, а також захищеності та інформаційної безпеки до сучасних систем моніторингу пред'являються також вимоги щодо забезпечення можливостей прогнозування і діагностики стану обслуговуваних інформаційних систем в короткостроковій і довгостроковій перспективах.

У загальному випадку процес моніторингу включає три основних етапи:

1. Витяг і збір даних про стан компонентів мережі.
2. Обробка і зберігання даних.
3. Аналіз даних, формування оцінки поточного стану ОМ і локалізація збоїв і неполадок, вироблення рекомендацій щодо їх усунення.

Основними завданнями моніторингу мережі є своєчасне виявлення відмов, різного роду несправностей і аномалій в роботі мережеских вузлів і вироблення рекомендацій щодо їх усунення, а також діагностика і профілактика несправностей.

Функції моніторингу виконує система (або підсистема) мережевого моніторингу. Конкретні програмно-апаратні комплекси, що реалізують функції мережевого моніторингу, часто не покривають всі групи завдань мережевого моніторингу, виділені вище

Принцип використання множини утиліт для моніторингу окремих компонентів інформаційної системи вже не відповідає сучасним вимогам до процесу організації мережевого моніторингу та управління ІТ-інфраструктурою. Сучасні рішення для моніторингу забезпечують єдиний інтерфейс для контролю

всіх компонентів інфраструктури, в тому числі в гетерогенних мережах.

Список використаних джерел:

1. Richardson, D. W. The limits of automatic OS fingerprint generation / D. W. Richardson, S. D. Gribble, T. Kohno // Proceedings of the 3rd ACM workshop on Artificial intelligence and security. - New York, 2010. - pp. 24-34

к.т.н., доц. Красильников С.Р. (ХмНУ)

Ціліцинський А.В. (ХмНУ)

КЛАСИФІКАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Ознакою сучасного суспільства є стрімке накопичення великих обсягів інформації в усіх сферах суспільного життя на основі інтенсивного впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій (ІТТ). Інформація та новітні ІТТ дедалі більше визначають розвиток держави і суспільства, сприяють розвитку інформаційного середовища тощо.

Робота з великими даними не схожа на звичайний процес бізнес-аналітики, коли просте додавання відомих значень призводить до іскомого результату. Цей процес вимагає від дослідника або інтерпретації візуальних значень, або складання інтерактивних запитів на основі знань, або розроблення адаптивних алгоритмів "машинного навчання", здатних забезпечити отримання потрібного результату. Причому, час життя такого алгоритму може бути доволі коротким. Вимога зменшення часу на прийняття ефективних управлінських рішень призвела до зростання популярності методів інтелектуального аналізу даних (ІАД).

Існує безліч різноманітних систем ІАД, які використовують методи: аналізу просторових даних, пошуку інформації, розпізнавання образів, аналізу зображень, оброблення сигналів, комп'ютерної графіки, веб-технологій, бізнесу, біоінформатики. Системи ІАД можна класифікувати за різними критеріями: технологій баз даних, баз знань, адаптивних додатків, статистики, машинного навчання, інформатики, візуалізації із подальшою деталізацією. Так, при розгляді систем ІАД за критерієм баз даних, їх можна поділяти на реляційні, транзакційні, об'єктно-реляційні тощо. При розгляді знань, що здобувають, їх можна поділяти на основі ознак функціональних можливостей таких як характеристика, дискримінація, асоціація та кореляційний аналіз, класифікація, прогнозування, аналіз викидів, еволюційний аналіз [1].

Отже, сфера застосування ІАД нічим не обмежена – вона використовується там, де є значні обсяги накопичених структурованих та неструктурованих даних. Методи ІАД сьогодні необхідні комерційним підприємствам, що розгортають свої проекти на основі інформаційних сховищ даних (Data Warehousing) і сприяють інтенсивному розвитку бізнесу та збереженню підтримці конкурентоспроможності підприємства. У подальших дослідженнях будуть вивчені особливості класифікації методів і технологій аналітики Великих даних з урахуванням означення та особливостей їх застосування.

Список використаних джерел:

1. Згуровський М. З. Системний аналіз. Проблеми, методологія застосування / М. З. Згуровський, Н. Д. Панкратова. – К.: Наукова думка, 2011. – 728 с.

МОДЕЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Реформування управління закладом вищої освіти (ЗВО) доцільно здійснювати відповідно до Закону України "Про вищу освіту" та Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2012 року. Цілі проголошені у цих документах, вказують на необхідність розроблення нової управлінської парадигми та забезпечення наявності цілісних інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом [1].

У зв'язку з цим, постає необхідність вирішення низки актуальних завдань: розроблення теоретичних і практичних основ управління інформаційними потоками, створення типових моделей збору й оброблення первинної інформації для побудови й аналізу інформаційних систем управління ЗВО, запровадження технологій побудови єдиної інформаційної системи управління ЗВО.

Наріжне місце в інформаційних системах управління ЗВО займають підсистеми управління якістю навчання. Для побудови інформаційної моделі, як основи автоматизації бізнес-процесів закладу, нами виконана декомпозиція предметної області із виділенням категорій: факультет, кафедра, абітурієнти, студенти, професорсько-викладацький склад, співробітники навчальних та навчально-методичних підрозділів. На наступному етапі декомпозиції виділено окремі зв'язки: робітник – організація та студент (абітурієнт) – організація

Визначена формальна структура елементів навчального плану: назва курсу навчання (дисципліна); цикл навчання, якому відповідав би даний курс згідно з освітньою програмою, кафедра, викладачі, які забезпечують курс навчання; заплановане навантаження в годинах у залежності від типу навчання; додаткова низка параметрів, необхідних для точного розрахунку навчального навантаження, пов'язаного із рядком плану, наприклад коефіцієнт поділу академічних груп на підгрупи тощо.

Отже, розроблена інформаційна модель є основою для ефективного впровадження автоматизованої системи управління ЗВО із такими характеристиками, як відкрита архітектура, наявність модульної організації, кросплатформеність, мінімізація вимог до програмного забезпечення клієнта, підтримка розмежування прав доступу користувачів системи, наявність розвинутих механізмів захисту зберігання та передавання даних.

Список використаних джерел:

1. Евгенев, Г.Б. Интеллектуальные системы проектирования: Учебное пособие./ Г.Б. Евгенев – М.: МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2009. – 334 с.

ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАЦІЇ ПРЕДОБУМОВЛЕННЯ В СТРУКТУРІ ПРОСТОРОВОГО АДАПТИВНОГО ФІЛЬТРА З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ РАДІОЛОКАЦІЙНИХ СТАНЦІЙ ВІД ПЕРЕШКОД

На етапі сучасного розвитку засобів електронної протидії і переходу до стратегії конфліктної радіоелектронної боротьби вирішальний вплив починають приймати не показники ефективності оптимальних систем обробки, синтезованих на строго певні статистичні характеристики перешкод, а властивості їх робастності в умовах непередбачуваної і змінної моделі перешкодової обстановки.

Для систем просторової адаптивної фільтрації на основі адаптивної антенної решітки динамічно змінювана перешкодова обстановка має особливий вплив на характеристики встановлення процесу адаптації. Зміни перешкодової обстановки впливають на зміну ступеня обумовленості кореляційної матриці (КМ) – головного оператора, що визначає ефективність формування вагових коефіцієнтів.

За даними зарубіжної наукової преси [1] всі практичні застосування нових методів і систем обробки радіолокаційної інформації проходять перевірку цих методів на робастність.

В теорії розв'язання систем лінійних алгебраїчних рівнянь [2] запропонований метод поліпшення обумовленості вирішальної матриці за рахунок застосування попередньої операції предобумовлення.

Розглядається метод побудови системи багатоканального адаптивного фільтра (БАФ) [3], що використовує даний метод, і вирішуються питання технічної реалізації елементів обробки.

У якості технології обчислення з використанням принципу предобумовлення пропонується програмна реалізація на основі вирішальних програмних функцій потужних засобів комп'ютерної математики типу MATLAB [4]. Програмні команди, крім безпосереднього використання для оцінки результатів, передбачають апаратну реалізацію на базі спеціальних мікропроцесорів типу ADVG01, ADVG01LC, ADVG12.

Структура пропонованого БАФ містить додаткові елементи, які виконують завдання формування матриці предобумовлення і розв'язання рівняння обчислення коефіцієнтів з урахуванням операції перетворення вихідної КМ. При цьому ці дві операції виконуються вбудованими мікропроцесорами, які забезпечують програмні алгоритми, що розроблені в MATLAB [2]. Така побудова алгоритму не містить обчислення зворотної КМ.

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що виграш в поліпшенні обумовленості КМ перешкод після пропонованої операції предобумовлення становить в межах від 2 до 18 дБ. Це особливо важливо для ситуацій, коли вихідна КМ перешкод характеризується як "погано" обумовлена. Так, при погано обумовленій КМ (обумовленість вихідної від 10 до 30 дБ) застосування операції предобумовлення дозволяє отримати виграш в обумовленості КМ в межах від 4 ... 7 дБ до 18 дБ. Особливо слід підкреслити, що

застосування операції предобумовлення робастно до ситуацій з гарною обумовленістю КМ. Тобто при обумовленості вихідної КМ до 10 дБ, операція предобумовлення дає виграш в обумовленості КМ в межах 3 ... 6 дБ.

Список використаних джерел:

1. Хьюбер Дж.П. Робастность в статистике / Дж.П. Хьюбер; пер. с англ. – М.: Мир, 1984. – 304 с.
2. Горбаченко В.И. Вычислительная линейная алгебра с примерами на MATLAB / В.И. Горбаченко. – СПб.: БХБ-Петербург, 2011. – 320 с.
3. Коун К.Ф.Н. Адаптивные фильтры / К.Ф.Н. Коун, П.Ф. Грант; пер. с англ. – М.: Мир, 1989. – 392 с.
4. Дьяконов В.П. MATLAB и SIMULINK для радиоинженеров / В.П. Дьяконов. – М.: ДМК Пресс, 2011. – 976 с.

к.т.н. Макогон О.А. (ВІТВ НТУ "ХПІ")

Мосійчук М.В. (ВІТВ НТУ "ХПІ")

Навроцький О.В. (ВІТВ НТУ "ХПІ")

Сучко Р.І. (ВІТВ НТУ "ХПІ")

ВИЗНАЧЕННЯ ЗАЛИШКОВОГО ЕКСПЛУАТАЦІЙНОГО РЕСУРСУ СТАРТЕРНИХ АКУМУЛЯТОРНИХ БАТАРЕЙ

Практично на всіх зразках військової техніки та техніки подвійного призначення застосовуються стартерні свинцево-кислотні акумуляторні батареї (АБ). Забезпечення належного рівня готовності техніки до використання у значній мірі залежить від стану АБ. Тобто, строк служби АБ можна вважати однією з її найважливіших експлуатаційних характеристик.

Типові норми термінів служби до списання стартерних свинцево-кислотних АБ встановлюються згідно галузевих нормативних документів, але визначення залишкового експлуатаційного ресурсу зазвичай викликає труднощі, оскільки має ймовірнісний характер. Авторами розглянута методика визначення залишкового експлуатаційного ресурсу стартерних АБ шляхом вимірювання їх внутрішнього опору.

На думку авторів, за будь-яких умов ступінь деградації АБ є у залежності від внутрішнього опору елементів батареї. Визначення внутрішнього опору АБ ґрунтується на залежностях закону Ома для повного кола та зводиться до розв'язання двох системи рівнянь, що дає змогу визначити внутрішній опір батареї після проведення усього двох вимірювань сили струму та напруги при різних значеннях опору навантаження в колі.

З'ясовано, що штатно працюючих батарей з часом внаслідок природного зносу внутрішній опір починає зростати. Коли відхилення від базового рівня перевищує 25%, батарею пора замінити. У деяких батарей пороговий рівень значень відхилень склав порядку 50%. Істотне відхилення від норми в меншу сторону свідчило про явні несправності та відповідало необхідності заміни батареї незалежно від терміну її використання. За методикою, що пропонується, шляхом зіставлення отриманих в різний час даних нескладно визначити, в яких батареях деградація тільки почалася, а в яких досягла рівня, коли їх необхідно замінити.

Список використаних джерел:

1. Ольховіков С. В. Оцінка технічного стану хімічних джерел струму / С. В. Ольховіков // Системи обробки інформації: зб. наук. пр. – Х.: ХВУ, 2004. – Вип. 9. – С. 114-123.

2. Маляр В. С. Теоретичні основи електротехніки. Електричні кола: навч. посібник / В.С. Маляр. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 312 с.

3. ГДЗ (відповіді, розв'язання) до підручника "Сиротюк В.Д. Фізика: підручник для 11 класу загальноосвіт. навч. закл.: (рівень стандарту) / В. Д. Сиротюк, В. І. Баштовий. - Харків: Сіція, 2011. – 304 с".

к.т.н. Муляр І.В. (ХмНУ)

к.т.н. Ленков Є.С. (ЦНДІ ЗСУ)

Лісовський О.С. (ХмНУ)

МУЛЬТИСЕРВІСНІ МЕРЕЖІ НОВОГО ПОКОЛІННЯ З МОЖЛИВІСТЮ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ

Основу інфокомунікацій формують телекомунікаційні системи та мережі, які забезпечують одночасне надання великої множини сервісів на базі однієї транспортної платформи. Результати проведеного аналізу сучасного стану телекомунікаційних технологій і основних протокольних рішень показали стрімку динаміку розвитку мереж наступного покоління (Next Generation Network, NGN) в напрямку створення високошвидкісних мультисервісних мереж нового покоління з можливістю функціональної адаптації під потреби користувачів, що пов'язано з необхідністю пошуку нових підходів до визначення їх фізичної та функціональної архітектури [1].

Інфраструктура NGN включає в себе такі рівні:

- рівень управління послугами;
- рівень транспорту;
- рівень доступу.

Рівень управління послугами складається із значної кількості серверів послуг та управління мережею для якісного надання послуг користувачам мультисервісної телекомунікаційної мережі. Саме на цьому рівні вирішується завдання з підтримки існуючого переліку послуг, а також завдань щодо впровадження нових сервісів з мінімальними витратами і в мінімальні терміни

Основне завдання транспортного рівня є організація інформаційної взаємодії між мережами доступу, до яких підключені абонентські пристрої. Технології цього рівня в основному базуються на комутації пакетів і використовують механізми забезпечення наскрізного QoS

Рівень доступу відповідає за безпосереднє отримання користувачами запитуваних сервісів та їх взаємодії з використанням можливостей і засобів транспортного рівня NGN.

Встановлено, що ключовим недоліком відомих механізмів управління чергами є переважання ручних налаштувань в ході конфігурації обладнання, що не дозволяє оперативно реагувати на зміну завантаженості інтерфейсів маршрутизатора та мережі в цілому, а також на варіацію характеристик трафіку. На основі проведеного аналізу можна зробити висновок про необхідність розробки нових моделей і методів адаптивного управління потоками даних та мережевими

ресурсами, спрямованих на забезпечення ефективної роботи мультисервісної мережі.

Список використаних джерел:

1. Северенц Ч.Р. Введение в сети: как Интернет работает / Ч.Р. Северенц // CreateSpace независимые издательские платформы. 2015. – 122 с.

к.т.н., доц. Муляр І.В. (ХмНУ)

к.т.н., доц. Браун В.О. (ВІКНУ)

Лабунський В.А. (ХмНУ)

ІДЕНТИФІКАЦІЇ КОРИСТУВАЧІВ У КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМАХ ТА МЕРЕЖАХ НА ОСНОВІ БІОМЕТРИЧНИХ ДАНИХ

Сучасні біометричні інформаційні системи та технології розпізнають людей на основі їх анатомічних особливостей (відбитків пальців, образу обличчя, малюнка ліній долоні, райдужної оболонки, голосу) або поведінкових рис (підпису, ходи). Оскільки ці риси фізично пов'язані з користувачем, біометричне розпізнавання надійно в ролі механізму, що стежить, щоб тільки ті, у кого є необхідні повноваження, могли потрапити в будівлю, отримати доступ до комп'ютерної системи, перетнути кордон держави або виконати електронну банківську транзакцію.

З інформаційного погляду саме системи біометричної ідентифікації особи найбільше відповідають вимогам часу, здійснюючи ідентифікацію особистості автоматично і використовуючи при цьому нестійкі величини [1].

Ідентифікація за рисами обличчя має ряд переваг перед іншими біометричними технологіями: не потрібно безпосереднього контакту людини, обличчя якої встановлюють, зі сканером, за винятком систем розпізнавання обличчя в складі стандартних електронних охоронних систем, де людина при верифікації дивиться прямо в камеру; при відповідному обладнанні розпізнавання за рисами обличчя можливо на значній відстані, в групі людей, не привертаючи уваги; це єдиний біометричний спосіб ідентифікації з точки зору можливості багатоцільового застосування, не вимагає спеціальної техніки; при ідентифікації використовується загальнодоступна біометрична характеристика, зазвичай не приховувана людиною. Будь-яка система розпізнавання обличчя – це типова система розпізнавання образів, завдання якої зводиться до формування деякого набору ознак – біометричного шаблону, згідно закладеної в систему математичної моделі.

Основними інструментами автоматизованого біометричного методу є сканер для вимірювання біометричної характеристики і алгоритм, що дозволяє порівняти її з попередньо зареєстрованою тієї ж характеристикою (так званим біометричним шаблоном). Наприклад, при ідентифікації особи за відбитком пальця стандартна процедура полягає в тому, що відбиток пальця з сканера спочатку перетворюється в графічний файл, а потім – у деякий файл спеціального шаблону, форма якого залежить від конкретної методики.

Список використаних джерел:

1. Муляр І.В., Предметно-орієнтований погляд на розробку програмного забезпечення / І.В. Муляр, В.О.Браун, В.К. Шваб, Я.М. Проценко, Р.М. Глушко //

к.т.н. Муляр І.В. (ХмНУ)

Жила В.Р. (ХмНУ)

Ряба Л.О. (ВІКНУ)

МЕТОД ОПРАЦЮВАННЯ СЛАБОСТРУКТУРОВАНИХ ДАНИХ У WEB-СИСТЕМАХ

Mashup (від англ. mash-up – "змішувати") – концепція побудови веб-застосунків шляхом змішування функціональності різних програмних інтерфейсів та джерел даних. З технічної точки зору Mashup – це веб-сайт, який об'єднує дані з кількох джерел в одному сайті; наприклад, використовує картографічні дані Google Maps та додає до них дані про нерухомість з Cragislist, у підсумку створюючи новий веб-сервіс.

Дані, які використовуються в Mashup-ах, зазвичай отримуються через відкриті інтерфейси (API). Також можуть бути використані web-feed (наприклад, RSS, Atom). Також використовуються API Amazon, eBay, Flickr, Google, Microsoft, Yahoo та YouTube. Архітектура Mashup складається з трьох частин:

1. Провайдера (постачальника) вмісту: це джерело даних;
2. Mashup-сайту: веб-програма, що виконує всю роботу;
3. Інтерфейс Mashup – власне веб-сторінки.

Розроблення технології динамічної інтеграції неструктурованих даних із врахуванням змісту даних, що знаходяться в різних web-системах та здатної враховувати особливості різних вхідних інформаційних систем актуально беручи до уваги такі фактори як: недостатність теоретичного обґрунтування методів семантичного опрацювання даних систем динамічної інтеграції даних, а також, необхідність уніфікації програмних засобів опрацювання інформаційних ресурсів інтегрованих систем Mashup.

Існуючі підходи до проектування інформаційних систем, еталонні та прикладні моделі відкритих інформаційних систем, а також існуючі комбінаторно-логічні методи структурного синтезу вимагають подальшого розвитку в аспектах, що стосуються компонентної збірки інформаційних систем і, зокрема, Web-додатків [1].

Практичний чинник опрацювання даних різноманітної структури і форматів подання, що знаходяться в різних web-системах при їх динамічній інтеграції пов'язаний з вирішенням задач покращення пошуку інформації в Інтернет в сьогодишню еру стрімкого зростання об'єму інформаційних даних, інтеграції гетерогенних інформаційних систем, що вміщують інформаційні ресурси різного роду і змісту та величезний попит на системи динамічної інтеграції даних на основі технології Mashup, що відкривають нові і широкі можливості використання інформаційних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Муляр І.В. Аналіз підходів до структурної збірки web-додатків / І.В. Муляр, В.М. Лоза, С.Б. Войнарович // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К.: ВІКНУ, 2017. – Вип. № 56. – С. 132- 138

д.т.н., проф. Мясіщев О.А. (ХмНУ)
к.т.н. Лоза В.М. (ВІКНУ)
Богачков С.В. (ХмНУ)

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ТА АЛГОРИТМІВ РОЗПІЗНАВАННЯ МОВЛЕННЯ

На сьогоднішній день виникла тенденція впровадження в комп'ютерні системи (КС) інтерфейсів, які дозволяють користувачу взаємодіяти з КС за допомогою голосових команд, що є більш зручним і природним для нього. Актуальною є проблема пошуку нових методів розпізнавання голосових команд, оскільки більшість сучасних методів вимагають великих обчислювальних можливостей, що не завжди можливо забезпечити, не кажучи про те що пристрої повинні виконувати окрім розпізнавання й своє основне призначення практично не втрачаючи своєї швидкодії. Саме тому виникає необхідність в пошуку нових та вдосконалення і оптимізації відомих методів.

При розробці методів розпізнавання голосу неминучою є необхідність вирішити задачі які пов'язані з проблемами вимови користувача, спонтанною мовою, акустичними завадами [1]. Тому для реалізації ефективних систем розпізнавання мови необхідно виділити інформативні ознаки звуків мови, розробити математичні методи їх опрацювання з метою створення єдиних для всіх користувачів шаблонів.

Динамічне програмування – алгоритми DTW. При реалізації з голосового потоку вибираються окремі лексичні елементи які згодом об'єднуються. Є два способи застосування DTW алгоритму : перший пряме порівняння числових форм сигналів, в чистому вигляді має малу швидкість, тому для її збільшення часто відкидають частину числових значень що не може не впливати на точність; другий спосіб представлення сигналів у формі спектрограм і використанні алгоритму для порівняння для двох спектрограм.

Приховані марковські моделі (ПММ)- моделі які складається з N станів кожен з яких може приймати M значень. Голосовий потік розбивається на фрагменти відповідні станам в ПММ. При розпізнаванні ми розбиваємо голосовий потік на сегменти після виконання алгоритму вираховується ймовірність відповідності фрагмента значенню з словника. Недоліком є необхідність побудови словника.

На основі проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки: на сьогодні не існує єдиного методу та алгоритму який би підходив для вирішення кожної задачі, тому при розробці інтерфейсів голосового управління вибирається метод який найкраще підходить для вирішення конкретної задачі.

Список використаних джерел:

1. Мясіщев О. А. Голосове керування віддаленими пристроями через мережу інтернет / О. А. Мясіщев, І. В. Муляр, В. М. Лоза, С. В. Козак // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - 2017. - Вип. 55. - С. 62-71. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpviknu_2017_55_9

*д.т.н., проф. Мясіщев О.А. (ХмНУ),
Войцехівський Б.І. (ХмНУ)*

МЕТОД ФІЛЬТРАЦІЇ ДАНИХ З ДАТЧИКА MPU-6050 ДЛЯ БАЛАНСУЮЧОГО РОБОТА

У повсякденному житті завдяки розвитку технологій акселерометри і гіроскопи зустрічаються доволі часто. Вони встановлені в смартфонах, годинниках, автомобілях, комп'ютерах і т.д. Але у таку маленьку річ як телефон помістити виконаний в звичному механічному вигляді гіроскоп чи акселерометр досить важко. Тому на допомогу приходять мікро електромеханічні системи (MEMS). Ці системи є володіють такими властивостями як: маленький розмір, широкий функціонал, низьке енергоспоживання і невелика вартість.

MEMS можна розділити на два типи: датчики - вимірювальні пристрої, які переводять ті чи інші фізичні величини в електричний сигнал; актуатори - виконавчі пристрої, які в залежності від отриманого сигналу виконують ті чи інші дії. У свою чергу MEMS датчики можна розділити на датчики з різними чутливими елементами, і з різними принципами перетворення фізичної величини в електричний сигнал, які будуть визначати внутрішню структуру системи.

В даній роботі буде використовуватись досить поширений датчик MPU-6050, який може бути встановлений на безпілотних апаратах, в системі навігаційних супутників, також, смартфонах і ігрових приставках. Датчик об'єднує в собі акселерометр і гіроскоп. Акселерометр - це пристрій, що вимірює проекцію удаваного прискорення на одну або кілька осей, які називаються осями

Чутливості. Він використовується для вимірювання лінійних прискорень. Гіроскоп – це пристрій, що реагує на зміну кутової швидкості на одній або декількох осях. Він використовується для вимірювання кутових швидкостей. Спільне використання акселерометра і гіроскопа дозволяє досить точно визначити зміну руху тіла в тривимірному просторі. В основі принципу дії MPU-6050 закладений спосіб перетворення напруги з рухомих обкладок конденсатора в сигнал за допомогою АЦП.

Актуальною є проблема фільтрація даних в різних галузях, які потребують високої точності і своєчасної фільтрації вихідних даних. Сучасні відомі фільтри не пропонують високу точність.

На основі аналізу досліджень, були сформовані певні висновки: сьогодні не існує досить точно методу фільтрації для датчика MPU-6050. Метою даної роботи є розробка і реалізація методу фільтрації даних з датчика MPU-6050 для балансуєчого робота.

Список використаних джерел:

1. Калибровка регуляторов скорости моторов ESC. [Electronic resource]. - Mode of access: <http://ardupilot-mega.ru/wiki/arducopter/esc-motor.html>, 2016

*д.т.н. Мясіщев О.А. (ХмНУ)
Авінов Д.С. (ХмНУ)*

МЕТОД АНАЛІЗУ СТАНУ ЛЮДИНИ ЗА ДОПОМОГОЮ МОБІЛЬНИХ ПРИСТРОЇВ

Розвиток мобільної медицини практично неможливий без моніторингу функціонального стану органів і систем організму. Сучасні системи моніторингу

дозволяють виявити певний ступінь наявності відхилення від сталого стану. На даний час для оцінювання стану здоров'я людини використовують вербальні (на основі анкетування) та дискретні фізіологічні показники (які можна вимірювати за допомогою медичних гаджетів та сенсорів) [1].

Останніми роками спостерігається стрімке зростання кількості пристроїв для мобільної медицини від планшетів і смартфонів до спеціалізованих пристроїв (фітнес-трекерів, годинників, кнопок життя тощо). Розвиток мобільного зв'язку досяг глобальних масштабів, а мобільні мережі охопили велику кількість населення світу

Актуальною задачею персонально-орієнтованої медицини є створення комбінованих інформаційно-комп'ютерних систем, що надають можливість людині самостійно контролювати життєво-важливі показники власного стану здоров'я. Одним з перспективних напрямків розвитку інформаційно-комп'ютерних та телекомунікаційних технологій є розробка систем з медичними гаджетами – мобільними пристроями з вбудованими засобами для реєстрації ряду фізіологічних параметрів, контролю стану людини.

Аналіз стану людини прийнято проводити шляхом дослідження основних фізіологічних параметрів, таких як пульс, артеріальний тиск, показники електрокардіограми, життєвий об'єм легень та інших. Найбільшим попитом користуються такі показники як пульс та артеріальний тиск тому, що саме ці показники найпростіше отримати. Для збору даних використовуються пульсометри, монітори артеріального тиску які через Bluetooth або USB-порт передають інформацію на мобільні пристрої.

Застосування медичних гаджетів, мобільних додатків та сервісних платформ для реєстрації та контролю фізіологічних та вербальних показників, що характеризують стан людини є дуже важливим напрямком при побудові сучасних інфокомунікаційних систем персоналізованої мобільної медицини. Сучасні системи моніторингу в мобільних пристроях мають здійснювати не тільки мультипараметричний контроль стану людини, а й сприяти підготовці рішень по вибору тактики корекції стану людини.

Список використаних джерел:

1. Кухарев Г. А. Биометрические системы: Методы и средства идентификации личности человека / Кухарев Г. А. – СПб.: Политехника, 2011. – 240 с.

Небесна Я.Е. (ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського)

МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ЗНАЧЕНЬ ПОКАЗНИКІВ НАДІЙНОСТІ РАДІОЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ ЗІ ЗМІННОЮ СТРУКТУРОЮ

Радіоелектронні засоби (РЕЗ) різноманітного призначення безперервно розвиваються і удосконалюються в напрямку покращення показників якості відповідно до вимог споживачів за рахунок впровадження нових схемних і конструктивних рішень, а також використання сучасної елементності бази. Це викликає відповідне ускладнення виробів, яке не веде до покращення значень показників їх надійності. Тому питання забезпечення необхідного рівня надійності сучасних РЕЗ дуже важливе як для виробників, так і для споживачів [1,2]. Також

досліджуються напрямки автоматизації розрахунків показників надійності РЕЗ та їх зміни з часом. Перспективним напрямком розвитку РЕЗ в галузі зв'язку є впровадження програмно-керованих засобів, якість програмного забезпечення яких також впливає на надійність окремих виробів і систем зв'язку в цілому. На значення комплексного показника надійності РЕЗ – їх коефіцієнту готовності – суттєво впливає не наробіток на відмову, а середній час відновлення, тому в спеціальній технічній літературі, науково-дослідних і дисертаційних роботах приділяється увага підвищенню якості діагностичного забезпечення ремонту. Але під час кількісної оцінки значень показників надійності РЕЗ, які задаються керівними технічними матеріалами, не враховують властивість багато-режимності, що веде до зміни структури об'єктів під час їх використання за призначенням. В дійсний час при проектуванні нових або модернізації існуючих засобів РЕЗ і засобів спеціального зв'язку виконують орієнтовний і уточнений розрахунок показників надійності. Потім перемножують кількість елементів кожної групи на граничні значення інтенсивності відмов і сумують результати. Таким чином отримують граничні значення параметру потоку відмов виробу і розраховують значення наробітку на відмову. Якщо необхідне значення попадає у ці межі, то виконують уточнений розрахунок надійності. Якщо ні, то потрібно змінити елементи на більш надійні і повторити розрахунок. Врахування властивості багато-режимності радіоелектронних засобів дозволяє уточнити значення наробітку на відмову і середнього часу відновлення: існуючі моделі занижують значення наробітку на відмову та середній час відновлення. Використання запропонованої моделі кількісної оцінки значень показників надійності радіоелектронних засобів зі змінною структурою дозволяє знизити вартість виробів при забезпеченні необхідних значень наробітку на відмову і середнього часу відновлення за рахунок зниження вимог до надійності елементної бази.

Список використаних джерел:

1. Половко А.М. Основы теории надежности / А.М.Половко, С.В.Гуров. – СПб.: БХВ Петербург, 2006 – 704с.
2. Острейковский В.А. Теория надежности / В.А. Острейковский. – М.:Выш.шк., 2003 – 463с.

к.т.н.,доц. Огнєвий О.В. (ХмНУ)

Сич Л.Л. (ХмНУ)

СИСТЕМИ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦЗВ'ЯЗКУ

На сьогоднішній день технологія відеоконференцзв'язку активно розвивається, це пов'язано в основному з впливом процесів глобалізації, розвитком міжнародних відносин у суспільстві і, як наслідок, з необхідністю оперативного зв'язку по всьому світу. Використання виключно голосового зв'язку не дозволяє отримати такий же обсяг інформації, який стає доступним з використанням відеоконференцзв'язку дуже важливі вираз обличчя, міміка співрозмовника. Також сучасні технології дозволяють задіяти при спілкуванні візуальні графічні матеріали: малюнки, таблиці, схеми і діаграми.

Збільшення пропускну здатності каналів передачі інформації зробило відеоконференцзв'язок зручним засобом спілкування: сеанси проводяться для

обміну досвідом між фахівцями, організації корпоративних нарад, також відеоконференцв'язок широко використовується в освітніх цілях [1].

У сферах застосування систем відеоконференцв'язку, пов'язаних з точними операціями, важливо підтримувати заданий рівень надійності. Транспортування інформаційних потоків при проведенні відеоконференцій найчастіше здійснюється по відкритим телекомунікаційним мережам з використанням стандартних протоколів, тому дослідження проблем забезпечення інформаційної безпеки відеоконференцій набувають особливої актуальності. Для мінімізації ймовірності виникнення загроз цілісності та доступності потрібен комп'ютерний метод підвищення надійності систем відеоконференцв'язку.

Одним з перспективних рішень проблеми забезпечення надійності систем відеоконференцв'язку на сьогоднішній день є використання технологій розподілу навантаження мережі. Оптимальний розподіл навантаження дозволяє забезпечувати задані характеристики відеоконференцв'язку за рахунок управління інформаційними потоками.

В якості критерію надійності систем відеоконференцв'язку раніше не розглядалася ймовірність отримання доступу до різних ресурсів систем відеоконференцв'язку.

Незважаючи на велику різноманітність систем комп'ютерного відеоконференцв'язку, на ринку в основному представлені засоби зарубіжного виробництва, що несе в собі певну загрозу при використанні таких систем в державних установах і робить актуальними дослідження в області створення надійних систем відеоконференцв'язку.

Список використаних джерел:

1. Бройдо, В. Л. Вычислительные системы, сети и телекоммуникации / В. Л. Бройдо, О. П. Ильина. - СПб.: Питер, 2013. - 704 с.

к.е.н., доц. Полозова (ХмНУ)

Шепель А.В. (ХмНУ)

МЕТОД ПОКРАЩЕННЯ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЛІТАЮЧИХ КОМП'ЮТЕРНИХ РОБОТІВ НА ОСНОВІ ПІД РЕГУЛЯТОРА

На сучасному етапі інформатизації суспільства все більшого поширення набувають літаючі комп'ютерні роботи на основі ПІД регуляторів.

Головним елементом літаючих комп'ютерних роботів є контролер польоту. Відомо, що стабільність польоту і керованість на дев'яносто відсотків залежить від здібностей контролера польоту. Завдання контролера – переводити команди від пульта управління в сигнали для задання обертів двигуна [1]. Також в ньому встановлені інерційні вимірювальні датчики, що дозволяють стежити за поточним становищем платформи і виконувати автоматичні регулювання. На сьогодні розроблено велику кількість польотних контролерів з програмним забезпеченням. Для вирішення завдання управління існує кілька підходів (ПІД, нечітка логіка, нейромережеві алгоритми). Найчастіше застосовуються механізми ПІД-регулювання в силу простоти математичного опису і налаштування. ПІД регулятор (пропорційно-інтегрально-диференціальний регулятор) дозволяє реалізовувати алгоритм керування літаючими комп'ютерними роботами.

Варто відзначити, що ПД регулятор обчислює значення "помилки" як різницю між вимірним значенням змінної і її бажаним значенням. Він намагається мінімізувати помилку впливаючи на керовані входи. У термінах коптерів це означає, що ПД регулятор бере дані виміряні сенсорами польотного контролера (гіроскопи, акселерометри) і порівнює їх з очікуваними значеннями, щоб змінити швидкість моторів для компенсації будь-яких відхилень і утримання балансу. Алгоритм обчислень в ПД регуляторі включає в себе 3 постійних параметра, пропорційне, інтегральне і диференційне значення, що позначаються P, I і D. Ці значення можуть бути інтерпретовані як значення в часі: P залежить від поточної помилки, I – від накопичених минулих помилок, D – це передбачення майбутніх помилок, на підставі швидкості зміни. Залежно від польотного контролера ПД регулятори будуть пов'язані з різними польотними режимами. Тому, в ході нашого дослідження буде вивчено процес керування літаючими комп'ютерними роботами та визначено принципи застосування ПД регуляторів для покращення стабілізації польоту.

Список використаних джерел:

1. Полетный контроллер ArduPilot Mega (APM 2.6). [Electronic resource]. - Mode of access: <http://ardupilot-mega.ru>, 2017.

*Сокальський В.Р. (ХмНУ)
к.т.н. Огнєвий О.В. (ХмНУ)*

РИЗИКИ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ НА ОСНОВІ ЕКСПЕРТНИХ ОЦІНОК

На сьогоднішній день будь-яка діяльність крім речових і енергетичних потоків включає в себе інформаційну складову. Проблема управління інформаційними ризиками є комплексним завданням, що включає в себе цілий ряд різних напрямків: вироблення узгодженого думки про рівень прийнятного ризику; оцінку актуального стану ризиків в просторі координат "збиток від загроз - ймовірність реалізації загроз"; пошук прийнятних для особи, що приймає рішення (ОПР), заходів щодо зниження рівня ризику до цільових значень; реалізація знайдених рішень. Таким чином, оцінка та управління ризиками, що виникають в процесі обробки інформації, являє собою складний, слабо структурований і погано формалізується вид діяльності.

В забезпеченні надійного функціонування процесів обробки інформації та досягненні необхідного рівня інформаційної безпеки особливу роль відіграє управління ризиками порушення властивостей інформації (конфіденційності, доступності, цілісності і т.д.) в процесі її обробки (Управління інформаційними ризиками).

Питання формального опису процесу управління ризиками залишаються на сьогодні недостатньо опрацьованими в зв'язку з тим, що даний процес має низку специфічних особливостей [1]. Для одержання якісної експертної інформації необхідно додержання таких умов:

1) наявність експертної комісії, яка складається з спеціалістів, що професійно знайомі з об'єктом експертизи і мають досвід роботи експерта;

2) наявність аналітичної групи, яка професійно володіє технологією організації і проведення експертиз, методами одержання і аналізу експертної інформації;

3) одержання достовірної експертної інформації;

4) коректна обробка і аналіз експертної інформації.

При застосуванні експертних технологій виникають такі проблеми:

1. Формування експертної комісії. Однією з основних проблем є визначення якості експерта.

2. Організація і проведення експертиз.

3. Одержання експертної інформації.

4. Визначення остаточних експертних оцінок.

5. Багатокритеріальні оцінки.

6. Аналіз результатів експертизи.

Список використаних джерел:

1. Маликов, Р. Ф. Практикум по имитационному моделированию сложных систем в среде AnyLogic 6 [Текст]: учеб. пособие / Р. Ф. Маликов. – Уфа: Изд-во БГПУ, 2013. – 296с.

к.т.н., доц. Хмельницький Ю. В. (ХмНУ)

Ковпа Д.М. (ХмНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОТОКІВ ІНФОРМАЦІЇ В САМО ОРГАНІЗОВАНИХ МЕРЕЖАХ

На сьогодні у сучасному світі само організовані мережі є потужним інструментом для збору та опрацювання значних обсягів даних на територіях, де розгортання інших типів телекомунікаційних мереж є неможливим. У таких умовах необхідна тривалість роботи усіх компонентів таких систем є вирішальним параметром, по скільки зовнішні джерела живлення практично відсутні. Можливість перебування елементів такої мережі у активному стані, під час якого проводиться розрахунок маршрутів, а також залучення до процесу передавання даних мінімальної кількості різних мережних елементів є ключовими із точки зору їх удосконалення.

Важливим аспектом організації при передаванні даних по само організованих мережах залишається питання ефективності маршрутизації, що безпосередньо впливає на збалансованість та рівномірність використання ресурсів каналів передачі, а також сумісне використання ліцензованого спектру без впливу на передавання інформаційних потоків різними користувачами. [1].

Особливості організації потоків інформації та специфіка пакетної передачі даних визначається процесами : вибір значень параметрів повторних передач, вибір значень параметрів відправки даних вузлами-джерелами, вибір значень параметрів відкидання пакетів у транзитних вузлах, вибір значень параметрів відправки підтверджень вузлами-отримувачами. Із формуванням потоків даних у сомо організованих мережах пов'язані процеси : відправка даних вузлами-джерелами, повторні передачі, викликані необхідністю повторної передачі втраченої інформації , відкидання пакетів в транзитних вузлах для попередження перевантажень, відправка підтверджень вузлами-отримувачами для контролю достовірності доставки даних.

Функціонування сомо організованих мереж супроводжується втратами пакетів внаслідок передчасних розривів з'єднань, викликаних динамічністю мережевої топології і впливами деструктивних чинників. Також втрати пакетів можуть бути викликані спотвореннями даних внаслідок перешкод у каналах такої мережі. Динамічність топології і зовнішні деструктивні впливи призводять до випадкової зміни

мережевого інформаційного потоку, що є важливою особливістю само організованих мереж.

Таким чином врахування особливостей організації потоків інформації в само організованих мережах дозволить користувачам отримувати всі необхідні послуги із необхідною надійністю, достовірністю та вартістю.

Список використаних джерел:

1. Стрихалюк Б.М. Метод балансування навантаження на основі інтегрованої архітектури управління з використанням функції NVF / Б.М.Стрихалюк, О.М.Шпур, М.О.Селюченко // IX Міжнародна науково-технічна конференція "Проблеми телекомунікацій" ПТ-2015: Збірник матеріалів конференції (м. Київ, 21-24 квітня 2015 р.). - К.: НТТУ "КПІ", 2015. - С.322-325

к.т.н., доц. Хмельницький Ю.В. (ХмНУ)

Поплавський С.Ю. (ХмНУ)

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ В ГЕТЕРОГЕННИХ МЕРЕЖАХ

На сьогодні в умовах стрімкого зростання обсягів інформаційних потоків мереж наступного покоління повинні орієнтуватись на потреби клієнтів для підвищення якості обслуговування. Для того, щоб адаптуватися до зростаючого потоку інформації у найближчій перспективі сучасні підходи, такі як розширення спектру та розгортання більшої кількості станцій в гетерогенній мережі вже не будуть актуальними із точки зору вартості, масштабованості та гнучкості.

Перед телекомунікаційними компаніями постає завдання створення мереж, які були б інтегровані на усіх рівнях та поєднували б різні стандарти і технології, забезпечуючи безшовний перехід із одного стандарту до іншого, від однієї технології до іншої. Саме такі мережі отримали назву гетерогенних. В умовах гетерогенності та сумісної роботи багатьох операторів безпроводного зв'язку пріоритетним завданням стає завдання ефективного управління спільними ресурсами і забезпечення прозорого пересування абонента, що включають у себе такі механізми як підтримка мобільності, забезпечення Q o S, а також необхідну систему безпеки [1].

Збільшення обсягів інформаційних потоків диктує нові вимоги до ємності такої мережі. Все більше пристроїв підключаються до мережі Інтернет вимагаючи високої швидкості передачі потоків інформації. Особливо популярним останнім часом є доступ до мережі Інтернет за допомогою безпроводного зв'язку. У наступні роки така тенденція буде зберігатися, завдяки зручності безпроводного підключення, що дозволяє використовувати такі послуги в будь – якому місці та у будь – який час. Завдяки швидкому розвитку концепції Інтернет речей прогнозується, що до мережі Інтернет буде підключено до 50 мільярдів пристроїв, кожен із яких буде обмінюватися інформаційним потоком безпосередньо через мережу Інтернет. В зв'язку із зростанням інформаційного потоку від абонентів оператори повинні впроваджувати нові технічні рішення, щодо широкосмужової передачі даних, щоб збільшити ємність мережі, надійність, стабільність швидкості передачі інформації, здешевити вартість надання телекомунікаційних послуг. Можна збільшувати кількість базових станцій, проте краще можна збільшити ефективність використання існуючих базових станцій, впроваджуючи нові технології.

Таким чином враховуючи особливості управління ресурсами в гетерогенних мережах оператори повинні впроваджувати нові технічні рішення організації адаптивного управління потоками інформації в таких мережах.

Список використаних джерел:

1. Сальник С.В. Аналіз методів виявлення вторгнень у мобільні радіомережі класу MANET / С.В. Сальник, О.Я. Сова, Д.А. Міночкін // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки. – К.: НУОУ, 2015. – № 1(22). –С. 103-112

к.т.н., доц. Хмельницький Ю.В. (ХмНУ)

Ткач А.О.(ХНУ)

Бондаренко Т.В. (ВІТІ)

УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ КОНТЕНТОМ В ІНФОРМАЦІЙНО - ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖАХ

Проблематиці управління передаванням потоків інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах доставки контенту із метою ефективного використання мережевих ресурсів глобальної інформаційної інфраструктури загалом, та її національного сегменту шляхом підвищення продуктивності процесів передавання даних в умовах збільшення їх обсягів. Враховуючи динаміку розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій та збільшення різноманітності наданих послуг, основою для побудови високоефективної інформаційної інфраструктури стають існуючі телекомунікаційні системи [1].

Поєднання інформаційних і телекомунікаційних технологій призвело до реорганізації мережевої архітектури та створення інформаційно-телекомунікаційних мереж наступного покоління, в яких надаються мультисервісні послуги із постійно зростаючою інтенсивністю мережевого контенту. Поява нових інформаційно-комунікаційних послуг, перенесення традиційних послуг на платформу IP, зростання кількості споживачів цих послуг спричинили розвиток технологій, в яких на першому місці стоїть питання якості надання послуг та забезпечення їх доставки до кінцевих користувачів. Зазначені тенденції і призводять до підвищення вимог щодо управління інформаційним контентом в телекомунікаційних системах. Для задоволення цих вимог у системах передавання даних впроваджуються нові методи та механізми управління контентом, які тою чи іншою мірою враховують особливості різних видів послуг.

Зростання об'ємів інформаційного контенту та вимог до гарантування якості його передавання, безпеки інформаційного контенту спричиняє підвищення вимог до інформаційних телекомунікаційних мереж, що в сукупності утворюють основу проблематики високоякісної передачі інформації із врахуванням пікових навантажень та максимально можливим використанням наявних мережевих ресурсів. Конвергентна мережева інфраструктура повинна бути придатною для передавання значних за обсягом потоків відео - та аудіо інформації, даних та службової інформації.

Таким чином враховуючи особливості управління потоками інформаційного контенту в інформаційно-телекомунікаційних мережах оператори повинні впроваджувати нові технічні рішення щодо організації управління інформаційним контентом.

Список використаних джерел:

1. Горбатий, І. В. Телекомунікаційні системи та мережі. Принципи функціонування, технології та протоколи : навч. посібник / І.В. Горбатий, А.П. Бондарев // – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2016. – 336 с.

к.т.н. Чоренький В.І. (ХмНУ)

Панчук В.В. (ХмНУ)

Гіжицька В.М. (ХмНУ)

ВИЗНАЧЕННЯ КОНТЕКСТУ РЕКЛАМИ НА ОСНОВІ ПОПЕРЕДНЬОЇ ПОВЕДІНКИ КОРИСТУВАЧА WEB-САЙТУ

Адаптивні методи формування контенту рекламних блоків щороку стають все популярнішими. Найширше такі методи використовуються в ремаркетингу, тобто в рекламі користувачам, які вже знайомі з певним ресурсом, проте не виконали цільової дії. Прикладом ремаркетингу може бути показ рекламного блоку з товаром користувачу, який його переглядав, але так і не купив.

Найпростішою імплементацією методу є простий показ контенту, що вже був переглянутий користувачем, без ніяких логічних чи евристичних рішень. Перевагою цього методу є, звичайно, його простота, проте він має достатньо великий недолік - це те, що цей метод не працює коли користувач вже виконав цільову дію з рекламованим контентом. Наприклад, він купив певний товар, але все ж отримав показ реклами з ним, звичайно, він вже не зацікавлений в повторній покупці цього товару. Логічним рішенням є реагувати на цільову дію користувача, наприклад, не показуючи рекламу товару, якщо він його вже купив, проте при цьому втрачається потенційна вигода.

Тому, для покращення методу, користувачу що вже виконав цільову дію можна пропонувати контент, який може зацікавити користувача і який прямо чи непрямо залежить від попередніх його дій [1]. Прикладом можуть слугувати показ аксесуарів до купленого товару, нагадування про покупку витратників, деталей, які мали вже зноситись через певний час після покупки. Перевагою цього способу є те, що рекламний процес можна повторювати безкінечно, але складність імплементації та необхідність постійно покращувати і адаптувати рекламні кампанії в залежності від контенту може не підійти для ресурсів, що мають багато категорій чи великий асортимент.

Рішення, що я пропоную - використати поведінку користувачів, їх історію та закономірність попередніх цільових дій для пропонування наступного контенту. Система повинна самонавчатись та адаптуватись на виконання найбільшої кількості та якості цільових дій. Наприклад, якщо більшість користувачів купували картриджі та папір після покупки принтера, то варто показувати ці картриджі та папір після покупки принтерів.

Таким чином, запропонований метод поєднує вже існуючий метод ремаркетингу та адаптивний метод подальшого рекламного сценарію.

Список використаних джерел:

1. Ханссон Д. Х. Гибкая разработка веб-приложений в среде Rails. / Д. Х. Ханссон, Д. Томас – Санкт-Петербург - Питер, 2008. – 720с.

д.військ.н., проф. Шемаєв В.М. (НІСД)
к.військ.н. Ляшенко І.О. (КНЕУ)
Стефанцев С.С. (КНЕУ)

ФОРМАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ В СЛАБКО СТРУКТУРОВАНИХ ДИНАМІЧНИХ СИТУАЦІЯХ

В процесі управління виникає потреба в прийнятті рішення в слабко структурованих динамічних ситуаціях, коли параметри (значення змінних), закони та закономірності розвитку ситуації описуються не кількісно, а якісно. Унікальність даних ситуацій полягає в тому, що вони супроводжуються змінами її структури, які дуже важко передбачити. Тому, з метою прийняття рішення в умовах дефіциту точної кількісної інформації, експерти та аналітики вимушені опиратися на власний досвід та інтуїцію, застосовуючи для прийняття рішення в якості моделі динамічної ситуації суб'єктивну модель, яка побудована на оцінках аналітиків. Таку суб'єктивну модель слабко структурованої динамічної ситуації називають когнітивною картою [1].

Діяльність експертів та аналітиків, що направлена на дослідження ситуації та прийняття рішення за допомогою когнітивних карт являє собою методологію – логіко часову структуру застосування різноманітних методів та прийомів побудови когнітивної карти, її параметризації, прогнозування розвитку ситуацій, верифікації, коректування когнітивної карти та прийняття рішення.

Необхідно відмітити, що при когнітивному моделюванні величезна доля спроб формалізувати слабко структуровані процеси традиційними математичними методами закінчувалась тим, що моделі ставали настільки абстрактними, що не могли відобразити дійсність.

Тому в даній ситуації рекомендується застосовувати методологію побудови формальної моделі аргументаційної системи підтримки прийняття рішень як квазіаксіоматичної аргументаційної теорії [2], що формалізується засобами логіки аргументації в рамках концепції аналізу та підтримки прийняття рішень в когнітивних конфліктах як відкритої інтерактивної інтелектуальної системи реального часу з неповною інформацією, яка містить засоби добування нових знань з даних, що поступають в неї, і реалізує немонотонне виведення.

Список використаних джерел:

1. Таран Т.А. Аналіз і моделювання когнітивних конфліктів // Праці 2-ї міжнародної конференції "Когнітивний аналіз і управління розвитком ситуацій". Т. 2. / Таран Т.А. – М.: ІПУ РАН, 2002. С. 96-119.
2. Финн В.К. Правдоподобные рассуждения в интеллектуальных системах типа ДСМ. Итоги науки и техники. Информатика. Т. 15. М: 1991. С. 54-101.

Секція 4

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬК (СИЛ) В КОНТЕКСТІ НОВІТНІХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАДАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ

Станом на 31 грудня 2018 року статус учасників бойових дій в Україні отримали більше 326 000 чоловік (учасників антитерористичної операції). Законодавством України передбачено систему пільг для учасників бойових дій та осіб, прирівняних до них, зокрема, це стосується і надання земельних ділянок. Усі вони мають право на першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва і городництва. Але практична реалізація цього права учасниками бойових дій, нерідко супроводжується правовим нігілізмом.

Надання земельних ділянок учасникам бойових дій це обов'язок держави, а отримання земельних ділянок цією категорією громадян – це їх право. Так п.14 ст.12 ЗУ "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" визначає, що учасникам бойових дій надаються такі пільги:

14) першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва і городництва.

Виходячи з норм ЗУ "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" та Земельного кодексу України, учасники бойових дій мають право першочергового відведення земельних ділянок не за усіма цільовими призначеннями, що визначені Земельним кодексом України, а лише тих, що визначені ЗУ "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту". Прийнявши у 2001 році Земельний Кодекс України, законодавець не вніс зміни до Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" в частині переліку цільового призначення земель на які мають першочергове відведення учасники бойових дій.

Але учасники бойових дій мають право на загальних підставах (не першочергово) отримати земельні ділянки з цільовим призначенням не зазначеним у ЗУ "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту".

Також держава та її органи нажалі не несуть відповідальності за незабезпечення прав учасників бойових дій на відведення земельних ділянок, що є однією з причин недотримання соціальної справедливості.

Проведення аналізу нормативно правових актів, що регулюють питання надання земельних ділянок такій категорії громадян як учасники бойових дій показав, що врегулювати дане питання можливо шляхом внесення змін до законодавства та систематизації норм, що регулюють питання надання земельних ділянок учасникам бойових.

Horiacheva K., As Prof., Ph.D. (MITSNUK)

POLICY RECOMMENDATIONS FOR GOVERNMENT REGULATION OF DEFENSE POLICY AND PRIVATE DEFENSE COMPANIES

In view of the key issues and challenges identified above, it would be better to proposed a number of policy recommendations during the thesis.

State Defence Policy: Planning, Budgeting, Procurement

Overall, the state defence policy should shift from reactive to proactive. Faced with

sudden aggression, so far the defence policy has been reactive in order to adapt to the situation. However, it develop policy with long-term planning. Defence planning should be based on clear and formalized policies and procedures. It should start with a threat assessment, followed by an evaluation of defence capabilities. This would allow for an identification of requirements in terms of forces and structures, as well as procurement needs for equipment and armaments. In order to carry out long-term budgeting, the State needs to provide certain guarantees for long-term loans (for instance, state-guaranteed three year loans).The Ministry of Defence should not only have the authority to procure weapons, but also other supporting services and equipment.

Regulation of the Defence Industry and the Market

A state body should be established to regulate the market in order to assess whether or not the price regulation and incentives for the defence industry are correct. Private defence companies cannot be expected to regulate themselves. Such a regulatory body does not have to be established from scratch - a specialized unit can be created under the Ministry of Economic Development. While the new regulatory body should allow for competition and the coordination of various interests, strong safeguards should be introduced to ensure that it does not become vulnerable to corruption. The body should also adopt strategic planning and management, and strict procedures to ferment institutional memory.

Private Defence Companies: Production and Investment

Legislative, regulatory and other obstacles to investment attraction should be identified. Thereafter, specific indicators should be developed to assess progress with respect to overcoming the identified obstacles. The Ukrainian defence industry should focus not only on attracting investment, but also technology. The government should create favorable conditions so that privet companies can locate their own investors. Such an approach would be useful for the development of defence equipment. The defence sector should be reformed by creating clusters and merging certain enterprises. The cluster formed in the Ukrainian aviation industry represents a good example, whereby enterprises in the cluster form joint ventures with foreign companies. The government should remove restrictions on the profitability of domestic producers The production of drones is a good example drones that are similar to those produced in Ukraine cost much more on the international market. Economically it makes more sense to support domestic producers.

Reference:

1. See <https://defense-reforms.in.ua/en/strategic-docs>
2. See <https://www.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/nikolai-holmov-ukrainian-private-military-companies-pmcs-legalised.html>

Мельник О.Г. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОВЕРНЕННЯ МАЙНА (ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА) В ДЕРЖАВНУ ВЛАСНІСТЬ

Право власності захищається на найвищому рівні відповідно до ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Перший протокол), який ратифікований Законом України N475/97-ВР від 17.07.97 р.[1].

Держави – учасниці Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) зобов'язані поважати це право й гарантувати його захист, передусім на національному рівні. Конвенцію ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97 [2].

Статтею 13 Конституції України визначено, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності, які рівні перед законом. Також у ст. 41 Конституції України визначено, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності [3].

Наразі вітчизняні суди почали застосовувати практику Європейського Суду з прав людини. Науковці вбачають цю тенденцію позитивною, але є й негативні моменти. Іноді трапляються випадки, коли національні суди при застосуванні практики Європейського Суду з прав людини не зважають на мету та завдання правового регулювання відносин власності, в достатній мірі.

Наприклад таке можна зустріти в обґрунтуванні судових рішень, ухвалених за результатами розгляду спорів про повернення майна (в тому числі земельних ділянок) у державну власність при порушенні закону при передачі такого майна в приватну власність.

Для наочності можна зайти на сайт Єдиного державного реєстру судових рішень і переконатися, що таких справ чимало. При здійсненні аналізу подібних справ, встановлено, що провадження в даній категорії справ, здебільшого, порушується за заявою прокурора в інтересах держави в особі військової частини, міської ради чи інше. Прокурор вимагає повернення в державну власність земельну ділянку (майно), яка перебуває в приватній власності відповідача, з підстави незаконності рішення міської ради, посадової особи військової частини чи інше про передачу такої земельної ділянки в приватну власність. Суди першої інстанції, з яким погоджуються суди апеляційної та касаційної інстанцій, відмовляють у задоволенні вимог прокурора, зазначивши в рішенні про застосування статті 1 Першого протоколу та рішення Європейського Суду з прав людини у справі "Федоренко проти України". Суди зазначають, що самі по собі допущені органами влади порушення при передачі майна у власність особи не можуть бути безумовною підставою для повернення цього майна державі, якщо такі порушення не допущені внаслідок винної протиправної поведінки самого набувача майна. Отже, витребувати майно у власників неможливо, оскільки при порушенні питання про повернення майна в державну власність відповідачу не пропонується компенсація.

Звісно, особа, яка добросовісно одержала майно повинна мати право на компенсацію. Проте це право, на нашу думку, не повинно слугувати підставою для відмови в задоволенні позовів про повернення в державну власність майна, яке вибуло з такої власності незаконно. Адже добросовісний власник не позбавлений права вимагати такої компенсації в іншому судовому провадженні.

Пропонується звернути увагу представників військових частин на дану проблему. При участі в таких справах щодо повернення військового майна (земельних ділянок) у державну власність озвучувати положення Першого протоколу в судовому засіданні та намагатися донести до суду те, що повернення військового майна є дуже важливим в наш час та те, що відповідач, все ж таки, не позбавлений права вимагати компенсації в іншому судовому провадженні та

наполягати на поверненні військового майна у державну власність.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950, ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97 р.. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

2. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535

3. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

к.ю.н. Опанасенко О.О. (ВІКНУ)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ "ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ" КОМАНДИРІВ НАЧАЛЬНИКІВ)

У тексті Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи від 11.03.1980 №R(80)2 поняття "дискреційне повноваження" визначено як повноваження, яке адміністративний орган, приймаючи рішення, може здійснювати з певною свободою розсуду – тобто коли такий орган може обирати з кількох юридично допустимих рішень те, яке він вважає найбільш відповідним за даних обставин.

Науковців наголошують на необхідності дотримання суб'єктами владних повноважень розроблених Комітетом Міністрів Ради Європи принципів здійснення дискреційних повноважень, а саме – мета дискреційного повноваження; об'єктивність та неупередженість; рівність перед законом; пропорційність; розумний час; застосування вказівок; відкритість вказівок; відступ від вказівок; характер контролю; утримання правоохоронного органу від дій; повноваження контрольних органів щодо отримання інформації тощо. Ці принципи з огляду на членство України у Раді Європи зобов'язані повною мірою дотримуватися також і вітчизняні суб'єкти публічної адміністрації.

Дискреційні повноваження органу виконавчої влади реалізуються на основі наданої законом свободи вибору і внутрішнього переконання в ситуації відсутності однозначного регулювання правом варіанта його поведінки.

Таким чином, можемо констатувати, що дискреційні повноваження владних суб'єктів являють собою такі повноваження, що передбачають вибір цим суб'єктом певного варіанту (у законодавчо встановлених межах) прийняття владного рішення.

Поряд з цим, за результатом системного аналізу чинного законодавства та його правозастосування можна прийти до наступних висновків:

дискреційне повноваження може полягати у виборі діяти, чи бездіяти, а якщо діяти, то у виборі варіанту рішення чи дії серед декількох варіантів. Важливою ознакою такого вибору є те, що він здійснюється без необхідності узгодження варіанту вибору із будь-ким;

дискреційне повноваження надається у спосіб його закріплення в оціночному понятті, відносно-визначеній нормі, альтернативній нормі, нормі із

невизначеною гіпотезою.

Поряд з цим, статтею 28 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України одним із принципів будівництва і керівництва Збройними Силами України визначено єдиноначальність, що полягає **в наділенні командира (начальника) всією повнотою розпорядчої влади** стосовно підлеглих і покладенні на нього персональної відповідальності перед державою за всі сторони життя та діяльності військової частини, підрозділу і кожного військовослужбовця; **наданні командирові (начальникові) права одноособово приймати рішення**, віддавати накази; забезпеченні виконання зазначених рішень (наказів), виходячи із всебічної оцінки обстановки та керуючись вимогами законів і статутів Збройних Сил України.

*к.ю.н., с.н.с. Пасіка С.П. (ВІКНУ)
Опанасенко Д.С. (НМУ імені О.О. Богомольця)*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ВОЄННІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Реалізувати процес повного входження України до світового співтовариства, європейських структур неможливо без забезпечення втілення міжнародно-правових стандартів у національне законодавство. Становлення та розвиток України як демократичної, правової держави відбувається з оновленням правової бази із захисту прав і свобод людини.

З моменту міжнародно-правового визнання права на охорону здоров'я людини, прав медичних працівників, як загально-соціальної категорії воно набуває нову, додаткову якість: воно стає міжнародно-правовим. Це означає, що відповідне право як загально-соціальна категорія набуває чітко виражене нормативно-правове начало, але не внутрішньодержавного, а міжнародно-правового характеру. Міжнародні угоди і пакти про права людини, права медичних працівників встановлюють лише взаємні зобов'язання держав стосовно надання своїм громадянам певних прав та свобод. Вирішення конкретних питань про права й свободи людини належить до внутрішньої компетенції держави. Україна не є виключенням з цього правила.

На сьогоднішній день ми виділяємо як окрему категорію медичних працівників воєнної сфери України. Які мають, на нашу думку, спеціальний правовий статус, на відміну від медичних працівників які не працюють (проходять службу) у воєнній сфері України. Такий спеціальний правовий статус визначений саме національним законодавством, а міжнародні правові акти є правовою основою для формування правової позиції діяльності медичних працівників воєнної сфери.

У 1947 р створено Всесвітню медичну асоціацію (ВМА), що сформувалась з громадських організацій лікарів 64 країн світу. Ця організація прийняла численні документи зокрема міжнародний кодекс медичної етики (1983), Декларація з прав людини і особистої свободи медичних працівників (1985), Декларація стосовно незалежності і професійної свободи лікаря (1986 р.), Декларація стосовно ейтаназії (1987), Хельсинська декларація Рекомендації для лікарів, що проводять біомедичні дослідження на людині (1964), Декларація стосовно трансплантації людських органів (1987), Заява про торгівлю живими органами (1985), Дванадцять принципів надання медичної допомоги у будь-якій системі охорони здоров'я (1983), Заява про

використання психотропних засобів і зловживання ними (1983), Заява про доступність медичної допомоги (1988), Заява про політику у сфері лікування смертельно хворих пацієнтів, які відчувають хронічний біль (1990), та інші.

Привертають увагу документи, які визначають етичні норми і правила поведінки лікаря: Заява про свободу контактів між лікарями (1984), Декларація про незалежність і професійну роботу лікаря (1986), Заява про підготовку медичних кадрів (1986), Заява про недбале ставлення лікарів до своїх обов'язків (1992), Заява з питань медичної етики в період катастроф (1994), Мадридська декларація про професійну автономію і самоуправління лікарів (1987), Заява про професійну відповідальність за якість медичного обслуговування (1996), Міжнародна клятва лікарів (Женевська декларація) (1948) та інші.

Реалізація проголошеного Україною курсу на більш повне входження у світове співтовариство, інтеграція у Європейські структури неможливі без забезпечення ефективного процесу імплементації норм міжнародного права у національному законодавстві, його гармонізації з відповідними стандартами та вимогами.

Реформування національного законодавства треба проводити відповідно до загальноєвропейських норм і стандартів. Характерною особливістю сучасного етапу правової реформи в Україні є впровадження норм міжнародного законодавства у правову систему нашої держави. Питання адаптації нормативно-правової бази у сфері охорони здоров'я є надзвичайно актуальним і важливим, тим більше, що вони покликані реальними потребами, що пов'язані з розвитком міжнародних відносин.

Ступінь впливу міжнародного права на законодавство України зумовлюється внутрішньою і зовнішньою політикою і ратифікацією нею основних міжнародних угод. Чим більше міжнародних договорів ратифіковано нашою державою, тим вагоміший вплив міжнародного права на внутрішнє законодавство.

Роллер В.М. (ВІКНУ)

АНАЛІЗ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ У СФЕРІ КІБЕРОБОРОНИ

Зміни у суспільному житті, розвиток інформаційних технологій та застосування комп'ютерної техніки, активне використання мережі інтернет та хмарних технологій, призвели до того, що виникла необхідність врегулювання відносин існуючих у кіберпросторі на рівні законодавства.

За останні декілька років в Україні прийнято такі нормативно правові акти у сфері використання кіберпростору: Стратегія кібербезпеки України, Закон України "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України" та деякі інші підзаконні нормативно- правові акти.

У вищезазначених нормативно- правових актах надано визначення таких важливих термінів як: кіберпростір, кібербезпека, інцидент кібербезпеки, інформація про інцидент кібербезпеки, кіберзлочин, кіберзлочинність, кібертероризм, кіберзагроза, кібератака, кіберзахист, кібероборона, кіберрозвідка, кібершпигунство, критична інформаційна інфраструктура. Серед різних науковців у галузі права існують різні думки, наскільки чітко та влучно закріплені у законодавстві терміни відображають поняття. Але в той же час позитивним моментом є закріплення цих понять в українському законодавстві.

Разом з тим, сфери здійснення оборони кіберпростору прийнято лише термін кібероборона. Деякі автори пропонують зазначають про можливість закріплення таких термінів як: кіберконфлікт, кібервійна, воєнний кіберконфлікт, збройний кіберконфлікт, сили кібероборони [1].

Така думка є слушною, оскільки з існуючим термінологічним апаратом важко провести розрізнення подій що можуть відбутися у кіберпросторі. Кібероборона – це заходи, що мають вживатися у разі збройного конфлікту. В той же час світова спільнота розглядає можливість розглядати атаку у кіберпросторі як самостійний прояв збройної агресії, що тягне за собою здійснення адекватних заходів у відповідь. Тому, для розрізнення та кращого відокремлення кібератак які відбуваються у рамках суспільного життя та кібератак, які можуть розглядатися як акт агресії (тобто вчинені від однієї держави на іншу, та призводять до певних значних наслідків), необхідно провести перегляд існуючого термінологічного апарату сфери кібербезпеки та кібероборони, для введення більш спеціалізованих та уточнених понять.

Список використаних джерел:

1. О.О. Черноног, Є. О. Живило, В. В. Машталір "Стратегія забезпечення кібернетичної безпеки Збройних Сил України; Інтерактивний дискурс у контексті інформаційної безпеки держави"/ URL:sit.nuou.org.ua/article/download/75532/71520;

Чумачов О.М. (ВІКНУ)

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ "СУБ'ЄКТ ПРАВА" І "УЧАСНИК МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН" У ПРОЦЕСАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Міжнародна безпека являє собою систему міжнародних відносин, яка заснована на дотриманні усіма державами загальновизнаних принципів і норм міжнародного права, виключає вирішення спірних питань і розбіжностей між ними за допомогою сили або загрози її застосування.

Міжнародні відносини наших днів складаються з низки складних, часто суперечливих і неоднозначних процесів місцевого, регіонального і глобального характеру. Немає жодних сумнівів, що значно зросла кількість учасників міжнародних відносин. Але щоб з'ясувати наскільки і яка їх роль у сучасному міжнародному житті, треба відповісти на питання, кого вважати учасником міжнародних відносин? Що означає поняття "учасник" міжнародних відносин?

Відповідь на друге питання проста: "учасник" або "актор" – це термін, яким у науці про міжнародні відносини прийнято називати суб'єктів, тих, хто діє і взаємодіє на світовій арені. При цьому термін "актор" дуже зручний, бо він всеохоплюючий, акцентує увагу на поведінці і допомагає зрозуміти, чому різні суб'єкти відіграють різні ролі у міжнародних відносинах.

Складнішою є відповідь на перше питання, так як серед вітчизняних і зарубіжних учених немає єдності у поглядах на те, кого вважати міжнародними акторами. У зв'язку з цим існують дві різні концепції міжнародних відносин – вузька або міждержавна і широка або транснаціональна:

Згідно першої, основним, домінуючим і навіть виключним суб'єктом або актором міжнародної системи є держави. Тому розширення числа учасників

міжнародних відносин відбувається в сучасному світі за рахунок виникнення нових держав, наприклад на місці СРСР чи Югославії.

У межах широкої концепції розглядаються дії не тільки держав, але й різноманітних організацій і навіть окремих осіб. Такому трактуванню учасників міжнародних відносин найбільш повно відповідає термін "транснаціональний".

Тому варто погодитися з точкою зору відомого французького юриста Бернара Жак'є, що треба виділяти дві категорії або групи суб'єктів (акторів, учасників) міжнародних відносин. З одного боку це держави, як традиційні, первинні й центральні міжнародні актори, що повністю відповідає вузькій концепції міжнародних відносин. З другого – нові суб'єкти, які з'явилися пізніше й існування яких виправдано широкою концепцією міжнародних відносин. До цієї групи треба віднести міжурядові міжнародні організації, міжнародні неурядові організації, транснаціональні корпорації, національно-визвольні, сепаратистські та ірредентистські рухи, мафіозні групи, терористичні організації, а також окремих індивідів.

Для того, щоб не застосовувати погрозу силою або саму силу, передбачається, що держави вживають заходів по недопущенню протиправного використання зброї з боку як приватних осіб так і організацій. У протилежному випадку держава буде змушена застосувати силу для захисту свого суверенітету. Так виникають міжнародні відносини, у рамках яких держави попереджають, припиняють використання зброї та утворення приватними особами незаконних збройних формувань які здійснюють протиправну діяльність.

Подібні приватні особи, незаконні збройні формування, у тому числі міжнародно-терористичні, фактично є учасниками міжнародних відносин, однак з погляду права їх статус не закріплений. Тим часом, визначення для таких осіб і формувань певного правового статусу буде легітимізувати дії держав щодо боротьби проти них, і сприяти в кінцевому рахунку покращенню механізмів захисту цивільного населення.

Поняття "акторів" міжнародних відносин ширше, ніж поняття суб'єкта права, оскільки містить у собі фактичних учасників міжнародних відносин, що не володіють правовим статусом.

Однак у цей час, з урахуванням сучасних реалій міжнародної безпеки, наріла необхідність на доктринальному рівні (у рамках якого формується одне із джерел міжнародного права) розширити поняття суб'єкта права до обсягу актора міжнародних відносин, що обумовлюється декількома факторами.

1. Легітимізація діяльності міжнародних неурядових організацій (таких, як Лікарі без кордонів, Міжнародна Амністія) дозволить доповнити діяльність урядових організацій в області захисту прав людини, у тому числі в умовах збройних конфліктів.

2. Оскільки нормативні критерії розмежування збройної опозиції діючому уряду і міжнародних терористичних організацій не визначено, законний уряд нерідко йменує опозицію терористами для виправдання власних дій як усередині країни, так і за її межами. В наслідок того, що термін "тероризм" сприймається як неприйнятний, тому припинення існуючого збройного конфлікту сповільнюється.

3. Для того щоб не застосовувати міжнародний правовий режим, закріплений у законах і звичаях війни, держави нерідко йменують збройний

конфлікт боротьбою з міжнародним тероризмом.

4. Фактично діяльність незаконних збройних формувань, у тому числі терористичного характеру, впливає на міжнародні відносини, особливо в рамках забезпечення міжнародної безпеки. Часто діяльність подібних формувань, що носить локальний характер одержує світовий резонанс у силу єдності та взаємозалежності світових процесів. Швидке переміщення людей, нові засоби зв'язку та інформації, вдосконалення озброєнь роблять державні кордони прозорими, що вимагає постійного вдосконалювання засобів захисту від тероризму, у тому числі правових. Форми прояву міжнародного тероризму стають усе більше різноманітними, усе більше підсилюється його зв'язок з етнічними, національними, релігійними конфліктами, сепаратистськими і визвольними рухами.

5. Легітимізація діяльності подібних формувань буде сприяти захисту цивільного населення. Як вести переговори, наприклад, про створення гуманітарних коридорів для того, щоб цивільне населення покинуло зону ведення бойових дій, умови (у тому числі забезпечення безпеки) напрямку гуманітарної допомоги з особами, статус яких (включаючи юридичну здатність вести переговори) держава не визнає?

Крім того, можливість визнання незаконних збройних формувань як комбатантів *ad hoc*, не буде перешкоджати діяльності держави по боротьбі з такими формуваннями.

Слід зазначити, що як особи, так і незаконні збройні формування, що здійснюють міжнародну терористичну діяльність, не підпадають під характеристики статусів учасників збройних конфліктів, що існують у законах і звичаях війни, головним чином, оскільки вони не дотримують законів і звичаїв війни.

Їх характеристики найбільш близькі з ознаками найманців і найманства у відповідності зі ст. 47 I Додаткового протоколу до Женевських конвенцій 1949р.

Виходячи з викладеного, з урахуванням сучасного стану міжнародних відносин, у тому числі в рамках забезпечення міжнародної безпеки, набуває значення розширення поняття суб'єкта права до рівня актора міжнародних відносин.

По-перше, мова йде про забезпечення захисту прав людини, у тому числі в умовах збройного конфлікту (за рахунок легітимізації статусу міжнародних неурядових організацій; встановлення можливості ведення переговорів з незаконними збройними формуваннями, включаючи терористичні, по гуманітарних питаннях). По-друге, відбувається формування міжнародно-правового механізму боротьби з міжнародним тероризмом з урахуванням характеру і ступеня небезпеки конкретної форми його прояву.

к.ю.н. Шульгін В.В. (ВІКНУ)

"ПОЛІЦІЙНИЙ РЕЖИМ" НАЦІОНАЛЬНОГО ВІЙСЬКОВО-ПЕНСІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Основним принципом національного військово-пенсійного законодавства є прямо-пропорційна залежність розмірів призначених пенсій від фактичного та

загального рівня грошового забезпечення(з основними та додатковими видами) відповідних категорій військовослужбовців (далі – ГЗВ), не залежно від часу та місця їх звільнення. Гострою проблемою з перших років незалежності (1994-2005) залишається штучно створена диспропорція в розмірах пенсій в залежності від часу звільнення. Мабуть самим руйнівним фактором стало прийняття не правових та безсистемних приписів законодавства(всупереч Конституції України [1]), за допомогою яких вона тільки збільшувалася (2006-2018).Це нарешті, остаточно, саме з 06.12.2013знищило уніфікований, логічно-зважений механізм перерахунку "військових" пенсій, визначений Законом України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб" від 09.04.1992 № 2262-ХІІ(далі – Закон № 2262[2]) у ч. 4 ст. 63, який унормовував єдино-законну підставу відстояти своє право на перерахунок пенсій в разі його порушення у суді.

Прикро, що механізм, який був уніфікованим для всіх суб'єктів Закону № 2262, дуже "вчасно" був запозичений та "пристосований" Законом від23.12.2015 № 900-VIII[3]виключно до соціальних потреб лише бувших міліціонерів та поліцейських: "Перерахунок пенсій особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України (*міліції*), які мають право на пенсійне забезпечення або одержують пенсію на умовах цього Закону, здійснюється з урахуванням видів грошового забезпечення, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством для *поліцейських*"(ч. 3 ст. 63 Закону № 2262 [2]).

Так, рухнула логічно продумана, детально опрацьована та успішно апробована практикою на протязі 11 р.(з 2005)уніфікована юридична конструкція перерахунку (ч. 4 ст. 63 Закону № 2262), яка не потребувала прийняття жодного додаткового підзаконного акту, а значить реально захищала права військових пенсіонерів. А виглядала вона так: "Усі призначені за цим Законом пенсії підлягають перерахунку у зв'язку зі зміною розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення *відповідних категорій військовослужбовців*, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, або у зв'язку із введенням для зазначених категорій осіб нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством. **Перерахунок пенсій здійснюється на момент виникнення права на перерахунок пенсій і провадиться у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.**

Але на сьогодні: "Усі призначені за цим Законом пенсії підлягають **перерахунку** у зв'язку з підвищенням грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом **на умовах, у порядку та розмірах, передбачених Кабінетом Міністрів України.**

Тобто, законне, неопосередковане та безумовне право на перерахунок військової пенсії, яке було встановлене на рівні Закону стало умовним, дискреційно-підзаконним, залежним від правозастосовного розсуду Уряду, який набув повноважень не тільки встановлювати механізм перерахунку, але фактично узурпував право на санкціонування такого перерахунку всупереч всіх структурних складових ГЗВ для обчислення пенсії, встановлених ст. 43 Закону № 2262. Уряд зараз уповноважений визначати умови реалізації такого права, його доцільність (а

не законність), встановлювати (обмежувати) розміри (види, структурні складові) ГЗВ (унормовані Законом № 2262) для такого перерахунку в залежності від наявності фінансового ресурсу, якого завжди бракує для цих цілей, та навіть від відомчої приналежності суб'єктів Закону, що є відверто дискримінаційною ознакою по відношенню до військовослужбовців.

І це сьогодні вже реалізувала постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 103 "Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб"[4], знову ж ігноруючи Конституцію України, Закон № 2262 та інші закони України. Так, знижений з 90% до 70% загальний розмір пенсії, а щомісячні додаткові види грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення), які правомірно отримували військовослужбовці під час проходження військової служби перед звільненням та з розміру яких були обчислені їм пенсії, на розсуд Уряду виключені із складу ГЗВ, але залишені для колишніх співробітників міліції (поліції) з 01.03.2018 року.

Висновок:

Залишається тільки пояснити військовослужбовцям, а навіщо їм сьогодні підвищувати свій військово-освітній, військово-професійний та військово-науковий рівень, вивчати іноземну мову відповідно до стандартів ЗС держав-членів НАТО, бути вмотивованими у довготривалій та бездоганній службі, яка вимагає постійної готовності до дій у будь-яких особливих та несприятливих умовах з метою оборони України, гарантованого захисту її суверенітету та територіальної цілісності. Напевно із цим впорається більш ефективно "реформована" поліція. Мотивація у них є, а окрім "військово-запозиченого" пенсійного забезпечення, спеціальне звання "полковник поліції" оцінено державою у 2400 грн., "генерал поліції першого рангу" – 3000 грн. на відміну від військового звання "полковник" – 1480 грн., найвищого військового звання "генерал армії України" – 1492 в умовах особливого періоду.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 № 2262-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 399.
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення гарантій соціального захисту колишніх працівників органів внутрішніх справ України та членів їхніх сімей: Закон України від 23.12.2015 № 900-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 31.
4. Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 103. *Урядовий кур'єр* від 24.02.2018 № 39.

Секція 5

ФІНАНСИ

ЗРОСТАННЯ РОЛІ ГРОШОВИХ І ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ЕКОНОМІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ ВПЛИВУ НА УРЯДИ ДЕРЖАВИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ЦІЛЕЙ

Грошовий механізм являє собою систему функцій і засобів впливу грошового ринку на економічні процеси у державі. На відміну від фінансів, кредит – це економічні відносини, що виражають рух грошей на умовах зворотності та відшкодування (платності). У сучасних умовах фінансово-кредитний механізм покликаний стимулювати розвиток ринкових відносин та впливати на діяльність таких суб'єктів інвестиційної сфери, як інвестори, підприємства та організації будь-яких форм власності, фінансові посередники (банки, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії, кредитні союзи), фізичні особи, що займаються інвестиційною діяльністю тощо. Відповідно основними сферами координації є управління інфляцією на основі реалізації монетарного режиму, якій ґрунтується на цінній стабільності, фінансування дефіциту державного бюджету, управління дефіцитом платіжного балансу та стимулювання економічного зростання тощо.

В умовах сьогодення основними перешкодами розвитку грошових і фінансово-кредитних відносин держави є насамперед наслідки світової фінансової кризи, недостатній рівень розвитку інституційних інвесторів, а саме пенсійних і корпоративних інвестиційних фондів, фінансових компаній та компаній з управління активами, достатньо високий рівень внутрішнього та зовнішнього державного боргу, соціальна спрямованість бюджету та відсутність орієнтації бюджету на стимулювання економічного зростання, недостатня ефективність функціонування ринку цінних паперів.

Забезпечення політики цінкової стабільності, яка є фундаментальною передумовою зниження довгострокових процентних ставок та сприяє розширенню кредитування реального сектору економіки, в свою чергу має сприяти забезпеченню стійких темпів економічного зростання, зменшенню тиску на ціни, посиленню ринкової конкуренції та збільшенню інвестиційної та інноваційної активності.

Удосконалення координації грошово-кредитної політики на основі узгодження відповідних заходів Національного банку України та уряду у фінансово-економічній сфері дозволить забезпечити фінансову стабільність, стимулювати інноваційно-інвестиційні процеси та зростання національної економіки та досягнення політичних цілей держави.

Список використаних джерел:

1. Основні засади грошово-кредитної політики на 2019 рік та середньострокову перспективу. Рішення Ради Національного банку від 11.09.2018 р.
2. Про стратегію монетарної політики Національного банку України. Рішення Ради Національного банку від 13.07.2018 р.
3. Банківська система України на шляху євроінтеграції: монографія / за ред. С.А. Буковинського. – К.: Національний банк України, 2015. – 496 с.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА І КОРУПЦІЯ

Корупція – складне соціально-економічне явище, наслідки якого мають місце в усіх сферах життєдіяльності суспільства. В широкому розумінні, корупція не характерна для бізнес-сектору економіки, вона більш притаманна для державного сектору чи у зв'язці "бізнес-структура – держава", де фінансування здійснюється з державного бюджету. Однак, явища корупції знаходять свій прояв і у приватних компаніях та підприємствах.

За оцінками експертів, у приватному секторі найчастіше зустрічаються такі форми корупції, як: хабарі за працевлаштування (33%), купівля інсайдерської інформації (37%), змови щодо утримання цін на певному рівні (38%), купівля інформації щодо тендерних пропозицій (34%); "відкати" (46%) [3, с. 7]. Одним із розповсюджених проявів корупції в бізнесі є "відкат", що найбільш розвинений у рекламному, фінансово-інвестиційному та торговельному бізнесі. Нерідко зустрічаються такі випадки в діяльності страхових компаній, коли співробітники, до сфери повноважень яких входять питання врегулювання страхових випадків, пропонують клієнтам прискорити виплату грошей за "відкат" у розмірі 5-10% від суми, а іноді і більше. Прояви корупції знаходять своє відображення в банківській сфері за можливість отримати кредит компаніям та приватним підприємствам, в сфері рекламного бізнесу, підбору персоналу, в сфері торгівлі тощо, що в свою чергу впливають на ціну та якість продукції, вартість наданих послуг, і як наслідок, на ефективність та прибутковість підприємства в цілому. У підприємства, що закупає товар чи обирає послугу з "відкатом", зростають затрати на ведення бізнесу і падають прибутки; при закупівлі по тій схемі сировини для подальшого виробництва означає зростання ціни на кінцевий продукт та робить його неконкурентоздатним. Крім того, закупівля товарів та послуг по корупційним схемам може включати ще й ризик того, що товар обрано не самий якісний, що відображається на ефективності роботи підприємства та знижує якість кінцевого товару.

Економічна безпека підприємства і корупція нерозривно пов'язані, а відсутність безпеки передбачає наявність систематичної корупції. Звичайно, що боротьба з корупцією в сфері підприємництва в довгостроковій та короткостроковій перспективах залежить від наявних технічних механізмів і відповідних стратегій. Координувати діяльність підприємства з планування та оцінювання ризиків, включаючи обговорення корупційних проблем допоможе поступово мінімізувати втрати підприємства, підвищити його ефективність, прибутковість та конкурентоздатність.

Для того, щоб виявити корупцію на підприємстві, варто звернути увагу на наступне: враховувати можливість наявності корупції під час проведення аудиту; знати ознаки угод та операцій, які можуть бути пов'язані з корупцією. До таких ознак зазвичай належать: неофіційна звітність; наявність необлікованих операцій; не визначення в обліку всього обсягу доходів; визначення в обліку неіснуючих (фіктивних) витрат; неналежна ідентифікація або оцінювання об'єктів обліку; наявність підробленої документації; знищення бухгалтерських документів раніше

встановленого терміну; укладення економічно-невигідних угод; заниження ціни реалізованих товарів, робіт, послуг; завищення ціни куплених товарів, робіт, послуг тощо. Зокрема, одним з наслідків корупції є зростання цін внаслідок включення хабара як обов'язкової складової формування ціни на товари чи надані послуги.

Досягнення цілей щодо зменшення корупції на підприємстві включає в себе широкий спектр завдань щодо ефективності і результативності операцій, захисту активів підприємства, надійності та цілісності процесів звітності, управління ризиками організації (ідентифікація ризиків, оцінювання ризиків і реагування), основних функцій (бізнес-процеси, такі як продажі, виробництво, маркетинг, безпека, функції замовника, операції), підтримуючі функції (облік доходів і витрат, людські ресурси, закупівля, нарахування заробітної плати, інфраструктура та управління активами, інвентаризація, інформаційні технології. Неадекватне управління; брак експертизи, освіти, навичок чи досвіду, неналежна система обліку та контролю; наявність людського фактору: помилки, неухважність, великий обсяг роботи, втома, хвороба; халатність, невиконання посадових обов'язків в своїй сукупності викликають конфлікт інтересів та наявність умислу. З цього випливає безпосередньо вчинення дій, якими порушуються закони, стандарти, правила, процедури або невчинення дій, які належно і приймаються неефективні управлінські рішення. Результатом або наслідком буде недоотримання (втрата) доходів, незаконні витрати (незаконні, нецільові витрати та недостачі), недовіднення визначених цілей підприємства; неекономічна, нерезультативна чи неефективна його діяльність та отримання (погодження отримати) відповідної особи неправомірної вигоди чи сприяння отриманню неправомірної вигоди третіми особами.

Уникнути таких негативних явищ можливо шляхом проведення аудиту у сферах діяльності підприємства, найбільш вразливих до проявів корупції; періодично оцінювати ризики корупції та шахрайства, які негативно впливають на виконання завдань; оцінювати ефективність функціонування системи контролю, правильність ведення бухгалтерського обліку та достовірності фінансової звітності, брати участь у навчанні підлеглих з питань бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю, управління ризиками.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. №1700-VII Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст.2056.
URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
2. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020": Указ Президента України від 12.01.2015 р. №5/2015
URL:<http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>
3. Корупція в приватному секторі [Електронний ресурс]. URL: http://91.142.175.4/nazk_files/doslidzhennya/8.pdf

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ МЕТОДІВ ВИНАГОРОДИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЗА БЕЗПОСЕРЕДНЮ УЧАСТЬ У ВОЄННИХ КОНФЛІКТАХ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

В умовах проведення Операції Об'єднаних Сил, формування сучасних та могутніх Збройних Сил України, які були б спроможні забезпечити збереження територіальної цілісності та суверенітету держави – є пріоритетним завданням нашої держави. Успішне ведення бойових дій і виконання поставлених бойових завдань потребує в свою чергу підготовки та всебічного забезпечення, як морально так і матеріально. Безумовно, впродовж останніх років, рівень соціальної захищеності військовослужбовців та членів їх сімей значно підвищився, що в свою чергу підвищило престиж військової служби. Держава намагається частково компенсувати втрати, що військовослужбовець несе під час проходження служби за допомогою різних виплат та винагород стимулюючого та компенсуючого характеру. Враховуючи ситуацію на Сході країни, першочерговим постає завдання мотивації військовослужбовців до проходження військової служби не лише на патріотичному рівні, а й на рівні соціальних і матеріальних засад.

Проаналізувавши розміри та порядок виплати винагороди військовослужбовцям Збройних Сил України за безпосередню участь у воєнних конфліктах, в заходах із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації чи в антитерористичній операції ми спостерігаємо характерний зріст та збільшення. Так, наприклад, з 20 січня 2016 року така виплата становила 4 200 тис. гривень за виконання бойових завдань на лінії бойового зіткнення на глибину ротних опорних пунктів першого ешелону оборони та 1 200 тис. гривень в інших місцях дислокації в межах визначеного району воєнного конфлікту.

Але вже з 1 січня 2017 року розміри змінились відповідно на 6 000 тис. гривень та 2 400 тис. гривень. В тому ж році були внесені зміни до наказу Міністра оборони і винагорода за безпосередню участь у воєнних конфліктах набула наступних розмірів: 7 500 гривень за першу лінію та 3 500. гривень за другу. Остаточний розмір був визначений станом на 1 серпня 2017 і становить 10 000. гривень та 4 500 гривень відповідно за 1 лінію зіткнення та за інші місця дислокації.

Однак слід зазначити, що Міністр оборони Степан Полторак підписав наказ щодо підвищення доплат до грошового забезпечення військовослужбовцям ЗС України у районі операції Об'єднаних сил. Відтак для військовослужбовців на першій лінії зіткнення доплата зросла на 2 000 гривень, і загальна сума такої доплати становитиме 12 000 гривень. На другій лінії зіткнення доплата зростає на 1 000 гривень – і дорівнюватиме 5500 гривень. Наказ повинен набрати чинність з 1 квітня 2018 року. Таким чином, в середньому, на передовій звичайний солдат отримуватиме щонайменше 22 000 гривень, командир взводу – майже 26 000 . гривень, а командир роти – 27 400 гривень. Отже, система норм і методів стимулювання військової служби має забезпечити всебічне задоволення

матеріальних потреб військовослужбовців. В умовах ринкових відносин матеріальні потреби в основному задовольняються шляхом виплати їм грошового забезпечення і в умовах процесу перебудови армії, як показує досвід, для ефективного розвитку та покращення оборонної спроможності держави, Збройні Сили України повинні бути забезпечені висококваліфікованими спеціалістами, які усвідомлюють своє призначення, проявляють патріотизм, витримку та самовідданість військовій справі.

Список використаних джерел:

1.Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 р. № 704 Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704-2017-%D0%BF>;

2.Наказ Міністерства оборони України від 07.06.2018 № 260 Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18>;

3.Телеграма Департаменту фінансів Міністерства оборони України щодо Рішення Міністра Оборони України №248_9240 від 28.12.2018;

Бондік Л.О. (ВІКНУ)

Головач С.В. (Командування ССО ЗСУ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕСІВ АВТОМАТИЗАЦІЇ РОЗРАХУНКОВО-КАСОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Розвиток казначейської системи України, її зростаючі вимоги та фінансові можливості породжують як кількісні зміни інформаційного середовища (збільшення обсягу оброблюваної інформації, виконуваних функцій), так і якісні (розширення функціонального спектру розв'язуваних задач, зміни їх характеру тощо). Саме це визначає орієнтацію ДКСУ на використання у своїй діяльності сучасних автоматизованих інформаційних технологій, що охоплює всі ділянки та всіх учасників бюджетної сфери.

Засобом реалізації органами ДКСУ зазначених задач є автоматизована інформаційна система Казначейства (далі – АІС). АІС призначена для забезпечення обслуговування розпорядників бюджетних коштів у внутрішній платіжній системі казначейства та взаємодії з банківською платіжною системою через систему електронних платежів. Система використовує широкий набір програмно-технічних засобів, кожний з яких забезпечує виконання окремих функціональних задач: автоматизована система "Є-Казна" (далі – АС "Казна"), система "Казначейство" та автоматизована система "Єдина мережа".

Варто також зазначити, що з метою спрощення та оптимізації безпосередньої взаємодії розпорядників та одержувачів бюджетних коштів в процесі казначейського обслуговування Державною казначейською службою України прийнято рішення про запровадження з січня 2018 року електронної форми обслуговування клієнтів з використанням надійних засобів електронного

цифрового підпису та сучасних інтернет-технологій, а саме таких електронних сервісів як:

- система дистанційного обслуговування (далі – СДО) клієнтів через програмно-технічний комплекс "Клієнт Казначейства – Казначейство";
- система подання електронної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів і державними цільовими фондами "Є-Звітність" (далі – АС "Є-Звітність").

Варто зазначити, СДО має позитивний експертний висновок на комплексну систему захисту інформації. Система забезпечує верифікацію сертифікатів підписувачів електронних документів в режимі online та принцип безперервності підпису електронних документів при транспортуванні від клієнта до Казначейства. Таким чином, електронний платіжний документ який потрапляє в базу АС "Є-Казна", отриманий через систему дистанційного обслуговування безпосередньо від клієнта, є легітимним оригіналом документу [1], та не потребує паперового підтвердження.

Пілотна експлуатація системи була проведена на базі Державної фіскальної служби України. Крім того, станом на сьогоднішній день, у своїй роботі з органами ДКСУ систему дистанційного обслуговування використовують 8 237 клієнтів, які фінансуються з державного бюджету[2].

Отже, автоматизовані інформаційні системи, що використовуються у системі Казначейства, постійно модернізуються, що пов'язано з появою досконаліших апаратних і програмних засобів. Це дозволяє адекватно реагувати на вплив змінного внутрішнього і зовнішнього середовища, забезпечувати ефективне управління фінансовими ресурсами держави. Зокрема для автоматизації процесу казначейського обслуговування розпорядників бюджетних коштів було розроблено та введено в дію з січня 2018 року такі програмні продукти, як СДО ПТК "Клієнт Казначейства – Казначейство" та АС "Є-Звітність". Таким чином було запроваджено електронну форму обслуговування клієнтів з використанням надійних засобів електронного цифрового підпису та сучасних інтернет-технологій.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 22.05.2003 № 851 "Про електронні документи та електронний документообіг".

2. Офіційний веб-сайт ДКСУ. Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua/kliyent-kaznachejstva-kaznachejstvo/statistika>

к.е.н., доц. Голова О.П. (НУОУ)

ДОСВІД МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ДЛЯ ПОТРЕБ ОБОРОНИ: ОБМЕЖЕННЯ РИЗИКІВ ТА ПІДТРИМКА ПРОЗОРОСТІ

Питання державних закупівель для потреб оборони є однією з найбільш гострих проблем, яка сьогодні вийшла далеко за межі суто економічної тематики. Ситуація у цій сфері залишається невизначеною та конфліктною, причому всі учасники процесу закупівель відзначають їх неефективність, наявність численних

зловживань. Навіть за умов запровадження системи електронних закупівель "Прозоро", яка позиціонується інструментом, який дозволяє підвищити прозорість та відкритість проведення державних (публічних) закупівель для потреб оборони, але яка все ж таки залишається не досконалим інструментом та потребує доопрацювання. Також, залишається питання щодо врегулювання та перегляду переліку товарів, послуг та робіт, закупівля яких містить відомості з державної таємниці. Тема закупівель для потреб оборони в останні роки є багато обговорюваною та це є цілком природнім, бо держава, перебуваючи під впливом зовнішньої воєнної агресії, швидко змінює підходи, норми та принципи до ресурсного забезпечення й розвитку збройних сил. У Збройних Силах України в рази зросли потреби та відповідно і вимоги до якості задоволення цих потреб.

Чітко організований механізм державних закупівель у вищезгаданій сфері може стати суттєвим поштовхом для виходу з кризового стану. У цьому питанні слід звернути увагу на більш ґрунтовне наукове осмислення досвіду країн світового співтовариства, зокрема Великої Британії, з організації та здійснення державних закупівель для потреб оборони (особливо щодо придбання великих, складних та довготривалих в експлуатації систем, комплексів та об'єктів), враховуючи при цьому особливості української економіки при його практичному застосуванні.

Пропонується розглянути досвід Великобританії щодо формування та управління системою державних закупівель, на прикладі закупівель великих, складних та довготривалих в експлуатації систем, комплексів та об'єктів для потреб оборони.

Ключовим моментом, який представлений у системі державних закупівель для потреб оборони Великої Британії є наявність моделі, яка дозволяє продемонструвати ефективність, найкраще співвідношення ціна-якість, та ретельну перевірку у процесі закупівлі техніки та послуг, пов'язаних з обороною. У процесі організації та реалізації зазначених закупівель зустрічаються три сторони, а саме це: логістичні, торгівельні та фінансові органи Міністерства оборони Великобританії. Злиття цих трьох структуру процесі створює складний політичний простір, в якому задовольняються численні публічні вимоги, зокрема: продуктивність, вартість та час.

Наведена на рис. 1 схема надає огляд моделі циклу оборонних закупівель, як він існує в рамках системи закупівель для потреб оборони Великобританії, скорочено він має назву КОДВОУ, оскільки він визначає основні фази управління циклом життя техніки або послуги: Концепція (опис та визначення вимог), Оцінка (включає етап проведення тендеру та фази випробувань), Демонстрація, Виробництво, Обслуговування, та нарешті,

Утилізація.

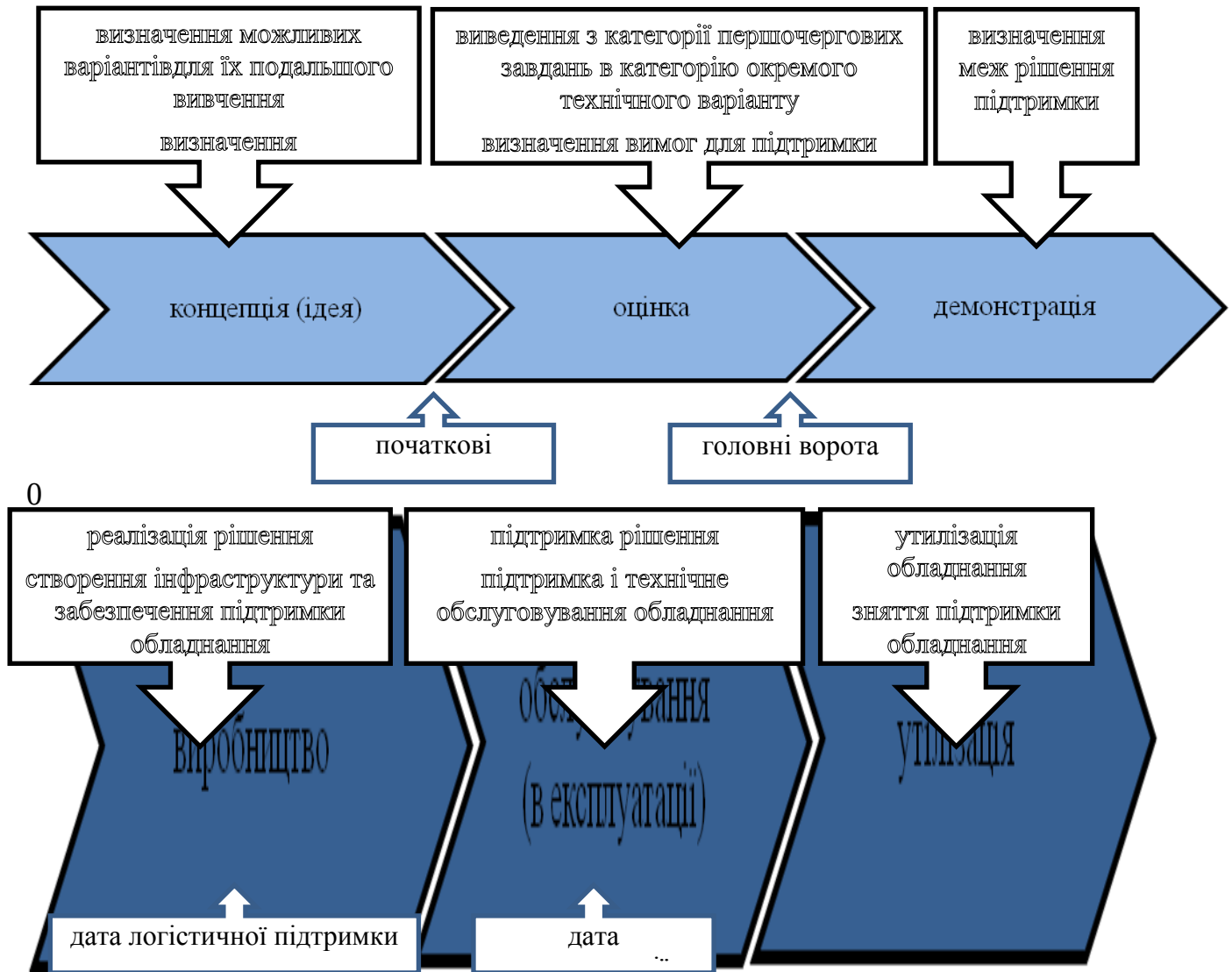

Рис. 1 Модель циклу оборонних закупівель

Зауважимо, що існує ряд порогових рівнів, по досягненню яких відбувається офіційна ретельна перевірка під патронатом головного замовника та представників оборонних структур. Вказані порогові перевірки спрямовані на те, щоб державні кошти не витрачалися даремно з тривалими випробуваннями або нежиттєздатними проектами, а також з метою запропонувати найкраще щодо управління закупівлями. Іншим ключовим моментом, на який слід звернути увагу, є те, що з самого початку циклу КОДВОУ повинні враховувати інтегровану підтримку обладнання (комплексу), яке планується закупити, протягом усього його життєвого циклу (тобто, вже починаючи з етапу Концепція). Потрібно зауважити, що понад 60% усіх витрат на обладнання (комплекс), який закуповується, протягом усього його життєвого циклу, це витрати на його постійну підтримку в належному стані, а саме: це витрати на щорічне технічне обслуговування або модернізацію, або контрактну логістичну підтримку, або витрати на інфраструктуру. Отже, важливо встановлювати параметри цих затрат на початковому етапі.

У зазначеній моделі, головними рушійними силами для дотримання законності та найкращого співвідношення ціна-якість – є проведення ретельної перевірки та наявність конкуренції, відповідно. Але все ж таки потрібно зауважувати на деякі недоліки цієї моделі. По-перше, вказана модель, як правило, є трудомісткою і бюрократичною, що призводить до тривалого часу ведення закупівель. Наприклад, перші три фази циклу КОДВОУ можуть тривати до трьох років, щоб задовольнити усі вимоги процесу погодження. По-друге, існує тенденція дозволяти заходити у плануванні витрат занадто далеко наперед у фазах, що може призвести до збільшення витрат та зменшення вибору варіантів того, як обладнання (комплекс) буде підтримуватись протягом усього життєвого циклу. Британське оборонне відомство намагається вирішити обидва ці аспекти та розвивають структуру моделі закупівель, таким чином щоб точки погодження відбуваються раніше та частіше протягом усього циклу, а витрати на підтримку обладнання (комплексу) корегується в процесі закупівель. Поряд зі стандартним процесом закупівель існує скорочений, який має назву процес термінового виконання (ПТВ) та працює подібно до стандартного циклу.

Також не потрібно недооцінювати важливість кваліфікованих фахівців у сфері закупівель, особливо кваліфікованих менеджерів проектів, фахів торговельного апарату та інженерів. В Міністерстві оборони Великобританії закупівельний процес покладений на спеціальну агенцію із закупівель: Організація з розробки та підтримки військової техніки (DE&Сабо ОРПВТ).

Ще одним важливим моментом є емпіричні дані, які підтверджують справедливості встановлення та найкраще співвідношення ціни та якості. У цьому сенсі існує цілий ряд документів та процедур, кожен з них підсумовує вимоги або критерії прийомки, планування діяльності, ефективності звітності або забезпечення відповідності ціни. У цьому процесі важливу роль відіграє ряд спеціалізованих незалежних органів, які підтримують розробку та оцінку вказаних процедур і документів, головним з яких є, вище згадана, Організація з розробки та підтримки військової техніки (ОРПВТ). ОРПВТ виступає в ролі посередника між нашими командними структурами та партнерами в галузі оборонної промисловості, приймаючи вимоги та лінії фінансування задля ведення проектів через обслуговування та підтримку протягом усього життєвого циклу.

Як підсумок, потрібно зауважити, що застосування процедурних рамок, визначення правил та відповідальності, наявність конкуренції та професійний підхід у оцінці та перевірці – є запорукою проведення ефективних процедур закупівель для потреб оборони. Досвід Міністерства оборони Великобританії в цьому сенсі є досить корисним та цікавим для України.

Список використаних джерел:

1. Gamblington 'Efficiency':
Defence Acquisition and Procurement the First Report of the Defence Committee of the House of Commons of UK, Session 2017–19, Ordered by the House of Commons to be printed 12 December 2017, Published on 17 December 2017 by authority of the House of Commons. Site of the Parliament of the UK. [www.parliament.uk](https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmdfence/431/431.pdf) Retrieved from <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmdfence/431/431.pdf>

2. Procurementat MOD. Siteofthe Governmentofthe UK.
www.gov.ukRetrievedfrom https://
<https://www.gov.uk/government/organisations/ministry-of-defence/about/procurement>.

3. The Acquisition Handbook. www.defence.org.cn Retrieved from
<http://www.defence.org.cn/aspnet/vip-usa/uploadfiles/2004102932134509.pdf>

*Горєліков І.О. (ВІКНУ)
ОнофрійчукО.А. (НУОУ)*

СТАН РОБОЧОЇ СИЛИ В УКРАЇНІ І ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЇЇ ПОТЕНЦІАЛУ

Для сучасної України гостро постає питання відтворення робочої сили. Адже за останні роки значна кількість кваліфікованих працівників емігрувала. Сучасний рівень якості освіти напряму залежить від бажання кожної людини навчатися або удосконалювати власні набуті професійні якості задля їх ефективного застосовування на практиці [1]. Важливу роль для перспектив економічного розвитку держави має українська молодь, яка не завжди здатна конкурувати на ринку праці із працівниками, які вже мають практичний досвід роботи. Однією з причин, що спонукає громадян України виконувати некваліфіковану працю в рідній країні або за кордоном, у більш економічно розвинутих країнах є рівень заробітної плати. Кількість економічно-активного населення(робочої сили)України станом на 2017 рік становила17,855 млн., а середня заробітна плата – 8777 грн. [3]. Тоді як, наприклад, у Польщі середня заробітна плата становила – 4271,51 злотих, тобто 30320,70 грн. [4].

Враховуючи все це виникає бажання змінити ситуацію в рідній країні, ці зміни залежать не лише від населення, а й від державних реформ. Відтепер Україна зорієнтована на військову сферу внаслідок ряду відомих причини.

Уряд зацікавлений у розвитку моральних, психологічних та інтелектуальних якостей військовослужбовців, про що наголошується у науковій праці [1]. Автори(Л.В. Городянська, А.І.Сизов) дослідили державні програми та запропонували напрями відтворення професійно-важливих якостей військовослужбовців ЗСУ, які "корелюються із пріоритетними напрямками використання бюджетних коштів, що спрямовуються на підготовку і підвищення кваліфікації офіцерських кадрів, підготовку студентів за програмою офіцерів запасу та за контрактом, іноземних фахівців тощо" [1].

Звичайно, населення України зацікавлено в ефективному розвитку державного устрою, у позитивних змінах, й не лише у військовій сфері а і в розвитку громадянської сфери суспільства, зокрема науковій, культурній та інших сферах діяльності та у покращенні соціально-психологічного клімату. Тому що в сучасному світі країна є лідером не лише завдяки передовим військовим технологіям, а завдяки цінності життя її населення. Наша країна багата на природні, територіальні та інші види ресурсів, вона має потужний інтелектуальний потенціал і розвивається власним шляхом.

Список використаних джерел:

1. Городянська Л.В. Структура професійно важливих якостей військовослужбовців та напрями їх відтворення / Л.В. Городянська, А.І.Сизов //

Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К.: ВІКНУ. – 2018. – Вип. 59. – С. 186-190.

2. Основні показники ринку праці – [Електронний ресурс] – режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

3. Середня заробітна плата за видами економічної діяльності станом на 2017 рік – [Електронний ресурс] – режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

4. Average monthly gross wage and salary in national economy 1950-2017 – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://stat.gov.pl>.

к.е.н., доц. Городянська Л.В. (ВІКНУ)

АНАЛІЗ РОЗПОДІЛУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ ТА ПЛАНУВАННЯ ЕФЕКТА ВІДТВОРЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Загострення стану світового господарства, стагнація та регрес процесу відтворення економічних ресурсів потребують розробки низки економічних заходів, спрямованих на вирішення завдань соціально-економічного розвитку підприємств. Інтеграція економік більшості пострадянських країн і, зокрема, України до світового господарства потребують низки перспективних заходів, спрямованих на мотивацію вітчизняних підприємств до впровадження інновацій і сучасних інформаційних технологій, зростання рівня економічних показників, що неможливо уявити без відтворення об'єктів економічних ресурсів підприємств.

Негативні зміни в економіці України пов'язані з багатьма факторами і в тому числі з руйнуванням системи контролю за нарахуванням та використанням амортизації на мікрорівні, коли підприємствам заборонялося використовувати грошові засоби від нарахування амортизації об'єктів основних засобів не за його прямим призначенням. Економічні ресурси підприємств потребують планування, наукового обґрунтування та розробки методології прогнозування ефекту від впровадження заходів відтворення їх об'єктів. Дослідження проблеми відтворення об'єктів економічних та інтелектуальних ресурсів на підприємствах України [1] виявили потребу у науковому обґрунтуванні заходів, що сприятимуть зростанню ефективності виробництва (робіт, послуг) підприємств завдяки заходам, спрямованим на відтворення об'єктів його економічних ресурсів.

Метою статті є проведення статистичного аналізу розподілу трудових ресурсів України та обґрунтування заходів, спрямованих на створення системи планування, яка дозволить прогнозувати та контролювати рівень відтворення об'єктів економічних ресурсів.

Дослідженню стану економічних ресурсів України передують розкриття класифікації їх об'єктів за видами, вибір з сукупності економічних ресурсів, здатних до відтворення, трудових ресурсів, без яких неможливо уявити діяльність будь-якого підприємства. В сучасній економічній науці трудовими ресурсами є працездатна частина населення, завдяки ефективному використанню потенціалу якого відбувається науково-технічний прогрес в економіці країни.

На підставі даних Держстату України за 2014-2018 рр. [2] автором згруповано показники про зайнятість населення України за статтю та типом місцевості, де вони проживають (див. табл.). Аналіз даних таблиці виявив

негативну тенденцію зміни частки зайнятого населення в цілому по Україні, в тому числі за статтю і місцем проживання. Так частка зайнятих жінок порівняно з часткою зайнятих чоловіків складає 0,80-0,90 по Україні. Частка зайнятого сільського населення порівняно з часткою зайнятого міського населення складає 0,93-0,95. Такий стан зайнятості населення за останні п'ять років вимагає докорінної зміни на державному рівні політики відтворення трудових ресурсів, які є частиною економічних ресурсів підприємства. Розширенню можливостей використання інтелектуального потенціалу трудових ресурсів сприятиме застосування новітніх технологій у процес відтворення їх інтелектуального потенціалу [3].

Зайнятість населення України за статтю та типом місцевості
за період 2014-2018 р.р.,

у % до всього населення відповідного віку

Показники	у середньому у за 2014 рік	у середньому у за 2015 рік	у середньому у за 2016 рік	у середньому у за 2017 рік	у середньому у 2018 рік
Усе населення*	64,5	64,7	64,2	55,9	56,6
Жінки	61,1	60,9	60,2	51,2	52,4
Чоловіки	67,8	68,7	68,4	61,1	61,7
Міське поселення	65,5	66,0	65,5	56,8	57,9
Сільське поселення	62,0	62,0	61,6	54,0	54,1

Примітки: * усе населення без тимчасово окупованої території АР Крим та м.Севастополя. 2014 рік – жінки віком 15 - 56 роки, чоловіки – 15-59 років; 2015 р. – жінки віком 15-58 роки, чоловіки – 15-59 років; 2016-2018 рр. – жінки та чоловіки у віці 15-70 років.

Пропонується створення на державному рівні нормативного документу – Програми планування перспективного розвитку відтворення економічних ресурсів. Створення та реалізація Програми зможе забезпечити контроль за централізованим плануванням ефекту від заходів, спрямованих на відтворення економічних ресурсів країни за видами основних засобів, нематеріальних активів (ресурсів) та інтелектуальним потенціалом трудових ресурсів (потенціалу).

Список використаних джерел:

1. Городянська Л.В. Управління інтелектуальним капіталом і забезпечення підприємств інтелектуальними ресурсами. – К: Журнал "Актуальні проблеми економіки". – 2008. – № 1 (79). – С. 127-132.

2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> – назва з титул. екрана.

3. Городянська Л.В. Аналіз можливостей відтворення економічних ресурсів на підприємстві з використанням ІТ: збірник тез II Всеукраїнської науково-практичної конференції "Нові інформаційні технології управління бізнесом" (м. Київ, 14.02.2019 р.) [текст] – К.: Спілка автоматизаторів бізнесу, 2019. – 49-56.

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ

Забезпечення житлом є однією з головною та невід'ємною складовою соціального захисту військовослужбовців Збройних Сил України, а також осіб, які звільнені в запас або відставку.

Аналіз стану функціонування державної системи забезпечення житлом військослужбовців та членів їх сімей свідчить про невідповідність існуючих на сьогодні підходів до реальних потреб зазначеної категорії громадян.

На сьогоднішній день на квартирному обліку в Збройних Силах України перебуває близько 47,5 тис. військовослужбовців, які потребують поліпшення житлових умов та зазвичай отримують житло із запізненням до 25-28 років.

Так, гарантоване державою право військовослужбовця на отримання постійного житла не реалізується в повному обсязі та нарощує соціальну напругу серед зазначеної категорії громадян.

Головними причинами ситуації, яка склалася є:

недостатнє фінансування заходів будівництва (придбання) житла;

недосконалість законодавства в системі забезпечення житлом;

невідповідність існуючої системи забезпечення житлом у Збройних Силах України сучасним міжнародним вимогам.

Тому житлова реформа військовослужбовців потребує повноцінну методику вирішення проблеми. Успішний досвід зарубіжних країн в соціальному підході до забезпечення військових житлом може стати в цьому питанні в нагоді.

Згідно з міжнародним досвідом, розвинені країни переводять елементи соціального забезпечення в монетарні відносини. Так, наприклад, в Великобританії армія не володіє земельним або житловим фондом. Це все знаходиться на зовнішньому профільному ринку, який виконує необхідні роботи набагато ефективніше і дешевше. Під час служби військові отримують тільки службове житло або компенсацію за оренду. Після звільнення військовий отримує грошову винагороду. Далі він розпоряджається грошима на власний розсуд (купити квартиру, отримати нову освіту, відправитися в подорож або розділити суму на кілька років і отримувати як надбавку до пенсії).

У Туреччині військові дуже часто використовують іпотеку, щоб придбати квартиру або будиночок в невеликих курортних містечках. Але на час служби військовий також отримує службове житло.

У таких країнах, як Киргизстан, Казахстан, Узбекистан, Молдова і Білорусь використовують два головних інструменти забезпечення житлом. Наприклад, військовий може отримати у свою власність службове житло або ділянку землі, якщо прослужить близько 20 років. Також передбачені кредитно-іпотечні програми.

А в Польщі, наприклад, скасовано чергу на житло, але перед цим всім військовим компенсували вартість квартир. Цей варіант могла б застосувати й Україна.

Так, на сьогодні Головним квартирно-експлуатаційним управлінням Збройних Сил України розроблено Концепцію забезпечення житлом військовослужбовців та членів їх сімей, яка знаходиться на погодженні у заінтересованих міністерств та відомств.

Основними напрямками розв'язання житлової проблеми визначено:

закупівля житла за рахунок Державного бюджету;

надання військовослужбовцям кредитів на індивідуальне житлове будівництво (придбання) житлового будинку (квартири) на строк до 20 років;

надання одноразової допомоги військовослужбовцям, яких буде прийнято на військову службу починаючи з 01 січня 2020 року (при набутті календарної вислуги 20 років);

забезпечення військовослужбовців службовим житлом у місцях постійної дислокації військової частини на час проходження військової служби;

власне будівництво (реконструкція) будівель під житлові приміщення;

виплата грошової компенсації за належні для отримання їм житлові приміщення.

Таким чином, з метою покращення ситуації, що склалася із забезпечення житлом військовослужбовців варто створити якісну систему забезпечення військовослужбовців службовим житлом на час проходження військової служби та відмову від черги на користь прозорих монетарних механізмів винагороди.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. - Назва з екрану.

2. Закон України № 2696-VIII від 28.02.2019 "Про Державний бюджет України на 2019 рік". Редакція від 23.03.2019. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>

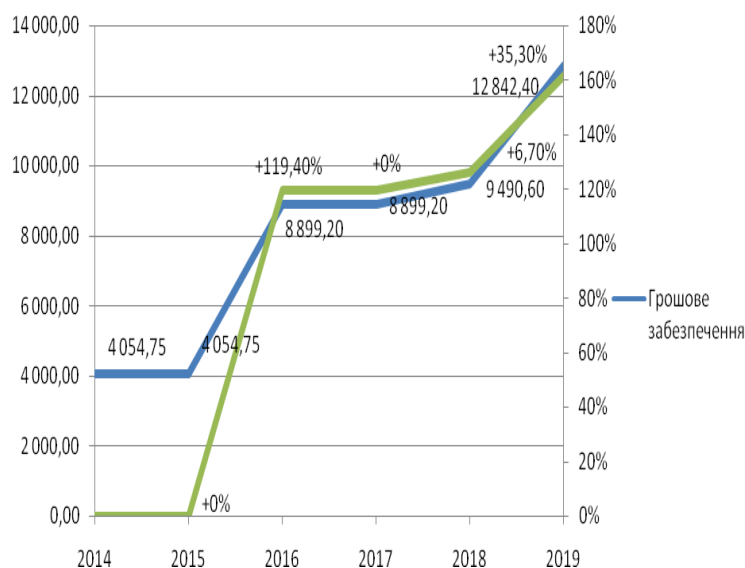
*Сінчук М.А. (ДФ МОУ)
Дітковський К.Ю. (ВІКНУ)*

ДИНАМІКА РОСТУ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРОТЯГОМ 2014-2019 РОКІВ

У зв'язку з веденням бойових дій на Сході країни все частіше постає питання підвищення рівня соціального захисту військовослужбовців. Якісне комплектування Збройних сил України є однією із головних проблем під час формування майбутнього ЗС України. Питання вдосконалення системи забезпечення військовослужбовців ЗС України, зокрема збільшення грошового забезпечення, сьогодні постає дуже гостро через відтік кваліфікованих кадрів.

Для аналізу росту грошового забезпечення та його місця серед соціально-економічних чинників держави, за базовий рік був взятий 2014 рік – рік в якому була розпочата Антитерористична операція (АТО). В цьому році відбувся переломний момент зі спаду на ріст забезпечуваності коштами Збройних Сил України.

На графіку 1 зазначені фактичні дані щодо виплати грошового забезпечення командира взводу, старшого лейтенанта з вислугою до 10 років.

Графік росту грошового забезпечення командира взводу

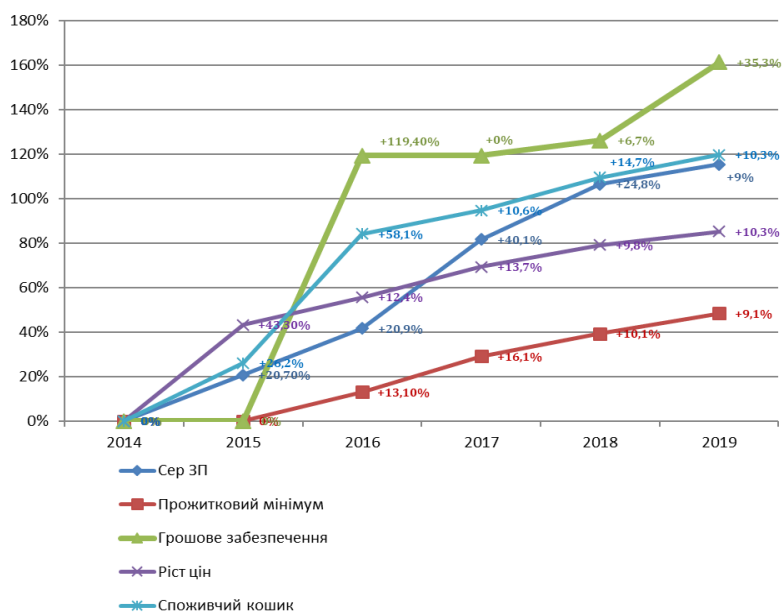
Переглянувши дані за 6 років можна простежити декілька етапів підвищення рівня грошового забезпечення, а саме: 2016 рік, 2018 рік та 2019 рік.

У період за 2014-2015 роки розмір грошового забезпечення знаходився на недостатньому рівні та не змінювався. Грошове забезпечення розраховувалося виходячи з посадового окладу та окладу за військовим званням та численною кількістю надбавок, розмір премії для офіцерського складу складав 90% та для військовослужбовців військової служби за контрактом 125% від посадового окладу.

Перший етап відображає ріст грошового забезпечення у 2016 році, причиною даного збільшення є підвищення відсоткової ставки премії. Масові звільнення з військової служби та неспроможність виконання військовослужбовцями поставлених перед ними бойових завдань спонукало Уряд реалізувати заходи щодо заохочення та стимулювання військовослужбовців. Впровадження нової системи грошового забезпечення, яка б задовольняла інтереси військовослужбовців займає багато часу та зусиль, а діяти потрібно було просто зараз. Тому ефективним рішенням було збільшення розміру премій: для офіцерів від 350% до 420%, для військовослужбовців за контрактом від 425% до 680% від посадового окладу, що збільшило загальний розмір грошового забезпечення більш ніж у два рази.

Другий етап збільшення відбувся у 2018 році, коли відбулися довгоочікувані зміни у системі нарахування грошового забезпечення: змінилася структура, скасовано значну кількість надбавок та запроваджено порядок нарахування грошового забезпечення. Відбувся перерозподіл питомої ваги основних та додаткових видів грошового забезпечення на користь перших. На прикладі командира взводу основні види збільшилися від 15% до 60% загальної суми грошового забезпечення, а саме: посадовий оклад збільшився у 2,9 рази, а оклад за військовим званням старшого лейтенанта у 10,4 рази. В свою чергу питома вага додаткових видів зменшилася від 85% до 40% загальної суми грошового забезпечення.

Третій і останній етап підвищення був у 2019 році. Даний ріст грошового забезпечення був спрямований на підняття рівня соціального захисту військовослужбовців і загальна сума грошового забезпечення збільшилася на 35% шляхом збільшенням додаткових видів грошового забезпечення.

Графік росту соціально-економічних чинників Держави

На нашу думку сьогоднішній порядок нарахування грошового забезпечення достатньо розмежовує розміри оплати праці військових та цивільних працівників, тому з метою подальшого вдосконалення системи грошового забезпечення вважаємо необхідним закріпити розміри посадових окладів та окладів за військовим званням з урахуванням множення відповідного коефіцієнта, передбаченого *Постановою Кабінету Міністрів України № 704 від 30 серпня 2017 року "Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб"* на розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 1 січня календарного року.

За допомогою побудування нелінійного рівняння нами була виведена формула, використовуючи яку можна визначити, на скільки буде змінюватися розмір грошового забезпечення командира взводу враховуючи підвищення розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

$$Y = 19,43 + 7,333x$$

Y – розмір грошового забезпечення;

X – розмір прожиткового мінімуму.

Ця формула показує, що з ростом прожиткового мінімуму на 1 грн, розмір грошового забезпечення командира взводу збільшується на 7,33 грн.

Загалом ріст розміру прожиткового мінімуму щорічно складає приблизно 156 грн., виходячи з формули наведеної вище розмір грошового забезпечення командира взводу щорічно буде збільшуватися на 1 144 грн.

Це впровадження дасть змогу зберегти теперішні здобутки у підвищенні соціально-економічного рівня військовослужбовців Збройних Сил.

Список використаних джерел:

1.Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 р. № 704 Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704-2017-%D0%BF>;

2.Наказ Міністерства оборони України від 07.06.2018 № 260 Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18>;

3.Телеграма Департаменту фінансів Міністерства оборони України щодо Рішення Міністра Оборони України №248_9240 від 28.12.2018;

4.Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Дяченко І.М. (ВІКНУ)

Кручук С.О. (НУОУ)

ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДОБРАЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ КРАЇНИ

У розвитку світової економіки останніх десятиліть домінують процеси міжнародної фінансової інтеграції. Вони визначають напрямки й пріоритети сучасного етапу інтернаціоналізації господарського життя, впливають на формування принципів податкової та бюджетної політики, а також на стратегічні фінансові інтереси всіх країн і певних регіонів.

Зовнішньоекономічна діяльність країни обчислюється у вигляді платіжного балансу. Як один з основних об'єктів державного регулювання, платіжний баланс характеризує відношення країни з світовим господарством. Стан платіжного та торгового балансів – індикатор стану всієї економіки, а динаміка зміни стану окремих його статей відображає головні тенденції економічного розвитку суспільства. Платіжний баланс є ключовим поняттям міжнародної економіки, оскільки він систематизує і дозволяє аналізувати взаємовідносини країни із зовнішнім світом, відображає всі операції країни з іншим світом за певний період часу, і складається з двох рахунків – поточного і фінансового. Поточний рахунок відображає переважно рух матеріальних цінностей (товарів і послуг), в той час як фінансовий рахунок – рух нематеріальних цінностей (інвестицій, кредитів і облігацій).

Актуальність даної теми пов'язана з тим, що нашу країну та весь світ охопила економічна криза, яка негативно позначилася на економічній діяльності і безпосередньо призвела до зменшення попиту та цін на послуги та товари виробництва, а також зменшення фізичного обсягу товарів та послуг. Тому в даний час для України є необхідним визначити свою позицію та напрям оптимізації платіжного балансу країни для того, щоб поліпшити умови функціонування економіки в цілому, оптимізувати міжнародну економічну діяльність загалом та її окремих компонентів.

Складання платіжного балансу держави, створення методологічної та методичної баз для його аналізу і прогнозування та проведення відповідних розробок покладена на Національний банк України. Розробка і складання

платіжного балансу є обов'язковою умовою для всіх країн - членів Міжнародного валютного фонду і ґрунтується на єдиній методології.

На платіжний баланс найбільше впливають рівень інфляції, зміни валютного курсу, рівень конкуренції, інвестиційна позиція держави, зміни в частці державного і ринкового регулювання економіки, що визначає різні можливості експорту й потреби в імпорті товарів, капіталу і послуг.

Значний вплив також здійснюють циклічні коливання економіки – в платіжних балансах знаходять вираз коливання, підйоми і спади господарської активності в країні, оскільки від стану внутрішньої економіки залежать її зовнішньо-економічні операції.

Платіжний баланс країни завжди має бути врівноваженим: сума коштів, які країна витратила й інвестувала за кордон, повинна відповідати сумі надходжень або запозичених коштів, отриманих країною. Проте та чи інша країна може мати в ньому дефіцит або, навпаки, надлишок. Дефіцит платіжного балансу виникає тоді, коли надходження тієї або іншої країни недостатні для покриття її зобов'язань і країна здійснює додаткові операції, щоб урівноважити (сальдувати) платіжний баланс.

У випадку необхідності термінового погашення дефіциту платіжного балансу, країна може вдатися до запозичень з-за кордону або ж до зниження своїх золотовалютних запасів. Однак своєчасно запобігти появі дефіциту платіжного балансу можливо лише за допомогою довгострокових рішень, одним з яких є девальвація національної валюти країни. Девальвація щодо зміни фінансових позицій країни стосовно своїх торговельних партнерів означає, що інші країни на свою національну валюту зможуть купувати більшу кількість валюти цієї країни, ніж це було до девальвації. А це призведе до здешевлення національних товарів цієї країни, на зовнішніх ринках експорт зросте, що і дасть змогу ліквідувати дефіцит платіжного балансу.

Для підтримки рівноваги платіжного балансу та недопущення виникнення дефіциту необхідно здійснювати комплекс заходів, зокрема, підвищення показників українського експорту за рахунок інвестування коштів у високопродуктивне обладнання, розвиток сучасних технологій для забезпечення активного сальдо за поточними операціями; залучення реальних інвестицій. Оптимізація платіжного балансу країни має велике значення для поліпшення умов функціонування економіки в цілому, оптимізації міжнародної економічної діяльності загалом та її окремих компонентів.

Список використаних джерел:

1. Васіна І.О. Науковий керівник: к.е.н., доц. Белей С.І. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича Україна "Платіжний баланс як інструмент відображення економічного стану країни"
2. Бочарова Ю.П., Факультет економічної інформатики ХНЕУ ім. Семе́на Кузне́ця "Платіжний баланс як відображення економічних зав'язків країни"
3. Козак Л.С., к.е.н., Національний транспортний університет, Київ, Україна, Федорук О.В., к.е.н., Національний транспортний університет, Київ, Україна "Платіжний баланс як важливий інструмент узагальнюючої оцінки стану національної економіки"

4. Хоменко Т., №4 2009 ст.14-28 //Банківська справа "Платіжний баланс України основні тенденції та їх економічне значення"

*Kim B.B. (OK "Захід")
Савчук Я.В. (ВІКНУ)*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ

Тимчасова окупація Російською Федерацією східної частини України та республіки Крим, руйнування національної та міжнародної безпеки є досить вагомою причиною для перегляду та перерозподілу коштів для удосконалення і розвитку воєнно-економічної безпеки. В теперішній період, в найкоротші терміни необхідно чітко визначити та обґрунтувати подальші напрямки та шляхи розвитку розвинутої, єдиної, прогресивної системи забезпечення обороноздатності держави з економічної точки зору. Дослідивши безліч статей, можу сказати, що на сьогоднішній період немає одної спільної думки щодо важливості та ролі, яку відіграє поняття економічної безпеки в національній безпеці загалом. Ця невизначеність в пріоритетах визначення головної загрози економічній безпеці не дозволяє забезпечити її захищеність.

Економічна безпека держави під час ведення бойових дій стає прямо пов'язана з воєнно-економічною безпекою, так як економічні ресурси в більшій степені направлені на воєнну промисловість країни. Воєнно-економічна безпека складається з трьох складових: воєнної економіки, національного господарства, науково-технічного потенціалу.

У зв'язку з тривалою економічною кризою та занепадом воєнної справи в Україні, дуже гостро постає проблема її економічної безпеки в умовах воєнної загрози державі.

Враховуючи нові реалії воєнно-політичної обстановки в світі та Україні, розвиток інтересів економічної безпеки потребує не тільки підтримання економічних зв'язків, а й формування нових, які будуть сприяти підвищенню рівня наукового, технологічного та соціального прогресу країни. Сьогодні значне місце в формуванні цих зв'язків належить міжнародним економічним організаціям регіонального та міжрегіонального характеру, які створюються державами для вирішення економічних (в тому числі воєнно-економічних) та фінансових питань. Більшу увагу потрібно приділяти саме цим організаціям, щоб вийти на той рівень, який допоможе вивести Україну на гідний рівень і дати можливість ставати економічно сильною державою.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 28.06.2018 №2469-VIII "Про національну безпеку України" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19?lang=en>

2. Обґрунтування перспективи економічного розвитку України у 2015-2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://econa.org.ua/index.php/econ> .

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ: ЗАХИЩЕНІСТЬ ТА ОЦІНКА

Вітчизняне суспільство визнає, що саме інтелект і знання є дійсним капіталом нації. Як відомо, придбаний або отриманий на безоплатній основі об'єкт інтелектуальної власності відображається на балансі, якщо існує ймовірність одержання в майбутньому матеріальної вигоди, пов'язаної з її використанням, а його вартість може бути вірогідно визначена.

Інтелектуальна власність є підґрунтям забезпечення економічного і соціального зростання в країні. Тлумачення економічного змісту категорії "інтелектуальна власність" є неоднозначним. Також існують різні підходи до оцінки вартості їх об'єктів [1]. У праці запропоновано методичні підходи до проведення оцінки вартості об'єктів інтелектуальної власності та розкрито структуру нематеріальних об'єктів інтелектуальної власності за трьома групами – це група права на об'єкти промислової власності, група об'єктів авторського права та суміжних з ним прав, група об'єктів права на знаки для товарів та послуг[1]. Значна увага в Україні та в світі приділяється проблемам нормативно-правового забезпечення та захисту об'єктів інтелектуальної власності. Так, в Україні діють 10 спеціальних законів, що регулюють сферу інтелектуальної власності. Серед них закони України: "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", "Про охорону прав на промислові зразки", "Про авторське право і суміжні права" та інші.

У випадках, коли необхідно врегулювати спори щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності між фізичними або юридичними особами України та іноземних держав, верховенство перед національними законами мають міжнародні договори, до яких приєдналася й Україна. Відтепер Україна є учасницею 18 багатосторонніх міжнародних договорів у цій сфері. До порушень прав інтелектуальної власності відносять: піратство (опублікування, відтворення, ввезення (вивезення) на митну територію України, розповсюдження контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм, програм організацій мовлення), плагіат (оприлюднення повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором твору), підроблення, зміна інформації тощо. Незважаючи на те, що в Україні вже сформована нормативно-правова база у сфері інтелектуальної власності, залишається значна кількість неврегульованих питань. Їх вирішення здійснюється на державному рівні шляхом утіленню реформ[2]. Забезпечення надійної охорони, захисту та оцінки об'єктів інтелектуальної власності в Україні сприятиме зростанню її інтелектуального потенціалу та міжнародного авторитету, а також збереженню культурної спадщини країни.

Список використаних джерел:

1) Городянська Л.В. Інтелектуальна власність як нематеріальний об'єкт обліку на підприємстві / Л.В. Городянська // Журнал "Бухгалтерський облік і аудит". – К.: ТОВ "Екаунтинг". – 2007. – № 4. – С. 41 – 46.

2) Указ Президента України "Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020" від 12 січня 2015 року № 5/2015.

ТРАНСФОРМУВАННЯ КРАЇНОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ЗМІСТ, ВИМІРИ

Сучасне глобалізування світу – це складний процес, що утримує непрості виклики, які потребують реагування кожної країни – суспільства, економіки, людини. Відреагувати – значить відповісти на запити успішністю країни та її економіки, процвітанням людини і народу. Розв’язання даної проблеми потребує постійного трансформування країнової економіки. Власне ця проблема й актуалізує презентовану тему. Аналізування останніх публікацій, у яких викладені головні положення досліджень трансформації країнової економіки, засвідчують: означену тему дотепер ще ніхто саме так не формулював ані в економічній теорії, ані в економічній соціології, ані в соціальній філософії.

Термін "трансформація"/"transformatio" має латинські корені: "trans" (пух через, пере-, за межами) + "forma" (форма, характер, улаштування, організація), що перекладатиметься "через форму", тобто передбачає змінювання ("зміну виду і/або форми будь-чого, перетворення"). З останньої чверті ХХ сторіччя поняття "трансформація" часто вживають економісти (теоретики і практики) задля характеризування змін у країновій економіці. Проте дотепер немає єдиного витлумачення терміна "трансформація", натомість існує декілька його визначень, на які доцільно звернути увагу: 1) трансформація – зміна структури будь-якої речі в рамках процесу, що самоорганізується; 2) трансформації (транс-форма-ція) – це зміна форм життєдіяльності суспільних систем на різних фазах життєвого циклу та ін. Трансформація має суб’єктивний характер, оскільки вона включає певне вольове, свідоме начало. Наразі йдеться про роль людини-Актора в змінюванні явища і/або процесу.

З нашого погляду, трансформація економіки – це один з типів перетворень, що час від часу відбувається у її периферійних (поверхневих) пластах під впливанням різних чинників і зумовлює зміни у змісті самої економіки через набування нею нової форми. Периферійними/поверхневими пластами явища/процесу вважаємо ті, що знаходяться поза ядром. Вони є різновіддаленими від основи/ядра. Таке її розуміння уможливорює висновування: трансформація – це периферійні перетворення явища і/або процесу, ядро/основа якого знаходиться поза ними. Таким чином, результатом трансформування країнової економіки є нова її форма.

Трансформування країнової економіки можна конкретизувати через різні виміри-характеристики: просторовість, глибину і ширину, темпоральність, інтенсивність, успішність, силу впливання на зміни в ядрі економіки та інші. Просторовість – це поле всієї країнової економіки, в якому відбувається трансформування. Проте поле може бути і звужене до одного з структурних компонентів економіки – сфери, сектора, галузі чи підприємства. Ширину трансформування країнової економіки визначають кількість структурних елементів кожного пласта економіки, де відбуваються трансформаційні процеси. Її глибина – кількість пластів (або орбіт) економіки, охоплених трансформуванням. Найглибшою постає та трансформація, яка відбувається в усіх пластах країнової економіки, окрім ядра. Темпоральність – це тривалість трансформування країнової економіки. За даним виміром трансформування може бути коротко-, середньо- та довгостроковим. Найширшими і найглибшими є довгострокові

трансформування. Успішність трансформування країнової економіки залежить від багатьох чинників. У системі останніх найважливішим комплексним чинником постає культура, а конкретніше – економічна культура як система знання, якого потребує сама економіка. Успішність з необхідністю потребує кардинального перетворення в освіті всіх рівнів. Освіта має постати розвивальною (щодо інтелектуальних здатностей і спроможностей людини) та формувальною (щодо її чеснот, зокрема: чесності, справедливості, (само)поваги, гідності, свободи тощо).

Отже, трансформування країнової економіки – це перетворення, що відбуваються у її периферійних пластах/орбітах та характеризовані множиною різноманітних вимірів, головні з яких були запропоновані до розгляду.

к.е.н., доц. Кондрашова-Діденко В.І. (ВІКНУ)

Мазуренко С.Ю. (ВІКНУ)

КУЛЬТУРА В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

На розвиток країнової економіки впливають різні чинники, одним з основних яких є культура. Сучасні економісти – теоретики і практики – мають неоднозначні візії щодо позитивного впливання культури на розвиток країнової економіки. Проте деякі економісти та економсоціологи (О. Бервено, Л. Діденко, П. ДіМаджіо, В. Кондрашова-Діденко, В. Радаєв, А. Сур'як та інші) аргументовано доводять, що основою в системі чинників економіки є культура. Для підтвердження чи спростування даної тези необхідно з'ясувати зміст культури.

Культуру дотепер витлумачують по-різному. Більшість економістів та економсоціологів визначають культуру в економіці через знання, навички, вміння, компетенції, яких потребує сама економіка. Тому наразі йдеться про економічну культуру. Це знання може бути уречевленим і/або невіддільним від працівника знанням. Уречевлене знання – це таке знання, яке втілене у матеріальних речах. Наразі йдеться про матеріальний продукт у формі засобів виробництва. "Живі" знання – це знання, якими володіє працівник. Ці знання працівник використовує у процесі виконання функцій, що делеговані його робочому місцю. Таким чином, економічна культура – матеріально-речовий та особистісний чинники економіки. Тому економічна культура має значущість у розвитку країнової економіки, оскільки остання не може не тільки розвиватися, але й існувати без засобів виробництва та працівників як носіїв "живого" знання.

Такі розміркування уможливили висновування: культура загалом та особливо економічна культура зокрема є нині найголовнішим чинником успішного розвитку країнової економіки.

Список використаних джерел:

1.Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//www.me.gov.ua](http://www.me.gov.ua);

2.Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ І РЕЗУЛЬТАТИ

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення та поширення серед країн світу набувають інтелектуальна і SMART форми економіки, які є передумовою формування нового типу виробництва – інтелектономіку. Найважливішими ресурсами країнової економіки, що розвивається в означених формах, постає людський і штучний інтелект, а всі її сфери та сектори базуються на інтелектуально-креативній діяльності і застосуванні новітніх технологій. Це відноситься і до сектора оборони. Адже використання сучасних комп'ютерних технологій і програмного забезпечення дозволяє військовим частинам, установам та організаціям Збройних Сил України (далі – ЗСУ) здійснювати фінансове планування і так само коригувати поточне виконання бюджету, що уможливорює мінімізування витрати і насамперед технічних.

Для спрощення та оптимізації безпосередньої взаємодії військових частин з Державною казначейською службою України в процесі розрахунково-касового обслуговування клієнтів було запроваджено надійні засоби електронного цифрового підпису і сучасних інтернет-технологій, а саме таких електронних сервісів, як: 1) система дистанційного обслуговування клієнтів через програмно-технічний комплекс "Клієнт Казначейства – Казначейство"; 2) система подання електронної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів і державними цільовими фондами "Є-Звітність" (далі – АС "Є-Звітність") [1].

За умов застосування СДО та АС "Є-Звітність" обмін документами між розпорядниками бюджетних коштів у системі Міністерства оборони України та органами Казначейства здійснюється в електронному вигляді, в тому числі електронними документами, що формуються у програмному забезпеченні "Мережа М". Окрім того, військові частини ЗСУ мають можливість подавати звітність щодо нарахованих доходів та утриманих податків до Державної фіскальної служби України із застосуванням такого програмного забезпечення, як М.Е.doc та FreeZvit. Щоправда, ще й дотепер існує потреба створення єдиного програмного продукту для ведення автоматизованого бухгалтерського обліку, формування аналітичних показників, облікових документів та планування доходів і видатків, який надавав би можливість взаємодіяти з іншим програмним забезпеченням та створювати єдину інформаційну базу як конкретної військової частини, так і Міністерства оборони України загалом.

До 2017 року такий програмний продукт надавався військовим частинам групою компаній "Парус", але нині він був внесений до санкційного списку [2]. Тому наразі у військових частинах застосовуються лише такі програмні продукти, як Microsoft Excel та Word, що мають обмеженіші можливості. Доцільно зауважити, що на українському ринку з надання послуг автоматизації вже з'явилися такі потенційні виробники необхідного продукту, як IT-Enterprise, BDO, Інтелект-Сервіс і проводиться тендерний відбір, що триває вже близько 2 років.

Отже, за умов розвитку країнової економіки у формі інтелектуальної (чи SMART) важливим є застосування інтелектуальної діяльності в оборонному

секторі. Тому у військових частинах ЗСУ дедалі активніше використовується програмне забезпечення для дистанційного подання звітності до органів державної влади та дистанційного казначейського обслуговування. Проте невирішеним залишається питання створення єдиного програмного продукту для відображення усіх господарських операцій військової частини і створення єдиної інформаційної бази. Такий програмний продукт уможливило б зменшення витрат матеріальних і трудових ресурсів та виконання однієї з головних умов інтелектуальної економіки – максимальне вивільнення людини з виробничого процесу, тобто збільшення часу для креативно-творчої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua>.

2. Указ Президента України №126/2018 від 14.05.2018 року "Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 02.05.2018 року "Про застосування та скасування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)".

Коцупал О.В. (КНУ)

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Законодавство про пенсійне забезпечення військовослужбовців складається з Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб", Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" та інших нормативно-правових актів України, прийнятих відповідно до цих законів.

Відповідно до статті 43 ЗУ "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб", пенсії обчислюються з розміру грошового забезпечення, враховуючи відповідні оклади за посадою, військовим (спеціальним) званням, процентну надбавку за вислугу років, щомісячні додаткові види грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення) та премії в розмірах, установлених законодавством. Крім того, у статті 63 цього закону визначається, що пенсії підлягають перерахунку у зв'язку з підвищенням грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців.

В пункті 8 постанови Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 р. № 393 було зазначено, що такий перерахунок здійснюється щорічно виходячи з установленого за станом на 1 січня поточного року розміру грошового забезпечення. Проте, після прийняття Кабінетом Міністрів України Постанови від 13.02.2008р. №45, даний пункт втратив чинність, що призвело до втрати зобов'язання Пенсійного фонду України до перерахунку пенсій без відповідного рішення КМУ та повідомлення від Мінсоцполітики, і, як наслідок, до припинення регулярності такого перерахунку.

Останні зміни відбулись 21 лютого 2018 року, коли Уряд ухвалив постанову №103 "Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб", відповідно до якої з 01.01.2018 року підвищуються розміри пенсій для військовослужбовців з урахуванням оновленого грошового

забезпечення. Проте, перерахунок стосується не всіх видів грошового забезпечення, а лише окладу за посадою, військовим (спеціальним) званням та відсоткової надбавки за вислугу років. Виплата перерахованих пенсій здійснюється поетапно: з 01.01.2018 року – 50 відсотків; з 01.01.2019 року по 31.12.2019 року – 75 відсотків; з 01.01.2020 року – 100 відсотків суми підвищення пенсії. Варто зазначити, що попередній перерахунок здійснювався у 2012 році.

Отже, проаналізувавши пенсійне забезпечення військовослужбовців, можна зробити висновок, що однією з основних проблем цієї системи є відсутність чіткого механізму перерахунку раніше призначених пенсій. Такий механізм повинен бути визначеним на законодавчому рівні, що забезпечить обов'язковість його застосування і, як наслідок, призведе до регулярного оновлення розмірів пенсійних виплат, адекватних мінливим умовам економічних реалій.

Список використаних джерел:

1. Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб";

2. Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб";

*Кравець І.В. (ВІКНУ)
Яцина В.В. (КНУ)*

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ТИЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК

Досвід історії війн і воєнних конфліктів показує, що у кожній успішно проведеній воєнній компанії, операції, бою, як і у кожній поразці, необхідно, поряд з іншими причинами, шукати позитивні та негативні сторони у роботі тилу – його організації, можливостях і способах тилового забезпечення.

У всі періоди історії найбільший вплив на хід збройної боротьби здійснювали наступні фактори:

- своєчасне, повне і безперебійне забезпечення військ матеріальними засобами: продовольством, озброєнням, боєприпасами;
- стан шляхів і наявність транспортних засобів, що забезпечують своєчасне підвезення запасів;
- медичне забезпечення бойових дій;
- у більш пізні періоди історії – забезпечення паливом і ремонт озброєння та техніки.

Тил як спеціальна організація забезпечення військ виник разом з появою регулярних армій. Із зростанням чисельності військ принцип "війна кормить війну" вже не спрацьовував – ресурсів території, на якій велась збройна боротьба, не вистачало. Виникла необхідність завчасного створення запасів матеріальних засобів та доставки їх військам.

Роль тилу підвищувалась із створенням регулярних армій, які необхідно було забезпечувати не тільки продовольством, спорядженням, амуніцією, фуражем, але і зброєю та боєприпасами. В 17-18 віках виникає система централізованого забезпечення військ з армійських баз і складів, так звана "магазинна система".

На початку XX століття, в Російсько-японській війні зародився фронтовий і армійський тил, в 1910 році була створена перша автомобільна рота, в 1914 році організовано дорожню службу і службу пально-мастильних матеріалів.

В роки Другої світової війни розвиток системи тилового забезпечення здійснювався за наступними напрямками:

- створення централізованої системи управління тилом;
- підвищення маневреності підрозділів забезпечення, оперативності функціонування органів управління тилом;
- упорядкування системи забезпечення військ матеріальними засобами;
- встановлення раціональних норм утримання запасів матеріальних засобів, їх ешелонування;
- визначення відповідальності вищих органів управління тилом за підвезення матеріальних засобів у підпорядковані війська;
- забезпечення комплексного використання всіх видів транспорту.

Таким чином, розвиток тилу завжди здійснювався паралельно з розвитком збройних сил і способів ведення війни, операції і бою. Нові види озброєння, бойової техніки, способи ведення бойових дій висували свої вимоги до тилового забезпечення, змушували виробляти більш сучасні форми організації тилу і способи тилового забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Кивлюк В.С. Погляди на формування та функціонування системи матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України / В.С. Кивлюк // Наука і оборона. – 2006. – № 2. – С. 22-27.
2. Романченко І.С. Погляди на розвиток системи матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України / І.С. Романченко В.О. Шуєнкін // Наука і оборона. – 2007. – № 4. – С. 22-27.
3. Гороховський Є. Тил Збройних Сил України: на-дійність в ім'я боєздатності / Є. Гороховський // Військо України. – 2011. – № 1. – С. 26-29.

Кузьменко В.М. (ВІКНУ)

к.е.н., доц. Кондрашова-Діденко В. І. (ВІКНУ)

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ: ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Достатньо швидко глобалізування економічних процесів зумовлюють вихід національних підприємств на міжнародний ринок та знаходження ними більш привабливого клімату для своєї діяльності. Податкова система є одним із головних об'єктивних детермінантів існування країнової економіки, адже натеper податкові надходження становлять 82,79% від валових доходів Державного бюджету України (з 917 998 866,4 тис. грн. валових доходів податкові надходження становлять 760 016 406,7 тис. грн.) [1].

Значний внесок у дослідженні конкурентоспроможності системи оподаткування зробили такі вітчизняні вчені: З. Варналій (конкуренція податкової системи), В. Кондрашова-Діденко (підвищення ефективності фіскального адміністрування), К. Швабій (податкова політика України). Проте дотепер

залишаються певні аспекти, що потребують окремого дослідження. Йдеться насамперед про привабливість системи оподаткування в Україні. Тому метою цього дослідження є характеристика можливості української податкової системи конкурувати у світовому середовищі.

Економічна конкуренція – змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання. У даному випадку економічна конкуренція фігурує на мегарівні (міжкраїнова конкуренція) з метою максимізації кількості резидентів й отримання від них надходжень шляхом стягнення податків.

Конкурентоспроможність системи оподаткування – система обґрунтованих об'єктивних параметрів, що створюють оптимальний економічний клімат і надають податковій системі особливих переваг для здійснення конкуренції в інтернаціональному середовищі.

Перемога національної податкової системи над зовнішніми передбачає імплементацію оптимальних податкових нормативів, за яких бюджетні доходи досягнуть свого максимуму, адже завищені податкові ставки спричиняють сповільнення економічної активності, податковий експорт, політичне відчуження й тінізацію розрахункових операцій, а занижені, у свою чергу, призводять до дефіциту податкових надходжень та свавілля суб'єктів господарської діяльності. З одного боку, оподаткування повинно бути нейтральним, не мати істотний вплив на реалізацію економічних рішень, а з іншого – повинно обмежувати певні види підприємницької діяльності шляхом адміністративного контролю та індикативного регулювання.

Системи оподаткування в інтелектуально та індустриально розвинутих країнах мають схожі особливості: у них спостерігається тенденція до вищого рівня податків відносно ВВП – від 35% до 50%, показники українського оподаткування поки що істотно від них відрізняються. Наприклад, за індексом економічної свободи США посідає 12 місце, Німеччина – 24, Японія – 30, Австралія – 5, Україна – 147; середньорічний час підготовки і подання звіту про податки у США складає 175 год., у Німеччині – 218, в Японії – 130, в Австралії – 105, а в Україні – 328. В категорії легкості сплати податків Україна хоч проявила значні покращення останні п'ять років завдяки введенню електронної системи для надання інформації і сплати податків (з 160-ї у 2014р., 108-ї у 2015р., 83-ї у 2016р., 84-ї у 2017р. до 43-ї позиції у 2018р.), проте не є стійкою і в поточному році зайняла 54 місце [2]. Приклад волатильності показників даної категорії показує відсутність визначеного тренду податково-економічного розвитку й слабку ефективність внесення змін до організації української податкової системи.

Недостатню розвиненість та конкурентоспроможність системи оподаткування України також демонструє через непрямі податки, зокрема через податок на додану вартість, який займає левову долю в надходженнях до Державного бюджету України (41,87%) [1], адже в країнах з високими темпами економічного розвитку значущу роль у формуванні національних бюджетів відіграють прямі податки, а саме - податок на прибуток підприємств та податок на власність (у США – 44%) [3].

Для об'єктивнішої оцінки конкурентоспроможності системи оподаткування доцільно враховувати також такий показник, як сальдо податкового балансу, що

розраховується як різниця між податковим експортом та імпортом (перенесення податкового навантаження з резидентів на нерезидентів).

Антроповимірність системи оподаткування так само має удосконалитися. Йдеться про такі виміри діяльності суб'єктів системи оподаткування, що базуються на чесності, гідності, взаємоповазі та самоповазі, свободі, довірі, справедливості, креативності та інноваційності, моральній і матеріальній відповідальності тощо. Наразі мова про економічну та особистісну культуру суб'єктів оподаткування.

Отже, система оподаткування України ще не має явних конкурентних переваг, не сформувала тренду розвитку і перебуває в стані дисперсії, а тому потребує державного коригування за принципом системності та універсальності, адже економічні процеси взаємопов'язані та мають ефект мультиплікатора (підвищення податкової ставки спричиняє варіацію цін на продукцію з метою збереження підприємцями номінального та реального доходу, що призводить до зменшення купівельної спроможності населення).

Список використаних джерел:

1. Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII "Про Державний бюджет України на 2018 рік". - Редакція від 13.10.2018.
2. Paying Taxes 2019. The global picture. / World Bank Group and PwC. – 2019.
3. Budget of The U. S. Government. / A New Foundation For American Greatness. Fiscal Year 2018.

*к.е.н. Кириленко І.В.(ВІКНУ)
Кучер В.В (КНУ)*

ІТ–АУДИТ ЯК МЕТОД ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВО–ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН

Ключовими складовими фінансового контролю за управлінням державними та місцевими ресурсами і їх використанням є державний фінансовий контроль, який здійснює Рахункова палата від імені Верховної Ради України (парламентський контроль) та державний внутрішній фінансовий контроль, який забезпечується розпорядниками бюджетних коштів.

Згідно з результатами аудиту за січень – лютий 2018 року службою внутрішнього аудиту Збройних Сил України було проведено 451 контрольних заходів, з яких 350 аудитів (з них позапланові аудити – 85) перевірок–53, участь у роботі комісій –41, участь у службових розслідуваннях –7.

Аудитами було охоплено 101,5 млрд. грн. ресурсів. У 213 підконтрольних суб'єктах встановлено порушення, що призвели до втрат та збитків на суму майже 359,4 млн. грн. Відшкодовано 172,6 млн. грн. (з них за аудитами проведеними у 2018 році, –94,5 млн. грн. або 26,3%) та прийнято рішення про відшкодування втрат та збитків на суму 23,1 млн. грн.; крім того, виїзними аудитами попереджено 65,4 млн. грн. втрат та збитків.

Також аудитами встановлено:

- порушення фінансово-бюджетної дисципліни, що не призвели до втрат, на 1855,3 млн. грн.;

– неефективні управлінські рішення на суму 115,5 млн. грн., та ризики в управлінні фінансами та майном на суму 1918,9 млн. грн., усунуто на суму 2152,7 млн.грн;

– встановлено 1753 та усунуто 1139 (65%) фактів не фінансових порушень.

За результатами виконання аудиторських рекомендацій досягнуто результативність на суму майже 31,3 млн. гривень.

До відповідальності притягнуто 2585 осіб, у т. ч. до матеріальної – 1708, до дисциплінарної – 877.

Сучасним шляхом, для покращення фінансових результатів військових частин та загалом діяльності контрольних органів Міністерства оборони є впровадження ІТ – аудиту. Згідно розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 року № 142-р "Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки" вказано про мету впровадження ІТ-рішень для підтримки реформування системи управління державними фінансами, яке сприятиме зниженню впливу людського фактору та корупційних ризиків

Таким чином з метою покращення процесів фінансово-господарської діяльності у військових частинах ЗСУ вже було здійснено низка заходів влади стосовно фінансового контролю, однак є доцільним прийняття нормативно – правового акту, який би регулював питання впровадження здійснення державного аудиту інформаційних технологій .

к.е.н., доц. Легомінова С.В. (ДУТ)

КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА: СТРАТЕГІЧНЕ МИСЛЕННЯ, СТРАТЕГІЯ, ЛІДЕРСТВО

Засадами формування та управління конкурентними перевагами підприємства маємо вважати стратегію, яка ґрунтується на стратегічному мисленні.

Стратегічним мисленням за трьохфакторною моделлю Пісапія (Pisapia) визнано три когнітивних вміння: системне мислення, рефреймінг та рефлексія.

Системне мислення відноситься до "здатності лідера бачити системи цілісно, розуміючи властивості, сили, закономірності та взаємозв'язок, які формують поведінку системи, що, отже, надає варіативність дій" [1;с.48].

Рефлексія відноситься до "здатності лідера продукувати логічне і раціональне мислення, використовуючи сприйняття, досвід і інформацію, що дозволяє судити про попередні події, і створювати інтуїтивні принципи, які будуть визначати майбутні дії" [1;с.52].

Рефреймінг посиляється на "здатність лідера перемикає увагу на безліч точок зору, структури, ментальні моделі і парадигми, щоб генерувати нове розуміння і варіанти дій[1;с.56].

Стратегічне мислення - це здатність людини "розпізнавати закономірності, взаємозалежності і приймати послідовні рішення" [1;с.47].

Стратегічне мислення, ототожнюючи зі стратегічним пізнанням або когнітивною перспективою стратегії, концептуалізовано до стратегічного пізнання

як переконання топ-менеджерів про організаційне середовище, когнітивну діяльність (процес), що беруть участь в стратегічному формуванні, стратегічної реалізації місії[2].

Визнано, що вагомими детермінантами, що визначають компетентність в стратегічному мисленні є когнітивні здібності та накопичений досвід роботи.

Отже, формуючи лідерський вектор управління конкурентними перевагами підприємства, треба чітко розуміти та застосовувати системні підходи до оцінки компетентностей топ-менеджменту. Стратегічне мислення, як здатність системного уявлення закономірностей та тенденцій розвитку систем, процесів підприємства формує підґрунтя успішної результативності його стратегії.

Список використаних джерел:

1. Pisapia, J., Reyes-Guerra, D., & Coukos-Semmel, E. (2005). Developing the leader's strategic mindset: Establishing the measures. *Leadership Review*, 5, 41–68. Retrieved from <http://www.leadershipreview.org/2005spring/PisapiaArticle.pdf>

2. Narayanan, V. K., Zane, L. J., & Kemmerer, B. (2011). The cognitive perspective in strategy: An integrative review. *Journal of Management*, 37(1), 305–351. doi:10.1177/0149206310383986

Лойшин А.А. (НУОУ)

ЩОДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В МІНІСТЕРСТВІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ТА ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

У Міністерстві оборони України та Збройних Силах України виконується завдання щодо становлення системи внутрішнього контролю.

Так, відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року "Про Стратегічний оборонний бюлетень України" затвердженого Указом Президента України №240/2016, визначено оперативну ціль щодо створення інтегрованої системи управління ризиками, як складової системи оборонного планування.

Система внутрішнього контролю в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України орієнтована на управління ризиком (загрозами), а саме, на його (їх) передбаченні (ідентифікації) та ефективній, превентивній протидії шляхом прийняття відповідного управлінського рішення. Управління ризиком є основним елементом системи внутрішнього контролю.

У Тимчасовому порядку з організації внутрішнього контролю в Міністерстві оборони України зазначено, що оцінка стану внутрішнього контролю у системі Міністерства оборони України та Збройних Силах України покладається на Департамент внутрішнього аудиту Міністерства оборони України та його територіальні підрозділи.

Також, Бюджетним кодексом України визначено, що діяльність підрозділів внутрішнього аудиту спрямована на поліпшення внутрішнього контролю.

Так, з метою визначення єдиного комплексу дій з проведення підрозділами Служби внутрішнього аудиту Збройних Сил України аудиту управління ризиками, та надання аудиторам методологічних та практичних рекомендацій з проведення аудиту управління ризиками, Департаментом внутрішнього аудиту видано наказ

від 06.10.2017 № 33 "Про затвердження Тимчасової настанови з проведення аудиту управління ризиками".

Метою аудиту є надання об'єктивних, обґрунтованих і незалежних рекомендацій, спрямованих на удосконалення і підвищення ефективності системи управління ризиками підконтрольного суб'єкта.

У Тимчасовій настанові з проведення аудиту управління ризиками зазначено, що при оцінці ефективності управління ризиками аудит зосереджується на співвідношенні між вартістю продукту та ресурсами, витраченими на його створення та пропонується певний порядок оцінки стану управління ризиками.

Досліджуючи питання оцінки ефективності системи внутрішнього контролю, автором було проаналізовано праці більше ніж 50 вітчизняних та іноземних науковців та управлінців стосовно підходів до оцінки ефективності внутрішнього контролю.

За результатами аналізу визначено, що не зовсім вірно вважати, що ефективність внутрішнього контролю можливо виміряти співвідношенням витрат на контрольні заходи з отриманими кількісними даними від контрольного впливу – ефекту.

В цілому, основними показниками ефективності внутрішнього контролю являється відсутність надзвичайних втрат, неефективних операцій та управлінських рішень.

Також, система внутрішнього контролю не може бути проаналізована поза аналізом цілей суб'єкту внутрішнього контролю, якщо цілі чітко не визначені, система контролю організації втрачає ефективність, так як усе контролювати не можливо.

Необхідно додати, що під час становлення внутрішнього контролю в оборонному відомстві використовувались підходи та принципи використані міжнародними стандартами серії COSO.

Розглядаючи питання підходів до оцінки ефективності внутрішнього контролю, автор звернув увагу на те, що переважна більшість фахівців вважають за необхідне оцінювати ефективності внутрішнього контролю за всіма його елементами, і не лише за критеріями співвідношення витрат/ефекту, а й за дієвістю, продуктивністю, реалізацією.

Слід додати, що в оцінці ефективності внутрішнього контролю доцільно вказувати не стільки на результативність, скільки на продуктивність: активність суб'єктів внутрішнього контролю, достатність процедур внутрішнього контролю, системність здійснюваного контролю.

Все вище викладене, доводить необхідність перегляду підходів до оцінки якості та ефективності внутрішнього контролю в системі Міністерства оборони України та Збройних Силах України.

Станом на сьогодні, в системі оборонного відомства відсутня методика оцінки ефективності внутрішнього контролю з урахуванням сучасного досвіду дослідження зазначеного процесу.

Список використаних джерел:

1. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

2. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

3. Наказ Департаменту внутрішнього аудиту Міністерства оборони України від 06.10.2017 № 33 "Про затвердження тимчасової настанови з проведення аудиту управління ризиками" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/vnutrishnij-kontrol.html>.

Мазур М.І. (ВІКНУ)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ КОШТИ ДЕРЖБЮДЖЕТУ НА БЕЗПЕКУ ТА ОБОРОНУ

Державний бюджет – це основний фінансовий план держави з формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань та функцій, які здійснюються органами державної влади протягом бюджетного періоду. Згідно з Бюджетним кодексом України бюджетний період становить один календарний рік, який починається 1 січня і закінчується 31 грудня того ж року. **Видатки державного бюджету на безпеку та оборону України: 2016** – 5,11%; **2017** – 4,84%; **2018** – 5,36%; прогноз **2019** – 5,31%.

Виділяють загальний та спеціальний фонд. Згідно до Бюджетного кодексу загальний фонд бюджету включає: всі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду; всі видатки бюджету за рахунок надходжень до загального фонду бюджету; фінансування загального фонду бюджету. Основні джерела наповнення спеціального фонду – це кошти, отримані від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду за вчинення корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушення власні надходження від господарської діяльності.

Формування бюджету та безпеки та оборони: загальний фонд 2018: Міністерство оборони України – 82 202 327,0 млрд.грн; Апарат Міністерства оборони України – 81692208,0 млрд. грн; **спеціальний фонд 2018:** Міністерство оборони України – 4 379 873,00 млрд.грн; Апарат Міністерства оборони України – 4 325 292,0 млрд.грн. **Загальний фонд 2019:** Міністерство оборони України – 100 097 260,5 млрд.грн; Апарат Міністерства оборони України – 99 319 300,9 млрд.грн; **спеціальний фонд 2019:** Міністерство оборони України – 1 346 986,0 млрд.грн; Апарат Міністерства оборони України – 1323 647,2 млрд.грн.

Україна здійснює постійну інтеграцію в світову економіку, що викликає необхідність загальнодержавної і міжнародної порівнянності бюджетних показників. З цією метою існує бюджетна класифікація. Бюджетна класифікація України історію свого створення і розвитку розпочинає з прийняття Постанови ВРУ від 12.07.1996 року №327/96 ВР "Про структуру бюджетної класифікації України".

Бюджетна класифікація - це єдине систематизоване згрупування доходів, видатків та фінансування бюджету за ознаками економічної сутності, функціональної діяльності, організаційного устрою та іншими ознаками відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів. Бюджетна класифікація України застосовується для здійснення контролю за фінансовою

діяльністю органів державної влади, інших розпорядників бюджетних коштів, проведення необхідного аналізу в розрізі доходів, а також організаційних, функціональних та економічних категорій видатків, забезпечення загальнодержавної і міжнародної порівняльності бюджетних показників. У порівнянні 2018 та 2019 років - видатки скоротилися з 8 до 5 кодів програмної класифікації видатків бюджету у зв'язку з більш ефективною діяльністю використання коштів та запобігання фінансових порушень і зловживань.

Список використаних джерел:

1. Електронний ресурс [режим доступу]
: <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/budget2019.pdf>
2. Електронний ресурс [режим доступу]
: https://24tv.ua/ru/rejting_silnejshih_armij_mira_ukraina_v_top_30_n954385
3. Електронний ресурс [режим доступу]
: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-43806263>
4. Електронний ресурс [режим доступу]
: https://pidruchniki.com/1510082764040/finansi/klasifikatsiya_vidatkiv_kredituvannya_byudzhetu
5. Головна газета про військо "Народна армія" 25 жовтня 2018 року №43
Держбюджету-2019: на потреби війська планується виділити понад 100 мільярдів гривень
6. Електронний ресурс [режим доступу]
: http://www.mil.univ.kiev.ua/files/58_429381607.pdf
7. Електронний ресурс [режим доступу]
: https://uk.wikipedia.org/wiki/Військовий_бюджет_України

Мазуренко С.Ю. (ВІКНУ)

Таргонська І.М. (НУОУ)

АНАЛІЗ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ПРАЦІВНИКІВ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН СТАНОМ НА 2019 РІК

Заробітна плата - це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу [3]. А гроші є еквівалентом товарів та послуг, за допомогою яких людина може забезпечити себе і свою родину, набути певні блага, і навіть, примножити їх та забезпечити собі старість в достатку, тому заробітна плата для працівника є важливим фактором вибору місця роботи. Наразі, розмір заробітної плати у військових частинах не відповідає потребам сьогодення. Крім того, структура заробітної плати не змінювалася ще з 90-х років. Вона складається із:

- основної заробітної плати (посадових окладів згідно з тарифною сіткою на відповідний рік);
- додаткової заробітної плати (винагороди за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. Вона включає доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством, премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій);

- інших заохочувальних та компенсаційних виплат (виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, виплати в рамках грантів, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми).

Розглянемо наступні дані, посада – провідний інженер - програміст, основна заробітна плата (посадовий оклад 10 т.р. = 3496,00 грн., надбавка за вислугу років (15%)=524,40; доплата за постійну бойову готовність (50%)=1748,00; надбавка за складність та напруженість (50%)=1748,00, одноразова премія до ювілейної дати – 1000,00 грн). Нарахована основна заробітна плата становить 3496,00 грн., додаткова – 4020,40 грн, заохочувальні виплати – 1000,00 грн. Графічно це відображається на рисунку 1. Отже, всього нараховано за квітень 8516,40 грн, але виплатимо тільки 6855,70 грн, адже вираховується податок з доходів фізичних осіб – 18% та військовий збір – 1,5%[1-2,4-6].

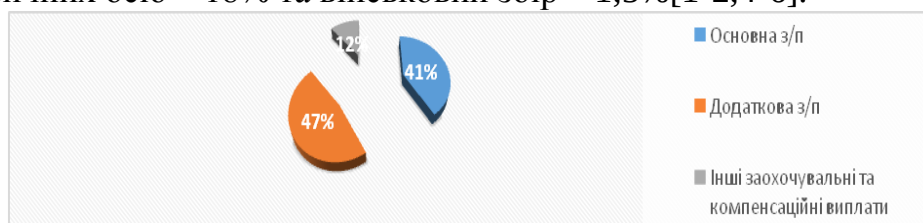

Рис. 1 Структура заробітної плати.

Відповідно до даної схеми основна заробітна плата працівника складає 41,05 % від загальної суми заробітної плати, 47,21 % - додаткова заробітна плата і 11,74 % - інші заохочувальні і компенсаційні виплати.

Проаналізувавши нарахування заробітної плати, можна дійти таких висновків:

- по-перше, зіштовхуєшся з такою проблемою, що багато спеціальностей є застарілими і не використовуються в установах;
- по - друге, розрахунок посадового окладу залежить від тарифного розряду, який, в свою чергу, залежить від тарифної сітки, що починається з розміру прожиткового мінімуму – це недоречно, адже істотно знижує суми при нарахуванні заробітної плати працівнику;
- по-третє, більшу частину заробітної плати становить додаткова, що є негативним явищем, тому що, додаткові виплати можуть коригуватися в бік зменшення відповідно до виділених асигнувань військовій частині;
- по-четверте, більшість надбавок і доплат є вже не актуальними та не несуть стимулюючого характеру (як наприклад, доплата за бойову готовність, яка введена в дію з 1 листопада 1994 року).

Тому пропоную оновити законодавчу базу щодо складових заробітної плати:

- переглянути доцільність зазначених посад та відповідність тарифних розрядів до складності виконуваної роботи;
- встановити в тарифній сітці 1 тарифний розряд у сумі мінімальної заробітної плати;
- підвищити посадові оклади, щоб в структурі заробітної плати вони сягали 85-90%;

- залишити декілька надбавок і доплати, які б реально несли стимулюючий характер для працівників;

- компенсувати податок на доходи фізичних осіб.

Отже, заробітна плата потребує докорінних змін відповідно до вищезазначених пропозицій, адже застарілий устрій зменшує популяризацію і конкурентоспроможність посад працівників у військових частинах, а також деградацію і демотивацію, що призведе до пошуків працівниками інших місць реалізації своїх здібностей або ж до зменшення продуктивних чи кваліфікованих фахівців.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України №2755-VI від 02.12.2010;
2. Закон України "Про державний бюджет на 2019 рік" № 2629-VIII від 23.11.2018;
3. Закон України "Про оплату праці" № 1774-VIII від 24.03.1995;
4. Постанова Кабінету Міністрів України № 409 "Про затвердження Положення про умови та порядок виплати працівникам Збройних Сил України надбавки за вислугу років" від 17.10.2000 року;
5. Постанова Кабінету Міністрів України № 167 "Про питання оплати праці окремих категорій працівників (не військовослужбовців) Збройних Сил та інших військових формувань України" від 09.03.1995;
6. Наказу міністра оборони України №28 "Про впорядкування умов оплати праці працівників загальних (наскрізних) професій" від 24.01.2006.

Гарановський В.А. (ТУВА)

Макарчук В.І. (ТУВА)

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПРИВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У ВІДПОВІДНІСТЬ З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Процес інтеграції України в міжнародну спільноту супроводжується ратифікацією міжнародних правових документів, впровадженням міжнародних стандартів, узгодженням національного та міжнародного законодавства, використанням кращої світової практики. Такі процеси відбуваються також у сфері внутрішнього аудиту. Однак кожна країна має свою специфіку, і тому, впровадження внутрішнього аудиту в Україні потребує окремого підходу притаманну як розвитку бюджетної сфери в державі так і суспільства в цілому.

Впровадження та удосконалення внутрішнього аудиту, нерозривно пов'язане із виконанням завдань, передбачених планом дій Україна – ЄС, і має вирішальне значення для економічного розвитку нашої держави.

Питання теорії, практики й актуальні проблеми організації внутрішнього аудиту в Україні досліджували такі вчені, як С. Зубілевич, Т. Каменська, С. Левицька, В. Пантелеев, О. Петрик, О. Редько, Л. Сухарева, Т. Федченко.

Роль внутрішнього аудиту та його значення в контексті реформування Державного внутрішнього фінансового контролю вивчали відомі вітчизняні фахівці М. Бариніна, І. Ткач, І. Дрозд, А. Мамишев, Є. Мних, М. Никонович, І. Стефанюк, Ю. Футоранська, О. Чечуліна та ін.

Утім, у працях зазначених науковців не достатньо висвітлювалися питання нормативного регулювання порядку планування та проведення внутрішніх аудитів в Збройних Силах України.

В свою чергу підвищення якості проведення аудитів управління бюджетними коштами, як складової внутрішнього аудиту, є невід'ємною частиною загального шляху до міжнародних стандартів внутрішнього аудиту.

Крім того, починаючи з 2014 року бюджет Міністерства оборони України збільшився майже в 4 рази з 27 млрд. грн. до 102 млрд. грн., також було сформовано ряд військових частин та органів управління. При цьому кількість особового складу підрозділів Служби внутрішнього аудиту Збройних Сил України залишалася незмінною, а в окремих випадках – скорочувалась.

Зазначене вимагає удосконалення роботи Служби внутрішнього аудиту ЗС України, особливо це стосується процесів планування та проведення внутрішніх аудитів.

Для вирішення зазначених питань Службою внутрішнього аудиту Збройних Сил України однією з перших серед міністерств та відомств запропоновано дієві шляхи вирішення.

Так, на сьогодні у Міністерстві оборони України чи в не єдиному міністерстві планування внутрішніх аудитів здійснюється на підставі попередньо встановлених ризиків, так зване ризик-орієнтоване планування.

Даний підхід дозволяє відмовитися від старого підходу що ґрунтувався на періодичності і не залежав від виявлених сум порушень, аудити проводилися з певним інтервалом.

Ризик-орієнтоване планування передбачає відпрацювання механізму по збору інформації, яка дозволить визначати (ідентифікувати) ризикові напрями (факти) на підконтрольному суб'єкті, коригувати їх за важливістю (впливовістю) та визначати черговість в проведенні аудитів.

Для впровадження ризик-орієнтованого планування у Департаменті внутрішнього аудиту Міністерстві оборони України у грудні 2017 року відпрацьовано Тимчасову настанову з ризик-орієнтованого планування.

Впровадження даного планування передбачає наступні етапи:

- складання всесвіту аудиту та визначення кількісних спроможностей Служби внутрішнього аудиту;
- ідентифікація подій та оцінка ризиків;
- консультації з керівництвом та відповідальними за діяльність;
- визначення пріоритетів, складання затвердження планів;
- оприлюднення планів, направлення їх копій до Міністерства фінансів України.

Впровадження та постійне удосконалення механізму по збору інформації дозволить ефективніше використовувати людський ресурс на проведення аудитів, а виконання керівниками підконтрольних суб'єктів рекомендацій та пропозицій, наданих за результатами аудитів, забезпечать надійний контроль за законним, ефективним та цільовим використанням бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.05.2005 №

158 [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/158-2005-%D1%80>.

2. Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту : Наказ Міністерства фінансів України від 04.10.2011 № 1247. [Електронний ресурс]. - Офіційний сайт Верховної ради України – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11>.

3. Тимчасова настанова з ризик-орієнтованого планування, затверджена наказом Директора Департаменту внутрішнього аудиту Міністерства оборони України від 04.12.2017 № 42.

4. П.П. Андреев, О.О. Чечуліна, Л.В. Гізатуліна, Ян ван Тайнен, М.Г. Тимохін Н.І. Сушко, С.П. Чорнуцький, Р.М. Рудніцька, Манфред ван Кестерен, І.К. Дрозд, Т.В. Боровкова, Т.О. Байдашнікова, Н.М. Заєць Внутрішній контроль та аудит у секторі державного управління України та європейський досвід: навчальний посібник. - К.: Кафедра, 2011 .-120 с. - ISBN 978-966-188-257-6.

Музика Д.І (НТЕУ)

ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Актуальність означеної проблематики полягає в необхідності зміцнення безпеки військ зокрема та держави загалом, шляхом підвищення рівня забезпеченості Збройних Сил України (далі – ЗСУ) матеріально-технічними ресурсами в рамках обмежень, що впливають з економічних і фінансових можливостей держави.

Про важливість питань матеріально-технічного забезпечення (далі – МТЗ) оперативно-службових цілей та завдань суб'єктів сектору безпеки й оборони України в сучасних умовах свідчать такі чинники: МТЗ суб'єктів сектору безпеки й оборони України є основним компонентом належного виконання співробітниками своїх функціональних обов'язків; йому належить провідна роль у досягненні оперативно-службових цілей, реалізації спеціальних можливостей військових формувань; воно є визначальним елементом управління суб'єктів сектору безпеки й оборони країни.

Характеризуючи систему матеріально-технічного забезпечення Збройних сил України можна визначити такі основні чинники, які гальмують її розвиток, а саме: недостатність фінансових і матеріальних ресурсів, що виділяються на оборону; недостатність ресурсного забезпечення програм реформування Воєнної організації держави та ОПК України; низький рівень забезпечення ЗСУ військовою та спеціальною технікою, озброєнням нового покоління; погіршення стану мобілізаційних резервів; неефективне використання виробничих потужностей з випуску озброєнь, військової, спеціальної техніки та майна; неефективність управління матеріально-технічним забезпеченням ЗСУ; накопичення застарілої і непотрібної військової техніки, озброєння, вибухових речовин.

У окремих наукових працях висловлюється думка, що єдина система матеріально-технічного забезпечення ЗС не потрібна, більшість її функцій щодо постачання пально-мастильних матеріалів, продовольства та речового майна

можна передати цивільним організаціям, а решту функцій покласти на військові структури нижчого рівня. Такий підхід абсолютизує територіальний принцип забезпечення, переоцінює роль заздалегідь створених запасів на стаціонарних базах і складах. Передбачається збереження окремо існуючих систем технічного й тилового забезпечення військ. Ретроспективний аналіз історичних прецедентів перетворення системи матеріального забезпечення ЗС у різних країнах під час трансформації економіки і військових доктрин, дозволив виділити три напрями перетворень: системні перетворення у напрямку децентралізації забезпечення; системні перетворення у напрямку централізації забезпечення; системні перетворення у напрямку застосування змішаного способу забезпечення.

У сучасних умовах найбільш прийнятним для України є третій напрям, тобто перехід до змішаного способу забезпечення. Проте, доцільно враховувати, що ступінь фінансового забезпечення та контрольованості перетворень у системі ресурсного забезпечення ЗСУ відрізняються від аналогічних параметрів у країнах Західної Європи, США та Японії. Більш близькими аналогіями для України можуть бути перетворення у системі ресурсного забезпечення таких країн Східної Європи, як Польща, Чехія, Словаччина.

Список використаних джерел:

1. Кивлюк В.С. Погляди на формування та функціонування системи матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України / В.С. Кивлюк // Наука і оборона. – 2006. – № 2. – С. 22-27.

2. Гороховський Є. Тил Збройних Сил України: на-дійність в ім'я боєздатності / Є. Гороховський // Військо України. – 2011. – № 1. – С. 26-29.

Науменко Т.О. (ВІКНУ)

Нечосова А.В. (ВІКНУ)

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО ОБОРОННОГО ЗАМОВЛЕННЯ НА ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ

Відповідно до статті 1 Закону України від 3 березня 1999 року №464-XIV "Про Державне оборонне замовлення", Державне оборонне замовлення – це засіб державного регулювання економіки для задоволення наукових та матеріально-технічних потреб із забезпечення національної безпеки і оборони шляхом планування обсягу фінансових ресурсів, визначення видів та обсягів продукції, робіт і послуг, а також укладення з виконавцями державних контрактів на постачання (закупівлю) продукції, робіт і послуг.

Державне оборонне замовлення України (далі – ДОЗУ) є локомотивом успішності оборонного комплексу України. Перш за все, від його виконання залежить забезпеченість української армії в озброєнні та військовій техніці (далі – ОВТ) якісного рівня, для виконання функцій, які на неї покладені. ДОЗУ на 2017-2019 роки – це документ з обмеженим доступом, і в інтересах національної безпеки деталі його змісту не можуть бути оприлюднені, водночас, надмірна засекреченість та низький рівень конкурентності при виконанні ДОЗУ негативно впливають на процес закупівлі оборонної продукції, що діє на якісний відбір виконавців державного оборонного замовлення.

Перед початком агресії з боку Російської Федерації українській армії бракувало справної техніки, а під час бойових дій було втрачено близько 80% боєздатної техніки, тому, звісно, після 2014 року постала нагальна потреба, по-перше, відновити втрати, а по-друге – забезпечити технікою нові частини.

Адже протягом перших двох років антитерористичної операції на Сході України чисельність української армії збільшилася вдвічі, тому майже вдвічі зросла потреба в техніці. Як наслідок, фінансування Міністерства оборони України з 2013 по 2017 роки зросло на 53 894 млрд грн.

Трирічна система Державного оборонного замовлення (чинна з 2017 року) дала змогу державним замовникам і виконавцям чітко планувати їхню діяльність. Так, Збройним Силам України у 2018 році поставлено майже 2,5 тисячі зразків озброєння, військової техніки і понад 27 тисяч ракет і боєприпасів. Пріоритетними напрямками ДОЗУ у 2018 році стало забезпечення ЗСУ сучасною ракетною і бронетанковою технікою; засобами радіоелектронної боротьби, протиповітряної оборони, безпілотними авіаційними комплексами та анти снайперськими системами.

Але, ДОЗУ у кілька разів менше за обсяг коштів, передбачений програмою розвитку оборонно-промислового комплексу України (далі – ОПК). Держава здатна закривати лише мінімальні потреби, без інвестицій у виробництво і технології.

На Державне оборонне замовлення в поточному році було спрямовано близько 21 млрд грн на закупку зброї, військової техніки, на дослідно-конструкторські роботи.

З 2014 року відбувається поступове реформування оборонно-промислового комплексу України, в цьому напрямку зроблено вже багато кроків – це і послідовний перехід на стандарти НАТО під час розробки і виготовлення нової зброї та військової техніки, підвищення обсягів виробництва та якості продукції, це й Указ Президента України від 15.03.2019 №79/2019 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 березня 2019 року "Про реформування оборонно-промислового комплексу та підвищення рівня прозорості виконання державного оборонного замовлення", у якому передбачено підвищення рівня прозорості державних закупівель.

Тому, ОПК, на даний час, вже спроможний забезпечити виконання складних і масштабних програм, за рахунок якісного виконання Державного оборонного замовлення, яке має безпосередній вплив на боєздатність української армії.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 3 березня 1999 року №464-XIV "Про Державне оборонне замовлення".[Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/464-14>

2. Закон України № 2696-VIII від 28.02.2019 "Про Державний бюджет України на 2019 рік". Редакція від 23.03.2019.[Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>

3. Офіційний сайт Державного концерну "Укроборонпром". [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://ukroboronprom.com.ua>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ У ВІЙСЬКОВІЙ ЧАСТИНІ

Облік є однією із функцій управління, оскільки він забезпечує достовірною інформацією, необхідною для прийняття управлінських рішень, зовнішніх та внутрішніх користувачів. Ефективна та раціональна організація бухгалтерського обліку в установі державного сектору розпочинається з формування її облікової політики.

Законом України від 16.07.1999 р. №996-XIV "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" встановлено, що облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [1].

Облікова політика у загальному розумінні представляє собою сукупність прийомів і способів ведення бухгалтерського обліку, щодо яких чинними нормативними документами дозволені альтернативні варіанти, а установам державного сектору надано право їх самостійного вибору. Не виключенням є організація бухгалтерського обліку у військовій частині [5].

Облікова політика військової частини реалізується шляхом видання двох наказів командира військової частини, які готуються начальником фінансового органу разом з начальниками служб військової частини:

1. Наказ командира військової частини "Про облікову політику військової частини".

2. Наказ командира військової частини "Про організацію бухгалтерського обліку військової частини на відповідний рік".

Наказом "Про облікову політику військової частини" визначаються принципи, методи і процедури, які використовуються військовою частиною для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності та щодо яких нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку передбачено більш ніж один їх варіант, а також строки корисного використання груп основних засобів та нематеріальних активів. Наказ видається один раз, зміни вносяться при змінах нормативної бази.

Наказ "Про організацію бухгалтерського обліку військової частини на відповідний рік" служить для упорядкування організаційних питань, що пов'язані з технологічною складовою ведення бухгалтерського обліку у військовій частині.

Він визначає методичні принципи побудови бухгалтерського обліку, техніки його ведення та організації роботи фінансово-економічної служби. Наказ видається щороку, зміни вносяться за необхідності уточнення та конкретизації техніки ведення бухгалтерського обліку у військовій частині.

Сьогодні на практиці виникає ряд проблем, що ускладнюють процес формування облікової політики. Основними з них є:

1. Відсутність наказів командира військової частини "Про облікову політику військової частини" та "Про організацію бухгалтерського обліку військової частини на відповідний рік" взагалі або їх об'єднання.

2. Щорічне перезатвердження наказів "Про облікову політику військової частини" та "Про організацію бухгалтерського обліку військової частини на відповідний рік".

3. Слабка систематизація та непослідовність викладеного змісту.

4. Наявність зайвої інформації, що повторює зміст нормативних документів або не стосується облікової політики.

5. Недоцільність застосування окремих елементів облікової політики з урахуванням специфіки та особливостей діяльності військової частини.

6. Складність вибору найбільш економічно виправданого варіанту обліку чи оцінки конкретного об'єкту. Наприклад, вибір методу нарахування амортизації, оцінки вибуття запасів, періодичності визначення середньозваженої собівартості одиниці запасів.

Звичайно, багато в чому ці недоліки пов'язані з формальним відношенням посадових осіб військової частини до формування облікової політики на практиці через їх низьку кваліфікацію.

Проте, більшість проблем усе ж таки лежить у площині її нормативно-правового регулювання і пов'язано із недосконалістю чинного законодавства, неузгодженістю вимог окремих нормативно-правових актів між собою та їх систематичними змінами. Підтвердженням цього є те, що із введенням в дію Методичних рекомендацій щодо облікової політики суб'єкта державного сектору, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 23.01.2015 № 11 [2], не скасовано Лист Міністерства фінансів України "Про облікову політику" від 21.12.2005 р. N 31-34000-10-5/27793 [3]. Хоча за змістом та переліком елементів облікової політики, які повинні розкриватися у розпорядчому документі, вони відрізняються.

Для усунення зазначених недоліків необхідно здійснити ряд заходів для вдосконалення організації бухгалтерського обліку військової частини, а саме:

1. Врахування специфіки діяльності військової частини при розробці облікової політики.

2. Більш докладно розкрити в нормативних документах сутність, особливості, сферу застосування, переваги та недоліки окремих елементів облікової політики, таких як здійснення переоцінки основних засобів.

3. Встановити більш жорсткі вимоги до змісту, порядку складання та затвердження наказу "Про облікову політику військової частини" шляхом зазначення в нормативних документах єдиної форми наказу.

4. Встановити чіткі вимоги щодо строків і порядку внесення змін до наказів командира військової частини "Про облікову політику військової частини" та "Про організацію бухгалтерського обліку військової частини на відповідний рік".

5. До наказу командира військової частини "Про організацію бухгалтерського обліку військової частини на відповідний рік" слід розробити наступні додатки :

- положення про фінансовий орган військової частини;
- посадові обов'язки працівників фінансового органу;
- графік документообігу;
- робочий план рахунків;
- перелік матеріально-відповідальних осіб із зразками їх підписів;
- схема автоматизації бухгалтерського обліку;

- положення про інвентаризацію військової частини;
- схема взаємозаміщення тимчасово відсутніх працівників фінансово-економічної служби військової частини;
- форми самостійно розроблених облікових документів та інші матеріали для ведення бухгалтерського обліку, які не передбачені нормативно-правовими актами;

Складання зазначених додатків полегшить подальше ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності та дозволить уникнути розбіжностей і неузгодженостей в організації бухгалтерського обліку військової частини.

Отже, удосконалення нормативного забезпечення облікової політики є обов'язковими заходами, щодо методів, принципів та процедур бухгалтерського обліку та дає можливість забезпечити ефективне здійснення обліку у військовій частині.

Список використаних джерел:

- 1) Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні".
- 2) Наказ Міністерства фінансів України від 23.01.2015 р. № 11 "Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку для суб'єктів державного сектору".
- 3) Лист Міністерства фінансів України "Про облікову політику "від 21.12.2005 р. N 31-34000-10-5/27793.
- 4) Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: Підручник. 2004.
- 5) Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік. Підручник. 2002.

*Останчук Л.А. (ВІКНУ)
Янковська Я.М. (ГШ ЗСУ)*

ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ НА ГРОШОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ

Стимулювання військової служби реалізується головним чином через систему виплат, об'єднаних в поняття грошове забезпечення військовослужбовців. Належне грошове забезпечення мотивує військовослужбовців до якісного виконання своїх обов'язків та поставлених завдань.

Джерелом забезпечення потреб в коштах військової частини є державний бюджет. Для задоволення потреб військовослужбовців в грошовому забезпеченні здійснюється фінансове планування.

Фінансове планування – елемент фінансового механізму, діяльність пов'язана з управлінням фінансами; являє собою процес формування і використання централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів.

Здійснення планування у військовій частині розпочинається з отримання від забезпечувального фінансового органу (служб забезпечення) граничних обсягів видатків на наступний бюджетний рік.

Наказом Міністерства оборони України №280 від 22.05.2017 року "Про організацію фінансового забезпечення військових частин, установ та організацій

Збройних Сил України "визначено порядок та умови планування фонду грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України.

При здійсненні планування коштів на грошове забезпечення військовослужбовців начальник фінансово-економічної служби здійснює розрахунок фонду грошового забезпечення згідно даних штату та штатно-посадової книги. Процес фінансового планування у військових частинах здійснюється суворо в рамках чинного законодавства України.

Бюджетним кодексом України визначено, що грошове забезпечення військовослужбовців відноситься до захищених видатків бюджету, обсяг яких не може змінюватися при здійсненні скорочення затверджених бюджетних призначень, тому виплата грошового забезпечення є обов'язковою та гарантованою державою.

Починаючи з 2014 року грошове забезпечення військовослужбовців значно збільшилось та продовжує зростати. У проекті Державного бюджету на 2019 рік заплановано на грошове забезпечення 49,6 мільярда гривень, що на 41% більше порівняно з 2018 роком. Цьому сприяло суттєве збільшення надбавки за особливості проходження служби в розмірі 65 % від посадового окладу, окладу за військове звання та надбавки за вислугу років. В залежності від особливостей проходження військової служби, розмір зазначеної надбавки збільшується до 100 відсотків.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України;
2. Закон України "Про Державний бюджет України на 2018 рік";
3. Закон України "Про Державний бюджет України на 2019 рік";
4. Наказ Міністерства оборони України №280 від 22.05.2017 року "Про організацію фінансового забезпечення військових частин, установ та організацій Збройних Сил України".

*Кузьмич О.І. (ВІКНУ)
Панченко О.О. (ВІКНУ)*

СТИМУЛЮЮЧА РОЛЬ ПРЕМІЇ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ

Ефективність праці визначається особистим ставленням людини до праці, її трудовою поведінкою. У свою чергу, трудова поведінка визначається впливом багатьох чинників, які діють з різною силою та в різних напрямках. Заробітна плата є важливим засобом підвищення зацікавленості працюючих у результатах своєї праці.

Заробітна плата як соціально-економічна категорія, з одного боку, є основним джерелом грошових доходів працівників, тому її величина значною мірою характеризує рівень добробуту всіх членів суспільства. З іншого боку, її правильна організація зацікавлює працівників підвищувати ефективність виробництва, а відтак безпосередньо впливає на темпи й масштаби соціально-економічного розвитку України.

Оскільки в додаткову заробітну плату входять такі виплати як надбавки і доплати до тарифних ставок, премії та винагороди, у тому числі за вислугу років що мають систематичний характер, то безперечно можна говорити про виконання

стимулюючої функції додатковою частиною оплати праці. Наприклад доплата за роботу у важких і шкідливих та особливо шкідливих умовах праці звісно заохочує працівників до менш привабливої роботи так само як і підвищена ставка за таку працю. Спеціалісти в галузі економіки які досліджують мотиваційну роль оплати праці звертають увагу на таку категорію як "поріг матеріальної чутливості до стимулювання": тільки за умови що очікувана винагорода сприймається як значна працівник схильний витратити свій час і зусилля, приймати на себе відповідальність.

Стимулюючій ролі премії на наш погляд доцільно приділити особливу увагу. Слід зазначити, що премії, які включені в додаткову заробітну плату мають систематичний характер, тобто це такі премії, які входять у систему оплати праці та виплачуються працівникам за досягнення заздалегідь встановлених виробничих показників. Виходячи з висновків фахівців можна стверджувати, що премія як елемент заробітної плати відіграє стимулюючу роль, але у зв'язку з тим що вона виплачується понад основний заробіток ця виплата є не просто стимулом, а додатковим стимулом. До того ж премія, хоча й систематичного характеру виплачується тільки за умов досягнення встановлених показників, тобто за результатами праці як заохочення. Потрібно зазначити, що премія не є елементом первинних трудових відносин (як заробітна плата), хоча виникає в їх межах як додатковий стимул, а є елементом іншого відношення – заохочувального. Таким чином, премія виконує функцію додаткового стимулювання та заохочення працівників, тому у свою чергу виправданим і логічним виявляється твердження, що додаткова заробітна плата як структурна частина оплати праці має можливість виконувати стимулюючу функцію.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 07.12.2017 "Про державний бюджет України на 2018 рік"
2. Закон України від 23.11.2018 року "Про державний бюджет України на 2019 рік"
3. Закон України від 24.03.1995 року "Про оплату праці"
4. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/reg_zp_m/reg_zpm_u/arh_zpm_u.htm

*Кузьмич О.І. (ВІКНУ)
Пархоменко К.В. (ВІКНУ)*

АНАЛІЗ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Ефективність праці тісно взаємопов'язана із управлінням персоналом підприємства та певною мірою визначається діючою системою показників, що характеризують рівень задоволеності працівників, а саме – оплатою праці.

Заробітна плата як соціально-економічна категорія служить основним засобом задоволення особистих потреб працівників. Заданими Держстатудесь приблизно 7% українців отримують саме мінімальну зарплату. Також у частини працівників формально чи неформально заробітна плата прив'язана до мінімалки й її підвищення все ж таки позначається на загальному зростанні зарплат українців.

Встановлено у 2019 році мінімальну заробітну плату: у місячному розмірі з 1 січня – 4173 гривні, у погодинному розмірі з 1 січня – 25,13 гривні.

Відтак, прожитковий мінімум на одну особу в місяць у 2019 році з 1 січня становитиме 1853, з 1 липня – 1936, з 1 грудня – 2027 гривень.

Нагадаємо: у 2018 році мінімальна зарплата становить 3723 гривні, у погодинному розмірі – 22,41 гривні. Таким чином, сума збільшилася на 450 гривень (близько 12%).

У Держстаті зазначили, що середня номінальна заробітна плата штатного працівника в Україні майже в 2,3 рази вища за мінімальну, яка становить 4173 гривні.

Найвища нарахована зарплата в лютому була в Києві – 14 513 гривень, найнижча – в Чернівецькій області – 7186 гривень.

Таким чином, заробітна плата є дієвим інструментом активізації людського фактору, що в свою чергу впливає на використання існуючого кваліфікаційного і творчого потенціалу працівника, й повністю залежить від наукової обґрунтованості і вибору методів узгодження заробітної з кваліфікацією, змістом виконуваної роботи, результатами праці й умовами, в яких вона здійснюється.

Тому питанням організації оплати праці – як одному із найважливіших інструментів, що визначає взаємозв'язок міри праці і міри його оплати – необхідно приділяти значну увагу для вивчення взаємозв'язків темпів зростання заробітної плати та факторів, які прямо впливають на конкурентоспроможність підприємства та суттєво залежать від якості чинної системи управління трудовим потенціалом, побудова якої повинна базуватися на сучасних концепціях управління, організації та стратегії людськими ресурсами.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 07.12.2017 "Про державний бюджет України на 2018 рік"
2. Закон України від 23.11.2018 року "Про державний бюджет України на 2019 рік"
3. Закон України від 24.03.1995 року "Про оплату праці"
4. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/reg_zp_m/reg_zpm_u/arh_zpm_u.htm

Пахольчук В.В. (ВІКНУ)

ФІНАНСУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Збройні конфлікти викликають багато руйнівних впливів не тільки на політичну ситуацію в країні, але й на її фінансову систему. Тому у дослідженні основна увага була приділена проведенню аналізу співвідношення ризиків економік держав, які приймають участь у збройних конфліктах. Було оцінено роль видатків військового бюджету для всій фінансовій системі. Військові фінанси є однією з найбільших складових фінансової системи України. Отже, відповідно до нинішньої ситуації та військового конфлікту, ми шукаємо нові шляхи для ефективного збільшення цих видів видатків.

Мета дослідження полягала в тому, щоб оцінити та виміряти ризики економік відповідно до тенденцій ВВП і знайти місце військових витрат у всіх державних витратах.

У результатах дослідження потрібно зауважити, що найскладнішим підходом для порівняння є міжнародна валюта, зважена на знецінення грошових потоків у часі. Однак у наших дослідженнях ми використовуємо обмінний локальний курс валюти для зручності[1]. Загальний стан фінансових систем у регіонах був представлений, як значення сукупних ризиків та дохідностей. Потужність впливу військових витрат вимірювалася співвідношенням змінних та кореляціями. Це дає нам можливість описати роль військових конфліктів та підтримки Збройних Сил для економіки.

Велика кількість економістів підтверджують, що видатки на оборону дуже часто є фінансовим інструментом у випадках рецесії та стагнації економіки. Це здійснюється шляхом стимулювання попиту та вирішенням проблем з дефіцитним споживанням у системі. Але стандартні економічні підходи не стосуються країн, що лише розвиваються. У ситуації гострого дефіциту внутрішніх резервів в іноземній валюті та скороченню обсягів фінансового капіталу, питання ефективного попиту виходить на другий план. Оборонні витрати створюють високі альтернативні витрати, а це зумовлює збільшення навантаження на бюджет в цілому і впливає на інфляцію. З іншого боку, у більшості країн, які розвиваються, закупівля озброєння та військової техніки здійснюється за рахунок імпорту, а ці витрати також підсилюють негативний вплив на вже обмежені валютні ресурси [2, 3].

Результатом проведеного дослідження ролі підтримки та фінансування Збройних Сил, як одного з ключових елементів стабільності української економіки та забезпечення її стійкого зростання, є обґрунтування необхідності проведення військових витрат для України на високому рівні. Представлений висновок був доведений на прикладі Ізраїлю та математичних розрахунках. Цей підхід і методологія є універсальними і можуть бути використані для інших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Пахольчук В.В. Теоретичний та практичний підхід до аналізу даних фінансування Збройних Сил України та інших військових формувань. *ModernEconomics*, 2019. №13, С.201-206. DOI: 10.31521/modecon.V13(2019)-31.

2. Dr. Hatice K.Ç. A Theoretical Glance at Military Expenditures. *Economic Research-Ekonomski Istrazivanja*, 2009. Vol. 22, №4, P. 118-127. DOI: 10.1080/1331677X.2009.11517395.

3. Phillips B. J. Civilwar, spillover and neighbors' military spending. *Conflict Management and Peace Science*, 2014. Vol. 32, №4, P. 425-442. DOI:10.1177/0738894214530853.

Борисов А.В. (Командування ВМС ЗСУ)

Прищеп Р.О. (ОК "Захід")

Стрюк О.Ю. (УРА ЗСУ)

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУР ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Однією з головних функцій держави є закупівля товарів, робіт та послуг для задоволення найважливіших суспільних потреб, яка за ідеальних умов, має

здійснюватися на основі раціонального використання державних коштів та слугувати сталому розвитку конкурентної економіки нашої країни.

Під твердженням "ідеальні умови" слід розуміти відсутність впливу факторів корупції та інтересів сторонніх осіб, а також наявність чітких та передбачуваних правил, простих умов участі у закупівельних процесах, стандартизованість документів. Проте саме з цим на практиці виникає найбільше проблем.

Для вирішення цих питань пропонується декілька способів, що за умови їх реалізації справило б дієвий результат.

Отже, перше, що пропонується до реалізації у системі державних публічних закупівель це зняти у функціоналі ProZorroплату, що стягується з постачальників за участь у тендерах до 50 000 грн. На сьогодні вона складає до 119 грн. Це дасть змогу залучити до закупівель ширше коло постачальників та стимулювати таким чином мале та дрібне підприємництво. Адже не таємниця, що навіть на п'ятому році існування електронних закупівель значна частина постачальників не довіряє бізнесу з державою.

Натомість уже сьогодні варто підвищити плату постачальника закупівельному майданчику (на сьогодні 22 організації) за участь у тендері для закупівель понад 1 млн. грн. з 1700 грн. до 3000 грн., щоб так би мовити справедливо розподілити витрати за участь та компенсувати втрати на дрібних "безкоштовних" закупівлях.

Друга пропозиція, що потребує втілення у життя це стандартизація та уніфікація тендерної документації для товарів, що широко представлені на ринку. Йдеться насамперед про майно групи 3010, 3020закупівельного словника, широкий спектр пально-мастильних, будівельних матеріалів, продуктів харчування.

Пропозиція полягає у виключенні для замовника можливості завантажувати у тендерну документацію власних файлів і, як наслідок, вилучення з процедур закупівель цілого ряду дискримінаційних вимог.

Зокрема: наявність у тендерній документації на закупівлю, наприклад паперу, вимоги до учасника про "необхідність документального підтвердження досвіду виконання аналогічних договорів обсягом не менше 500 тис. грн." або відхилення нижчої на ціною пропозиції учасника тільки тому, що вологість становить не 4,2% як прописано було у тендерній документації, а 4,5% зазначеної у пропозиції продавця. Або ж встановлення вимоги "надання свідоцтв про реєстрацію транспортних засобів учасника, якими буде здійснюватися поставка товару, у кількості не менше 2-х одиниць "чи " надання копії трудових книжок та дипломів працівників, не менше ніж на трьох працівників учасника"[3]

Необхідність таких змін назріла, оскільки обсяг таких закупівель щороку зростає, зокрема, лише за кодом 3010 "Офісна техніка, устаткування та приладдя" та 3020 "Комп'ютерне обладнання та приладдя" закупівельного словника обсяг видатків за 2018 рік – лютий 2019 року у Збройних Силах України склав 129,81 млн. грн.[2]

Реалізація дасть можливість зменшити витрати часу замовників на підготовку тендерної документації, спростити процедури торгів, значно скоротити

обсяг документації та не дозволить вносити некоректні дані у тендерну документацію.

Третя пропозиція стосується запровадження обов'язковості конкурентних процедур для закупівель вартістю понад 50 тис. грн.

Обсяг допорогових закупівель у державі за період 2015 рік - лютий 2019 року склав 391,23 млрд. грн. і лише 160,34 млрд. грн. або 33.4% усіх допорогових закупівель складала конкурентна процедура, решта коштів – 230,89 млрд. грн. (іншими словами – більше ніж два річних бюджети Міністерства оборони) було витрачено на закупівлі за неконкурентною процедурою.[2]

Зокрема, за кодом закупівельного словника 0913 (бензини, дизельне паливо, мазут, авіаційний гас) обсяг закупівель в цілому у державі лише за період: 2018 рік – лютий 2019 року склав 8,74 млрд. грн., причому частка неконкурентних процедур (звітування про укладений договір) складала 54,5% або 4,76 млрд. грн.[2]

Реалізація зазначених пропозицій забезпечить суттєву економію у вигляді коштів та трудових ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження Кабінету міністрів України від 24.02.2016 року №175-р. "Про Стратегію реформування системи публічних закупівель"
2. Портал <https://bi.prozorro.org>
3. Портал <https://prozorro.gov.ua>
4. Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС, Звіти про рекомендації щодо політики у створенні централізованих закупівельних органів в Україні, Дана Мітеа.
5. Постанова Кабінету міністрів України від 24.02.2016 року №166 "Про затвердження Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків"
6. <https://www.epravda.com.ua/news/2016/03/19/586004/>

*Рубель Ю.В. (ГКЦ ЗСУ)
Рябко Т.С. (ВІКНУ)*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПІДТРИМКИ ДЕРЖАВОЮ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Вже п'ятий рік йде неоголошена, гібридна війна на Сході України та продовжується анексія Криму. На протязі цих довгих та тяжких для держави років український народ з підтримкою всього світу бореться за суверенітет, територіальної цілісність України та зміцнення її економіки. На ряду з цим однією з найгостріших проблем для нашої сучасної країни є внутрішньо переміщені особи (далі - ВПО) з окупованих територій.

Сім'ї, які вимушені були покинути свої домівки, в зв'язку з бойовими діями на Сході країни, не мають можливості задовольнити свої побутові потреби. У даній роботі ми порушимо проблему про забезпечення ВПО.

На цей час в Україні понад 1,7 мільйони ВПО. Уявіть, що ви в одну мить втратили все, що мали, що важкою працею набували для своєї сім'ї та для майбутнього своїх дітей. Але ваша домівка не просто зникає... Ви стоїте і бачите її руїни. Про що ви подумаете в першу чергу? Де і як забезпечити проживання та

побут своєї сім'ї. Одразу ж виникає наступна kwestія пошуку робочого місця, хоча б зі заробітною платою, яка забезпечить основні життєві потреби. Проблеми з високою вартістю оренди житла у відношенні до середньої заробітної плати виявлені в Дніпропетровській, Харківській та Київській областях. У зв'язку з зазначеним необхідно вжити заходів, що будуть спрямовані на створення робочих місць для ВПО та на формування можливостей оренди соціального житла для них в зазначених областях.

Необхідно зазначити, що за виділені кошти, з державного бюджету місцевим бюджетам в обсязі 2 897 178 грн, місцевими громадами, щодо підтримки територій, що зазнали негативного впливу внаслідок збройного конфлікту, планується придбання у комунальну власність 10 квартир на вторинному ринку, нерухомого майна (сума субвенції 692 000,00 грн) та капітальний ремонт 34 квартир комунальної власності для надання в тимчасове користування внутрішньо переміщеним особам.

Для того, щоб відновитися людям, які потрапили в скрутне становище, потрібна підтримка з боку держави та влади. Було виявлено системну проблему, а саме відсутність підтримки ВПО місцевими органами влади, які не розробляють програми для інтеграції ВПО та не передбачають у місцевих бюджетах фінансування їх соціальних потреб. Для вирішення цієї невідповідності пропонуємо підтримку та прискорення розгляду нових законопроектів та постанов.

Але на ряду з цим є люди, незалежно від своїх політичних поглядів, які не мали змоги виїхати. Через специфіку обліку різних державних органів невідома навіть точна кількість таких осіб. Внаслідок відсутності чіткої державної політики у сфері прав людини, 2016-2017 рр. стали роками дискримінації ВПО, які є пенсіонерами чи отримувачами будь-якої соціальної допомоги, а також абсолютного обмеження пенсійного забезпечення громадян України, які проживають на непідконтрольних державній владі територіях. Яскравим доказом цього є те, що близько 330 тисяч громадян України позбавлені пенсії через своє місце проживання.

ВПО майже щодня доводиться стикатися з цілою низкою труднощів щодо доступності житла, зайнятості, а також зі складнощами при отриманні пенсій та соціальних виплат, оформлення документів, реєстрації місця проживання тощо. Тому в край необхідно внести зміни в законодавчі акти України та поліпшити забезпечення ВПО.

Список використаних джерел:

1. Урядом виділено субвенції на житло для ВПО та підтримку територій, постраждалих від збройного конфлікту. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryadom-vidileno-subvenciyi-na-zhitlo-dlya-vpo-ta-pidtrimku-teritorij-postrazhdalih-vid-zbrojnogo-konfliktu>

2. Внутрішньо переміщені особи України: актуальні проблеми та шляхи їх розв'язання. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3330:problemi-integratsiji-vpo-ukrajini&catid=8&Itemid=350

Сірий С.І. (ВІКНУ)
Якимюк Т.С. (ВІКНУ)
Єременко М.О. (ФЕУ ДШВ ЗСУ)

ФІНАНСУВАННЯ РОЗРОБКИ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ В УКРАЇНІ

Однією з найважливіших ознак будь-яких успішних та високорозвинених держав є їх суверенітет. Саме на Збройні Сили України покладено завдання захисту нашої державної незалежності та територіальної цілісності. Для того щоб країна розвивалася вона повинна бути незалежною від інших держав, володіти потужною зброєю, мати сильну армію. На жаль, на даний момент, наша держава перебуває у збройному конфлікті із країною агресором (Російською Федерацією). Для успішного ведення бою нашої державі необхідно мати сучасне, якісне, вискоефективне озброєння та техніку. Ось чому фінансування розробки озброєння та військової техніки в Україні займає одне з найважливіших питань в оборонній економіці.

На оснащення Збройних Сил України (далі – ЗСУ) новим та модернізованим озброєнням і військовою технікою у 2017 році було виділено менше 7 млрд грн (і це тільки 10% від потреби). Більшу частину цих коштів витратили на модернізацію, незначну – на науку та розроблення нових зразків. У 2017 році було взято на озброєння 21 зразок озброєння та військової. Закуплено та поставлено в ЗС України 2 651 одиницю нових і модернізованих зразків ОВТ. Відповідно до затвердженого кошторису Міністерства оборони України в 2017 р. на відновлення ОВТ було виділено 4,015 млрд грн.

У 2018 р. на ОВТ було виділено 16.4 млрд.грн (лише 60% від мінімально необхідних коштів на закупівлю, ремонт, модернізацію ОВТ.). Протягом 2018 року на озброєння Збройних Сил України прийнято 12 зразків озброєння та військової техніки (далі – ОВТ), допущено до експлуатації 18 зразків. Згідно з Державним оборонним замовленням до ЗСУ поставлено понад 1 500 одиниць нового та модернізованого озброєння та військової техніки, близько 800 одиниць стрілецької зброї, понад 500 одиниць засобів розвідки та спостереження, а також поставлено ракети та боєприпаси. До складу Військово-морських Сил зараховано 4 малих броньованих артилерійських катери.

У 2019 р. на ОВТ було виділено 16,97 млрд. грн. Це, в першу чергу, є результатом того, що Сили оборони недофінансовані та не здатні розміщувати замовлення на нове обладнання або фінансувати створення перспективних розробок. Оборонний бюджет 2019 року передбачає на закупівлю ОВТ майже стільки, як і в минулому році. Логічно припустити, що це лише половина мінімально необхідної потреби.

Отже, слід зазначати, що фінансування ОВТ є одним з основних умов розвитку та стабільності ЗСУ. Порівнюючи фінансування ОВТ за 2017-2019 роки можна зробити висновок, що з кожним роком виділяється більше коштів для ремонту, удосконалення та модернізації ОВТ. Але, на жаль, цього не достатньо.

Список використаних джерел:

1. 2017-й у цифрах. Чим займалося Міноборони протягом минулого року. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://ua.112.ua/statji/2017-i-v-tsyfrakh-chym-zaimalosia-minoborony-protiahom-mynuloho-roku-451827.html>

2. Кабмін пропонує в 2019 р. збільшити видатки держбюджету на розвиток озброєння за лінією Міноборони на 4%. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/531743.html>.

3. За 2018 рік ЗСУ отримали 1500 одиниць озброєння та техніки – Міноборони. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://opk.com.ua>.

Філінюк Е.О. (ВІКНУ)

Ходаковський Ю.А. (ВІКНУ)

Луцик А.А. (НУОУ)

МОБІЛІЗАЦІЙНА ЕКОНОМІКА ДЕРЖАВИ В АСПЕКТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ

Існуючі соціально-економічні умови розвитку України по-новому ставлять питання реалізації власних економічних функцій щодо обороноздатності держави. Готовність держави до ведення бойових дій (АТО) при максимальній напруженості сил (матеріальних і духовних) визначається рівнем обороноздатності (військової могутності) країни. Військова могутність є сукупністю потенціалів – військового, воєнно-економічного, інформаційно-ідеологічного, науково-технічного, соціально-освітнього і морально-політичного. Безпосереднім втіленням такої могутності є військова організація, а це, передусім, Збройні Сили. Їх бойова могутність (укомплектованість сучасним озброєнням та військовою технікою, навченість особового складу та ін.) залежить від особливостей розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, стану освіти і науки, політичної системи і пануючої національної ідеології, кадрового потенціалу. Усе це – прямо чи опосередковано – вимагає створення нової "моделі" розвитку національної економіки. Мобілізація ресурсів, необхідних для відсічі агресії, потребує знаходити додаткові резерви та розподіляти їх відповідно до напрямків пріоритетних заходів, перетворювати воєнно-економічні можливості в реальну військову могутність для забезпечення обороноздатності держави. У разі ж необхідності забезпечити виживання держави через пряме втручання у виробничі взаємини, зовнішньоекономічні зв'язки стратегія країни визначається як мобілізаційна.

У сучасному розумінні мобілізаційна економіка набуває більш широкого сенсу – це економіка, яка бере напрям на пріоритетний розвиток деяких (найбільш) стратегічних сфер. Вона вводиться тільки у визначені періоди, коли державі необхідно здійснити технологічний стрибок, та є досить специфічним поєднанням пріоритетних інвестицій держсектору в ряд проривних напрямів, встановлення спеціальних митних бар'єрів і стимуляцію окремого сектору в деяких сферах.

Таким чином, стратегія мобілізаційного розвитку національної економіки формується як шлях розвитку в умовах гострого дефіциту необхідних ресурсів (часових, фінансових, інтелектуальних, кадрових тощо) та неготовності суб'єктів національної економіки для подолання викликів та загроз, що виникли перед

державою. На сучасному етапі, впровадження мобілізаційної моделі розвитку національної економіки буде актуальним та дасть змогу найбільш ефективної реалізації всього потенціалу країни для здійснення економічного прориву. Крім того, мобілізаційна модель дає змогу більш ефективно сконцентрувати зусилля на задоволенні потреби обороноздатності, особливо в умовах ООС (АТО). Отже, зауважимо, що обрана модель розвитку/відновлення буде визначати, чи збереже Україна свій незалежний економічний та політичний суверенітет, чи зможе відновити та забезпечити територіальну цілісність, захищати інші національні інтереси, чи стане пасивним учасником "боротьби економік", більш потужних держав світу.

Список використаних джерел:

1. Задохайло Д. Мобілізаційна стратегія економічного розвитку в контексті правового господарського порядку: постановка питання / Д. Задохайло // Вісник Академії правових наук України. – Х. : Право, 2007. – 1 (48).

2. Клиновий Д.В. Що втратила Україна?/ Д.В. Клиновий, П.Д. Рогов, В.О. Пугач, М.В. Рева // Оборонний вісник. – К. : центр воєнної політики та політики безпеки, 2016. – № 4.

3. Ведута Е. Н. Стратегия и экономическая политика государства / Е. Н. Ведута. – М. : 2002. [Електронний ресурс] – Режим доступу :<http://www.strategplan.com/science/tractate.php>

к.е.н. Сизов А.І. (ВІКНУ)

Чистик О.М. (ВІКНУ)

Веселовський Т.Є. (ОК "Захід")

ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ПРОВЕДЕННЯ ЗАКУПІВЕЛЬ В АГЕНЦІЇ НАТО З ПІДТРИМКИ ТА ПОСТАЧАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ТЕНДЕРНОГО КОМІТЕТУ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Після того, як Міністерство фінансів України доведе граничні обсяги видатків загального фонду Державного бюджету України на наступний рік (червень - липень), бюджетна комісія на підставі узгоджених пропозицій Департаменту фінансів, Департаменту воєнної політики, стратегічного планування та міжнародного співробітництва МО України і Генерального штабу ЗС України розглядає розподіл вказаних видатків між бюджетними програмами та в триденний термін доводить його до відповідальних за формування і виконання бюджетних програм. У разі потреби їх заслуховують щодо обґрунтування потреб.

За результатами проведеної роботи Бюджетна комісія готує пропозиції щодо уточнення розподілу граничних показників видатків між бюджетними програмами за загальним фондом, видатків спеціального фонду бюджетного запиту МО України, а також обсягів додаткового бюджетного запиту (понад граничні показники). Зазначені пропозиції Департамент фінансів подає на розгляд та затвердження Міністру оборони України.

Департамент фінансів готує відповідні документи з доведенням інструктивних матеріалів та форм подання пропозицій до бюджетного запиту Міністерства оборони України, а у разі необхідності готує доручення Міністра оборони України з цього питання.

Тендерний Комітет Міністерства оборони України - службові (посадові) та інші особи Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, призначені відповідальними за організацію та проведення процедур закупівлі згідно із Законом [1].

Комітет у своїй діяльності керується Положенням про тендерний комітет, Законом та іншими нормативно-правовими актами.

Тендерний Комітет МОУ виконує наступні функції:

- планує проведення процедур закупівель;
- складає та затверджує річний план державних закупівель;
- здійснює вибір процедури закупівлі;
- проводить процедури закупівель;
- забезпечує рівні умови для всіх учасників, об'єктивний та чесний вибір переможця;
- забезпечує складання, затвердження та зберігання відповідних документів з питань публічних закупівель, визначених Законом;
- забезпечує оприлюднення інформації та звіту щодо публічних закупівель відповідно до Закону;
- здійснює інші дії, передбачені Законом.

Замовник у заявці на здійснення закупівель в Агенції НАТО з підтримки та постачання визначає:

- вимоги щодо забезпечення якості (зазначити відповідний AQAP та необхідність сертифіката) або делегує Агенції застосування критеріїв вибору для забезпечення якості та надання для цього необхідних технічних даних;
- вимоги щодо державного гарантування якості. У разі необхідності застосування державного гарантування якості має бути визначена відповідна документація (публікація НАТО з забезпечення якості) та описані ризики, які вимагають застосування державного гарантування якості;
- можливість прийняття рішень з окремих питань забезпечення якості безпосередньо замовником.

Замовником встановлюються вимоги до предмета закупівлі, які формуються у вигляді специфікації, які повинні містити:

- 1) технічні та тактичні вимоги:
  - тактико-технічні вимоги (ТТВ);
  - вимоги до забезпечення сумісності (різного характеру) - вказуються за необхідності;
  - вимоги до умов експлуатації;
  - вимоги до безпечності продукції та її складових частин;
  - вимоги до енергозбереження - вказуються за необхідності;
  - вимоги ремонтпридатності - вказуються за необхідності;
  - вимоги до технічної документації;
  - інші технічні вимоги - вказуються за необхідності;
- 2) експлуатаційні вимоги та вимоги до утилізації:
  - вимоги до забезпечення введення в експлуатацію (монтажні та пуско-налагоджувальні роботи, навчання персоналу тощо) - вказуються за необхідності;
  - вимоги щодо експлуатаційної підтримки (технічне обслуговування, ремонт, забезпечення запчастинами тощо) - вказуються за необхідності;

- вимоги до експлуатаційної документації - вказуються за необхідності;
- вимоги до утилізації продукції та її складових частин - вказуються за необхідності;

3) санітарно-епідеміологічні вимоги до продукції та її складових частин

- вказуються за необхідності та відповідно до Закону України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення";

4) екологічні вимоги до продукції та її складових частин – вказуються за необхідності;

5) вимоги до забезпечення якості постачальниками і субпостачальниками та вимоги до державного гарантування якості:

- вимоги до системи менеджменту якості постачальників та субпостачальників (міжнародний стандарт ISO 9001, AQAP серії 2000 та /або відповідні специфічні вимоги);

- вимоги щодо державного гарантування якості - вказуються за необхідності та за результатами оцінки ризиків та вартості державного гарантування якості;

- вимоги до планів якості – вказуються замовником за необхідності;

- вимоги до виробничих процесів, у тому числі процесів контролю продукції – вказуються за необхідності;

- вимоги до персоналу, який впливає або може вплинути на якість продукції, – вказуються замовником за необхідності;

- вимоги до систем екологічного менеджменту постачальників та субпостачальників, – вказуються за необхідності;

- вимоги до інших систем менеджменту, у функціонуванні яких зацікавлений замовник (наприклад, інформаційної безпеки), - вказуються за необхідності;

- вимоги та умови щодо аудиту систем менеджменту постачальників та субпостачальників;

- умови визнання сертифікатів відповідності на системи менеджменту постачальників та субпостачальників - вказуються за необхідності.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 25.12.2015р. № 922-VIII Про публічні закупівлі (зі змінами). [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.

2. Наказ Міністерства оборони України від 31.03.2016р. №175 Про утворення тендерного комітету Міністерства оборони України та затвердження Складу тендерного комітету Міністерства оборони України і Положення про тендерний комітет Міністерства оборони України (зі змінами). [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS27463>

3. Наказ Міністерства оборони України від 25.01.2019р. №29 Про затвердження Порядку здійснення закупівель Міністерством оборони України в Агенції НАТО з підтримки та постачання. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/29_nm_2019.pdf

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПО НОВОМУ

Відповідно до статті 5 Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб" при обчисленні пенсій особам, звільненим з військової служби враховуються **всі види грошового забезпечення**, що отримували зазначені особи перед звільненням зі служби.

Згідно зі статтею 43 даного закону пенсії даним особам обчислюються з розміру грошового забезпечення, враховуючи відповідні оклади за посадою, військовим званням, процентну надбавку за вислугу років, щомісячні додаткові види грошового забезпечення та премії. Цьому суперечить те, що військовослужбовці, які вийшли на пенсію до 2018 року, отримують пенсію, в розрахунок якої беруться тільки оклад за посадою, військовим званням та надбавка за вислугу років. Тобто в розрахунок не беруться додаткові види грошового забезпечення та премії.

21-го лютого 2018 року ввійшла в силу постанова ПКМУ №103 "Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб". Постанова передбачає поетапне підвищення пенсій представникам силових органів починаючи з 1 січня 2018 року. Процедура перегляду пенсій розпочалась 1 березня 2018 року. В результаті введення нових нормативних актів, що регулюють пенсійне забезпечення військовослужбовців, були запроваджені такі нововведення, що регулюють перерахунок пенсій: з 1 січня 2018 р. передбачається виплата 50 відсотків перерахованих сум пенсійного забезпечення; з 1 січня 2019 р. по 31 грудня 2019 р. – 75 відсотків; з 1 січня 2020 р. – 100 відсотків суми підвищення пенсії, визначеного станом на 1 березня 2018 року. Проте, в перерахунок включають лише розмір окладу за посадою, військовим званням, відсоткової надбавки за вислугу років за відповідною або аналогічною посадою, яку особа займала на дату звільнення із служби, що не включає всі види грошового забезпечення.

Кабінет Міністрів та Мінсоцполітики має наступне бачення пенсійного забезпечення військовослужбовців: по-перше, вони прагнуть підвести всі категорії пенсіонерів в країні під єдині правила нарахування пенсійного забезпечення. Перевагою військовослужбовців залишається лише те, що значення кожного року військової служби враховується з подвоєнням; по-друге, разом із підвищенням віку для осіб інших категорій вік виходу на пенсію військовослужбовців підвищується до 50 років до 2017; по-третє, відміна прив'язки пенсійного забезпечення військовослужбовців до їх грошового забезпечення, оскільки тепер його розмір залежить від індивідуального коефіцієнта, який береться за кожен місяць служби у вигляді співвідношення розміру грошового забезпечення і середньої зарплати по країні.

Отже, в 2018 році були запропоновані зміни в пенсійному забезпеченні військовослужбовців, які певною мірою прирівнюють їх до інших категорій населення, що суперечить основному правилу забезпечення військовослужбовців, яке базується на розрахунку пенсій на основі основних та додаткових видів грошового забезпечення військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб";

*Шимченко З.Ю. (ВІКНУ)
Ковальчук О.О. (ВІКНУ)*

ЧИ ДІЙСНО ВІЙНА ВПЛИВАЄ НА ЕКОНОМІКУ?

Економіка споконвічно була і продовжує залишатися причиною і наслідком, рушієм і заручницею військових подій. У такому широкому цивілізаційному підході до розуміння економічних процесів полягає системний метод аналізу воєнно-економічних процесів. Роль війни як мегафактора економічного розвитку проявляється через економічний ефект від низки зумовлених нею економічних функцій довоєнної мобілізації та мілітаризації, подальших геополітичних трансформацій, повоєнної конверсії та наслідків відбудови згідно з умовами мирних політичних угод, а також посередництва у війні через фінансування зазначених процесів.

Якщо коротко проаналізувати динаміку оборонних витрат в Україні, то можна з впевненістю сказати, що до середини 2014 року вони були надзвичайно мізерними і складали лише близько 1,7% від валового внутрішнього продукту (далі – ВВП). А в 2009-2011 роках цей показник взагалі був менше ніж 1% від ВВП. Зрозуміло, що наукові розробки Міністерством оборони майже не фінансувалися, техніка консервувалася, новітні зразки озброєння не ввозилися і загалом престиж професії "військового" в суспільстві знижувався. Але переломним в історії України став 2014 рік. З початком проведення антитерористичної операції на Сході України, відразу збільшилося фінансування Збройних Сил України – з 18,8 млрд грн. 2013-го до 27 млрд 2014-го. Це різке збільшення уряду вдалося здійснити за рахунок багатьох факторів, таких як: випуск "військових" облігацій, введення військового збору, використання резервного фонду державного бюджету, а також численних міжнародних траншів та кредитів.

Протягом кількох наступних років оборонні витрати становили близько 2,5% від ВВП. Безсумнівним є той факт, що за цей період Україна нарешті стала гідним учасником численних міжнародних виставок озброєння та військової техніки, значно збільшилося планування наукових розробок і досліджень у Міністерстві оборони України. Але найбільш приємною є зміна відношення до військових, як до людей, котрі на суто патріотичних амбіціях присягли захищати Україну, її суверенітет. Не можна не зазначити збільшення бюджетних місць у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, а також популяризацію урядом військової служби гаслами на зразок: "Військова служба за контрактом – свідомий вибір кращих!".

У 2018 році на потреби війська було передбачено фінансовий ресурс у 86 млрд грн (2,58% від ВВП), що на 16,8 млрд грн перевищує військовий бюджет 2017 року (або на 24,3%). У 2019 році на потреби Міністерства оборони України передбачено 102,5 млрд грн, що на 19,2% більше за фінансовий ресурс, затверджений на 2018 рік.

Список використаних джерел:

1. Біла книга – 2016. Збройні Сили України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2016.pdf.
2. Біла книга – 2017. Збройні Сили України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB-2017.pdf>.
3. Закон України від 28.12.2014 № 80-VIII "Про Державний бюджет України на 2015 рік" Редакція від 29.12.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.
4. Закон України від 25.12.2015 № 928-VIII "Про Державний бюджет України на 2016 рік" Редакція від 28.07.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
5. Закон України від 21.12.2016 № 1801-VIII "Про Державний бюджет України на 2017 рік" Прийняття від 21.12.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>.
6. Закон України від 07.12.2017 № 2246-19 "Про Державний бюджет України на 2018 рік" Прийняття від 07.12.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>.
7. Закон України від 23.11.2018 № 2629-VIII "Про Державний бюджет України на 2019 рік" Прийняття від 23.11.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>.
8. Указ Президента України від 06.06.2016 № 240/2016 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року "Про Стратегічний оборонний бюлетень України". Прийняття від 06.06.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/240/2016/print1361450437100312>.

*Шишка С.С. (ВІКНУ)
Кравченко Ю.Ю. (ВІКНУ)
Сахно С.С. (НУОУ)*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИДАТКІВ

Бухгалтерський облік в державному секторі є системою контролю за наявністю та рухом бюджетних коштів. Найбільш специфічними об'єктами обліку в бюджетних установах є доходи та витрати, відповідно виникає низка проблем, що потребують подальшого дослідження і вдосконалення. Одним із варіантів вирішення даного питання є створення уніфікованого програмного комплексу з обліку та використання видатків у військовій.

Застосування уніфікованого програмного забезпечення дозволить підвищити якість облікової інформації:

- узгодити процеси обліку видатків;
- згрупувати і деталізувати інформацію по видаткам відповідно за кодами програмної та економічної класифікації видатків в розрізі джерел їх утворення та аналітикою обліку (фактичних та касових видатків);
- підготувати та обробити змістовну інформацію для кожної операції господарського процесу;
- збільшити ефективність контролю за процесом здійснення видатків;

- проаналізувати та спрогнозувати показники видатків та узгодженість з наявними залишками кошторисних призначень;
- створити взаємовідношення між об'єктами обліку та рахунками, адаптування в загальну систему карток аналітичного обліку та інших паперових носіїв інформації;
- виявити наявні проблемні ситуації з виконання результату кошторису.

Отже, уніфікована система програмного забезпечення дозволить ефективно використовувати та аналізувати видатки з подальшим відображення у фінансовій та бюджетній звітності із всіма перевагами програмного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.06.2018 № 437-р "Про схвалення Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року"
2. Ввійти в ІТ. Топ-10 найпотрібніших ІТ-спеціальностей в Україні [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/techno/it-industry/vvijti-v-it-top-10-najpotribnishih-it-spetsialnostej-v-ukrajini-2242280.html>
3. Наказ Міністерства оборони України від 19.12.2014 № 905 "Про затвердження Методичних рекомендацій з організації та ведення бухгалтерського обліку у Збройних Силах України" (зі змінами)
4. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку

*Шрамко О.В. (ВІКНУ)
Северин І.І.(ВІКНУ)
Муштук А.В. (ДФ МОУ)*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ВЕДЕННЯ АУДИТУ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Міністерство оборони України активно переймає досвід зарубіжних країн. Але разом з тим існує доволі велика кількість чинників, які негативно впливають на подальший розвиток та впровадження передового досвіду зарубіжних країн.

Головна проблема – це присутність застарілих підходів до проведення аудиту. Це є дуже серйозною проблемою, оскільки означає, що ніякої реформи не відбулося, а змінилися лише назви. Також слід звернути увагу на надання безпосередньої оцінки проведенню внутрішнього аудиту. Необхідно встановити певну методику оцінки – бальну, економічну, чи комбіновану, які надавали б ґрунтовну оцінку веденню фінансово-господарської діяльності установ, організацій та підрозділів Міністерства оборони України.

Не менш важливою проблемою служби внутрішнього аудиту є нерациональна організаційна структура. Вона базується на територіальному принципі. Це – неправильно, оскільки при кожному виді Збройних Сил України та інших структурних підрозділах Міністерства оборони України необхідно ввести підрозділи внутрішнього аудиту, а не тільки підрозділи внутрішнього контролю, які будуть підпорядковуватися Командуванню видів Збройних Сил України (далі – ЗСУ) чи відповідному структурному підрозділу Міністерства оборони України аж

до військової частини, де буде передбачатися в штаті посада внутрішнього аудитора.

Це в свою чергу забезпечить незалучення до роботи внутрішньої перевіряльної комісії осіб, які не повністю компетентні в питаннях фінансово-господарської діяльності військової частини. Здійснення перевірок такою посадовою особою буде набагато ефективнішим, так як такі перевірки буде здійснювати спеціаліст, а не посадові особи, яких призначили без їх згоди та бажання. Тобто, останні, зазвичай, менш мотивовані провести ефективний контроль, так як на них покладаються додаткові обов'язки, і за виконання яких ніхто платити їм не буде. Це при тому, що залишаються ще повсякденні завдання, які також треба виконувати у встановлені терміни і в повному обсязі.

Слід звернути увагу на те, що реформування системи внутрішнього аудиту у Міністерстві оборони України здійснюється надто повільно, оскільки вже у багатьох інших міністерствах передбачено наявність підрозділу внутрішнього аудиту при кожному відомстві і в установі.

Таким чином, впровадження зарубіжного досвіду внутрішнього аудиту в Міністерстві оборони України відбувається з деякими відхиленнями від того, як це впроваджувалось в інших країнах. Головною причиною цього є недосконале законодавство, недостатня компетентність фахівців, що призводить до негативних наслідків реформування і неприйняття моделі вищим керівництвом.

Тому необхідно мати достатню кількість підготовлених кадрів, які можуть реформувати і впровадити дійсно ефективний механізм внутрішнього аудиту, і безперечно – зацікавленість самого керівництва Міністерства оборони України у здійсненні такого заходу, як впровадження передового досвіду зарубіжних країн у систему внутрішнього аудиту Міністерства оборони України.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністра оборони України від 14 листопада 2012 р. № 753 "Про організацію діяльності внутрішнього аудиту та затвердження Порядку проведення внутрішнього аудиту підрозділами Служби внутрішнього аудиту Збройних Сил України" : [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.mil.gov.ua/content/other/MOU753_2012.pdf

2. Кудрик Г. Українсько-голландська співпраця з питань упровадження внутрішнього контролю. / Г. Кудрик // Фінансовий контроль. №2 (109) 2015 р.-С-24-26

3. Тонковид Н. Внутрішній аудит в органах державного сектору: проблеми діяльності./ Н. Тонковид // Фінансовий контроль: Київ, №3 (98) 2014р.- С.-17-21

4. Філозоф О.В. Методика визначення ефективності внутрішнього аудиту / О.В. Філозоф // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. Випуск 261: В 7 т. – Т. 7. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. – С. 1745-1749.

5. Шрамко О.В. Внутрішній аудит у Збройних Силах України: результати впровадження / О.В. Шрамко // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 18. – С. 110-113.

Шрамко О.В. (ВІКНУ)
Банюк Я.І. (ВІКНУ)
Кузнєцов Є.В. (ПТУВА)

СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Сучасні форми організації фінансового господарства вимагають не тільки захисту інформаційних потреб зовнішніх користувачів, але й формування спеціальних форм економічного контролю всередині холдингів та корпорацій. Тому залежно від форми та мети аудит буває: зовнішній (незалежний), внутрішній (залежний).

Зовнішній аудит – це аудит, який визначається як завдання з надання обґрунтованої впевненості стосовно повного комплексу фінансових звітів. Головною характерною рисою зовнішнього аудиту є існування тристоронніх відносин, в яких аудитор має незалежність від інших двох сторін.

Виникнення внутрішнього аудиту пов'язано перш за все з тим, що внаслідок процесу концентрації капіталу відбувається утворення бізнес-структур, в яких існують юридично відокремлені суб'єкти господарювання (підприємства), що знаходяться під контролем (у власності) іншої структури – холдингу. Таким чином, виникає об'єктивна необхідність у спеціальному контролюючому органі - внутрішньому аудиті. Підрозділи внутрішнього аудиту, на відміну від зовнішнього, знаходяться під контролем управлінського органу холдингу, але не підпорядковуються іншим структурам, що входять до його складу. Тому і виникає таке поняття, як внутрішній, або залежний аудит.

Основним правилом, що регулює процедуру організації і функціонування внутрішнього аудиту, є наступне: сума витрат на його утримання не повинна перевищувати очікуваних збитків в даний період з причини його неефективності.

Обсяг і мета внутрішнього аудиту змінюються й залежать від розміру, структури суб'єкта господарювання, вимог його управлінського персоналу. Як правило, внутрішній аудит складається з одного або декількох наведених елементів:

- 1) моніторинг внутрішнього контролю;
- 2) перевірка фінансової і господарської інформації;
- 3) перевірка економічності та продуктивності діяльності;
- 4) перевірка дотримання законів, нормативних актів та інших зовнішніх вимог, а також політики, директив управлінського персоналу та інших внутрішніх вимог.

Таким чином, аудит є засобом виконання важливих завдань з покращення системи управління, попередження фактів незаконного й нераціонального використання ресурсів, запобігання виникненню помилок чи інших недоліків у діяльності відповідного органу.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. - Назва з екрану.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.09.2011 №1001 "Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього

аудиту" : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-%D0%BF>. - Назва з екрану.

3. Наказ Міністерства оборони України від 14.11.2012 №753 "Про організацію діяльності з внутрішнього аудиту та затвердження Порядку здійснення внутрішнього аудиту підрозділами Служби внутрішнього аудиту Збройних Сил України" : [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.mil.gov.ua/content/other/MOU753_2012.pdf

Секція 6

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ОФІЦЕРА В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ

Нова інформаційна організація світу спирається на комп'ютери та новітні інформаційні технології. Всі знають, що сьогодні інформація стала провідним чинником соціально-економічного, політико-правового й духовно-культурного розвитку сучасного суспільства.

Людина – це складна система обробки інформації. Процес обробки складається з низки послідовних чи паралельних у часі етапів, на кожному з яких виконуються специфічні операції з перетворення інформації (кодування, виділення окремих ознак, обдумування, фільтрація, розпізнавання, вироблення рішення, формування дії у відповідь тощо).

Через таку інформаційну систему реальність невпинно й кропітливо систематизується мозком: нові знання й навички, нова інформація й нові події включаються або в уже створені раніше структури досвіду, або утворюють нові. Із самого моменту народження людина починає збирати й обробляти сенсорну інформацію. На початку її розподіл дуже примітивний – на приємне й неприємне, але в міру дорослішання інформація у свідомості набуває і різних значень (позитивна, негативна, ворожа, нейтральна тощо).

Одним із завдань сучасного освітнього процесу в умовах надмірності суспільно-політичної інформації та її різноманіття повинно стати формування та удосконалення інформаційної культури майбутніх офіцерів у вищих навчальних закладах Міністерства оборони. Під інформаційною культурою особистості офіцера необхідно розуміти його здатність і спроможність знаходити і використовувати у своєму житті і діяльності тільки ту інформацію, яка є необхідною для розв'язання життєвих і службових завдань.

Інформаційна культура офіцера може бути представлена як у плані використання інформаційних пристроїв, так і в плані адекватного споживання (використання) інформації, що насичує інформаційний простір України.

Формування інформаційної культури дозволить оптимізувати процес засвоєння майбутнім офіцером певної системи знань, норм та цінностей, що дозволять йому функціонувати як високоефективний лідер.

Розпізнати негативну інформацію, що деструктивно впливає на військовослужбовця, – складна задача через те, що зазвичай людина не схильна розглядати інформацію як реальну небезпеку, як загрозу адекватній поведінці та життю в суспільстві. Тому висока інформаційна культура офіцера є основою для формування у нього імунітету до негативного інформаційно-психологічного впливу противника.

Список використаних джерел:

Соціально-психологічний портрет військового професіонала: збірник тез доповідей Міжнародн. наук.-практ. конф., 14 -15 грудня 2017 р./ М-во оборони України, Житомир, військ. ін.-т імені С.П.Корольова. – Житомир : ЖВІ, 2017. – 176 с.

ІСТОРИЧНІ МІФИ ЯК ОСНОВА ПРОПАГАНДИ РОСІЇ НА НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Серед фахівців з міжнародної безпеки термін "гібридна війна" з'явився ще з 2005 р. Проте тільки агресія Росії проти України показала добре продуману схему політичної, інформаційної, ідеологічної і військової підготовки, що була реалізована задовго до активних дій РФ. Ведеться ця війна з метою зміни суспільної та індивідуальної свідомості людей, навіювання їм ворожих ідей та поглядів, створення антипатріотичних настроїв та переконання у тому що Україна не може функціонувати як окрема незалежна держава без підтримки зі сторони Росії. З цією метою в сучасній Росії у дійсний час практично вся медіасфера трансформована в інструмент пропаганди і повинна розглядатися саме з таких позицій.

Ключовим завданням російської пропаганди є не стільки донесення окремих меседжів (ідей), скільки формування ціннісної системи індивіда і одним з найбільш ефективних способів є апеляція до глибинної сфери емоцій, що формуються переважно на підсвідомому рівні. Тематика та меседжі пропаганди Росії розподілені для впливу на наступні групи: громадяни самої Росії; проросійські групи впливу в Україні; безпосередньо населення України; суспільство і політикум країн Європи і Америки. Ключові моменти пропаганди на населення України гуртуються в основному на використанні історичних міфів, тобто фактів викривлення історії з метою посіяти сумніви щодо доцільності ведення боротьби за країну. Основними з таких є:

- представлення України як "неповноцінної" держави що виникла "випадково", внаслідок "історичної помилки" або "штучно відірваної від Росії Заходом", позбавлення її власної суб'єктності і представлення їх виключно в ролі підлеглої держави "молодшого брата";

- представлення розпаду СРСР як "геополітичної катастрофи" і "історичної випадковості", тоді як існування Російської Імперії і СРСР – історично закономірним, культивування всіх форм ностальгії по Росії як абстрактній "історичній батьківщині" та СРСР як "золотого століття" в пам'яті поколінь, що нині живуть;

- ідентифікація усіх противників "російського світу" з "фашистами" за допомогою міфу "Великої Вітчизняної Війни" і "Великої Перемоги" та тріади "Православ'я, Самодержавство, Народність" в ідеології царської Росії.

На превеликий жаль, не дивлячись на неправдоподібність перелічених вище міфів, вони набули досить значної популярності та здійснили ефективний вплив як на населення Росії, так і на наше населення. Тому для запобігання успіху агресора, забезпечення власної інформаційної безпеки необхідне чітке розуміння суті і характеру інформаційного і психологічного впливу агресора, а стосовно вищезазначеного, чіткого визначення власної національної ідентичності.

Список використаних джерел:

Дикий Е. Гибридная война России: опыт Украины для стран Балтии./ Дикий

Е./ – Вильнюс. Литовская военная академия им. генерала Йонаса Жямайтиса.– 2016. –123 с.

Магда Е. В. Гибридная война: выжить и победить. – Х.: Виват, 2015. – 320 с.

Брановицький В. (ЖВІ)

Василина Д. (ЖВІ)

СТВОРЕННЯ ТА ПРОСУВАННЯ ВЛАСНОГО РЕСУРСУ В МЕСЕНЖЕРІ ТЕЛЕГРАМ

Соціальні мережі стали невід'ємною складовою життя сучасної людини. Тому й не дивно, що активно використовуватися як інструмент сучасної інформаційно-психологічної війни, особливо в умовах ведення гібридної війни з боку Російської Федерації. Оскільки, в реаліях сучасного світу інформаційний простір розглядається як окремий театр воєнних дій, дане явище є цілком закономірним та зрозумілим. Поява та стрімке розповсюдження інтернет-технологій стрімко змінює суть підходів до інформаційної складової війни. Особливо щодо ролі та місця інформаційно-психологічного впливу на противника, а також технологій для здійснення подібного впливу на нейтрально та негативно налаштовану аудиторію та посилення підтримки дружньої. З кожним роком вплив інтернету як ключового комунікативного засобу масової інформації в Україні зростає: збільшується кількість інтернет-ЗМІ, соціальних мереж, а в критичних ситуаціях (наприклад пов'язані з військовими діями) стають для багатьох людей ключовим джерелом інформації.

Головною причиною активного використання соціальних мереж є можливість ефективного впливу та охоплення значної кількості користувачів, що є набагато ефективнішим, менш ресурс витратним та більш результативним ніж традиційні методи. Сьогодні питання створення власного ресурсу для розповсюдження матеріалів психологічного впливу значно спрощує роботу та дозволяє ефективніше виконувати поставленні завдання. Саме це і обумовлює створення та просування власного інформаційного ресурсу в одному з найбільш популярних месенджерів серед українського населення месенджері Телеграм. Для створення власної тематичної групи було використано добре відомий в Україні та поза її межами український гурт "Океан Ельзи" та їхнього лідера Святослава Вакарчука. Для наповнення контентом було використано дані знайдені у відкритому доступі, а саме в соціальних мережах та Інтернеті. Важливо усвідомити те, що займатися успішним просуванням тематичних груп у Телеграмі безкоштовно можливо, при наявності бажання, часу, самодисципліни та вміння опубліковувати цікавий матеріал. Було обрано метод "комбінованого просування" тематичної групи в месенджері Телеграм. Окрім цього слід також врахувати ряд чинників для ефективної популяризації групи в месенджері Телеграм.

В створення та просування власного ресурсу було продемонстровано можливість використання Телеграму у якості каналу психологічного впливу, шляхом створення тематичної групи на даній платформі.

Список використаних джерел:

1. Telegram, Viber, WhatsApp, Signal – каким месенджерам можно доверять.
[Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2017/12/15/632183/>

2. Продвижение Telegram канала. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://seobuben.com.ua/prodvighenie-telegram-kanala/>.

Брановицький В. (ЖВІ)

Слівінська К. (ЖВІ)

СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВЕБ-САЙТУ, ЯК КАНАЛУ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ІНФОРМАЦІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

В даний час Інтернет є одним з найбільш активних засобів розповсюдження інформації. За допомогою веб-ресурсів стало можливим впливати на свідомість та підсвідомість людей, поширювати матеріали інформаційно-психологічного впливу.

Досвід Операції Об'єднаних Сил (ООС) показує, що інформаційний простір України постійно піддається шкідливим інформаційно-психологічним впливам. Саме він став чудовим полем бою в гібридній війні, так як її основою є саме інформаційна війна. Розвитку інформаційної війни сприяв швидкий розвиток телекомунікаційних технологій та мережі Інтернет.

Якщо створити необхідний веб-сайт, при цьому аналізуючи цільову аудиторію та підбирати правильний контент, то його просування, популяризація та поширення інформації, як канал розповсюдження матеріалів інформаційно-психологічного впливу (ІПсВ), буде набагато успішним та швидким. Тому було створено інформаційний веб-сайт до якого висунуто ряд вимог, створений алгоритм елементами якого є: проектування, розміщення, наповнення, тестування та просування. Було розроблено структурну схему сайту, так, щоб пошук інформації на ній був швидкий, інформація розміщувалась зручно для користувачів, а також на кожній сторінці реалізовано засіб поширення інформації за рахунок публікування сторінок з соціальних мереж. Створений веб-сайт складається з таких структурних елементів як головна сторінка з новинами та змістовних категорій, які вміщують в себе новини з визначеним контентом. Для розробки власного інформаційного веб-сайту було обрано система керування вмістом – WordPress. Для розміщення інформаційного веб-сайту був обраний платний хостинг ресурс, так як він має кращий захист, надає більше виділеної пам'яті та дозволяє реєструвати власні домени першого рівня. Підключено та описано основні плагіни, що покращують та оптимізують роботу сайту. Для захисту веб-сайту було підключено SSL-сертифікат шифрування даних. Для просування веб-сайту його було оптимізовано та додано до пошукових систем Google, Яндекс та Bing, задля поширення інформації та залучення цільової аудиторії.

Результати тестування сайту свідчать про ефективність його роботи та можливість використання його для розповсюдження матеріалів ІПсВ.

Список використаних джерел:

1. Джеррі Лоу. Три простих способи створення веб-сайту: поетапний посібник для початківців/. Електронний ресурс. Режим доступу [https://www.webhostingsecretrevealed.net/uk/blog/web-hosting-guides/make-a-website/].

ПРИХОВАНІ СУБ'ЄКТИ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ І ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ІСТОРІЇ

Однією з форм глобального управління є психоісторична війна, що поширюється на таку важливу сферу як історія, на знання і розуміння минулого, без чого неможливе знання і розуміння сьогодення і майбутнього.

Одна з ліній боротьби за минуле – фальсифікація історії, зокрема, заперечення існування прихованих суб'єктів глобального управління. Той, хто прагне до світового панування, робить усе, щоб затушувати свої дії і представити їх або у вигляді випадковостей, або деяких системних масових процесів, що розвиваються нібито самі по собі.

Події історичного минулого сьогодні стали інструментом маніпулятивного впливу на суспільство. Як показує сьогодення, історію зовсім необов'язково переписувати, іноді досить "правильно подати". Як зазначено "...інтонація й емоційне забарвлення мають набагато більший ефект, ніж перекручування, яке рано чи пізно буде виявлене" [1]. Будь-які історичні факти можуть бути перекручені, деякі моменти просто замовчуватись, тим самим даючи можливість сформуванню суспільну думку у потрібному ключі.

"Нульова фаза" гібридної війни беззаперечно використовує історичні події як пропагандистську підготовку до вторгнення, формуючи "картину світу", яка має мало спільного з реальністю. Так, частиною пропагандистського блоку РФ є представлення національно-визвольних рухів країн колишнього СРСР як маргінальних груп, які ніколи не представляли собою серйозної військової сили і не користувалася підтримкою більшості населення. Сучасна російська пропаганда повністю відродила всі уявлення про національно-визвольні змагання українців і балтійських народів, сформовані в свій час сталінською пропагандою. Росіянам транслюється уявлення про "бандерівців" і "лісових братів" виключно як про "зрадників", "нацистів" і "союзників Гітлера". Далі з цього образу роблять два дуже важливих в контексті вторгнення висновки: перший - про несамотійність і інспірацію (спочатку Нацистською Німеччиною, потім ЦРУ США) всіх антирадянських визвольних рухів і про їх нацистський характер. Другий: екстраполяція цих викривлених уявлень про "лісових братів" та "ОУНівців" на усіх сучасних противників російського впливу. Таким чином, росіян готують воювати не проти незалежних демократичних держав, а проти маргінальних нацистських груп, що протистоять Росії всупереч думці більшості населення України, Білорусі, Балтійських і інших пострадянських країн, які випадково прийшли до влади (через втручання США) [2].

Таким чином, антиісторичність та невідповідність загальновідомим у неросійській аудиторії фактам компенсується емоційним забарвленням подачі інформації та призводить до маніпулювання масовою свідомістю.

Список використаних джерел:

1. Михнеко А., Месюк М. Інтерпритація історії як інструмент маніпулятивного впливу на суспільну свідомість [Електронний ресурс] [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03\(3\)/09mamvss.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03(3)/09mamvss.pdf)

2. Дикий Е. Гибридная война России: опыт Украины для стран Балтии / Евгений Дикий., Литовская военная академия им. Генерала Йонаса Жямайтиса, 2016., 123 с.

Вінаєв І. (ВІКНУ)

ВПЛИВ РЕЛІГІЇ НА СТАНОВЛЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЦИХ ФАКТОРІВ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ВПЛИВУ

Становлення ідентичності є невід'ємною частиною становлення особистості в цілому. Набуття ідентичності зазвичай є складним процесом для особистості, а зміна ідентичності, або перехід до іншої - болісним процесом, за яким стоїть складний шлях пізнання та становлення. Під час переходу до іншої ідентичності, людина зазвичай зазнає не тільки суттєвих психологічних змін, додатково відбувається процес зміни світогляду, з самого початку проходять процеси самореалізації у соціумі.

Релігійна складова, у свою чергу, є компонентом соціальної та культурної ідентичності особистості. Частіше за все, прийняття релігії відбувається ще у дитячому віці, але наразі в Україні виникло питання ідентичності двох релігійних груп. Православна церква України та Київська митрополія Української православної церкви наразі утворили дві окремі організації. Наслідком цього стала поляризація поглядів, яка створює нетерпимість до іншої точки зору та цінностей. Поляризація не дозволяє мати відмінну ідентичність, що створює приводи для конфронтацій між учасниками цих груп. Основною проблемою утворення та закріплення ПЦУ, на мою думку, є відсутність механізму допомоги та супроводу переходу від однієї ідентичності до іншої. Сучасні медіа засоби навпаки акцентують увагу на тому, що групи вірян мають певні відмінності, що призводить до певного "розколу" суспільства. З однієї сторони, ми отримуємо достатньо сильну підтримку ідентичності вірян ПЦУ, з іншої – ескалацію конфлікту між вірянами різних груп, основою якого було "мовне питання".

Події 2014 р. надають мені можливість стверджувати, що ідентичність нації є достатньо важливим компонентом у питаннях консолідації суспільства, але цей процес не буде відбуватись тоді, коли перехід кожної особистості не буде супроводжуватись та підтримуватись. Наразі ЗМІ намагаються нав'язати ускладнення процесу переходу, що створює умови для подальшого розколу суспільства, а отже і використовується як достатньо вагомий інструмент впливу у контексті ведення гібридної війни.

Отже, підсумовуючи вищесказане, я можу сказати, що релігія має достатній вплив на становлення ідентичності особистості і консолідація суспільства може відбуватись саме так. Але наразі ці фактори використовуються як інструменти дестабілізації внутрішньої ситуації в Україні, а отже є достатньо вагомими інструментами впливу.

ПЕРСПЕКТИВНА МОДЕЛЬ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ДІЙ ЦЕНТРІВ ІПсО ЗСУ НА ОСНОВІ ДОСВІДУ КРАЇН НАТО

Діяльність підрозділів спостереження та спеціальних дій центрів ІПсО з початком військової агресії Російської Федерації в АР Крим та на Донбасі виявилася неефективною. Прописаний алгоритм дій підрозділів спостереження та спеціальних дій у нормативно-правових документах ЗСУ є застарілим та потребує негайного оновлення та чіткого визначення основних задач та цілей підрозділу та методів їх досягнення.

На сьогодні, підрозділи ССД центрів ІПсО в зоні проведення ООС можуть діяти як самостійно, так і як приданий підрозділ. Нажаль, ця система не досконально прописана в нормативно-правових документах, а побудована виключно на міжособистісних зв'язках.

Оскільки підрозділи ССД діють у прифронтовій зоні, організація їх діяльності вимагає:

- поетапної системи планування;
- ретельного контролю усіх можливих факторів впливу на хід операції;
- ефективну комунікацію та передачу важливої інформації від підрозділів інформаційного забезпечення.

Враховуючи стрімку євроатлантичну інтеграцію України, варто звернути увагу на концепцію роботи підрозділів психологічних операцій країн НАТО. Варто взяти до уваги методи оцінки цільової аудиторії, місцевості; використання системного підходу до оцінки цих факторів; налагодження комунікації з підрозділами, які приймають участь в операції, та з центром ІПсО в постійному місці дислокації; моделювання операції та відпрацювання її основних практичних елементів. Саме практична частина є найважливішою для успішного виконання операції.

Впровадження нових стандартів та нового алгоритму дії в українську систему планування та проведення операцій підрозділами ССД є необхідним та вимагає системного підходу.

Гуревич Ю. (ВІКНУ)

АСТРОТУРФІНГ, ЯК ІНСТРУМЕНТ МАНІПУЛЮВАННЯ ГРОМАДСЬКОЮ ДУМКОЮ

На сучасному етапі становлення інформаційного суспільства, виникають нові інформаційні інструменти, які впливають на формування думок людини та суспільства в цілому.

Одним із таких інструментів є "астротурфінг". Астротурфінг означає штучне трав'яне покриття, яким вкривають стадіони. Цей термін означає створення штучної громадської думки за допомогою законних та незаконних заходів, методів та інструментів спеціальними службами, організаціями, державами, групами або особами за допомогою використання різного програмного забезпечення або наймання професійних блогерів, спеціалістів для того щоб вони створили

враження великої кількості людей, яка ніби виступає за певну ідею, котра вигідна замовнику. Прикладом є просування певних ідей, товарів, брендів, а також рішення, які мають прийняти органи державного управління.

Вперше цей термін вжив у 1985 р. американським сенатором Ллойдом Бентсеном, описуючи велику кількість звернень та скарг, що були спрямованні на схвалення органів державної влади, задля прийняття рішення, яке було вигідне страховим агентам.

Ця технологія використовується щоб витіснити з веб-форумів реальні негативні оцінки користувачів, задля організації фальшивої рекламної кампанії. Формується думка ніби товар необхідний людям, або навпаки.

Основні методи Астротурфінгу є:

- Створення підставних компаній
- Масове використання ботів
- Тролінг

Основними майданчиками де застосовується ця технологія є:

- Форуми
- Соціальні мережі
- Блоги
- Засоби масової інформації

Отже, беручи до уваги Інтернет, як основу соціальної комунікації, то стає очевидним що астротурфінг є ефективною технологією маніпулювання громадянською думкою. Тому вважаю за необхідно досліджувати цю тему задля того щоб розробити методи захисту від неї, а також на перспективу зрозуміти повністю весь механізм цієї технології. Особливо зараз, коли Україна перебуває в стані війни з Росією, а її інформаційне поле постійно піддається інформаційним атакам з боку останньої. Тому основним завданням буде розробити засоби протидії таким технологіям, щоб уберегти свідомість громадян від негативної інформації.

к.і.н. Жарков Я. (ВІКНУ)

Огієнко Д. (ВІКНУ)

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАСЕЛЕННЯ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ В ІНТЕРЕСАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

Населення певних регіонів є середньою соціальною групою, яка має свої особливі ознаки. Вони були сформовані протягом багатьох років на основі способу та умов життя, історичних подій тощо. На основі таких національних особливостей населення формуються способи вираження емоцій та почуттів, національні забобони, поширені звички, традиції, стереотипи, особливості і специфіка поведінки, ціннісна орієнтація, потреби і смаки соціальної групи.

Дослідження національних особливостей населення Донецької та Луганської областей є актуальним для створення власної стратегії ведення інформаційно-психологічного впливу та протидії діям агресора в інформаційному просторі. Розуміння способу мислення пересічного громадянина східної частини України дасть змогу просувати вигідні для держави ідеї та погляди на тимчасово окупованих територіях.

З початком російської агресії в Криму та на Сході, Україна опинилася перед кризою лояльності власних громадян в ряді регіонів, зокрема в межах Донецької та Луганської областей. Це стало можливим за рахунок детального аналізу противником населення різних регіонів України, визначення їх світосприйняття, національного характеру, моделі поведінки, що дало можливість сформулювати чітку стратегію інформаційно-психологічного впливу.

Одним з головних наративів Російської Федерація, який використовується для підбурення населення Донецької та Луганської областей, є наголошення на їх особливій важкій долі, що відрізняє їх від інших регіонів України та потребує особливого ставлення. Це відображається у вимогах про надання особливого статусу областям, на території яких створені незаконні псевдодержавні формування. Таким чином Російська Федерація успішно здійснює вплив на населення тимчасово окупованих регіонів та України в цілому [1].

Чітко структурована інформація щодо таких національних особливостей населення певних регіонів, яке визначено об'єктом інформаційно-психологічного впливу, відкриває нові можливості для більш якісного та ефективного впливу та досягнення поставлених цілей.

Список використаних джерел:

1. Лазоренко О. А. Інформаційний складник гібридної війни Російської Федерації проти України: тенденції розвитку [Електронний ресурс] / Ольга Анатоліївна Лазоренко // Національний інститут стратегічних досліджень. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/17s-1454495122.pdf>.

Колодюк М. (ВІКНУ)

МЕДІАДЖИХАД "ІСЛАМСЬКОЇ ДЕРЖАВИ" НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Актуальність дослідження. Широке запровадження інформаційно-телекомунікаційних систем у всіх сферах суспільства значно розширило сферу діяльності сучасних ісламських терористичних організацій, діяльність яких давно перейшла за національні межі й перетворилась у масштабне соціально-політичне явище. Стрімкий розвиток інформаційного суспільства та доступність інформаційних технологій створили сприятливі умови для розгортання відносно нового типу терористичної діяльності – медіаджихаду.

На сьогодні "медіаджихад" став одним з найважливіших напрямків діяльності терористів "Ісламської держави". Джихад – є обов'язком кожного мусульманина і полягає у захисті та боротьбі за ісламську віру. "Медіаджихад", відповідно, означає ведення "священної війни", використовуючи медіапростір.

Основними ЗМК, що використовує терористична організація є Інтернет (переважно YouTube, соціальні мережі Facebook, Twitter, Instagram, Friendica) та електронна пошта, а в районах, що контролюються "Ісламською державою", – друковані ЗМІ та мережі ефірних й кабельних мас-медіа. Популярним є також розробка різноманітних мобільних додатків, поширення пропагандистських компакт-дисків.

Найпопулярнішою зброєю у веденні "священної війни" в медіапросторі є професійно змонтовані відеоролики, що демонструють акти насилля, показові страти, бойові дії, міць і військові успіхи, фотографії отриманих трофеїв та вбитих

супротивників, руйнування культурних пам'яток, інтерв'ю з авторитетами, радикальними проповідниками й активістами.

Фінансові можливості терористичної організації дозволяють створювати власні медіа-агенства (Аль-Фуркан, Ітісаам, Аль-Хаят), професійні студії та випускати повноцінні пропагандистські фільми, що привертають увагу до дій терористів та створюють напружену атмосферу страху, вселяють глядачу почуття тривоги.

Також популярним стало створення та поширення в мережі певних медіапроектів, що сприяють залученню нових учасників та допомагають зміцнити владу над територією.

Отже, використовуючи медіапростір та демонстративні сили ЗМК терористична організація "Ісламська держава" активно розвиває свою медійну інфраструктуру, що дозволяє їй успішно вести пропаганду по всьому світу, вербувати нових членів до своїх лав та легітимізувати в мусульманському світі ідеї "халіфату". Тим не менш, в створеному віртуальному просторі здійснюється тиск на міжнародні відносини та формуються ефективні засоби для досягнення конкретних політичних та стратегічних цілей. Таким чином, під загрозою опиняється міжнародна безпека та політична безпека тих країн, проти державної влади яких організація здійснює свою діяльність та її медіасупровід, що визначає необхідність організації відповідної інформаційної протидії.

Косенко С. (ВІКНУ)

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВПЛИВ РФ НА ЄВРОПЕЙСЬКІ КРАЇНИ В ХХІ СТОЛІТТІ

Для того, щоб розуміти масштаби втручання Росії у справи сучасних держав, важливо звернути увагу на історичну зумовленість та економічні інтереси. Одне нерозривно пов'язане з іншим і породжує такі явища, як втручання у внутрішньополітичну середу і зовнішню політику, в стратегічно важливі сфери функціонування держави, такі як енергетика, безпека і торгівля.

Використовуються інформаційні кампанії і атаки ззовні, створення ефекту так званої сірої або прифронтової зони, оскільки загроза війни небезпечніше самої війни. І, звичайно, лобіювання на вищому і місцевому рівнях.

Немає практично жодної великої демократії, яка б не була уражена російською атакою за останні роки.

Втручання у вибори в Сполучених Штатах, фінансування праворадикальних сил у країнах Європи, спроба компрометації Еммануеля Макрона під час передвиборчих перегонів, спроба державного перевороту у Чорногорії перед її вступом до НАТО, кампанія дезінформації перед нідерландським та каталонським референдумами, хакерські атаки на Бундестаг у Німеччині та Національний демократичний комітет у США, системне поширення пропаганди через кремлівські телеканали та через ботів у соцмережах.

Росія бореться не лише з державами чи військовими блоками. Вона бореться із західним наративом. На тлі послаблення вільного світу Кремль розраховує вийти у вищу лігу глобальних гравців, куди не здатен вийти природним шляхом – через економічний та соціальний розвиток, наукові досягнення, громадянський

консенсус або політичну інновацію.

Режим Путіна демонструє цілий арсенал новітніх методів ведення політичної війни – від прямого підкупу політиків та дезінформацій у соцмережах до створення "альтернативної правди" та паралельної реальності – і ця атака відбувається на тлі повного заперечення офіційними особами причетності Росії до цих подій.

к.т.н. Кубявка М.Б. (ВІКНУ)

Кубявка Л.Б. (КНУ)

к.т.н. Лоза В.М. (ВІКНУ)

ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ НАЦІЇ, ЧИ РЕЗУЛЬТАТ ГАРЯЧОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Президентська гонка в Україні підійшла до свого завершення, наразі вельми актуальною залишається проблема втручання у вибори сторонніх держав. Зокрема, мова йде про Російську Федерацію, для якої 2019 й рік може стати шансом домогтися, якщо не зміни курсу України в цілому, то значно збільшити свій вплив в країні.

З урахуванням геополітичних інтересів РФ в світі і безлічі прикладів її втручання в суспільно-політичне життя різних країн, від Нідерландів до США, можна вибудувати чітку схему, по якій вплив на президентські вибори в Україні як спостерігалось в минулому, було виявлялося нині, так і надалі буде здійснюватися.

Запропоновано розглянути чотири найбільш явних напрямки, які були впроваджені та ймовірно, і на які будуть робитися подальші основні ставки.

1. Зручний кандидат. Ні для кого не секрет, що в президентських перегонах брали участь кандидати відверто проросійських поглядів. З іншого боку, не обов'язково робити ставку на кандидата до мозку кісток просоченого ідеями "руського мира". Компромісна фігура, лояльна або ж та, яка легко піддається тиску, так само буде вигідна. В принципі, саме такий подвійний наголос ми і можемо бачити, коли йде підтримка, явна або ж латентна, щодо кандидатів, як проросійських, так і проукраїнських забарвлень.

2. Свої ЗМІ. Використання потенціалу ЗМІ, як телевізійних, так і радіо і друкованих, це не тільки можливість здійснення "корисних" вкидань, але і донесення їх до аудиторії, яка по своїй віковій групі найчастіше знаходиться в списках постійних учасників виборів. При цьому використовується не тільки потенціал проросійських інформаційних майданчиків, а й фактор внутрішніх політичних конфліктів в Україні. А, як відомо, практично всі телеканали, радіо і газети мають своїх власників з політичними амбіціями, або ж фінансуються ними.

3. Кіберпростір. Плацдарм кіберпростору, як дискусійний майданчик, став освоюватися нашим політикумом порівняно недавно. У свою чергу саме потенціал Інтернету російські спецслужби вже давно використовують для ведення пропаганди. І на відміну від України, в Росії цього досвіду вже більше 10 років, а його основа була взята з успішної практики китайських колег, які вперше застосували в соціальних мережах метод "інформаційного придушення". Використання кіберпростору, як місця де практично необмежені можливості по розповсюдженню інформації та сформована серйозна армія ботів (програм) і тролів (коментаторів) була, є і буде основним методом ведення інформаційної

війни російською стороною. У комплексі ж з традиційними ЗМІ, вкидання і фейки отримуватимуть при такому підході максимальний ККД, оскільки отримують додаткове охоплення аудиторії, для якої традиційні ЗМІ не є джерелом що викликає довіру.

4. Хакерські атаки

І безумовним коником роботи російських спецслужб можливе проведення хакерських атак. Причому, мова йде не тільки про атаки, які можуть вплинути на результати виборів. Атаки можуть бути здійснені на установи та органи влади блокуванням їх роботи, що позначиться на соціальних аспектах життя громадян України.

За цими чотирма основними напрямками і був прогнозований вплив на президентські вибори в Україні. Причому пік активності гібридних ресурсів прогнозувався на лютий, а особливо небезпечним повинен був стати його кінець та початок березня. Як пам'ятаємо, саме у цей період і були найбільш зухвалі вкидання фейкової інформації та "поливання брудом" "невигідних" кандидатів.

Сумним лишається факт того, що за 5 років війни і гарячого інформаційного протистояння, культура повторного перегляду інформації та боротьби з фейками від імені громадянина, а не спеціальної структури, у нас так і не розвинулася.

Список використаних джерел:

1. Вибори в Україні: кандидати, технології та вплив Росії / URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29736545.html>

2. Як Росія впливатиме на вибори в Україні та як протидіяти цьому впливу / URL: https://24tv.ua/yak_rosiya_vplivatime_na_vibori_v_ukrayini_ta_yak_protidiyati_tsomu_vplivu_n1105764

3. Вплив Росії на вибори в Україні буде мінімізовано / URL: https://censor.net.ua/ua/news/3106827/vplyv_rosiyi_na_vybory_v_ukrayini_bude_minimizovano_poroshenko

4. Президентські вибори: які "брудні" схеми для перемоги використовують кандидати / URL: https://24tv.ua/ru/vibori_n1131578

*Малхазов Є. (ВІКНУ)
Мироненко І. (ВІКНУ)*

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА НАСЕЛЕННЯ ПРОТИВНИКА ЗСЕРЕДИНИ ДЕРЖАВИ

Вплив на населення противника – основне завдання інформаційно-психологічних операцій. Цей вплив сьогодні здійснюється переважно за допомогою міжнародних засобів масової інформації, через соціальні мережі та мережу інтернет в цілому. Ефективність таких методів базується на демократичних принципах, а саме свободи доступу до інформації.

Де-факто ми бачимо, що більшість урядів держав, особливо з посиленням контролем влади над населенням, намагаються фільтрувати інформаційні потоки, які потрапляють з-за кордону. Це досягається шляхом блокування зарубіжних інтернет-видань, заборонаю соціальних мереж та перешкоджанням ввезення літератури з інших держав. Також, це здійснюється через інформаційно-психологічний вплив керівництва держави на власне населення. Громадянам

прищеплюється недовіра до іноземних джерел інформації. У підсвідомості людей поступово створюється образ їх держави, як жертви постійної агресії з боку сусідів. Такий стан наводить людей до думок про необхідність консолідації довкола ідеї, яку пропагує державна влада, заради відстоювання своїх національних інтересів. Все це призводить до відторгнення будь-якого зовнішнього впливу кожним окремим індивідом, що нівелює всі зусилля спрямовані на проведення впливу на населення держави противника.

Більш ефективним шляхом інформаційно-психологічного впливу є вплив зсередини держави-цілі. Для виконання такого завдання необхідно створювати громадські або політичні організації, з власними інформаційними ресурсами. Також необхідно просувати лідерів думок. Для досягнення успіху інформаційно-психологічних операцій зсередини держави противника, необхідно забезпечити підтримку населення створеним інформаційним агентам. Необхідний рівень підтримки може бути досягнутий через: фінансування гуманітарних, наукових, розважальних, спортивних та інших програм, ведення лояльної, на початковому етапі, та стриманої політики, яка б не суперечила системі вбудованій у свідомості громадян.

На наступному етапі необхідно створювати не опозиційний, а альтернативний інформаційний матеріал, який змусить людей розуміти, що існує декілька точок зору стосовно одного питання.

На завершальному етапі ми отримаємо можливість висвітлювати резонансні події так, як це буде відповідати поставленим нам цілям.

Таким чином, ми будемо спроможні впливати на свідомість і підсвідомість населення країни противника оминаючи бар'єр супротиву до іноземних джерел інформації.

Опанюк Ю. (ЖВІ)

Сов'юк Б. (ЖВІ)

МЕТОДИКА ПРОСУВАННЯ ТЕМАТИЧНОЇ ГРУПИ В СОЦІАЛЬНІЙ МЕРЕЖІ

В реаліях сучасного світу інформаційний простір розглядається, як окремий театр воєнних дій. На даний час Російська агресія проти України в інформаційному просторі, а саме в соціальних мережах, залишається найбільш масштабним прикладом інформаційно-психологічних операцій сучасності. На основі аналізу проведеного дослідження щодо просування тематичної групи в соціальній мережі було виявлено, що соціальні мережі є особливим типом медіа та інформаційно-комунікаційними платформами.

У зв'язку з активною концентрацією реальних та потенційних цільових аудиторії у соціальних мережах, зокрема Facebook, Twitter, YouTube, Instagram, фахівці інформаційного протиборства вимушені широко використовувати можливості цих платформ у своїй фаховій діяльності: пошук тем, джерел інформації, коментарів, експертних думок, думок очевидців та учасників подій.

Унікальність соціальних медіа полягає в тому, що вони дають можливість взаємодіяти безпосередньо з цільовою аудиторією, без нав'язливої дії традиційних засобів масової інформації. Наприклад, якщо створити свою сторінку або групу в соціальних медіа, користувачі матимуть змогу залишати там свої коментарі,

рекомендації, огляди, задавати питання та взаємодіяти один з одним, щоб обговорити своє враження від переглянутого матеріалу групи. Будь-який споживацький відгук і коментар (позитивний чи негативний), залишений одним користувачем, може бути каталізатором для іншого користувача і, як наслідок, спонукати до певної зміни поведінки чи розуміння.

Мета дослідження була досягнута за рахунок визначення ряду завдань, які успішно реалізовані в психологічних акціях. Головними перевагами використання соціальних мереж зокрема є масовий доступ до них, миттєвий, прямий і безпосередній контакт з широкими верствами населення противника, можливість поширення будь-якої інформації чи дезінформації, прямий доступ до політичного та військового керівництва та лідерів думок через їхні аккаунти. Соціальні мережі дозволяють майже ідеально маскувати проведення психологічних операцій та є надзвичайно ефективним інструментом ведення гібридної війни, завдяки використанню і перевірці за допомогою них нових технологій та засобів психологічного впливу.

Список використаних джерел:

Гібридна війна: сили спецоперацій та соціальні мережі. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://racurs.ua/ua/1064-gibrydna-viyna-syly-specoperaciy-ta-socialni-mereji.html>

Опанюк Ю. (ЖВІ)

Тесленко А. (ЖВІ)

ВИКОРИСТАННЯ ПАРСЕРУ, ЯК ЗАСОБУ АВТОМАТИЗОВАНОГО НАПОВНЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ КОНТЕНТОМ

В теперішній час в інтернет-середовищі існує велика кількість інформаційних ресурсів. Кожен має своє тематичне наповнення. Відповідно до своєї тематики він має свій контент. Інформаційні ресурси індексуються пошуковими системами. Виходячи з правил пошукових систем цей контент повинен бути унікальним.

Перед адміністратором інформаційного ресурсу постає важливе питання про його швидке наповнення унікальним контентом згідно з вимогами пошукових систем.

Швидке та якісне наповнення веб-сайту можливо організувати за допомогою програмного забезпечення, яке налаштовує автоматизоване наповнення сайту контентом. Парсер – це програмне забезпечення, плагін, призначення якого полягає в автоматичному створенні статей на сайті. Переваги цього програмного забезпечення полягають в тому, що копіювання свіжих новин зі сторонніх ресурсів може призвести до ситуації коли вони будуть проіндексованими на вашому сайті раніше ніж на сайті з якого отримані.

Отже, існують правила пошукових систем за допомогою яких здійснюється індексація веб-сайтів та за рахунок цього залежить їх подальше просування у мережі інтернет. За допомогою сучасних технологій та існуючих програмних продуктів можливо створити та наповнити веб-сайт поточним контентом. Тож підводячи підсумки варто зазначити, що даний спосіб наповнення інформаційного ресурсу унікальним контентом неодмінно підходить для застосування як каналу розповсюдження матеріалів ПсВ.

Список використаних джерел:

1. Что такое парсер. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://semantica.in/blog/chto-takoe-parser.html>
2. Парсинг html-сайтов с помощью PHP, Ruby, Python. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.parsing.valemak.com/ru/what-why-how/>

Опанюк Ю. (ЖВІ)

Шелест А. (ЖВІ)

СЕРІЯ АУДІО МАТЕРІАЛІВ ПСВ СПРЯМОВАНОГО ЗМІСТУ

Військова агресія РФ проти України, що почалася в 2014 році, подала світу нове словосполучення – "гібридна війна", що вміть отримало масове поширення в інтернеті. Гібридна війна – війна із поєднанням принципово різних типів і способів її ведення, які скоординовано застосовуються задля досягнення спільних цілей, а саме: класичних прийомів ведення війни (із військовослужбовцями в уніформах, військовою технікою тощо); дій нерегулярних збройних формувань (повстанців, терористів, партизан та ін.) та інформаційної боротьби.

Проводивши дослідження було виявлено те, що за допомогою звуку можливо змінити поведінку людини. Але крім того для організації ПсВ важливим є підбір значень слів, що використовує ЦА, отже, включається можливе неоднозначне, перекручене тлумачення повідомлень. Виділяються такі значення слова як *особистісне, лінгвістичне, практичне, аналітичне, соціокультурне та загальнонаціональне значення*.

Отже, результатом дослідження було створено методику формування аудіо матеріалу який використовується як матеріал ПсВ.

Список використаних джерел:

1. Вплив звуку на свідомість. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.esc.lviv.ua/vplyv-zvuku-na-svidomist/>
2. FM 3-05.302. Tactical Psychological Operations Tactics, Techniques, and Procedures. 2007

к.т.н., с.н.с. Присяжнюк М.М. (НА СБУ)

Прогонюк М.С. (НА СБУ)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕРОРИЗМУ

Тероризм зазвичай визначають як граничну форму екстремізму. Це наведення страху за допомогою насильства в самих крайніх його формах.

Сприятливими умовами для розквіту екстремізму є економічні та соціальні кризи в країні, лиха та зубожіння населення, соціальні, національні, релігійні та інші конфлікти, грубі порушення демократичних прав і свобод, крах минулих моральних цінностей і стан анемії, авторитаризм, тоталітаризм, фашизм, расизм тощо.

Комплекс мотивації екстремізму включає соціально-економічні, політичні, ідеологічні та психологічні (соціально-психологічні індивідуально-психологічні фактори, які взаємопов'язані один з одним).

Розрізняють зовнішні соціальні причини появи екстремізму – об'єктивна

критична соціальна ситуація та внутрішні або особистісні – психологічні фактори чи властивості особистості, які сприяють перетворенню її в терориста.

Важливу роль у формуванні тероризму відіграють психологічні причини, до яких відносяться відчуття та настрої, поведінкові установки, що безпосередньо мотивують екстремістські дії. Ситуація системної соціальної кризи породжує відповідні емоційно-психологічні переживання соціальних груп. Ті соціальні групи, які через цю кризу опиняються перед загрозою соціального зникнення, переживають стан психологічної фрустрації, що визивається утиском їх життєвих потреб, який постійно зростає.

У результаті цієї соціальної фрустрації виникають складні амбівалентні відчуття, що поєднують у собі, з одного боку, астенічні, негативні відчуття пригніченості, безвихіддя, страху, безсилля, з іншого боку, стеничні відчуття ненависті та агресії. Цей емоціональний комплекс сприяє формуванню екстремістських, радикалістських поведінкових установок, що виражаються у спрямованості на насильницькі, жорстокі дії по відношенню до "ворогів", які розглядаються як головна причина всіх бід.

Психологічні фактори тероризму є, з одного боку, результатом соціально-економічних і політичних причин, з іншого боку, вони сприяють посиленню дій цих причин і безпосередньо створюють сприятливі умови для сприйняття масовою свідомістю екстремістської ідеології. Тобто тільки через психологічні фактори відбувається кінцевий синтез всіх причин терористичної діяльності.

Основою логіки терориста є не врахування об'єктивної реальності (принцип фрейдівського "Я") і не норми суспільної моралі (принцип фрейдівського "понад-Я"), а принцип задоволення (принцип фрейдівського "Воно" або несвідомого).

Емоції терориста вибудовують специфічну генетичну послідовність: страх породжує огиду та презирство, які викликають гнів, і через прояви екстремізму ці емоції перетворюються у збочену радість і задоволення терориста.

Список використаних джерел:

1. Терроризм: определения и сущность: монография / [А. В. Коростыленко, Б. Д. Леонов, И. Н. Рыжов и др.] ; под. общ. ред.. В. В. Крутова, И. И. Мусиенко, В. А. Глушкова. – К.: Центр уч.-науч. и науч.-практ. изданий НА СБ Украины, 2014. – 192 с.

2. Современный политический экстремизм: понятие, истоки, причины, идеология, проблемы, организация, практика, профилактика и противодействие. Рук. авт. колл. Дибирова Н. З., Сафаралиев Г. К. - Махачкала. 2009. - 640 с.

Ревуцький Б. (ВІКНУ)

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РФ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Оскільки у сучасних умовах глобалізації світ переходить в епоху інформаційного суспільства, де новітнє інформаційне забезпечення виходить на перший план, інформаційна складова в державному управлінні набуває вагомого значення.

Досліджуючи інформаційний простір Росії, стає зрозумілим, що російська пропаганда завжди мала жорсткий характер і була направлена на задоволення власних амбіцій, мало зважаючи на інтереси сусідніх країн, навіть після

відкритого декларування дружніх відносин. Більше того, у підходах російської інформаційної політики простежувалося бажання дискредитувати конфліктні країни усіма можливими засобами, а діяльність російських ЗМІ задовольняла ці бажання повною мірою.

Розуміючи важливість інформаційного впливу на суспільство, Російська Федерація пішла шляхом розробки ефективної документальної бази у сфері інформаційної безпеки, яка стала одним із пріоритетних напрямів російської безпекової політики. Російська національна безпекова політика виділяє шість напрямів безпеки: воєнна та оборонно-промислова безпека, державна та суспільна безпека, антитерористична діяльність та інформаційна безпека.

Крім того, інформація в Росії подається і серед власного населення з метою його "зомбування", а також підтримки і виправдовування фактично будь-яких дій влади. Повідомлення, які вигідні керівництву Російської Федерації, поширюються на увесь світ і торкаються не лише російськомовного населення за межами РФ, а й мешканців усієї планети, з метою підтримки дій Російської Федерації щодо в проведенні її внутрішньої і зовнішньої політики.

Агресивна інформаційна політика, яку Росія останнім часом реалізує в багатьох країнах світу, спричинила необхідність адекватної реакції у сфері інформаційної безпеки. І хоча політичні, військові, економічні та інформаційні протистояння продовжують бути невід'ємним атрибутом сучасних суспільних відносин, саме інформаційні конфлікти вийшли на якісно новий рівень розвитку.

Решитько В. (ВІКНУ)

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Україна виявилась недостатньо захищеною перед інформаційною агресією Російської Федерації, що передусім було пов'язано із недостатньою готовністю до належного реагування на такий вид загрози. Виявилось, що поодинокі інформаційні операції, як інструмент реагування на дії противника втратили ефективність. Успіх в інформаційному просторі став можливим лише в результаті інтегрованого, скоординованого та активного використання усіх комунікаційних можливостей.

Впровадження системи взаємодії органів влади та силових структур в інформаційній сфері, узгоджене донесення інформації до населення України та світової спільноти, стримування негативних інформаційних потоків є актуальними завданнями для нашої держави в умовах інформаційної агресії РФ. Головним комплексом заходів для реалізації зазначених завдань виступає система стратегічних комунікацій (далі - СК), яка надає можливість, залишаючись у межах демократичних практик і принципів, організувати ефективну відсіч інформаційним кампаніям агресора.

Підписання Секретарем РНБО України та Генеральним секретарем НАТО Дорожньої карти Партнерства у сфері СК в 2015 р., а згодом – імплементація її положень у Плані заходів з реалізації Дорожньої карти, стали першими кроками у розвитку СК в Україні (підготовка персоналу, сприяння розбудові профільних структур, розвиток законодавства, проведення наукових досліджень) [1]. В рамках

виконання Плану, в міністерствах (МЗС, МІП) проводяться організаційно-штатні зміни, затверджуються плани, аналізується нормативна база. Звичайно існує закрита складова, яка входить до повноважень МО України, СБ України, інших суб'єктів сектору безпеки та оборони.

У новій редакції Воєнної доктрини України від 24 вересня 2015 р. №555 міститься визначення СК (розділ I, п. 4, абзац 17) [2]. Слід додати, що Стаття 41 Воєнної доктрини чітко визначає, що забезпечення інформаційної складової воєнної безпеки України буде здійснюватися шляхом запровадження ефективної системи СК у діяльність органів сектору безпеки та оборони. Згодом термін почав офіційно вживатися в інших нормах українського законодавства. У Концепції розвитку сектору безпеки і оборони, затвердженій Указом Президента від 14 березня 2016 р. №92, одним із ключових напрямів розвитку зазначеного сектору в сучасних умовах визначено створення та впровадження системи СК [3].

Заслугове на увагу Концепція стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України від 22 листопада 2017 р., яка формує систему СК у МО України та ЗС України, основну мету, принципи та шляхи реалізації, цілі розвитку та очікувані результати впровадження СК [4]. Документ розподіляє обов'язки між основними суб'єктами системи (посадовими особами, структурними підрозділами та іншими органами військового управління), встановлює обмеження на проведення інформаційних та психологічних операцій стосовно громадян України, наголошує, що всі заходи мають проводитися без порушення законних прав та свобод людини. Один із шляхів реалізації Концепції - розбудова системи розповсюдження ключових повідомлень відповідно до існуючого наративу, через канали комунікацій МО України та ЗС України.

СК в Україні перебувають у стані формування, що зумовлює інтерес науковців до питання взаємодії окремих її складових. Державні структури, передусім – сектору безпеки та оборони України потребують настановних документів щодо практики організації СК, порядків синхронізації різних форм та методів комунікацій в інтересах впровадження загального стратегічного наративу. Врахування практик наших зарубіжних партнерів дозволить прискорити ці процеси та уникнути певних помилок.

Список використаних джерел:

1. Дорожня карта Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між Радою національної безпеки і оборони України та Міжнародним секретаріатом НАТО / МЗС України. – 2015. – Режим доступу: http://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/nato/files/Roadmap_Ukr.pdf/

2. Указ Президента України №555/2015 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року "Про нову редакцію Воєнної доктрини України". – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443/>

3. Указ Президента України № 92/2016 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року "Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України". – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/922016-19832/>

4. Наказ Міністерства оборони України № 612/2017 Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних

*д.н. з держ. упр., с.н.с. Сальнікова О.Ф. (НУОУ)
Алексєєв М.М. (НУОУ)*

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ОПЕРАЦІЙ У КІБЕРНЕТИЧНОМУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРАХ

Розвиток подій на міжнародній арені наприкінці XX та на початку XXI сторіччя показує: незважаючи на потужні зусилля світової спільноти щодо врегулювання міждержавних конфліктів мирним шляхом, кількість і гострота збройних протистоянь з року в рік не знижуються. Більш того, останнім часом вони вирують не лише у традиційних сферах збройних суперечок, таких як земля, море і повітря, а й поступово просуваються в новітні простори – інформаційний та кібернетичний.

Здебільшого інформаційні війни розгортаються у вигляді кібервоєн – активного протистояння між державами, політичними групами, соціальними утвореннями, приватними і комерційними установами та іншими державними і позадержавними суб'єктами. Таке протистояння має на меті заподіяння шкоди один одному в ІТ-сфері за рахунок проведення як оборонних (захист власних інформаційно-телекомунікаційних систем від деструктивного впливу), так і наступальних (установлення контролю над інформаційно-телекомунікаційними системами протиборчої сторони) операцій.

Отже, інформаційна операція – це сукупність узгоджених та взаємозв'язаних за метою, завданнями, місцем і часом інформаційних акцій, ударів та заходів, що проводяться як послідовно, так і одночасно за єдиним задумом та планом для забезпечення національних інтересів в одній обраній сфері життєдіяльності держави, а кібероперація – сукупність узгоджених за часом, глибиною і завданнями порівняно короткочасних кібератак, спрямованих на певну кількість об'єктів впливу протиборчої сторони з метою одержання несанкціонованого доступу до інформаційного ресурсу цих об'єктів, порушення роботи їхніх ІТ-систем і мереж або взагалі повного виведення обраних об'єктів із ладу.

Нині важливість кіберпростору підтверджується появою концепцій ведення боротьби в ньому та створенням у складі збройних сил багатьох країн світу спеціальних структур на зразок:

Об'єднаного Кіберкомандування (U.S. Cyber Command-USCYBERCOM) та спеціалізованого кібернетичного розвідувального центру у США;

Управління мережних операцій у Німеччині;

Центрального управління з кібербезпеки, Оперативного центру забезпечення кібербезпеки (CSOC) та Центру державного зв'язку (GCHQ) у Великій Британії;

Центру інформаційних систем Служби безпеки (CISSS) та Національного агентства безпеки інформаційних систем (ANSSI) у Франції;

Спеціалізованого центру захисту національного кіберпростору Tehila в Ізраїлі;

кіберпідрозділів у складі Федеральної служби безпеки Росії тощо.

Як результат, у своїй протиправній діяльності противник спирається на останні досягнення інформаційних технологій і комп'ютерного прогресу – комп'ютерні файли, електронну пошту та шифрування (криптографія, стеганографія) та застосовує наступні прийоми:

завдання збитків окремим елементам інформаційного та кібернетичного простору;

руйнування апаратних засобів, мереж електроживлення та елементної бази інформаційно-телекомунікаційних систем, а також наведення завад за допомогою спеціальних програм, біологічних і хімічних засобів;

крадіжку або знищення суспільно значущих інформаційних, програмних і технічних ресурсів інформаційного та кіберпростору через подолання їхніх систем захисту, упровадження вірусів та різного роду закладок;

вплив на програмне забезпечення та інформацію з метою спотворення або модифікації;

розкриття із загрозою опублікування (або власне саме опублікування) закритої інформації про функціонування інформаційної інфраструктури держави, про суспільно значущі військові інформаційні системи, коди шифрування та принципи роботи шифрувальних систем;

захоплення каналів ЗМІ з метою поширення дезінформації, чуток, демонстрації сили;

знищення або активне пригнічення ліній зв'язку, штучне перевантаження вузлів комутації;

проведення інформаційних і психологічних операцій.

Степанов Н. (ВІКНУ)

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВПЛИВ РФ НА НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В АСПЕКТІ ГІРИДНОЇ ВІЙНИ

За останні десятиліття значно виросла роль засобів масової комунікації та поширення інформації, за допомогою яких здійснюється інформаційно-психологічний вплив. Об'єктом такого впливу є свідомість людини. В залежності від об'єкту використовують різні підходи, методи та канали впливу. Кожна людина як особистість, активний соціальний суб'єкт, носій певного світогляду, що володіє певним менталітетом, має певні духовні ідеали, цінності та вподобання. Таким чином, можна розподілити людей на окремі групи та визначити найбільш вразливий як спосіб, метод, так і канал впливу на них.

Хоча поняття гібридної війни виникло набагато раніше, Україна була не готова в повному масштабі до швидкої протидії російській агресії, в тому числі й в інформаційному просторі. Саме тому виникло завдання посилити можливості України в галузі інформаційної боротьби, бути готовими до проведення моніторингу інформаційного простору як України, так і інших держав під цілком конкретні завдання, оскільки кожний етап військового конфлікту, починаючи від підготовки до постконфліктної ситуації, має власні типи суто інформаційних завдань. На сьогодні інформаційна складова входить в стратегію та тактику сучасного конфлікту. Ставиться завдання прискорення збирання та обробки

інформації, щоб робити це швидше супротивника.

Для ефективної протидії інформаційній війні потрібно регулярно вживати превентивні заходи. Велика роль у вирішенні цього завдання відводиться засобам масової інформації. Засоби масової інформації надають можливості перетворити маленький конфлікт на велике протистояння або, навпаки, – швидко нівелювати серйозну проблему.

Велику роль у протидії інформаційній війні відіграє громадськість, особи з активною життєвою позицією, які через мережу Інтернет доносять інформацію, відмінну від тієї, яка нав'язується суспільству ззовні. Найбільш складним, проте досить ефективним методом протидії інформаційній війні є підвищення аналітичних здібностей суспільства, навчання методам критичного аналізу повідомлень, убезпечення від інформаційних диверсій. Саме тому, крім швидкого реагування та протидії інформаційним загрозам необхідно знати і захищати групи власного населення, які найбільш вразливі до впливу, а також найбільш вразливі групи населення ворога для ефективної протидії.

Струнін Д. (ВІКНУ)

ПЕРЕКЛАД ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ РФ

Актуальність теми дослідження полягає невід'ємній частині перекладацької діяльності у сучасному інформаційному світі. Кожного дня завдяки перекладацькій діяльності передаються нескінченні потоки інформації, як на побутовому рівні – переклад художньої літератури, так і на офіційному, у т. ч. міжнародному рівні (переклад офіційних заяв та звернень представників держав, міжнародних організацій, текстів проектів угод), в науковій сфері тощо. Особливості перекладу при веденні перемов, узгодженню проектів угод завжди були полем інформаційного протистояння.

Якщо до недавнього часу переклад іноземних засобів масової інформації (ЗМІ) вважався засобом посередництва між державами для налагодження відносин, встановлення співробітництва, то сьогодні переклад трансформувався в ефективний інструментарій ведення інформаційного впливу, яким Російська Федерація вправно маніпулює. Використовуючи власні потужності ЗМІ, РФ має змогу вправно маніпулювати аудиторією для досягнення своїх цілей, як в межах власної країни, так і на міжнародній арені через використання свідомо некоректного перекладу (далі - СНП).

У практичній частині дослідження, було розглянуто чимало прикладів ведення інформаційного впливу РФ за допомогою використання СНП за період 2014-18 років. Один із них представлено нижче:

✓ ЗМІ РФ – РИА Новости – <http://ria.ru>

•Що пише "РИА Новости": Макрон: "Але при всьому цьому Росія - партнер. Нам слід працювати з Росією. Неможливо виправити ситуацію в Сирії без Росії. Дуже важко виправити ситуацію в Північній Кореї без Росії. Крім того, ми маємо поважати Росію, тримаючи її місце у розумі, її історію і наші з нею відносини"

•Оригінал: "Having said that, Russia is a partner. We have to work with Russia. It's impossible to fix the Syrian situation without Russia. It's very hard to fix the North Korean situation without Russia. And Russia has to be respected given its place,

its history and our relationship."

•Правильний переклад: "Але при всьому цьому Росія - партнер. Нам доводиться працювати з Росією. Неможливо виправити ситуацію в Сирії без Росії. Дуже важко виправити ситуацію в Північній Кореї без Росії. Із Росією доводиться рахуватися, враховуючи її місце в світі, історію і сформовані відносини."

У даному прикладі видно чітке маніпулювання перекладом *have to* та багатозначністю словосполучення *to respect*, яке може набувати різних значень у залежності від контексту. Так, *to respect* може бути перекладано як *поважати*, *визнавати*, *враховувати* чи навпаки *зважаючи на щось*, *рахуватися*.

Як результат, проаналізувавши вище наведений приклад СНП який демонструє силу слова та багатогранність понять, які можуть використовуватися для досягнення політичних цілей, маємо право стверджувати, що, на сьогодні, перекладач це не просто посередник для налагодження відносин між державами, але й ефективний інструмент для ведення інформаційного впливу та досягнення власних політичних цілей, який, у свою чергу, РФ активно використовує у спектрі інформаційної війни із Україною та іншими державами, тим самим підтверджується актуальність теми дослідження.

Сухонос Д. (ВІКНУ)

ВИЗНАЧЕННЯ, СТРУКТУРА ТА ВЛАСТИВОСТІ ПОНЯТТЯ "ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР"

Зростаюча необхідність суспільства в постійному інформуванні зумовила необхідність появи поняття інформаційного простору. Крім того, формування інформаційного простору тісно пов'язано імплементацією новітніх технологій, які дозволили значно скоротити час доставки інформації до аудиторії, та дали змогу постійно бути в курсі всіх подій, що мають місце в даний проміжок часу.

Перш за все варто розглянути основоположний термін "інформація": "інформація – відомості (повідомлення, дані) незалежно від форми їх представлення". Філософський словник надає таке визначення поняттю "простір": "простір – поняття, що характеризує взаємне розміщення відповідних об'єктів". Отже, об'єднавши два терміни можна отримати певну систему, де взаємодіють об'єкти та суб'єкти навколишнього середовища, які пов'язані взаємодією процесів створення та споживання даних. Ця система і є інформаційним простором. Також варто розглянути визначення поняття "інформаційний простір" наведені в певних наукових працях. В праці В.Л.Гирича та В.Н. Чупріной "Глобальний інформаційний простір і проблема доступу до світових інформаційних ресурсів" сформульовано таке визначення: "Інформаційний простір – сукупність інформаційних ресурсів та інфраструктури, що складають державні та міждержавні комп'ютерні мережі, телекомунікаційні системи та системи спільного користування, та інші транскордонні канали передачі інформації". Як ми бачимо, таке формулювання стосується формування інформаційного простору з технічної точки зору. В культурологічному і соціологічному підході С.М. Сорок говорить, що "інформаційний простір – це концептуальний простір, який відображає світосприйняття людей сучасної епохи". Тобто, це простір, на формування якого впливає світосприйняття, що існує в конкретний період часу.

С.А.Проскурін в своїй праці "Геополітичний вимір глобального інформаційного простору" пропонує таке визначення: "Інформаційний простір – простір, в якому створюється, переміщується та споживається інформація". Зрозуміло, що вчений має на увазі певне обмежене середовище зв'язаної інформаційними потоками. Говорячи в контексті сучасної медіа системи, С.Ширін визначає світовий інформаційний простір, як "інтегровані за допомогою удосконалених в ході інформаційної революції комунікаційних та способів передачі інформації національні і транскордонні інформаційні потоки".

Взагалі, інформаційний простір – це багаторівнева структура, для якої характерні наступні властивості: структурність, протяжність, співіснування і взаємодія елементів у всіх матеріальних системах. Таким чином, дане поняття використовують для позначення структурованих, протяжних та певним чином скоординованих взаємодіючих об'єктів. Дані атрибутивні властивості характерні як фізичному, так і будь-якому іншому простору.

*к.і.н. Чорногор Я. (ВІКНУ)
Думлер В. (ВІКНУ)*

ВАЖЛИВІСТЬ МОВНОГО ФАКТОРУ

Першим, що спадає на мою думку, коли кажуть про важливість мови, є перші шкільні роки. Бо саме тоді це питання підіймається вперше. Кожен школяр молодшої школи хоч раз, але повинен написати твір про роль мови в житті кожної людини. Це розуміння школярі мають отримати від своїх батьків чи за шкільними партами.

Зупинимося на першому пункті. Батьки. Саме вони формують світогляд дитини і її ідентичність на самих важливих початкових етапах її розвитку. Уявлення про світ, набуті в дитинстві, є відправною точкою в тому, як індивід сформує своє відношення до всього навколишнього і буде з ним взаємодіяти. Мова – це, мабуть, перше знання, яке ми отримуємо від своїх батьків. І саме мова є ключовим зв'язком між самоусвідомленням людини і культурою певної спільноти. Адже, як тільки людина усвідомлює, що вона розмовляє мовою, яка безпосередньо пов'язана з культурою якоїсь групи людей, то вона скоріше за все почне усвідомлювати себе, як її члена. *Мова важлива тим, що вона формує в молодій ідентичності початкове розуміння своєї приналежності, що впливає на те, кого в подальшому ця людина буде класифікувати за категоріями "свій-чужий".*

Повернемося до шкільних парт. Пункт в шкільній програмі про обговорення важливості мови навряд чи є випадковістю. Я впевнений, що формуюча властивість мови врахована тими людьми, які закладають підвалини культурного розвитку нації. І те, що таке складне філософське питання ставиться на початку шкільної програми, коли діти не усвідомлюють набагато простіші речі (навіть про самого себе, як особистості) лише підкреслює той пріоритет, в який "батьки нації" ставлять мовний фактор. Слід зазначити, що такі самі твори пишуть діти майже в кожній країні світу, що є підтвердженням того, що такий вектор і послідовність культурного розвитку обраний не випадково, а це усталений досвід, якому не один десяток (а може і сотня) років. Ці аргументи підтверджують попередню думку про вплив і важливість мови на людське самоусвідомлення, але вже не тільки на рівні

якоїсь абстрактною групи/спільноти, а на рівні нації.

Будь-яка серйозна людина, скоріше за все, розпочала б розмову про важливість мови з аргументу про те, що її роль закріплена в конституції більшості країн, нашої зокрема. Цей факт є вже декларативним підтвердженням моєї тези про важливість мовного фактору в формуванні нації. Але таким чином мова отримує не тільки важливу роль, вона отримує статус.

Відійдемо від теорії і поглянемо на практику. В 2014 році, коли Крим був анексованим і розпочинались бойові дії на Донбасі, одне із гарячіших питань в політичному порядку денному стосувалося культурної сфери, а точніше – мови. 18 квітня тодішній голова Верховної Ради України Олександр Турчинов заявляв: "Для досягнення миру та порозуміння між громадянами України буде забезпечено право обласним, міським та районним радам приймати рішення щодо надання на території відповідного регіону одночасно із державною українською мовою офіційного статусу російській або іншим мовам, якими говорить більшість місцевого населення". Те що голова Верховної Ради України у воєнний час займається питаннями, які мали б бути вирішеними в площині програми початкової школи наводить на думку, що *мовний фактор це не абстрактна думка, що сходить зі сторінок лірично-патріотичних видань, це частина умовного фронту, де не одне сторіччя перемагали і програвали цілі війни у фізичному світі, це зброя у битві за людські розуми.*

к.і.н. Чорногор Я. (ВІКНУ)

Іванюк Є. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ РФ ІСТОРИЧНОГО ОБРАЗУ АННИ ЯРОСЛАВНИ З МЕТОЮ ВПЛИВУ НА СУЧАСНУ СПІЛЬНОТУ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Перемога над противником-це запорука успіху будь-якої потужної інформаційної операції. З метою знешкодити ворога та добитися свого країни світу часто застосовують тактику "гібридної війни". За словами відомого професора, експерта з інформаційної політики та комунікаційних технологій Георгія Почепцова: "Гібридна війна розгорнута на усіх можливих напрямках. Це не лише інформаційна війна, а одночасно й економічна, репутаційна, смислова, людська. На неї повинні працювати всі, хто має вплив на населення: актори, співаки, письменники, режисери. Військові дії задають лише фон для більш масштабної війни в людському розумі....".

Метою даного дослідження є всебічний аналіз інформаційного впливу РФ на Україну; опис явища "гібридної війни" та її наслідки для сучасної спільноти та характеристика образу французької королеви Анни Ярославни.

Яскравим проявом активної інформаційної атаки РФ проти України можна вважати події травня 2017 р., коли під час візиту до Парижа російський президент Володимир Путін назвав шлюб доньки київського князя Анни Ярославни з королем Франції Генріхом I фактичним початком російсько-французьких відносин. Дослівно керівник Кремля сказав: "С поїздки царя Петра во Францию не началась история русско-французских отношений. Она имеет гораздо более глубокие корни. Образованная французская публика знает о русской Анне –

королеве Франції...". Ця ремарка викликала справжню бурю в українському інформпросторі, тому досить актуально розставити все по полицям та дати чітку оцінку діям РФ.

Світова спільнота негативно сприйняла російську заяву і стала на бік української історії. Зокрема президент Франції Еммануїл Макрон під час зустрічі з українським очільником Петром Порошенком заявив, що: "Між нашими двома країнами є дуже давні відносини, дуже глибока історія, і Ви цьому присвятили деякий час сьогодні, щоб віддати належне Анні Київській. Ви показали, наскільки важливою є ця історія XI століття, дуже давня, наскільки глибоко вкорінені наші давні відносини".

Європа дала відсіч загрозі, але варто наголосити, що сам вислів Володимира Путіна ніякого історичного, наукового тла не має - робився він лише у політичній площині. Ні Росії, ні Московії у часи Ярославни не існував. Одруження Анни Ярославни сталося майже за сто років до заснування селища Москви близько 1147 р., коли Москва вперше згадана в письмових джерелах. Лише через кілька століть по тому це місто об'єднало навколо себе землі, які ще пізніше склали державу, що взяла собі назву занепакої доти Київської Русі – "Русское" царство чи потім у візантійському звучанні "Росія", "Російська імперія".

Таким чином, узагальнюючи все вищезазначене, варто наголосити, що нашої нації не загрожує жодна гібридна чи агітаційно війна, допоки ми консолідовані та маємо захист, підтримку міжнародної європейської спільноти. Ну, а історія залишається на нашому боці, тому цінуймо минуле,кладаймо в теперішнє та творімо світле майбутнє.

*к.і.н. Чорногор Я. (ВІКНУ)
Кучерявий Д. (ВІКНУ)*

ЗРОСТАННЯ РЕЛІГІЙНОГО ВПЛИВУ В СВІТІ

Актуальність роботи визначається тим, що глобальні зрушення та зміни, що відбуваються в сучасному світі протягом останніх 30 років, значною мірою позначилися на геополітичній карті світу. Тривалий час фахівці відмовлялися виділяти серед причин світових політичних процесів щось інше, крім економічних інтересів, боротьби за територію тощо, а релігія в той самий час розглядалася як щось виключно духовне та особистісне. Але саме таке "виключення" релігії з геополітичних процесів призвело до зростання мусульманського, євангельського та інших фундаменталізмів, релігійного тероризму, "Арабської весни" та інших процесів. Розпад СРСР, припинення "холодної війни", криваві події та подальший розпад Югославії, теракт 11 вересня 2001 р. в США та інші події змусили багатьох дослідників звернути свою увагу не тільки на політичне та економічне підґрунтя сучасних конфліктів, а й на релігійний їх аспект. Багато хто з фахівців почав говорити про так зване "повернення релігії", а деякі наполягають на думці, що вона, власне, нікуди й не зникала.

В сучасному світі одним з найбільш актуальних питань є роль релігії у майбутньому та її вплив на міждержавні стосунки. Деякі тенденції сучасного релігійного розвитку дозволяють спрогнозувати у майбутньому множинність релігійних систем, зв'язки між якими сприятимуть формуванню якісно нових

процесів у відносинах між різними міжнародними акторами. Однією з таких тенденцій можуть слугувати зміни у географії різних релігій світу, в першу чергу, світових – християнства, ісламу та буддизму. Прояви цієї тенденції вже спостерігаються через посилення ісламського впливу на країни Західної Європи, спричинене міграційними процесами з країн Близького Сходу та Північної Африки, переплетіння різних релігій та розповсюдження на нетрадиційні для них території, яке проявляється через поширення християнства у таких країнах Сходу як Японія, Китай та Сінгапур та зацікавленості буддизмом у країнах Заходу. Не менш актуальними є й проблема порозуміння між різними конфесіями однієї релігії та перспектива глобального міжрелігійного діалогу як шляху толерантизації відносин на міжнародній арені.

Останнім часом релігійний фактор відіграє все більшу роль в Україні та на світовій політичній арені. Зростає кількість міжнародних релігійних організацій, активізується їх діяльність, змінюються конфесійні групи населення, глобальна динаміка розвитку відзначається асиметричністю, що досить часто призводить до змін у політичному житті багатьох країнах світу. Релігійний фактор впливу на зовнішню політику характеризує не лише країни Близького та Середнього Сходу, як це мало місце раніше, але й інших суб'єктів міжнародного права. На сьогоднішній день релігія є одним з чинників, які використовуються у досягненні певних політичних, економічних, соціальних та інших цілей всередині певної країни, а також на міжнародній арені, що, в свою чергу, породжує ряд викликів сучасній системі міжнародних відносин. Релігійне піднесення відбувається симетрично з занепадом ідеологій, що були панівними впродовж тривалого часу, величезними демографічними змінами і посиленням глобалізаційних процесів.

*к.і.н. Черногор Я. (ВІКНУ)
Наконечний Д. (ВІКНУ)*

ПОШИРЕННЯ ФЕЙКІВ ПРО "УКРАЇНСЬКИЙ ФАШИЗМ" РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ В ПЕРІОД АНЕКСІЇ КРИМУ

Анексія АР Крим стала першим кроком збройної та фізичною агресії Російської Федерації проти України. Росія продемонструвала, що не менш активно, аніж живу силу, вона використовує свій пропагандистський ресурс для війни в інформаційному просторі. На початку агресії російські ЗМІ для виправдання анексії Криму використовували фейки про "український фашизм", "фашизацію" української влади та "смертельну небезпеку для усіх російськомовних".

Актуальність дослідження зумовлена тим, що російські спецслужби поширювали чутки та новини, які змінювали свідомість та ставлення жителів АР Крим проти української влади.

Об'єктом дослідження є вплив російської дезінформації та пропаганди на жителів півострову в період проведення анексії Криму.

Мета дослідження – з'ясувати основний контекст повідомлень та чуток про "фашизацію" України, "український фашизм", "українських націоналістів, неонацистів, русофобів та антисемітів", які поширювала РФ на території АР Крим під час анексії.

В січні-лютому 2014 р. російські ЗМІ почали поширювати пропагандистські новини про події на Майдані зі згадкою про "фашистів-бандерівців". Зокрема наголошувалося, що ліберальна опозиція "здригнулася", коли "Правий сектор" набрав силу і, що самі вони протирічають гаслу "Україна – це Європа" та саме вони нібито відповідальна за смерті на Майдані. Після Революції Гідності, чутки про "фашизацію" української влади РФ використовувала як один із основних аргументів виправдання анексії півострову.

18 березня 2014 р. В.Путін, виступаючи перед російськими депутатами та чиновниками з приводу окупації Криму, згадав про "українських націоналістів, неонацистів, русофобів та антисемітів" як головних виконавців Революції Гідності. Одразу ж після цього він сказав, що репресії та каральні операції радикалів мали перекинутись на Крим. Разом з тим, Росія подає себе як "захисника півострову від України, її дії є етично виправданими", адже свого роду продовжують боротьбу радянської армії в 1945 року, але вже проти "фашистів" в Україні.

Отже, "фашисти", яких РФ бачить в Україні, є лише засобом дезінформації, яка змінює свідомість населення півострову для виправдання незаконної анексії АР Крим та порушення міжнародного права. Такі твердження та новини продовжуються постійно розповсюджуватися російськими ЗМІ.

Шкабаровська А.А. (НАСБУ)

ІДЕОЛОГІЧНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКА ОБРОБКА ШКІЛЬНОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ ДОНБАСУ

Псевдоурядові та інші організації так званих ДНР (ЛНР), бойовики російсько-терористичних військ за підтримки офіційних та громадських структур Росії проводять активну ідеологічно-пропагандистську роботу на окупованих територіях Донбасу серед шкільної та студентської молоді, які мають ще не до кінця сформовану громадянську та політичну позицію. Дитячий мозок не в силах самостійно аналізувати інформацію, чим преставники терористичних організацій вміло користуються, просуваючи свою ідеологію серед дітей.

Найбільш яскравими прикладами такої обробки є:

робота "Штаба по гражданскому патристическому воспитанию" (проект реалізовано так званим громадським рухом "Донецька Республіка") – перший "офіційний" проект взаємодії бойовиків так званої "народної міліції" з молоддю [1];

проведення "уроків мужності", під час яких у позитивному світлі описуються "подвиги" терористів на Донбасі. Такі ж "уроки мужності" проводяться в військово-історичному музеї для школярів та студентів з нагоди "свят", які стосуються військових дат;

періодичний вихід журналу "Вежливые человечки" для дошкільнят, в якому образно представлено Україну та її воїнів, як загарбників та фашистів [2];

популяризація військової тематики у дитячій творчості (пісні, малюнки);

проведення бойовиками практичних занять зі зброєю у школах;

незавуальована символіка РФ на подарунках школам та дитячим садкам;

дні відкритих дверей у батальйонах терористів для дітей на період канікул, де молодь знайомиться із бойовиками, може не тільки потримати і подивитися на

зброю, а й постріляти з неї (типовий приклад: показана 2016 році 10-річна Богдана, наймолодший борець батальйону "Призрак" з позивним "Доча" – символ "нової незалежної Луганщини" [3]);

поява на території ДНР військово-патріотичного руху "Молода Гвардія – Юнарія", яка бере свої витoki безпосередньо з РФ. Популяризація козачого руху, активного бойового елемента терористів, серед молоді;

використання символіки георгіївської стрічки та її популяризація серед молоді;

участь курсантів у проведенні "офіційних свят" псевдореспублік. Розгортання низки "військових ліцеїв" та класів;

розгортання діяльності низки "громадських" молодіжних організацій ("Патриотическая ассоциация Донбасса" [4]), які проводять роботу серед молоді.

Доступними методами протидії пропаганді на окупованих територіях може стати активне залучення молоді до навчання у вузах України і відповідна система патріотичного виховання.

Список використаних джерел:

1. "Донецкая Республика" сообщила о запуске в ДНР штаба по патриотическому воспитанию [Електронний ресурс] // Донецкое агенство новостей – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://dan-news.info/defence/doneckaya-respublika-soobshhila-o-zapuske-v-dnr-shtaba-po-patrioticheskomu-vospitaniyu.html>

2. В Луганске вышел второй выпуск детского журнала "Вежливые человечки" [Електронний ресурс] // Радіо Свобода – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/27677619.html>

3. Инструмент в руках бабушки. В "ЛНР" скандал вокруг "дочи" батальона "Призрак" [Електронний ресурс] // Інформаційний спротив – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://inforesist.org/instrument-v-rukah-babushki-v-lnr-skandal-vokrug-dochi-batalona-prizrak/>

Патриотическая ассоциация Донбасса [Електронний ресурс] // В Контакте – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://vk.com/pad_lnr

Дубінченко Ю. (ВІКНУ)

ЕСКАЛАЦІЯ СИТУАЦІЇ В АЗОВСЬКОМУ МОРІ ЯК ПЕРЕДВІСНИК ПОДАЛЬШОЇ АГРЕСІЇ КРЕМЛЯ

Мілітаризація кримського півострова та акваторії Азовського моря, а також побудова Керченського мосту, призвели до фактичної блокади українських портів Маріуполь і Бердянськ, які раніше обслуговували близько 5% зовнішньої торгівлі України.

Ескалація в Азовському районі загрожує, насамперед, соціальній стабільності на південному сході материкової частини України. Це також може призвести до значного зниження або навіть припинення економічного зростання в Україні 2019 року й у подальший період.

Путінська Росія може піти далі в агресії проти України і втручанні у справи Заходу. Безумовно, за останні роки протидія Кремлю, головним чином за рахунок міжнародних санкцій, змусила путінський режим за деякими напрямками

скорегувати свою політику, але в жодному разі не зупинити наступальні дії. А все тому, що Захід не до кінця розуміє загрозу з боку Кремля. За агресію в Азовському і Чорному морях, зокрема після захоплення українських моряків і суден, Москва так і не понесла покарання. Невпевнені й нематеріальні сигнали Заходу можуть спонукати Кремль перевести фокус своїх військових і інших антиукраїнських дій зі Сходу України на Азовське море.

Україні потрібно готуватись до відбиття повномасштабної агресії. Керівництво держави і Збройних Сил України неодноразово, на підставі всебічного аналізу дій ворога, виказували думку про можливість реальної війни. За ці 5 років ми, як вважає експертне середовище, ще не встигли повноцінно до неї підготуватися. Те, що країна навчилася реагувати на виклики бойових дій низької інтенсивності, тобто гібридні операції, ще не означає, що країна готова до того рівня протистояння, який може запропонувати Росія – війни четвертого покоління. Тому з боку України потрібні нестандартні дії, насамперед, політичного і дипломатичного характеру, а також подальше посилення економічного тиску на Кремль.

Нам потрібен перехід до професійного війська. Треба змінити підходи до життя і функціонування оборонної промисловості. На сьогоднішній день в уряді немає органу, який би піклувався про обороно-промисловий комплекс. Йдеться, зокрема, про можливість отримання без оподаткування сучасного обладнання для підприємств, отримання технологій і коштів для розгортання виробництв, зокрема приватних підприємств. А суспільство переймається журналістськими розслідуваннями-вкидами про недоведену реальними фактами корупцію в оборонній сфері.

Щодо ситуації в Азовському морі, то без створення Україною сприятливого оперативного режиму спочатку у прибережних водах Приазов'я, а потім у районах Азовського і Чорного морів буде важко досягти потрібного ефекту будь-якого морського походу на Азов, незалежно від того будуть у складі загону бойові чи допоміжні одиниці ВМС.

Слід вимагати від Росії безумовного виконання своїх міжнародних зобов'язань. Водночас, такі дії потрібні як елемент національної стратегії забезпечення вільного і безпечного мореплавства. Ця стратегія за змістом повинна бути виключно професійною, не політичною.

Список використаних джерел:

Головченко В. Гібридна війна Росії проти України: історико-політичне дослідження/ В.Головченко., М.Дорошенко.- Київ. Ніка-Центр.2016,-184 с.

Дубінченко Ю. (ВІКНУ)

ЩО ДО РОСІЙСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ АГРЕСІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Незважаючи на гібридну агресію Росії проти України, що триває вже п'ять років, в системі безпеки держави досі є прогалини, які не дозволяють їй відновити територіальну цілісність і суверенітет та виконати зобов'язання з гарантування безпеки українського суспільства. В результаті, страждають громадяни України, які проживають на окупованих територіях, у "сірих" та прилеглих до лінії зіткнення зонах, інших регіонах України, що зазнають безпосереднього впливу

агресора або гібридних загроз.

Для протидії гібридним загрозам, за висновками українських експертів, у державному безпековому механізмі України бракує наступних змін: переходу до дійсно парламентської республіки; запровадження цілісного стратегічного системного бачення державної політики та реформування; проведення тотальної люстрації; нейтралізації проросійського олігархату; зміни моделі прийняття рішень та пріоритетності захисту народу, а не влади; повної деполітизації і "декомунізації" державного безпекового механізму та підвищення його професіоналізму, скоординованості і спроможностей реагувати на нові загрози; підвищення відповідальності українських посадовців; політичної волі подолати корупцію; чітко сформульованої інформаційної політики; належної соціально-гуманітарної політики.

Виправлення ситуації доцільно здійснювати на основі аналізу прогалин у системі України з гарантування безпеки суспільства, та з урахуванням досвіду окремих країн ЄС і Східного партнерства, напрацьованого ними у протистоянні російським гібридним загрозам.

Державна система безпеки в умовах гібридної війни потребує застосування негайних загальнонаціональних заходів для підвищення здатності України гарантувати безпеку суспільства, першочерговими з яких є: - проведення реальної, а не імітаційної загальнодержавної діяльності з викорінення корупції та зменшення впливу на владу олігархічно-орієнтованої системи; виявлення та ліквідація схем корумпування українських державних службовців, політиків, членів парламенту та уряду; вжиття дієвих заходів із викорінення російської агентури з державної системи; сприяти розбудові можливостей України і гарантувати безпеку суспільства в умовах гібридних загроз.

Досвід ЄС і Східного партнерства - схвалення окремим документом (стратегією) комплексу заходів з протидії гібридним загрозам за зразком Спільного рамкового документу ЄС з протидії гібридним загрозам. А це: розвиток державно-приватного партнерства у сприянні розгортанню повноцінного мовлення на окупованій території; посилення контррозвідувальних спроможностей держави та проведення активних заходів; нейтралізація діяльності представництв "ДНР" і "ЛНР" за кордоном та проведення роботи з недопущення їх появи; протидія російському впливу на українське суспільство через релігійні організації; ліквідація існуючих та нейтралізація нових спроб встановлення прихованих контурів зовнішнього управління секторами безпеки, економіки, медіа з боку агресора; моніторинг та протидія спробам агресора відкрити "західний фронт" крипто- війни проти України та "північний фронт" з території Білорусі; посилення процедури відбору на державну службу з метою відсіювання кандидатів, які можуть завдати шкоди національній безпеці України; використання в Україні досвіду країн Балтії щодо статусу "негромадяни" і визначення процедури відновлення громадянства України для осіб, які зреклися громадянства України та сприяли окупантам. Хоча воєнна організації України за п'ять років російської агресії суттєво покращилася та підвищила свою спроможність, все ще існують прогалини, які вкрай необхідно заповнити.

Список використаних джерел:

1. Україна та проект "русского мира", Аналітична доповідь.

Національний інститут стратегічних досліджень. с. 8. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2014_nauk_an_rozrobku/Rus_mir.pdf

2. "Режим Путіна: перезавантаження-2018". Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/New_txt-c7997.pdf

3. Плохій С. Брама Європи / Сергій Плохій; пер.з англ. Романа Клочка. – 2-ге вид. – Харків : Книжковий клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2018. – 496 с.

4. Володимир Білінський. Україна-Русь: історичне дослідження : у 3 кн. / Володимир Білінський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2017. – 384 с.

Любовець Г.В. (ВІКНУ)

Король В.Г. (ВІКНУ)

ПРОТИСТОЯННЯ АГРЕСОРУ ЧЕРЕЗ МОВНІ ПОТЕНЦІАЛИ

Мовна концептосфера сучасної України стоїть на передовій цивілізаційного двобою із неоварварством колективного путінізму. Агресор за допомогою цифрових засобів акумулює багаторівневі зусилля в технологічно-креативних масштабах мобілізації власного населення та мешканців ближнього зарубіжжя в парадигмі "руський мір". Цей "мір" застосовується в ролі інструменту поширення мовно-суспільної геостратегічної експансистської стратегії посилення проявів та інцидентів, які цілком логічно вписуються в масштабну (геостратегічного характеру) кремлівську версію контентно-дипломатичного дискурсу – "русофобие".

Можна стверджувати, що саме контентно-креативний тренд "русофобие" (а не "руський мір") в парадигмі комунікаційно-контентної безпеки путінці перетворили в сучасну версію контентного блокчейну. Вони штучно втримують цей тренд, особливо там, де цих рецидивів немає і технологічно втягують в орбіту цієї цивілізаційної пошесті всіх, хто має найвіддаленіший зв'язок із імперською Росією, СРСР, РФ чи знаходиться на території пострадянських держав або країн колишнього Варшавського Договору.

Сьогодні цей тренд логічно ув'язується із історичними підвалинами існування на теренах цієї імперії російського тоталітаризму, який зі свого боку різноманітними засобами підживлює цю парадигму.

Логіка путінців і їхньої любові до "русофобии" полягає в тому, що їм вкрай потрібне зовнішнє єднання всього, що навіть віддалено пов'язане із мемом "русский". Таким чином вони планують панувати на всіх просторах слов'янїзму і православності. Зараз кремлівські технологи замахнулися навіть на християнство – кадебістсько-номенлатурна організація, яка в "миру" зветься УПЦ МП дійшла до публічного твердження, що тільки православ'я представляє християнство у світі, бо все інше – це ересь.

Інша парадигма путіністів в царині мови і суспільства – це творення геополітичної корпорації загальнодержавного характеру (див.: Д.Шушарін "Русский тоталитаризм: свобода здесь і сейчас"), де відсутній третій сектор, тобто суспільство як таке. В цій корпорації всі інструменти суспільної самоідентифікації та суспільної ініціативи заведені лише в регламенти і алгоритми державно-

корпоративної дії. Сама ж елементна база демократії є імітаційною і досить ефективною як антицивілізаційний інструментарій державної корпорації (політичного режиму), який на міжнародній арені доводить всім, що в путінській РФ нібито є право, правопорядок, свободи, права громадянина і народу. Те, що це бутафорія і чистої води брехня нині відомо всім, але на політико-дипломатичному рівні світові гравці воліють наразі дотримуватися усталених правил і міжнародних традицій минулого. Протистояння з путінським режимом, зокрема в Європі, зведено до створення організацій і установ, які основною задачею вбачають фіксацію-роз'яснення таких кремлівських явищ як "постправа" та "фейк". Те, що ці явища підсилюють мовне домінування колективного путінізму (автократично-тоталітарних політичних режимів) в боротьбі із горизонтами мовного розмаїття сучасного глобалізованого світу, наразі до уваги не береться...

Висновки

Викликом і місією сучасності постають середовища поєднаних мовних концептосфер в горизонтах темпо-ритміки лінгвістичних традицій і реалій, де контентні масиви мають рівні і специфіки. Вони орієнтуються не на монополії посад і статусів, а на різні горизонти динамічної публічності суспільного життя із своїми швидкостями споживання контентних потоків та розмаїттям специфіки комунікаційно-контентного дизайну.

Для посилення протистояння агресору у мовній царині нами вбачаються доцільними такі наукові дослідження, зокрема в сучасній соціолінгвістиці, з перспективою впровадження в наукову та практичну сферу:

- вивчення змінних трендів феномену публічного негативу і позитиву в суспільно-державних та міжнародно-геостратегічних статиках і динаміках;
- формування термінологічних рядів комунікаційно-контентної безпеки суспільства і цивілізації глобалізованого світу;
- впливи алгоритмів, регламентів, експертиз, форматів, сервісів, інфраструктурно-організаційних рішень комунікаційно-контентного дизайну на розширення можливостей застосування мовних потенціаліву світі.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України № 47/2017 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року "Про Доктрину інформаційної безпеки України". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>

2. Безпекові виміри освітньої політики: світовий досвід та українські реалії : аналіт. доп. / [Іщенко А. Ю., Зубченко С. О., Карпенко М. М., Лозовий В. С., Черненко Т. В.]. – К. : НІСД, 2017. – 44 с. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/AD_Vymiry-polityky_druk-1a7fe.pdf

3. Баровська А. В. Стратегічні комунікації: досвід НАТО. Стратегічні пріоритети, № 1 (34), 2015 р. - с. 147-152. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/24-1436781085.pdf>

4. Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду: Док. і матеріали / Упоряд.: Л. Масенко та інш. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська акад.", 2005. – 399 с.

Секція 7

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

ВИКОРИСТАННЯ ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНИХ ВИСЛОВІВ У ЗМІ ТА ЇХ ОЦІНЮВАННЯ

Вивчення особливостей сучасного інформаційного середовища є однією з важливих навичок аналітика та свідченням його компетентності в орієнтуванні в інформаційних процесах. Це дозволяє як фахівцю, так і пересічному громадянину правильно розуміти й адекватно реагувати на події, і за необхідності чинити ментальний опір при зіткненні з "fake news", коли важливо "вмикати" критичне мислення [1].

Сучасний медіапростір перенасичений засобами емоційного впливу, і їхня основна кількість апелює до негативних емоційних станів. Сама по собі емоція є більш придатною для запам'ятовування, вводиться у пам'ять людини і надовго там зберігається. При використанні у випусках новин спеціальних маркерів – лінгвістичних носіїв фонологічної або морфологічної ознаки, яка відображає певну характеристику – вони глибоко проникають у масову свідомість, впливаючи на людину таким чином, що сама вона цього впливу не усвідомлює, але не може впоратися з напливом емоцій та успішно опиратися їх впливу [2].

Параметром, що характеризує текст новини засобів масової інформації (ЗМІ) і є одним з важливих компонентів при вивченні інформаційного потоку новин, є емоційна забарвленість. У даній доповіді представлені результати наукового дослідження, зокрема програмний додаток, який може вимірювати інтенсивність інформаційного потоку на сайтах новин ЗМІ. При цьому окремий сегмент відводиться для оцінювання емоцій, властивих новинам. На підставі встановлених критеріїв проводиться оцінювання потоку новин за визначений час за кількісними і якісними показниками, та у графічній формі представляються загальні властивості, характер і динаміка інформаційного впливу кожної новини, яка формує цей потік. По закінченню опрацювання усього масиву вибраних новин на інтерфейсі користувача виводиться загальна картина емоційного фону новин, опрацьованих за період часу.

Таким чином, відстеження у ЗМІ новин з високим емоційним навантаженням та критичне оцінювання вхідної інформації дозволяє правильно сприймати та адекватно реагувати на інформаційні потоки, створювані різними учасниками медіа-простору.

Список використаних джерел:

1. Doucet, L. (2018). Syria & the CNN Effect: What Role Does the Media Play in Policy-Making? // [Електр. Ресурс] – Режим доступу: https://www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/DAED_a_00480
2. Корсак Ю. Війна за свідомість: гармати відпочивають. // [Електр. Ресурс] – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/HEALTH/viyna-za-svidomist-garmati-vidpochivayut-.html>

СУЧАСНИЙ АЛГОРИТМ ВИВЧЕННЯ ВОЄННО–КРАЇНОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ КУРСАНТАМИ ВВНЗ

Воєнно-країнознавчий аналіз є наукою і навчальною дисципліною, яка комплексно вивчає країни і регіони світу, досліджує, систематизує й узагальнює дані про їхню природу, населення, внутрішні просторові відмінності. На сучасному етапі країнознавчі дослідження мають переважно природно-історичне і соціально-економічне спрямування, що зумовлюється особливостями історико-географічного розвитку людства в першій половині ХХІ ст. У цих дослідженнях природу все ще розглядають як ресурсну основу, середовище проживання та господарської діяльності людей, водночас все більше уваги приділяють вивченню екологічних проблем. У переважно інформаційних, позбавлених науково-методологічного підґрунтя публікаціях, країнознавство розглядають лише як організаційну форму об'єднання всієї суми найрізноманітніших знань про ту чи іншу країну або регіон світу.

Воєнно-країнознавчий аналіз є однією із провідних дисциплін у військових ВНЗ для курсантів - міжнародників, картографів, політологів, військових фінансистів, військових перекладачів та тих, хто опановує спеціальність "військовий психолог". Вивчення дисципліни передбачає наявність у курсантів загальних знань з інших дисциплін з курсів історії, географії, біології, зарубіжної літератури, іноземної мови.

Природа й природні ресурси, а до них належить і площа території, є важливою умовою розвитку будь-якої держави. Кожна країна повинна мати достатній простір для задоволення своїх внутрішніх потреб. З іншого боку, вплив території – це вплив її природних, соціально-економічних умов і географічного середовища в цілому. Клімат, їжа і навіть географічний краєвид, впливають на природу й психіку людини. Формується певний менталітет (характер, образ мислення) народу. Він обов'язково позначається на внутрішній і зовнішній політиці тієї країни, в якій цей народ переважає. Велике значення має географічне положення країни, тобто розміщення її відносно інших об'єктів і територій на поверхні Землі. Зовсім об'єктивно різні результати розвитку нації і країни дає їх розташування в зоні тундри і в субтропічній зоні, у гірській місцевості й на морському узбережжі. Якщо країна межує з нестабільними, кризовими державами, це негативно позначається на її соціально-економічному розвитку, внутрішній і зовнішній політиці. На територію цієї країни проникають біженці, злочинці, озброєні формування тощо. Мета держави на міжнародній арені є її геостратегією. Поняття геостратегії тісно пов'язане з поняттям "геополітика". Воно визначається цілком об'єктивною потребою будь-якої держави у виживанні, збереженні і розвитку (експансії) в умовах потенційно ворожого оточення з боку інших держав, які теж всіляко намагаються відстояти своє "місце під сонцем".

Воєнно – країнознавчий аналіз є навчальною дисципліною, яка комплексно вивчає країни і регіони світу, досліджує, систематизує і узагальнює дані про їх природу, населення, господарство, культурно-історичні особливості, внутрішні просторові та географічні відмінності. Існує значна кількість наукових напрямів,

які аналізують різні аспекти виникнення, функціонування і занепаду держав та їх взаємодію на політичній карті світу. Серед них можна виділити географічний детермінізм, енвайронменталізм, різні теорії і концепції держави.

Список використаних джерел:

1. Акульшина Н.Т., Балабін В.В. Воєнно-країнознавчий аналіз Ісламської Республіки Іран: Навч. посіб./ Н.Т. Акульшина, В.В. Балабін. – К.: Логос, 2007. – 168 с.

2. Ольховой І.О. Воєнно-країнознавчий аналіз Французької Республіки: Навч. посіб. / І.О. Ольховой. – К.: Логос, 2007. – 165 с.

к.і.н., доц. Вановська І.М. (ВІКНУ)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩО ДО ВИВЧЕННЯ КРАЇНОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ

Формування сучасної політичної карти світу – дуже складний і тривалий процес, який триває вже декілька тисячоліть. Нині на очах сучасників на політичній карті планети лише за декілька років відбулися величезні і вражаючі зміни, постійно змінювалася політична карта і в минулому, цей процес триватиме і в майбутньому.

Останнім часом, у зв'язку з диверсифікацією міжнародних відносин України в галузі країнознавства, все більше переважають дослідження, у яких на перший план виступає різнобічний аналіз найважливіших проблем тих країн, з якими наша держава має тісні зв'язки. Такі проблемно орієнтовані дослідження тісно пов'язані з практикою дво - і багатосторонніх відносин між країнами світу. При цьому пріоритети здебільшого надаються моделюванню ситуацій і прогнозуванню розвитку подій та явищ. Проблемна орієнтація сприяє зростанню практичної значимості країнознавства і водночас створює умови для розвитку його методологічної бази. Вона теж пов'язана з упровадженням системного підходу, вимагає розгляду найважливіших проблем на глобальному рівні. Це ще більше надає країнознавству передбачуваної прогностичної спрямованості. Прогноз у країнознавстві, як конкретне передбачення стану певного явища в майбутньому на основі спеціального наукового дослідження, набуває у ХХІ ст. особливого значення, тому що конкретна цінність правильного, науково обґрунтованого передбачення у сфері міждержавних відносин стрімко зростає.

Принципи країнознавства, розроблені в суспільстві на основі пізнання закономірностей виникнення, функціонування держав на міжнародній арені та їхньої взаємодії, є мінливими в часі та просторі, і відображають сучасний рівень розвитку людства. Здебільшого ці принципи на сучасному етапі суперечать один одному. У зв'язку з цим виникають так звані подвійні стандарти. Одне і те саме явище чи процес у різних країнах і регіонах, різними політичними силами і міжнародними організаціями оцінюються не лише по-різному, а й часто з протилежних позицій.

Виникнення, існування, взаємодія країн на політичній карті світу і в окремих його частинах є наслідком дій (впливу, реалізації) як об'єктивних (незалежних від волі людини) законів і закономірностей, так і принципів, розроблених людськими спільнотами. У сучасній практиці міжнародних відносин існують суперечності, які

постійно загострюються, між закономірностями країнознавства і усталеними принципами взаємодії країн на міжнародній арені.

Сучасний країнознавчий аналіз у своєму розвитку базується також на глобальних і регіональних геополітичних та геостратегічних концепціях. Серед них найвідомішими є атлантизм, мондіалізм, євразійство.

Список використаних джерел:

1. Акульшина Н.Т., Балабін В.В. Воєнно-країнознавчий аналіз Ісламської Республіки Іран: Навч. посіб./ Н.Т. Акульшина, В.В. Балабін. – К.: Логос, 2007. – 168 с.
2. Ольховой І.О. Воєнно-країнознавчий аналіз Французької Республіки: Навч. посіб. / І.О. Ольховой. – К.: Логос, 2007. – 165 с.

Гальчус А.О. (ВІКНУ)

ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Аналіз зарубіжного досвіду функціонування дистанційної форми навчання свідчить, що система дистанційного навчання – це перспективний напрям розвитку сучасної освіти. При цьому дана форма навчання має ряд переваг як для студента, так і для вищого навчального закладу. Однак, на жаль, у вітчизняній освітній практиці дистанційні технології перебувають лише на стадії розвитку та розроблення. Тому необхідним є розроблення та впровадження відповідних механізмів стимулювання розвитку дистанційної форми навчання, що забезпечить доступ до якісної та сучасної освіти.

Аналіз варіантів організації відкритого і дистанційного навчання у ВНЗ Європи та Північної Америки дав можливість виявити такі тенденції в організації нових технологій навчання, характерні для окремих ВНЗ і країн Європи та Північної Америки:

1. Зарубіжні вищі навчальні заклади самостійно розробляють положення про організацію дистанційного навчання бакалаврів, магістрів, а останнім часом докторантів, з дотриманням певних правил його впровадження на рівні денного, а державні органи лише пропонують поправки до організації ДН, а в країнах колишнього Радянського Союзу – централізовано державними органами у вигляді постанов, указів та ін.

2. Поряд з ВНЗ, які пропонують, крім денного, ще й дистанційне навчання у вигляді центрів, інститутів та ін., з'явилися академічні та корпоративні віртуальні і відкриті університети в межах однієї або кількох країн з великими контингентами студентів. У європейських країнах такі університети використовують в основному портфельну технологію навчання з використанням радіо і телебачення, а американські ВНЗ – мережеву технологію дистанційного навчання.

3. Дистанційне навчання фінансується у різних пропорціях державою, різними грантами, коштами отриманими від студентів за навчання залежно від економічного стану країни.

4. У більшості випадків навчальні заклади самостійно розробляють дистанційні курси і програми, а також практикується спільна робота кількох вітчизняних або й зарубіжних ВНЗ у цьому напрямі на рівні бакалаврату,

магістратури і докторантури.

5. Оцінювання знань студентів, подібно до денного, проводиться в основному у письмовій формі (поточне, творче, підсумкове тестування, у вигляді твору) чи усного тесту, а також екзаменами. У деяких ВНЗ перевіряється компетентність студентів під час виконання певних завдань на основі засвоєних знань. Оцінювання проводиться викладачами навчального закладу або передають ці повноваження провайдеру освітнього закладу.

6. Підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ проводять самостійно у спеціальних центрах за участю університетських і запрошених спеціалістів, а також у вигляді семінарів, практичних занять, конференцій, самоосвіти або передають цю функцію провайдерові послуг електронного навчання.

7. Європейські навчальні заклади використовують у своїй роботі власні розробки віртуального навчального середовища або зарубіжні ВНС, а північноамериканські – власні університетські або вітчизняні ВНС. Використання вітчизняних віртуальних навчальних середовищ, однакових для більшості університетів США, дає можливість знизити витрати на підготовку й обслуговування системи дистанційного навчання.

Список використаних джерел:

1. Enrollment in Distance Education Courses, by State: Fall 2012 [Electronic resource]. – Access mode : <http://nces.ed.gov/pubs2014/2014023.pdf>.

2. Number and percentage of students enrolled in degree-granting postsecondary institutions, by distance education participation, location of student, level of enrollment, and control and level of institution : Fall 2012 [Electronic resource]. – Access mode : http://nces.ed.gov/programs/digest/d13/tables/dt13_311.15.asp.

Гончарук Л. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО АУДІЮВАННЯ

З погляду психології всі види мовленнєвої діяльності поділяються на дві категорії – рецептивні і продуктивні. До рецептивних видів належать аудіювання і читання. Аудіювання включає два глобальних процеси: процес сприйняття потоку мовлення на слух і процес розуміння повідомлення.

Процес сприйняття повідомлення – це не пасивне відображення дійсності, а активна діяльність людини, яка відбувається в певній послідовності: спочатку звуковий код сприймається і обробляється аналізаторами, потім повідомлення декодується і у внутрішньому мовленні за допомогою універсального предметного коду перетворюється на образ. Сприйняття розглядається у психології як багаторівневий процес. Психологи найбільш часто виокремлюють три рівні сприйняття мовлення: сенсорний, перцептивний і змістовий.

Сенсорний рівень, як правило, співвідноситься зі звуковим рівнем і пов'язаний із сприйняттям ізольованих звуків, кодуванням зовнішніх впливів у коди нервових зв'язків [1, с.125]. До перцептивної ланки сприйняття відносять все те, що пов'язано з одиницею аудіювання – словом. На перцептивному рівні здійснюється переведення закодованої у нервовій системі інформації у предметні образи сприйняття. При сприйнятті слова головну роль відіграє його упізнавання. Цей складний процес

включає ідентифікацію слухового образу. До нього належать такі компоненти: визначення меж слова у потоці мовлення, ідентифікація почутого з тим, що раніше зустрічалося на основі моделювання його за допомогою рухового співпереживання, упізнавання, розуміння змісту слова. Здійснення перцептивних дій (виявлення, розрізнення, ідентифікація елементів почутого) та розумових операцій (первинного синтезу, аналізу, вторинного синтезу) дозволяє скласти цілісне повідомлення з окремих елементів, інтегрувати особистісний смисл почутого повідомлення [1, с.125].

Третій рівень сприйняття аудіоповідомлення – текстовий (або змістовий) тісно взаємопов'язаний з попередніми рівнями сприймання інформації. Він необхідний для реалізації здатності особистості сприймати мовлення в процесі комунікації.

Для процесу розуміння іноземного мовлення характерна також антиципація (передбачення) як подальшого змісту мовлення, так і відповідних йому наступних мовних засобів. У тих випадках, коли попередній структурний елемент мовлення завжди використовується у зв'язку з наступним, слухач може передбачити подальший елемент. Завдяки механізму антиципації слухаючий підключається до ходу думок мовця. Механізм ймовірного прогнозування дозволяє передбачати розвиток думки і поведінки мовця, тим самим полегшуючи розуміння. Розвитку антиципації допомагає засвоєння курсантами стійких сполучень слів і виразів. Особливо це стосується оволодіння курсантами військовою термінологією, експресивними виразами та фонетичними абревіатурами, які використовуються в аутентичному мовленні військовослужбовців-носіїв англійської мови. Слухач може передбачити не лише окремі елементи мовлення, але й цілісні повідомлення. Але в такому випадку можливе зменшення точності передбачення.

Отже, аудіювання, у силу своїх особливостей та за інших рівних умов є більш складним і трудомістким способом отримання інформації іноземною мовою. Це пояснюється недосконалістю слухового сприймання іноземного мовлення, пов'язаної з нею напруженою діяльністю психіки.

Список використаних джерел:

1. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання у немовному ВНЗ / Г. В. Барабанова. – К.: Фірма "ІНКІОС", 2005. – 315 с.

Гофман А.І (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНІ ТЕКСТИ ЯК ОБ'ЄКТ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Знання лінгвістичних і функціональних особливостей військових текстів на основі глибокого розуміння загальних закономірностей перекладацького процесу є однією з основних передумов успішної діяльності військового перекладача. При цьому його практична діяльність охоплює не лише усний двосторонній переклад заходів міжнародного військового співробітництва (доведення бойової обстановки в штабі ООС та брифінги військових аташе), допиту військовополоненого та радіообміну, а також письмовий переклад бойових документів, військових та військово-технічних текстів з іноземної мови українською і навпаки, читання топографічних карт, розшифрування умовних тактичних знаків [1]. Це зобов'язує офіцера-перекладача добре знати бойову техніку, військову термінологію,

аббревіатури, організаційно-штатну структуру різних військових формувань і штабів, озброєння, тактику ведення бойових дій своїх військ і ймовірного противника тощо.

Текст є предметом аналізу на першому етапі перекладу, пов'язаному з інтерпретацією оригіналу, і предметом синтезу на його заключному етапі. Для перекладача важливо знати, з яким видом тексту він буде працювати, оскільки тексти для перекладів відрізняються за жанрами, стилями та функціями, а різні тексти вимагають різних підходів до вирішення перекладацьких задач. Ми погоджуємося з класифікацією, запропонованою В.В. Балабіним, який пропонує поділяти військові тексти на військово-політичні, військово-технічні та військово-спеціальні [2].

Військово-спеціальні тексти можна визначати як особливий вид документів, що характеризуються спрямованістю на вузьке коло адресантів, і часто представлені документами з грифом обмеженого доступу. Сфери функціонування цих текстів суто військові і включають стратегію і тактику, рівні ведення війни, види військових операцій (наступ, оборону, марш, зустрічний бій), бойове забезпечення, тилове забезпечення, воєнну економіку та фінанси, мобілізаційні можливості, резерв, бойову готовність тощо. Прикладами таких текстів можуть слугувати наступні: *National Defence Strategy of the United States of America* (Національна оборонна стратегія США); *JP 3-0, Joint Operations* (Спільні операції); *Field Manual* (Бойовий Статут) No. 3 тощо.

Ми пропонуємо визначати військово-спеціальні тексти, як вид документів, що містять вузько-спеціальні військові терміни й поняття (відомості про специфіку стратегічного, оперативного і тактичного застосування військ (сил), різні види бойового та тилового забезпечення, графічні документи, схеми, карти, умовні позначення, а також вид брифінгів та усних промов (як наприклад, доведення бойової обстановки в штабі ООС або інформування військових аташе) тощо. Такий вид військових текстів застосовується для забезпечення взаємодії командного рівня з місцевими органами влади (адміністративна, законодавча функція), під час військових операцій тактичного і іншого рівнів, розвідки, правових питань, військово-цивільного співробітництва, управління місцевим персоналом та підготовки національних збройних сил.

Список використаних джерел:

1. Лісовський В.М. Військово-спеціальний переклад: (англ.мова): підручник / В.М. Лісовський, О.Є. Ларіонов; за ред. В.В. Балабіна. – К.: ВІКНУ, 2017. – 1421 с. – Бібліограф.: с. 1415-1420.
2. Балабін В.В. Теоретико-концептуальні основи військового перекладу. *Філологічні трактати*. Том 10. № 1, 2018. С. 7–18. DOI: 10.21272/Ftrk.2018.10(1)-01.

Гребенюк Л.В. (ВІКНУ)

МІЖНАРОДНІ ВІЙСЬКОВІ НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

На сучасному етапі реформування Збройних Сил України для досягнення взаємосумісності з країнами-членами НАТО, значно зросли обсяги офіційних

військових документів, що зумовило потребу у вивченні перекладознавчих аспектів відтворення такого типу документів. Саме це свідчить про надзвичайну актуальність дослідження проблематики перекладу військових нормативних документів.

Міжнародні військові нормативні документи належать до офіційно-ділового дискурсу, проте на думку вітчизняних вчених його жанрова диференціація містить певні розбіжності [1]. Визначено, що кожен із видів офіційно-ділового дискурсу має чітку систему мовних засобів (кліше, термінологія, спонукальні конструкції тощо), що підкреслює його стереотипність та трафаретність, де високий рівень стандартизації висловлень займає одне з найвищих ступенів важливості [2], тим самим він позбавлений елементів, які провокують двозначність чи викривлення смислу.

Останні розглянуті доробки українських вчених у зазначеній галузі щодо різних аспектів дослідження міжнародних нормативних документів та загальний огляд проблематики вивчення їх перекладознавчих особливостей, дають підстави стверджувати, що найбільш перспективним підходом у його вивченні виявився когнітивний підхід. Саме когнітивний підхід відкриває для дослідників цілком нові перспективи, пов'язані з аналізом ментальних утворень, які є категоріальною основою всієї людської діяльності й перш за все – мови та дозволяє вивчити особливості відображення знань на всіх рівнях мовної системи.

Застосування результатів лінгвокогнітивного моделювання в перекладацькій діяльності дає нові можливості, пов'язані з ідентифікацією механізмів вибору тієї чи іншої лексичної одиниці, а також уточнення семантики окремих лексем і виявлення їх функціонально-стильових особливостей, що робить перспективним дослідження особливостей перекладу міжнародних військових нормативних документів через призму когнітивного підходу шляхом проведення концептуального аналізу військових текстів та уточнення перекладацьких стратегій.

Список використаних джерел:

1. Гончарук Л. М. Жанрові аспекти перекладу офіційно-ділових документів франкомовного військового дискурсу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Гончарук Лілія Миколаївна; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2016. – 18 с.

2. Борисенко І. І. Англійська мова в міжнародних документах і дипломатичній кореспонденції : навч. посіб. для студентів ф-ту міжнар. відносин, міжнар. права та інозем. мов / І. І. Борисенко [та ін.]. – 2-ге вид., зі змінами та доп. – Київ : Логос, 1999. – 411 с.

Гуцол М.С. (ВІКНУ)

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

Однією з важливих проблем досягнення адекватності перекладу є передача стилю оригіналу. Стилiстичний аспект перекладу полягає в правильному підборі лексико-граматичних засобів відповідно до загальної функціонально - комунікативної спрямованості оригіналу із урахуванням існуючих літературних норм мови, якою здійснюється переклад. Стил ь військових матеріалів не є

однорідним. У всіх випадках перекладач повинен прагнути передати матеріал оригіналу, використовуючи український військовий стиль викладу відповідних матеріалів, нейтралізуючи українською мовою наявну в оригіналі зайву образність і фамільярність – розмовні та жаргонні елементи, оскільки вони не характерні для українських військових матеріалів. Стиль викладу українською мовою повинен відповідати нормам військової мови, прийнятим для відповідного виду матеріалу.

Стилістичне забарвлення тексту досягається переважним вживанням тих чи інших засобів мови. У зв'язку з цим стилістичне забарвлення зазвичай поділяється на експресивно-стилістичне і на функціонально-стилістичне. Останнє вказує на область застосування мовних засобів. Відповідно до цієї концепції стилістична характеристика включає в себе як вираження експресії, так і набір мовних засобів, які переважно вживаються в текстах певного функціонального призначення [1, 24].

Загальновизнано, що виділення того чи іншого функціонального стилю спирається на два взаємно обумовлених фактори: на наявність специфічних особливостей мови, що мають певне стилістичне забарвлення і тому створюють певну своєрідність даного стилю, або на переважне вживання, або, навпаки, невживання тих чи інших мовних засобів, що надає тексту свій неповторний колорит; на відносну стилістичну відособленість стилю, тобто на недоречність вживання в ньому таких мовних засобів, які сприймаються в інших стилях. Обидві ці ознаки характеризують і військові тексти, хоч серед військових текстів чітко розмежовуються певні жанри, що відрізняються один від одного своїм функціональним призначенням. Проте всі вони настільки об'єднані спільною військовою тематикою, термінологією і певним набором мовних засобів, що можуть розглядатися як тексти одного функціонального стилю, всередині якого можна виділити кілька підстилів: військово-науковий, військово-технічний та військово-діловий. Перший і другий з них зближуються із загальним функціональним стилем наукової прози, а третій - зі стилем офіційно-ділового листування.

Розрізняють такі техніко-стилістичні прийоми:

1. Логічне сегментування тексту. Цей техніко-стилістичний прийом служить для вираження логічності і ясності висловлювання. Досягається він чітким сегментуванням тексту на параграфи, пункти, абзаци тощо. Особливо наочно цей прийом використовується в бойових документах, де послідовність пунктів суворо регламентується і вже сам номер параграфа в бойовому наказі визначає його зміст.

У військово-наукових і військово-технічних текстах прийом сегментування використовується без особливої регламентації за параграфами, але він чітко простежується у всіх військових текстах у вигляді розподілу їх на частини, розділи, глави, параграфи і абзаци. Логічному сегментуванню тексту сприяє також і графічне його оформлення, тобто різні шрифтові виділення. У статутній літературі часто використовується сегментування у вигляді перерахування окремих пунктів з нового рядка, що починається з тире.

2. Другий прийом, що забезпечує певне стилістичне забарвлення тексту, можна назвати комунікативною актуалізацією, яка полягає в тому, що у змісті висловлювання чітко виділяється "дане" або "нове". Питання про актуальне членування пропозиції є дуже важливим питанням, саме тому воно було

предметом жвавого обговорення ще у представників Празького лінгвістичного гуртка [2, 34].

Актуальне сегментування пропозиції – це смисловий вираз, а не синтаксична структура. При актуальному сегментуванні пропозиції вихідною точкою його є смислова частина, яка вже відома одержувачу повідомлення або принаймні може бути легко зрозуміла, так як є відправним пунктом для мовця. Ця вихідна частина сенсу називається "даними", або темою, а основна частина сенсу, його ядро, іменується "новим", або ремою. Дане, тобто тема задається або мовним твором, або умовами.

Характерною особливістю стилістичного забарвлення військових текстів є саме чітке виділення теми і реми. З цим же співзвучно також вимога настанов писати бойові документи порівняно простими реченнями. Цією ж вимогою пояснюється і більш широке використання в бойових документах прийменникових конструкцій замість підрядних речень.

Список використаних джерел:

1. Бархударов, Л.С. Мова та переклад (Питання загальної та часткової теорії перекладу) [Текст]: Л.С. Бархударов. - М.: Международные отношения, 1995.

2. Глушко, М. М. Функціональний стиль суспільної мови та методи її дослідження: М.М. Глушко. - М., 1994.

Зарицька А.І. (ВІКНУ)

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Рівень професіоналізму сучасного фахівця визначається його умінням творчо використовувати власні знання, зіставляти й аналізувати інформацію, шукати нестандартні рішення, розв'язувати складні завдання, співпрацювати з іншими людьми тощо. Навчити цьому можна, поєднуючи традиційні та інноваційні методи. Якщо традиційні методики формують у студента базову систему теоретичних знань, то інтерактивні методики сприяють активізації студента у плані взаємодії, комунікації, спільної творчості, розвитку його навичок раціонально і корисно діяти в суспільстві.

В українській лінгво-дидактиці сутність інтерактивного навчання досліджували І. Кочан, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Січкарук. Теоретичні засади та практичні питання використання інтерактивних методів навчання для системи закладів вищої та післядипломної освіти в Україні розглядали В. Андрущенко, О. Горошкіна, Т. Груба, Т. Сердюк, А. Фасоля, П. Шевчук. Ретроспективний аналіз інноваційних методів навчання зробили Н. Андрущенко, В. Петрук, О. Прозор.

Дослідники стверджують, що інтерактивні форми проведення занять:

- пробуджують у студентів інтерес до майбутньої професії;
- сприяють активній участі кожного в навчальному процесі;
- звернені до кожного студента;
- сприяють ефективному засвоєнню навчального матеріалу;
- здійснюють багатоплановий вплив на студентів у різних аспектах;
- зумовлюють зворотну реакцію аудиторії;
- формують у студентів думки і ставлення до навчання;

- розвивають пізнавальну активність.

До інтерактивних методів за участю лише студентів належать: круглі столи; "мозковий штурм" та його варіанти; групове вирішення конкретних ситуацій (ситуаційна методика навчання або кейс-метод); ділові ігри.

Розмаїття класифікацій інтерактивних методів навчання вказує на посилення наукового інтересу до цієї проблеми, активний пошук нових форм, прийомів і засобів побудови навчального процесу з метою посилення творчо-пошукової, пізнавальної діяльності курсантів.

Уміння підтримувати процес спілкування, контроль за власною мовленнєвою поведінкою, уміння слухати співрозмовника, правильно трактувати його невербальні сигнали тощо.

Розвитку навичок правильно будувати висловлювання сприятиме виконання вправи-гри, у якій пропонується через зображення пояснити сутність ключових понять теми. Наприклад, під час опрацювання теми "Спілкування як інструмент професійної діяльності" студенти повинні продовжити та обґрунтувати твердження: Спілкування – це...

Такий спосіб опрацювання теоретичного матеріалу, окрім перевірки базових знань студентів, дає змогу попрацювати над розвитком їхніх комунікативних умінь і навичок, зокрема характеризувати поняття, формулювати думку у вигляді закінчених речень, дотримуватися логічності викладу власних міркувань, правильно будувати висловлювання загалом, а також аналізувати власне та чуже мовлення.

Наступні завдання стосуються характеристики рівнів спілкування та розгортання дискусії щодо можливості використання різних типів комунікативної взаємодії у майбутній професійній діяльності.

Висновки. Застосування таких технологій у навчанні студентів мови за професійним спрямуванням забезпечує комфортні, безконфліктні й сприятливі умови розвитку, всебічно реалізує їх природний потенціал, здатність до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення; сприяє розвитку навичок спільної взаємодії, умінь слухати і чути одне одного, аргументовано відповідати, краще розуміти специфіку мови майбутньої професії тощо.

Доречність і необхідність використання інтерактивних методів у навчальному процесі зумовлена необхідністю зацікавлення курсантів навчально-пізнавальною діяльністю, що є дуже важливим для формування мотивованого ставлення до навчання в цілому.

Список використаних джерел:

1. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. – 2-ге вид., виправ. і доповн. / С. В. Шевчук, І. В. Клименко. – К. : Алерта, 2011.
2. Кочан І.М. Словник-довідник з методики викладання української мови / І.М. Кочан, Н.М. Захлюпана. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 306 с.
3. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко ; за ред. О.І. Пометун. – К., 2004.
4. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі / О. Січкарук. – К., 2006.

ВИКОРИСТАННЯ СЕМАНТИЧНОЇ МОДЕЛІ ПЕРЕКЛАДУ В СФЕРІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО СУПРОВОДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗСУ

Важливою складовою дослідження семантичної моделі перекладу (далі СМП), є її рівні: фонетичний та семантичний. У семантичному ми можемо виділити морфологічний, лексичний, фразеологічний яруси та синтаксичний рівень тексту. Морфологічний рівень припускає подальший розподіл на лексико-граматичні категорії – частини мови. На лексичному рівні виділяється лексико-семантичний підрівень, який складає значення слів [1].

Значення слів розуміється не як хаотичне їх зібрання, а як лексико-семантична система чи підсистема загальної системи мови. Головну роль у розподілі слів за лексичним рядом чи системою грають семантичні зв'язки, що устанавлюються на основі спільності, близькості та взаємодії значень.

Семантична (сміслова) структура слова й знаходиться в центрі уваги науки про його значення, семасіології. Називаючи, слово виступає як єдність трьох компонентів – звукографічної форми, самого предмету або явища й поняття про нього. Така триєдність чітко зображена на схемі, що відома як "семантичний трикутник", або "трикутник Огдена-Річардса":

Семантична структура слова – це структура слова, як єдність усіх його значень: граматичних форм та структури кожного окремого значення багатозначного слова.

У зв'язку з цим прийнято розмежувати терміни: лексико-багатозначні слова, семема, чи лексико-семантичний варіант – окреме значення багатозначного слова, моносема-однозначне слово.

Так, наприклад: **heading** має декілька варіантів перекладу – *курс, напрямок, маршрут*; термін **floatage** – *плавучість, запас плавучості, плаваючі рештки (після корабельної катастрофи)*. У даному випадку англійські терміни мають більш широкий об'єм поняття.

За одним і тим же словом може бути закріплено не одне, а декілька взаємозв'язаних та відокремлених одне від одного значень. Семантична єдність слова укладається у певному зв'язку цих окремих самотійних значень одного з іншим та їх закріплення за одним тим самим знаком. Значення багатозначного слова об'єднуються у семантичну єдність на основі загальних семантичних елементів чи загальних семантичних асоціацій.

У разі ж, коли один і той же знак використовується у різних галузях військової справи, потрібно говорити не про багатозначність терміна, а про різні терміни. Візьмемо для прикладу термін **to stand down**. У загальновійськовій сфері він має значення *відміняти стан бойової готовності*, а у військово-морських силах він означає *йти за вітром або течією*.

Список використаних джерел:

1. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА КУРСАНТІВ В УМОВАХ КОМУНІКАТИВНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ

Основу процесу виховання майбутнього спеціаліста і розвиток творчої високопрофесійної особистості складає самостійна робота курсанта. Самостійна робота – це передусім самостійна думка.

Лише той, хто мислить і обирає позитивне у досвіді і житті може працювати творчо і сприяти прогресу суспільства. Самостійна робота розвиває здатність до аналізу проблеми, усвідомлення необхідності ставити до себе високі вимоги, допомагає виробити власний стиль роботи, навчає долати труднощі, дискутувати результати досліджень, викладати свої думки, відрізняти суттєве від несуттєвого, аналізувати невирішені наукові проблеми, самодисциплінуватися, проявляти ініціативу, віднайти глибший зв'язок із професією.

Однією з суттєвих тенденцій сучасної методики навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах є її комунікативна спрямованість. У зв'язку з цим виразно простежується потреба у формуванні саме іншомовної комунікативної компетенції, особливо такої, що стосується професійного спілкування.

Мовні тенденції Ради Європи в контексті глобалізації передбачають певні вимоги, серед яких важливе місце займає положення: надавати перевагу тим методам викладання, які спрямовані на розвиток усного мовлення, використовуючи аудіо- та відеоматеріали, інтерактивні засоби. Крім ділових і рольових ігор можна використовувати моделювання комунікативних ситуацій, імітування ділової активності на занятті, результатом чого є отримання вербального або невербального продукту після вирішення курсантами певних проблем, поставлених перед ними викладачем.

Перспективними формами навчання, на наш погляд, також можуть бути: *проблемний виклад запитань, дилеми, запитання, вправи на логічне мислення, спірні ситуації, метод "мостів"*. Звичайно ще є конференції, дискусії, олімпіади і круглі столи. Однак, використання всіх цих методів на занятті буде недостатнім, якщо курсанти не будуть активно працювати самостійно, адже робота над іноземною мовою – це наполеглива праця, перш за все самостійна, особливо у суспільстві із зростаючим обсягом інформації, ускладненими людськими стосунками, постійними непередбаченими змінами.

Самостійна робота сприяє тому, що курсанти засвоюють необхідні знання, оволодівають уміннями і навичками, навчаються планомірно і систематично працювати, мислити, формувати свій стиль розумової діяльності. Її призначення – вироблення в курсантів уміння поповнювати свої знання. Адже вимоги до сучасного спеціаліста передбачають безперервність освіти упродовж усього життя, тобто фахівець повинен бути здатним до самоосвіти в будь-який період свого життя.

Отже, досить актуальною проблемою освіти є виховання людей у дусі безперервного самостійного пошуку знань в будь-якій сфері діяльності протягом усього життя.

Список використаних джерел:

1. Сердюков П. І. Теоретичні основи навчання іноземних мов у мовному вузі з використанням інформаційних технологій. / Автореф. дис. д-ра пед. наук. – К., 1997. – с. 32.

Лісниченко М.Е. (ВІКНУ)

ТЕКСТ, ЯК ОБ'ЄКТ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Загалом, поняття тексту є багатоаспектним, а тому в різних джерелах зустрічаються різні його визначення. Текст трактують як інформаційний простір, мовленнєвий твір, знакову послідовність тощо. Оскільки текст несе певний смисл, то він виступає як комунікативна одиниця, об'єднана за смислом послідовність знакових одиниць, основними властивостями якої є зв'язність і цілісність. Найважливішим елементом тексту, його основною одиницею є надфразна єдність. Вона об'єднує ряд речень. Цей термін має багато синонімів у науковій літературі: складне синтаксичне ціле, компонент тексту, висловлювання, прозова строфа, синтаксичний комплекс, монологічне висловлювання, комунікативний блок, комунікат, дискурс. Останній, щоправда, нині набув іншого, спеціального і широкого значення. Хоча ці терміни часто застосовуються для визначення різнорідних явищ, проте їх об'єднує спільна функція – визначити більшу, ніж речення, одиницю, у котрій речення є складовою частиною. Саме текст є предметом аналізу на першому етапі перекладу, пов'язаному з інтерпретацією оригіналу, і предметом синтезу на його заключному етапі. Для перекладача важливо знати, з яким видом тексту він буде працювати, оскільки тексти для перекладів відрізняються за жанрами, стилями та функціями, а різні тексти вимагають різних підходів до вирішення перекладацьких задач.[1, 31]

У той же час військові тексти відрізняються від будь-яких інших, завдяки широкому використанню військової термінології, насиченістю спеціальною військовою лексикою, великою кількістю військової номенклатури, спеціальних скорочень, умовних позначень, що застосовуються виключно у військових текстах тощо. Все це пов'язано з тим, що у перекладі військових текстів велике значення має точність перекладу, так як перекладений матеріал може служити основою для прийняття важливих рішень, проведення військових операцій і т. д. Тому адекватність перекладу військових текстів передбачає не тільки точну передачу змісту матеріалу, але і більш ретельну передачу його структурної форми, порядку частин і розташування матеріалу, послідовності викладу і ряд інших факторів, які можуть здаватися непотрібними, формальними, але мають велике значення для військового фахівця. Наприклад, в бойових документах порядок пунктів і підпунктів, їх позначення (арабськими цифрами та літерами латинського алфавіту), точність передачі дат і часу, координат, географічних назв, нумерація і найменування частин і підрозділів та інші дані [2, 97].

Оскільки зміст тексту безпосередньо пов'язаний з формою, крім змістовного наповнення слід також зважати і на спосіб викладення. Тексти військової тематики, як правило, мають визначену форму, яка суворо регламентується. До військових матеріалів з якими доводиться мати справу перекладачеві, зазвичай відносять військово-художні матеріали, військово-публіцистичні та військово-політичні матеріали, військово-наукові та військово-технічні матеріали, акти

військового управління (різні військові документи).

Список використаних джерел:

1. Швейцер А. Д. Теорія перекладу: Статус, проблеми, аспекти / А. Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988.
2. Зайцева, М. О. Особливості перекладу термінів у текстах на військову тематику / М. О. Зайцева // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов : Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. - К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. - Вип. 10. - С. 96-102.

Лісовський В.М. (ВІКНУ)

ВИРОБНИЧО-ТЕХНІЧНІ ТЕКСТИ, ЯК СКЛАДОВА ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

До виробничо-технічних текстів відносимо: *технічний опис зразків озброєння, військової та спеціальної техніки, боєприпасів; формуляр (паспорт) на військове майно; комплектувальна відомість на військове майно; акт приймання-передачі; технічний бюлетень [1].*

Технічний опис зразків озброєння, військової та спеціальної техніки, боєприпасів – містить загальні відомості про певний тип озброєння, військової чи спеціальної техніки, боєприпаси, технічні характеристики, принцип дії, опис устаткування, а також основні правила необхідні для забезпечення правильної їх експлуатації. Текст технічних описів характеризується стислістю та точністю викладу, насиченістю великою кількістю військово-технічних термінів, наявністю прецензійної інформації, переважанням сталих слів та словосполучень.

Формуляр (паспорт) на військове майно – це документ, що містить відомості, що засвідчують гарантії виробника, значення основних параметрів і характеристик (властивостей) зразка озброєння, а також відомості про сертифікацію і утилізацію виробу. Він складається з наступних розділів: основні відомості про виріб і технічні дані; комплектність; ресурси, терміни служби і зберігання і гарантії виробника (постачальника); консервація; свідоцтво про упаковку; свідоцтво про приймання; рух виробу в експлуатації (при необхідності); ремонт і облік роботи по бюлетенях і вказівках (при необхідності); замітки з експлуатації і зберігання (при необхідності); відомості про утилізацію; особливі відмітки. Для текстів формулярів характерна стислість та точність викладу, насиченість перерахуванням основних тактико-технічних характеристик, наявність прецензійної інформації, вузькоспеціалізованої термінології. Текст зазвичай подається у вигляді таблиць, де зазначені основні параметри і характеристики озброєння, військової чи спеціальної техніки.

Комплектувальна відомість на військове майно – це документ, який затверджує комплектацію військового майна запасними частинами, інструментом та іншим майном. Комплектувальна відомість на військове майно представлена у вигляді таблиці з зазначенням найменування майна, одиниць виміру, кількістю на одну одиницю озброєння, військової та спеціальної техніки, термін служби в роках, того хто поставляє (поповнює) тощо та характеризується великою кількістю

вузькоспеціальних термінів, наявністю прецензійної інформації.

Акт приймання-передачі техніки та озброєння – це документ, який засвідчує здійснення приймання-передачі озброєння, військової чи спеціальної техніки. Акт виконується, як правило, з зазначенням представників від військової частини, серії, номеру, категорії, типу, марки, моделі, шасі, номеру двигуна, свідоцтва про реєстрацію (технічний паспорт), печатки тощо, для якого характерні кліше на кшталт: скласти акт про – *take formal note of*, здійснити приймання-передачу – *execute receive-transmit*, здав – *handover*, прийняв – *takeover*.

Технічний бюлетень – це документ, на підставі якого здійснюється доопрацювання виробу під час його експлуатації, ремонту або зберігання, в матеріалах якого відображаються суттєві зміни в конструкції технічного виробу, правил його експлуатації або зазначені зміни експлуатаційної та ремонтної документації. Основні особливості військово-технічних текстів *спеціальна термінологія, насиченість військово-технічними термінами та номенклатурами, клішовані конструкції, використання інфінітивних та дієприкметникових зворотів тощо* є характерними і для технічних бюлетенів озброєння, військової та спеціальної техніки.

Список використаних джерел:

1. Лісовський В.М. Тези доповідей XIV Міжнародної науково-практичної конференції "Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє" [Текст] / за заг. редакцією І.В. Толока. – К. : ВІКНУ, 2018. – С.87.

Матвієнко О.О.(ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ МОВИ СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Засоби масової інформації відіграють велику роль у нашому житті, оскільки вони є найважливішими засобами передачі інформації. Вони поділяються надруковані ЗМІ (газети, журнали) та електронні ЗМІ (телебачення, радіо й Інтернет). Останнім часом засоби масової інформації є чи не єдиним інструментом, що формує суспільну думку та впливає на настрої більшої частини населення. Радіо, телебачення, а особливо Інтернет стають невід'ємною частиною нашого життя.

На сучасному етапі розвитку суспільства мас-медіа займають панівну позицію як сфера мовленнєвої діяльності. Суспільство впливає на мову, мова впливає на суспільство. Мова є суспільним явищем, і тому всі зміни політичного, економічного, соціального і культурного характеру, що відбуваються в суспільстві, знаходять своє відображення в мові. Вони виявляються на всіх рівнях мовної системи, але найдинамічнішою є лексична система, оскільки вона безперервно розвивається, вдосконалюється та поповнюється новими мовними одиницями.

Однією з причин, що впливають на лексичні зміни у мові, є засоби масової інформації. Мова ЗМІ характеризується використанням різноманітної нейтральної лексики, яка у поєднанні з іншими словами у нетипових для неї комбінаціях може набувати додаткового значення, стилістичного і функціонального забарвлення.

Нині у засобах масової інформації часто натрапляємо на незрозумілі або малозрозумілі слова. Тобто масова інформація, розрахована на швидке, доступне

сприймання, нібито не виконує своєї основної функції. А втім, саме ЗМІ найчутливіше реагують на зміни в житті суспільства і, звичайно, в мові. Відбувається активне поповнення і збагачення українського словника запозиченими словами. Запозичена лексика у цьому разі є одним із найважливіших факторів розвитку структури мови.

Мова засобів масової інформації характеризується певним стилем викладу інформації. У мові ЗМІ є лексика з усіх інших функціональних стилів: наукового, офіційно-ділового, розмовного та стилю художньої літератури, що обумовлено різноманіттям тем і жанрів:

- соціально-політична лексика і фразеологія;
- суспільно-політичні терміни;
- неологізми (семантичні і лексичні);
- модні слова;
- лозунги;
- слова іншомовного походження і запозичення;
- емоційно-забарвлена лексика.

Таким чином, мова засобів масової інформації різноманітна, вона являє собою синтез мовних засобів усіх інших стилів мови.

Список використаних джерел:

1. Бибик С.П. Усна літературна мова в українській культурі повсякдення: комунікативно-прагматичний та нормативний аспекти: автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.01/ С.П. Бибик; НАН України, Ін-т укр.мови. – К., 2013. – 41 с.

2. Залінська І.Я. Комунікативні ознаки української мови в прямому радіо та телебаченні: автореф. дис... кандфілол. наук: 10.02.01/НАН України, Ін-т укр.мови. – К., 2012. – 20 с.

3. Мацько Л. І. Стилїстика української мови/ Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; [ред. Л. І. Мацько] – К.: Вища школа, 2005. – 462 с.

4. Пономарів О. Українське слово для всіх і для кожного/ О.Пonomарів. – К.: Либідь, 2013. – 359 с.

5. Стишов А.О. Українська лексика кінця ХХ столїття: (На матеріалі мови засобів масової інформації). – 2-ге вид., переробл./ А.О. Стишов. – К.: Пугач, 2005. – 388 с.

6. Українська мова. Енциклопедія / [ред. В. М. Русанівський]. – К.: "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2000. – 750 с.

7. Яцимїрська М. Культура фахової мови журналіста/ М.Яцимїрська. – Львів: ПАІС, 2004. – 332 с

Панїна О.О. (ВІКНУ)

КРАЇНОЗНАВЧА ЦІННІСТЬ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Фразеологізми і фразеологічні сполучення відбивають багатовікову історію англійського народу, своєрідність його культури, побуту, традицій. Тому фразеологізми - високо інформативні одиниці англійської мови.

Країнознавча цінність фразеологізмів складається з трьох складових. По-перше, фразеологізми відображають національну культуру одиницями свого складу. Деякі з таких слів належать до числа безеквівалентних. По-друге,

англійські фразеологізми відображають національну культуру комплексно, всіма своїми елементами, взятими разом, тобто своїми фразеологічними значеннями. Нарешті, по-третє, фразеологізми відображають національну культуру своїми прототипами, оскільки генетично вільні словосполучення описували певні звичаї, традиції, особливості побуту і культури, історичні події та багато іншого.^[1]

Англійські фразеологізми можуть дати нам ключ до національного характеру народу Великої Британії, до його культури, історії та політичного життя.

Фразеологізм - фразеологічна одиниця, ідіома, стійке поєднання слів, яке характеризується постійним лексичним складом, граматичною будовою і відомим носіям даної мови значенням (в більшості випадків - переносно-образним), що не виводиться з значення компонентів фразеологізму.

Незважаючи на складність і багатогранність значень і форм фразеологізмів і на наявність певних труднощів їх використання в розмовній мові, вони є, мабуть, найяскравішим знаряддям висловлювання людських емоцій та почуттів.^[2]

Відсоток наявності фразеологізмів в мові тісно пов'язаний з показником розвитку культури того чи іншого народу, оскільки фразеологізми і їх етимологія є вираженням цієї самої культури.^[3]

Але не можна вживати в розмовній мові всі фразеологізми без винятку. Багато з них з часом застарівають і їх вживання може здатися смішним.

Список використаних джерел:

1. Д. Розенталь "Фразеологізми і їх вживання в мові"
2. І. Коваль "Декілька фактів з життя фразеологізмів",
3. А. Попов "Роль фразеологізмів в сучасній усній і письмовій мові"

Рябокучма Т.О. (ВІКНУ)

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ЗАСОБИ МОТИВАЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ У КУРСАНТІВ

Російська агресія проти України, перебіг бойових дій на сході країни, проведення операції Об'єднаних сил (ООС), а також визначення курсу України на інтеграцію з Європейським Союзом, поглиблення міжнародного військового співробітництва та реформування Збройних сил у напрямку наближення до стандартів Альянсу стало передумовою до зростання потреби у висококваліфікованих спеціалістах військового профілю, з поглибленим знанням іноземних мов. Для того, щоб майбутній офіцер міг брати участь у діалозі із представниками збройних сил інших країн, обмінюватися досвідом та підвищувати свій рівень військової кваліфікації, він повинен володіти іноземною мовою. Саме тому формування професійної іншомовної компетентності є актуальним для курсанта.

Засобами мотивації підвищення рівня володіння іноземною мовою у курсантів є використання лінгвокраєзнавчого матеріалу на заняттях з іноземної мови, а також творчий підхід викладача до викладення навчального матеріалу, з використанням інтерактивних, проєктивних, інноваційних методик та технологій, а саме комп'ютерних та мультимедійних навчальних засобів, всесвітньої мережі Інтернет, що дає можливість майбутнім офіцерам брати участь в спілкуванні з

представниками інших культур, підготовки рефератів, доповідей іноземною мовою, використовуючи різноманітні сайти, онлайн-словники та енциклопедії.

Використання Інтернету та інших інноваційних технологій в комунікативному підході якнайкраще мотивовано: його мета полягає в тому, щоб зацікавити майбутніх офіцерів у вивченні іноземної мови за допомогою накопичення і розширення їх знань і досвіду. Вони повинні бути готові використовувати мову для реальної комунікації поза заняттями, наприклад, під час участі у військових навчаннях та миротворчих операціях під егідою ООН та НАТО. Водночас термін комунікативність не повинен розумітися вузько, чисто прагматично. Він не зводиться тільки до встановлення за допомогою мови соціальних контактів. Це залучення особистості до духовних цінностей інших культур – через особисте спілкування і читання книг. [1]

Завданням викладача є забезпечення активності курсантів, максимальне включення їх у роботу на занятті. Для того, щоб підтримувати їх інтерес та увагу протягом усього заняття, доцільно зробити його більш цікавим та інформаційно ємним, використовуючи різноманітні активні інноваційні форми навчальної діяльності, такі як інтерактивне, інтегративне, ігрове, проектне, мультимедійне, кооперативне навчання. Не можна не згадати про використання інтерактивної дошки. Її використання підвищує рівень викладання іноземної мови, збільшує ефективність навчання, має більший потенціал розкриття теми заняття, ніж проста дошка. Вона дозволяє використовувати найрізноманітніші матеріали одночасно: і зображення, і звук, і відео, і текст, і інші необхідні матеріали. Це – візуальний ресурс, який може допомогти викладачеві зробити заняття живими і привабливими для курсантів. Сприяє формуванню інтересу до вивчення іноземної мови.

Отже, для підвищення рівня володіння іноземною мовою є доцільним збільшення аудиторних годин та зменшення кількості курсантів у групах, а також впровадження в навчальний процес нових мультимедійних матеріалів, вдосконалення навчальних програм, створення спеціальних навчальних аудиторій, електронних бібліотек, медіатек, підключення до Інтернету і розробку власних мультимедійних ресурсів, що дасть можливість перейти від пасивного до активного способу реалізації освітньої діяльності. Наостанок доречно зазначити, що відповідно до загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти "Прогрес у вивченні мови виявляється з більшою очевидністю у здатності учня виконувати безпосередньо мовленнєву діяльність та оперувати комунікативними стратегіями". [2]

Список використаних джерел:

1. Буланов Д. С. Роль інноваційних технологій в навчанні іноземної мови у вищій школі / Д. С. Буланов // Науково-методичний електронний журнал "Концепт". – 2017. – Т. 19. – С. 7–10 [Електронний ресурс].
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273с.

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ

Однією з найактуальніших проблем досягнення адекватності перекладу є передача стилю оригіналу. Насамперед стилістичний аспект перекладу полягає у правильному підборі лексико-граматичних засобів відповідно до загальної функціонально-комунікативної спрямованості оригіналу, а також із урахуванням норм мови, на яку здійснюється переклад.

Зазвичай стилістика військових матеріалів не є однорідною, що не в останню чергу обумовлено людським чинником. У військових матеріалах США вирізняються дві тенденції до викладу матеріалу: сухий, офіційно-канцелярський стиль із використанням громіздких, часто архаїчних слів і конструкцій, або ж на противагу - простий, розмовний стиль.

Згадана остання тенденція насамперед має місце у військових та військово-технічних матеріалах, які розраховані на рядовий та сержантський склад. Насамперед ця тенденція пов'язана з відповідним рівнем загальної та технічної кваліфікації зазначеного особового складу. Саме тому прагнення зробити сухі офіційні статутні матеріали та важкі технічні настанови доступнішими для певної категорії військовослужбовців, які виконують свої практичні завдання є цілком виправданим. Через це чисельні військові документи збройних сил США містять пояснюючі ілюстрації, таблиці, схеми і діаграми, які наочно демонструють суть викладеного питання.

У будь-якому випадку завданням перекладача є тлумачення змісту оригіналу з використанням військової стилістики української мови та намагаючись відтворити притаманну в українській мові наявну образність та розмовно-жаргонні елементи, оскільки вони є дуже поширеними та зрозумілими у військовому середовищі. Стиль викладу українською мовою повинен відповідати нормам військової стилістики, які вже сформовані для відповідного виду документів.

Зазвичай стилістичне забарвлення тексту досягається вживанням тих або інших засобів мови. У зв'язку з цим стилістичне фарбування звичайно поділяється на експресивно-стилістичне та функціонально-стилістичне. Останнє вказує на сферу застосування мовних інструментів. Відповідно до цієї концепції стилістична характеристика передбачає вираження експресії і набір мовних засобів, які переважно вживаються у текстах певного функціонального призначення.

Утворення військових термінів відбувається звичайними, характерними для англійської мови способами словотворення: *морфологічними*, що включають аффіксації (maneuverability, missileer, rocketeer, analyst, rotary, словоскладання (warhead, countdown, target-seeking, hard-fought, nuclearpowered), конверсія (to mortar, to officer), аббревіацію (copter, chute, radar, FEBA, ROAD); *лексико-семантичними*, що передбачають перенесення значення (Diesel - прізвище винахідника та назва типу двигуна внутрішнього згоряння, Pentagon - назва міністерства оборони США), зміна значення (acquisition означало тільки придбання, а тепер означає виявлення та фіксацію цілей), розширення значення (to land - означало висаджуватися на берег; приземлятися, а тепер - здійснювати посадку на будь-яку поверхню), звуження значення (cruiser - раніше означало будь-який корабель, що знаходиться у плаванні, а зараз крейсер); *шляхом*

запозичення з інших областей науки і техніки (pin, strut) та з інших мов (bunker, to sltrafe, Blitzkrieg - з німецької мови, aide de camp - з французької мови, mechanized rifle division, inhabited point - кальки з української мови тощо).

Поряд з однозначними термінами, що мають точні та чіткі семантичні межі, є і багатозначні терміни. Наприклад, термін *security* означає охорону, забезпечення, бойове забезпечення, безпеку, засекреченість, контррозвідку; терміни *unit* та *command* мають до десяти і більше значень. Тому багатозначність однокомпонентних термінів ускладнює їх правильний переклад.

Чи належать військові тексти до особливого функціонального стилю? Загальновизнаним є те, що виділення того чи іншого функціонального стилю ґрунтується на двох взаємно обумовлених чинниках: наявності специфічних мовних елементів, які мають певне стилістичне забарвлення, а тому формують певну своєрідність цього стилю, або через частотне вживання, або, навпаки, невживання тих або інших мовних засобів, що надають контексту особливого забарвлення; а також через відносну стилістичну відокремленість військового мовного стилю, або недоречності вживання у ньому тих мовних засобів, які не вживаються у військовій справі.

Обидві ці ознаки характеризують стилістику військових текстів, хоча серед загальновійськових текстів чітко розмежовуються певні жанри, що відрізняються один від одного своїм функціональним призначенням. Проте всі вони настільки об'єднані спільною військовою тематикою, термінологією і певним набором мовних засобів, що можуть розглядатися у якості одного функціонального стилю, всередині якого можуть співіснувати декілька специфічних стилів, зокрема: військово-науковий, військово-технічний та військово-діловий.

Список використаних джерел:

1. Балабін В. В. Основи військового перекладу (англійська мова): Навч. посібник. – К.: Логос, 2004. – 208 с.

2. Бик І.С. Теорія і практика перекладу. – Режим доступу: <http://www.franko.lviv.ua/faculty/intrel/tpp/>

3. Стрелковский Г. М. Теория и практика военного перевода. - М., 1999. – 272с.

Таратута О.І. (ВІКНУ)

СУЧАСНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ (СМП)

У зв'язку з тим, що СМП використовується все частіше і стає доступнішим для широких верств населення, проблема якості перекладу стає все актуальнішою. Між тим, навіть самі фірми – виробники СМП відкрито заявляють [1], що якість машинного перекладу далека від ідеалу і лише в рідкісних випадках машинний переклад є адекватним.

В останні 30 років робляться численні спроби розробити критерії оцінки якості систем обробки текстової інформації на природних мовах. Але до цих пір так і не існує єдиної процедури оцінки. Разом з тим, є багато фахівців-розробників і користувачів, зацікавлених в розробці критеріїв оцінки, сумісних з особливостями різних діючих в даний час систем.

Оцінка є ключовим компонентом у будь-якій технології. Необхідно оцінити загальні характеристики систем. Характеристика може бути виміряна для різних стадій розвитку однієї і тієї ж системи. Цей вид порівняльної оцінки назвемо вертикальним. Також може бути оцінена якість кількох систем в заданий момент часу. Цей другий тип порівняльної оцінки назвемо горизонтальним. Вертикальна оцінка відноситься до розробників продуктів систем обробки текстової інформації та до сервісного обслуговування.

Горизонтальна оцінка відноситься одночасно і до розробників і до кінцевих користувачів. До розробника – для визначення відносної якості систем в порівнянні з системами їх конкурентів, а до потенційних кінцевих користувачів – щоб зробити обґрунтований висновок щодо того, які з продуктів найкращим чином можуть задовольняти їх вимоги.

Останнім часом інтерес до теоретичних і практичних досліджень з машинного перекладу стрімко зріс. Автоматизована система передбачає обробку інформації на основі чітко нормованих дій із застосуванням ЕОМ та іншої техніки, що забезпечує мінімальне використання можливостей людини і машини. Під терміном "автоматичний" зазвичай розуміють який-небудь процес або дію, що відбувається без участі людини.

Оцінка показників надійності всього програмного комплексу може проводитися тільки після знаходження показників для всіх компонентів, що входять до його складу, і повинна здійснюватися за тією ж схемою, що й оцінка показників модулів.

Помилкові переклади можуть здійснюватися внаслідок не перекладання або невірного перекладу будь-яких слів або конструкцій. На основі цього можна визначити вплив на алгоритм роботи системи і сформулювати ймовірність невірного перекладу і вірогідну ступінь алгоритмічної захищеності СМП.

З лінгвістичної точки зору оцінка ефективності сучасних систем машинного перекладу здійснюється в залежності від аналізу тексту самою системою. Від того, наскільки ретельно аналізується вихідний текст алгоритмом системи, залежить адекватність результату. Розглянемо детальніше, як відбувається аналіз тексту в СМП.

Витяг інформації з тексту проводиться на підставі набору компонентів: морфологічних, синтаксичних, лексичних, семантичних і т.п. Компоненти не вказані в тексті в явному вигляді, їх потрібно попередньо отримати. Для цього проводяться різні види аналізу тексту з метою виділення компонентів, що використовуються алгоритмом вилучення інформації. Аналіз, як правило, носить багаторівневий характер і виконується модулем лінгвістичного процесора. Зазвичай виділяють наступні складові аналізу тексту:

- Графематичний аналіз;
- Морфологічний аналіз;
- Синтаксичний аналіз;
- Семантичний аналіз;
- Побудова моделі предметної області (сценарію або ситуації) [2].

На кожному рівні фрагментам тексту зіставляються нові компоненти. На підставі таких наборів атрибутів алгоритм вилучення інформації виконує пошук фрагментів тексту, релевантних меті. Природно, не завжди потрібно

використовувати всі рівні тексту в повному обсязі. Все залежить від предметної області, інформації, яку потрібно витягти, джерел інформації, а також точності і повноти, з якою цю інформацію потрібно витягувати. Наприклад, виділення анафори і кореферентності є дуже складними завданнями, і навіть їх наближений варіант вдається отримати лише в деяких предметних областях з використанням знань про цю конкретну предметну область, не кажучи вже про універсальний алгоритм. Тому ці кроки часто виключаються з числа етапів аналізу тексту.

Список використаних джерел:

1. Frieling T. Language Weaver / T.Frieling. – 2009. – Access mode : <http://www.slideshare.net/solution34/language-weaver> [Zugriff: 25.01.2012, 17:00 MEZ].

2. Чрділелі Т. В., Кожемяченко Н. В., Ю. Г. Хохлов. Інформаційні технології у мовознавчих студіях. – 2010 – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/newtech/2010_1/articles/2-8.pdf

Федоренко Л.О. (ВІКНУ)

ЕТАПИ РОБОТИ З АУДІОТЕКСТОМ

Аудіювання справедливо вважається одним із найскладніших аспектів мовленнєвої діяльності, а формування компетентності в аудіюванні є дуже важливим питанням методики викладання іноземних мов.

На сучасному етапі навчання іноземної мови як вітчизняними, так і зарубіжними методистами пропонується виділяти три етапи у роботі над аудіотекстами [1]:

- до текстовий;
- текстовий або прослуховування тексту;
- після текстовий.

Перший етап має на меті мотивування студентів, зняття лінгвістичних та психологічних труднощів, пов'язаних зі сприйняттям та розумінням автентичного тексту, мобілізацію вже існуючого досвіду та надання певних орієнтирів для кращого розуміння інформації [2].

Другий етап – це етап прослуховування тексту. Важливо чітко визначити, як та з якою метою прослуховується текст. Це може бути розуміння основного змісту або розуміння деталей.

Під час формування навичок аудіювання текст повинен прослуховуватися кілька разів. Якщо текст досить великий за обсягом і складний для розуміння, його доцільно розділити на кілька частин і приділити більше уваги роботі на до текстовому етапі [3].

Після текстовий етап передбачає подальше використання тексту для розвитку усного та писемного мовлення. Цей етап спрямований на розвиток вмінь тією чи іншою мірою інтерпретувати, коментувати, аналізувати та відтворювати інформацію, представлену в аудіотексті.

Дуже важливим фактором в навчанні аудіювання є підтримання постійної зацікавленості у студентів, тобто їх постійна мотивація. Для цього неабияке значення має правильний підбір аудіотексту, підготовка до його прослуховування та перехід до інших видів мовленнєвої діяльності після його сприйняття.

Список використаних джерел:

1. Бігич О.Б. Методика формування іншомовної компетенції в аудіюванні / О.Б. Бігич // Іноземні мови. – 2012. – №2 – С. 19-30
2. Абрамовская Н.Ю. Использование аутентичных текстов для формирования умений аудирования при коммуникативно-ориентированном обучении // Функциональные особенности романо-германских языков и методы их преподавания. – Омск: Изд-во ОМГПУ, 1997. – С.112-116
3. Рогова Г.В., Верещагина И.Н. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в общеобразовательных учреждениях. Пособие для учителей и студентов пед. вузов. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1998. – 232 с.
4. Ніколаєва С.Ю. Сучасні технології навчання іншомовного спілкування / Під ред. С.Ю. Ніколаєвої – К.: Ленвіт, 1997. – 96 с.

Хмель О.В. (ВІКНУ)

МОТИВАЦІЯ КУРСАНТІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Одним із найскладніших аспектів роботи викладача - це навчитися мотивувати своїх студентів/курсантів. Це також є і одним із найважливіших завдань сучасного педагога. Студенти/курсанти, якщо їх не мотивувати, не навчатимуться ефективно, не будуть брати активну участь під час заняття. Відсутність мотивації до вивчення іноземної мови курсантами у ВВНЗ може виникати через ряд причин: низький рівень зацікавленості в самому предметі, їм не подобається методика викладання певного педагога, а також їх можуть відволікати зовнішні чинники. Часто хибне переконання самих курсантів в тому, що вони ніколи не зможуть виконати завдання правильно зводить нанівець всі намагання викладача підвищити рівень мотивації до вивчення іноземної мови, і це паралізує роботу в аудиторії.

Що ж відбувається з такими студентами/курсантами? Як правильно вчинити? Насправді, такі студенти/курсанти мають труднощі в навчанні і потребують особливої уваги з боку викладача. Тут можуть допомогти прості речі, а саме заохочення студентів/курсантів з боку викладача. Спробуйте похвалити своїх студентів/курсантів за виконану роботу чи досягнутий результат, хоч навіть і маленький. Це є одним із найефективніших і найпростіших способів мотивувати вчити іноземну мову. Ваші студенти/курсанти не повинні ставити собі недосяжні цілі. Ніхто не може вільно оволодіти іноземною мовою лише після семестру її вивчення. Тому допоможіть їм зрозуміти, як виглядає реалістичний прогрес і працюйте з ними, встановіть цілі, які є складними, але все ж досяжними. Коли студенти/курсанти досягнуть цих цілей, потрібно це відзначити та зауважити, що це хоч і маленькі, але все ж таки досягнення.

Покажіть своїм учням, що Ви із задоволенням проводите з ними час, навчаючи їх іноземній мові. Будьте енергійними! Будь креативним! Отримуючи позитивні емоції під час вивчення іноземної мови від Вас, рівень мотивації студентів/курсантів до навчання безсумнівно зросте. Викладання іноземної мови із задоволенням та використання креативного підходу безсумнівно призведе до того, що самі ж студенти/курсанти захочуть докладати більше зусиль до її вивчення.

Використання матеріалів з реального життя, відтворення реалістичних

сценаріїв комунікації іноземною мовою викличе бажання у студентів/курсантів вільно спілкуватися нею чи то з родичами, чи то з друзями, а найголовніше в професійній сфері. В сучасному світі знання іноземної мови вже давно стало обов'язковим компонентом професійної діяльності військовослужбовця.

Отже, мотив повинен стати тією точкою опори, на якій будується увесь зміст заняття. Для цього, як зазначає Є. Пассов, сучасний викладач повинен бути гарним сценаристом, режисером і актором. [1]

Список використаних джерел:

1. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е. И. Пассов. – М. : Рус. яз., 1989. – 276 с.

Черніков В. (ВІКНУ)

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Військовий переклад є відокремленою лінгвістичною дисципліною, зважаючи на високі вимоги до якості та точності перекладу. Він охоплює усі види і способи перекладу: від письмового перекладу статутів і документів до усного перекладу і синхронного перекладу при радіообміні, не виключаючи і двосторонній переклад при бесіді на військові теми. Він вимагає бездоганного володіння не тільки іноземною військовою термінологією, але й відповідною українською військовою термінологією, яка регулярно поповнюється. Професійна компетенція перекладача є запорукою професіоналізму й успішної перекладацької діяльності.

Під професійною компетенцією розуміємо всю сукупність навичок і умінь, що дозволяють ефективно вирішувати професійну задачу. Виділяються такі компетенції військових перекладачів:

1. Мовна компетенція – використання всіх доступних мовних засобів відповідно до ситуації спілкування, взаємин між комунікантами, їх рольових функцій і реєстру спілкування. Сюди ж відносимо і постійну необхідність поповнення словникового запасу перекладача. Таким чином, військовий перекладач повинен досконало володіти військовою лексикою, розуміти узус військових текстів, вміти підбирати правильний еквівалент при перекладі військових термінів.

2. Комунікативна компетенція – формування правильних висновків з висловлювання на основі фонових знань, введення необхідних для розуміння рецепторами перекладу фонових знань в процесі перекладу. Відносно військових перекладачів фонові знання мають вирішальне значення, оскільки саме вони разом зі знанням військової термінології складають основу еквівалентного перекладу.

3. Текстоутворююча компетенція – вміння створювати тексти різних типів. Військові тексти поділяються на жанри: військово-наукові, військово-технічні, військово-інформаційні, військово-публіцистичні, військово-ділові тексти, статuti, настанови тощо. Кожен жанр визначає структуру самого тексту, його цілі.

4. Перекладацька компетенція – спеціальні знання, вміння та навички, необхідні для здійснення перекладацької діяльності. Серед спеціальних перекладацьких умінь виділяються: вміння виконувати паралельні дії на двох мовах і перемикатися з однієї мови на іншу; вміння бачити глибинну структуру

висловлювання і поверхневу, уміння переключатися між ними; вміння здійснювати максимально точний переклад при відсутності прямих відповідностей; вміння правильно вибирати і застосовувати різні прийоми перекладу, щоб подолати труднощі, пов'язані з особливостями вихідної мови; уміння аналізувати текст оригіналу, виявляти в ньому перекладацькі проблеми і успішно їх вирішувати.

5. Стратегічна компетенція полягає в умінні заповнювати недоліки у володінні мовою як мовними, так і позамовними засобами. Сюди також входить знання факторів, що визначають переклад (прагматичних, соціокультурних, дискурсивних та лінгвістичних) і вимір їхнього впливу на вибір загальної стратегії перекладу для подальшої максимізації використання цих факторів в певній комунікативній ситуації.

6. Операційна компетенція – вміння розрізняти мовні картини світу різних мовних колективів, володіти на базі цих картин перекладацькими категоріями і виконувати адекватний переклад за допомогою таких категорій [1].

Отже, "компетентність військового перекладача представляє собою синтез компетентностей офіцера – професіонала військового управління тактичного рівня та компетентностей цивільного перекладача – професіонала у сфері філології, лінгвістики і перекладу, що дозволяє успішно виконувати завдання лінгвістичного забезпечення військ у звичайних та екстремальних умовах військової служби" [2, 40].

До основних професійних компетенцій відносимо:

1. Здатність володіти першою іноземною мовою на рівні СМР-3.
2. Здатність використовувати комунікативні стратегії й тактики, мовні та прагматичні ресурси, прийняті в різних сферах міжкультурної комунікації для вирішення службових завдань діяльності.
3. Здатність здійснювати перекладацьке супроводження заходів військового, воєнно-політичного та військово-технічного співробітництва Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України.
4. Здатність планувати та здійснювати лінгвістичне забезпечення військових операцій відповідно до стандартів НАТО [3, 40].

Список використаних джерел:

1. Комиссаров В. Культурно-этнографическая концепция перевода / В. Комиссаров // Картина мира: лексикон и текст (на материале английского языка). – МГЛУ. – Вып. 376. – М., 1991. – 213 с.
2. Балабін В.В. Визначення компетентності військового перекладача. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : науковий журнал. Філологічні науки / [гол. ред. П. Ю. Саух, відп. ред. Н. А. Сейко]. – Житомир : Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2018. – Вип. 1 (87). – С. 37-41.
3. Лісовський В.М. Балабін В.В. Програма навчальної дисципліни Військово-спеціальний переклад / В.М. Лісовський, В.В.Балабін – К.: ВІКНУ, 2018. – 19 с.

ПОПЕРЕДНІЙ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТІВ ОРИГІНАЛУ НА ОСНОВІ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ТА ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

У сучасному перекладознавстві не ставиться під сумнів структура процесу перекладу, яка складається з трьох етапів. Перший будується на попередній аналітичній роботі, яка пов'язана з визначенням типологічних характеристик тексту оригіналу, що необхідно враховувати при перекладі з метою досягнення його адекватності. Другим є власне процес перекладу, третім – редагування та аналіз результатів перекладу. До недавнього моменту перший етап був найменш дослідженим, оскільки перекладачі виходили з припущення, що розуміння відбувається як дещо само собою зрозуміле та не потребує дослідження. Однак, останнім часом лінгвісти сходяться до однієї думки: всебічне опрацювання оригіналу – найголовніша складова перекладацької концепції, запорука адекватності перекладу.

Наразі можна виокремити два підходи до попереднього перекладацького аналізу вихідного тексту та завдань перекладача. На думку Швейцера, вихідний текст відповідає певним функціональним параметрам і має викликати у реципієнтів комунікативний ефект, співвідносний з комунікативною метою автора. Дещо інше бачення зазначеної проблематики демонструє К. Норд, наголошуючи, що значущими для перекладацького процесу є автор вихідного тексту, адресант вихідного тексту, вихідний текст, адресат вихідного тексту, ініціатор перекладу, перекладач, цільовий текст, адресат цільового тексту [1].

Незважаючи на те, що і перший, і другий тип ПА відрізняються завданнями покладеними на комунікативне повідомлення, вони обоє все ж є передумовою використання комунікативного способу перекладу. Утім можливий і третій варіант, коли за результатами проведеного перекладацького аналізу, семантичний спосіб перекладу буде більш доцільним.

Розглядати застосування ПА військових текстів найкраще на порівнянні військово-політичних (ВП) та військово-технічних (ВТ) текстів.

Моделі попереднього перекладацького аналізу ВП та ВТ текстів мають відрізнятися, адже ВТ тексти формально-логічні, характеризуються точністю, не емоційністю та безособовістю. ВП тексти соціально обумовлені, політичний дискурс містить у собі інтертекстуальні зв'язки, контекст, учасників ситуації, їхнє знання про світ і багато чого іншого [2].

Виходячи з цього, військово-технічні тексти слід перекладати спираючись на синтаксичний спосіб, а військово-політичний – на комунікативний.

Література:

1. Брандес М. П., Провоторов В. И. Предпереводческий анализ текста (для ин-тов и фак-товин. языков) [Текст]: Учебное пособие. – 3-е изд., стереотип. / М. П. Брандес, В. И. Провоторов. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 224 с.
2. Власова Т. І. Прийоми та засоби перекладу художньої літератури. [Текст] / Т. І. Власова. – Дн-вськ: Вид-во Маковецький, 2010. – 104 с.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ГОВОРІННІ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ

Говоріння – це усний продуктивний вид мовленнєвої діяльності, за допомогою якого відбувається усне спілкування іноземною мовою в діалогічній формі (паралельно з аудіюванням) і в монологічній формі. Воно спрямоване до однієї особи або до необмеженої кількості осіб. Як і будь-яка інша діяльність, акт говоріння завжди має певну мету, мотив, в основі яких лежить потреба; предмет – думки того, хто говорить; продукт – висловлювання (діалог або монолог) і результат, який може виражатися у вербальній або невербальній реакції на висловлювання.

Компетентність у діалогічному мовленні (КДМ) – це здатність реалізовувати усномовленнєву комунікацію у діалогічній формі в життєво важливих для певного віку сферах і ситуаціях спілкування відповідно до комунікативного завдання. КДМ передбачає, що мовець уміє планувати, здійснювати й коригувати власну комунікативну поведінку під час породження та варіювання іншомовного мовлення у різних типах діалогічних висловлювань відповідно до певної ситуації спілкування (контексту), мовленнєвого завдання і комунікативного наміру та згідно правил спілкування у конкретній національно-культурній спільноті. Складовими КДМ є вміння, навички, знання, а також комунікативні здібності [1].

На формування КДМ впливає рівень сформованості у військовослужбовців інтелектуальних умінь, наприклад, для діалогічного мовлення велику роль відіграє ймовірне прогнозування, тобто вміння передбачити можливу фразу співрозмовника, вміння класифікувати, систематизувати і критично оцінювати отриману у процесі спілкування інформацію та відповідно на неї відреагувати, вміння використовувати як фактичну інформацію з теми спілкування, так і свою власну точку зору, власні коментарі з теми, що обговорюється, вміння визначити необхідність інформації, що надходить у процесі спілкування і висловити свою точку зору тощо. Важливу роль при формуванні КДМ відіграють також навчальні вміння, зокрема використання електронних засобів навчання, вміння використовувати опори різного характеру, та організаційні вміння, наприклад самостійного учіння, вміння передбачити і правильно спланувати свою мовленнєву діяльність, правильно вибрати зміст акту спілкування; вміння спонтанно реагувати на репліки співрозмовника, вміння швидко та правильно орієнтуватися в умовах спілкування; вміння знайти адекватні засоби для передачі змісту спілкування; вміння забезпечити зворотний зв'язок. Ще однією складовою КДМ є декларативні та процедурні знання. Прикладами декларативних знань служать мовні та мовленнєві знання: фонемі, інтонемі; лексичні одиниці, мовленнєві кліше; граматичні структури, функціональні типи діалогів та їх лінгвістичні особливості; реєстри мовлення та їх мовні особливості.

Список використаних джерел:

Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО СУПРОВОДЖЕННЯ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Переклад у сучасному світі є невід'ємним інструментом спілкування між індивідами, які розмовляють різними мовами й належать до різних культур. У такому контексті переклад розглядають як особливий вид міжкультурної комунікації. Задля забезпечення своєї життєдіяльності людина вступає у взаємодію з іншими людьми, завдяки чому стає головним суб'єктом цієї комунікації. 70% свого часу людина витрачає саме на комунікацію, а тим паче у військовій сфері діяльності.

Військовий переклад являє собою один з видів спеціального перекладу з яскраво вираженою військово-комунікативною функцією [1]. Відмінною рисою військового перекладу є велика термінологічність і гранично точний, чіткий виклад матеріалу при відносній відсутності образно-емоційних засобів вираження [2].

Реальний процес перекладу, а зокрема процес військового перекладу недоступний безпосередньому спостереженню і вивченню. Тому він досліджується за допомогою розробки різних теоретичних моделей, що описують процес перекладу з більшим чи меншим ступенем наближеності. З точки зору діяльнісної теорії перекладу адекватним визнається такий переклад тексту, який надає читачеві або слухачеві перекладу можливість розуміти його змістовність максимально близьку змістовності, що розуміється читачем оригіналу.

У прямому значенні модель спрямована не на опис того, що вже сталося і констатацію існуючого стану речей, а на подання істотних характеристик досліджуваного об'єкта і прогнозування їх представленості в майбутньому тексті перекладу. Модель повинна включати опис того інваріанта змістовності тексту оригіналу, який повинен бути неодмінно представлений в перекладі.

Під час проведення заходів міжнародного військового співробітництва з використанням перекладацького супроводження були виявлені наступні проблеми пов'язані з [3]:

1. Відсутністю достатньої кількості досліджень та науково-методичних рекомендацій з цього питання.
2. Відсутність навчально-методичного матеріалу для перекладачів.
3. Відсутність моделі поведінки перекладача під час перекладацького супроводження заходів міжнародного військового співробітництва.
4. Відсутність теоретичної моделі перекладацького супроводження з точки зору військового перекладу.

Отже, моделювання перекладацької діяльності є важливим елементом процесу перекладу. Тож, основною ідеєю є те, що модель повинна мати прогностичний характер, що дозволить передбачити, а також за можливістю, ліквідувати основні труднощі перекладу майбутнього матеріалу перекладу.

Список використаних джерел:

1. Балабін В.В. Об'єкт і предмет теорії військового перекладу. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. Випуск № 31. Том 3, 2017. С. 97–100.
2. Лісовський В.М. Тези доповідей XIV Міжнародної науково-практичної конференції "Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє" [Текст] / за заг.

редакцією І.В. Толока. – К. : ВІКНУ, 2018. С. 87-88.

3. Балабін В.В. Об'єкт, предмет і завдання лінгвістичного забезпечення військ. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Перекладознавство та міжкультурна комунікація. Випуск 1. Том 2, 2018. С. 99–102.

Яковлев М.Ю (ВІКНУ)

СЕГМЕНТАЦІЯ ТЕКСТУ ПЕРЕКЛАДУ У АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМАХ ПЕРЕКЛАДУ

Ключовою для перекладача текстів військово-технічної направленості є технологія Translation Memory (ТМ – пам'ять перекладів), що широко використовується в системах автоматизованого перекладу (Computer-Aided Translation або CAT). Крім прискорення процесу перекладу повторюваних фрагментів і змін, внесених до вже перекладених текстів (наприклад, нових версій програмних продуктів або змін у законодавстві), системи пам'ять перекладів також забезпечують однаковість перекладу термінології в однакових фрагментах, що особливо важливо при військово-технічному перекладі [1, 42]. Найбільш розвиненими та розповсюдженими CAT-системами вважаються наступні: SDL Trados, Deja Vu, Wordfast, (що не є повноцінною CAT-системою, а представляється у якості набудови до MS Word). Все ці системи автоматизованого перекладу ґрунтуються на пам'яті перекладів, тобто базі даних (БД), що містить набір фраз із раніше перекладених текстів. У кожній конкретній системі пам'яті перекладів дані зберігаються у своєму власному форматі (текстовий формат у Wordfast, база даних Access в Deja Vu і т.ін), але існує міжнародний стандарт TMX (англ. Translation Memory eXchange format), що заснований на XML і з яким можуть працювати практично всі системи пам'яті перекладів. Одним з основних принципів роботи CAT-систем є сегментація тексту тобто лінійне членування мовного потоку на складові відрізки – сегменти, співвідносні з певними одиницями мови: значущими реченнями, словосполученнями, словами, морфемами. Один запис у БД автоматизованих систем перекладу відповідає "одиниці перекладу", за яку зазвичай приймається одне речення. Якщо чергове речення вихідного тексту в точності збігається з реченням, що зберігається в базі, воно може бути автоматично підставлено в переклад. Якщо нове речення чимось відрізняється від того, що зберігається в базі, відповідність буде неповна та перекладачу надається можливість внести зміни у запропонований переклад. Практично всі системи автоматизованого перекладу членують текст на речення, бо саме речення вважається найбільш оптимальною складовою для перекладу тексту. Але речення є досить крупною одиницею тексту. Повний збіг подібних сегментів можливий лише у формальних елементах оформлення документа (шапка, колонтитулах і т.п.) [2, 80].

Список використаних джерел:

1. Алімов В.В. Теорія перекладу. Переклад у сфері професійної комунікації. – М.: Едиторіал УРСС, 2005.
2. Березов О.Д. Нужен ли машинный перевод? – 2009. – www.pcw.co.uk/ru/mtl/3940.htm

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ УКРАЇНИ В АНГЛОМОВНИХ ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Одним із важливих питань сьогодення є дослідження впливу інформації на суспільство, його розвиток, рівень соціального і політичного життя.

Аналіз ЗМІ Євросоюзу напередодні виборів Президента України свідчить що наша держава не є байдужою для міжнародної спільноти. Іноземні ЗМІ дають в цілому достовірну картину з приводу останніх подій в Україні, показуючи своє чи то негативне, чи то позитивне ставлення. У матеріалах провідних інформаційних агентств присутні як відверто-сатиричні висловлювання (як, наприклад, у новинах інформаційного агентства ВВ Содного з кандидатів автор називає "comicpresident", цим самим підкреслюючи що не сприймає його серйозно)[1]. В новинах телеканалу Euronews до теми виборів в Україні ставляться загалом більше нейтрально. Натомість значна увага приділяється збройному конфлікту на Сході України. Зокрема, з цим конфліктом пов'язують результати виборів Президента України. Показовим в даному випадку є вислів автора новини: "Whoever wins the vote will inherit a conflict between Ukrainian troops and Russian-backed separatists in the East" – "Той, хто переможе у голосуванні, успадкує конфлікт між українськими військами та російськими сепаратистами на Сході"[2]. Щодо огляду новин у джерелах США, зокрема у випуску новин в CNN-news, більшої підтримки надається діючому Президенту України, наводяться навіть його пости у соцмережі "Twitter", як наприклад, заклик до молоді: "I would like to appeal to the young generation separately today. You see changes in the country, but you want them to be faster, deeper and more qualitative. I understood the motives of your protest. I heard you." – "Сьогодні я хотів би звернутися до молодого покоління окремо. Ви бачите зміни в країні, але ви хочете, щоб вони були швидшими, якіснішими. Я зрозумів мотиви вашого протесту. Я почув вас" – цитує репортер каналу CNNН атан Ходж [3]. Також американський репортер звернув увагу на те, що головний опонент П. Порошенка – це Президент РФ В. Путін, висвітливши це також з точки зору підтримування України.

Отже, огляд новин провідних англomовних країн показує, що їх ЗМІ ставляться з увагою до виборів в Україні, розглядаючи вплив результатів цих виборів як на подальшу долю нашої держави, так і на воєнний конфлікт на Сході України.

Список використаних джерел:

1. Jonah Fisher BBC (2019) Ukraine election: What would a comic president mean?[Online]. Available: <https://www.bbc.com/news/world-europe-47769118>
2. Euronews (2019) Comedian Zelenskiy leading Ukraine presidential election[Online]. Available: <https://www.euronews.com/2019/03/31/ukraine-heads-to-polls-in-first-round-of-presidential-election>
3. ALEXANDER J. MOTYL (2019) Ukraine's TV President Is Dangerously Pro-Russian [Online]. Available: <https://foreignpolicy.com/2019/04/01/ukraines-tv-president-is-dangerously-pro-russian/?fbclid=IwAR0vbzHoOpm1y45XyOYj2IZF-aL4p4rt9I0buJplxKiEstA291Sblgnb9eo>

Секція 8

ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

*Аза Н.В. (ВІКНУ)
Писаренко Р.В. (ВІКНУ)
Савчинська Н.Ю. (ВІКНУ)*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ОБОРОНИ

У зв'язку зі стрімким розвитком житлового будівництва, іпотечного кредитування, що спостерігається протягом останніх років у нашій державі, активізувався і цивільний оборот земельних ділянок. Але велика кількість правочинів, предметом яких часто виступають земельні ділянки, далеко не завжди укладаються з дотриманням правових приписів. Це, у свою чергу, спричинено в більшості випадків недосконалістю національного законодавства, що регулює дані відносини [1].

Прогалини в нормативному регулюванні дають можливість неправильного тлумачення норм, що стосуються надання земельних ділянок і зміни їх цільового призначення. Окремі зловживання призводять до неправомірного залучення у сферу цивільного обороту земельних ділянок зі складу земель несільськогосподарського призначення, в тому числі й земель оборони. Порушення законності при вирішенні питань про надання земельних ділянок для різних потреб спричиняє загрозу ліквідації важливих об'єктів військової інфраструктури, розкрадання майна, що, у свою чергу, може призвести до заподіяння істотної шкоди обороноздатності та безпеці України.

Незважаючи на те, що в нашій державі тривають процеси щодо оптимізації чисельності Збройних сил України й інших військових формувань, передачі військового майна органам місцевої влади й окремим господарюючим суб'єктам, землі оборони продовжують відігравати домінуючу роль у функціонуванні військово-промислового комплексу та в системі національної безпеки України [2].

У науці земельного права України проблеми законодавчого регулювання використання земель оборони майже не досліджувалися.

Комплексних наукових досліджень, присвячених аналізу законодавчого регулювання використання земель оборони, у вітчизняній науці земельного права немає.

Список використаних джерел:

1. Техніко-економічна доповідь по формуванню національної інфраструктури геопросторових даних України (УкрНІГД) // ЗвітНДІГК, 2005. - 112 с.

2. Богданович В.Ю., Романченко І.С., Свида І.Ю., Теоретичні основи забезпечення національної безпеки України в умовах позаблоковості / Монографія. – Львів: Академія сухопутних військ. – 2011. – 414 с.

*Ванієв П.Ш. (ВІКНУ)
Бадрук О.О. (ВІКНУ)*

ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ-РОЗВІДНИКІВ ДЛЯ ОПЕРАТИВНОГО ВИПРАВЛЕННЯ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ ООС

Операція об'єднаних сил являє собою комплекс військових і організаційних заходів, що здійснюються на окремих територіях Донецької та Луганської областей. Відповідно до закону про реінтеграцію Донбасу, ООС прийшла на заміну АТО і стартувала 30 квітня 2018 року. Не зважаючи на зміну формату АТО на

ООС, характер дій підрозділів ЗСУ та їх головна мета залишилась такою ж, що потребує застосування повного спектру технологій та наукових здобутків, які створюють вітчизняні фахівці. Однією із таких розробок є виробництво безпілотних літальних апаратів (БПЛА) для забезпечення потреб підрозділів ЗСУ актуальними розвідувальними фото-, відеоматеріалами.

Розвідка, як найважливіший вид бойового забезпечення військ полягає у добуванні, зборі та узагальненні відомостей про бойовий склад, положення, стан угруповань військ наземного та іншу важливу інформацію про противника. Жодна успішна бойова операція не відбулась без своєчасного застосування розвідувальних даних, тому постає питання розробки методики застосування безпілотних літальних апаратів-розвідників для оперативного виправлення топографічних карт в зоні проведення ООС, адже в останні роки використання БПЛА в цілях картографії та аерознімання - тренд серед цивільних фахівців в сфері геодезії та картографії. За допомогою БПЛА можливо отримати масив знімків місцевості, що мають GPS прив'язку, що в подальшому робить можливим створення за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення ортофотоплану місцевості високої роздільної здатності, який і слугує вхідним матеріалом для оперативного оновлення топографічних карт [1].

В загальному вигляді схема оперативного оновлення топографічних карт за допомогою БПЛА виглядає наступним чином:

- вибір та дослідження БПЛА для виконання знімання місцевості;
- підготовчі роботи перед виконанням знімання;
- запуск БПЛА та контроль польоту;
- обробка отриманих матеріалів в спеціалізованих програмних продуктах (Pix4D, DroneDeploy та ін.).

Виконання оперативного оновлення топографічних карт на базі мобільної робочої станції з встановленим програмним забезпеченням ArcGISforDesktop, системою плотерного виводу інформації[2].

Отже, саме використання БПЛА в цілях оперативного оновлення топографічних карт може значно підвищити ефективність та швидкість процесу оновлення, що відобразиться на успішності виконання завдань за призначенням підрозділів ЗСУ.

Список використаних джерел:

1. Настанова з топогеодезичного та навігаційного забезпечення Збройних Сил України, затверджена наказом начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 03.01.17 № 4.
2. Геоінформаційні системи в науках про Землю: монографія /В.І. Зацерковний, І.В. Тішаєв, І.В. Віршило, В.К. Демидов. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. – 510 с.

*Гаркавенко Р.В. (ВІКНУ)
Халіманенко С.М. (ВІКНУ)*

ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Як говорить Закон України Про оборону України спеціальна операція - сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем та часом

спеціальних дій підрозділів Сил спеціальних операцій Збройних Сил України, що спрямовані на створення умов для досягнення стратегічних цілей, які проводяться за єдиним задумом самостійно або у взаємодії з військовими частинами, іншими підрозділами Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів України та інших складових сил оборони для виконання завдань.

Мета спеціальних операцій : ведення розвідки, підрив або руйнування економічного потенціалу держави, завчасне створення оперативно-тактичних баз на території противника для подальших дій, зрив розробки, випробувань і провадження нових видів зброї, проведення диверсійних дій [1].

Через те, що спеціальні операції проводяться у незнайомому, ворожому середовищі або політично нестабільній обстановці для досягнення воєнних цілей, вони спричиняють воєнний, дипломатичний, інформаційний або економічний ефект на супротивника. Тому, операції такого роду повинні бути скритними, обачливими та малопомітними, що не буде можливим без оперативного (топогеодезичного та навігаційного) забезпечення цих операцій.

Тому, одну з найголовніших ролей для планування, підготовки та проведення спеціальних операцій відіграє топогеодезичне забезпечення, оскільки за його допомогою війська(сили) забезпечуються усіма видами інформації, необхідної для вивчення й оцінки місцевості під час прийняття рішень, планування, підготовки і проведення бойових дій військ, організації управління та взаємодії, а також створення умов для навігаційного визначення керованих рухомих об'єктів військового призначення, ефективного застосування зброї та бойової техніки, а також складати та оновлювати, проводити оперативне виправлення карт; створювати та оновлювати цифрові та електронні карти; виготовляти спеціальні карти і фотодокументи; проводити топографічну розвідку; організаційно-методичне керівництво топографічною підготовкою військ і контроль за її проведенням, що і спричиняє обачливість та раціональність при плануванні і проведенні спеціальних операцій у збройних конфліктах нашого часу [2].

Список використаних джерел:

1. Інформаційно-аналітичні матеріали з досвіду організації ТГНЗ у ході проведення Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей.

2. Настанова з топогеодезичного та навігаційного забезпечення Збройних Сил України, затверджена наказом начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 03.01.17 № 4.

*Доброгурська О.Б. (ВІКНУ)
Карпович К.В. (ВІКНУ)*

ІМІТАЦІЙНО-ОПТИМІЗАЦІЙНА МОДЕЛЬ ДЛЯ ШТУРМАНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Використання електронних обчислювальних машин(ЕОМ) для вирішення завдань штурманського забезпечення дозволяє суттєво підвищити оперативність і обґрунтованість прийнятих рішень.

На даному етапі розвитку автоматизації штурманського забезпечення ЕОМ використовуються для рішення часткових завдань і комплексної оптимізації керованих параметрів бойових дій.

Отримані данні моделювання на ЕОМ окремих етапів польоту аналізуються і логічно узгоджуються один з одним при оптимізації керованих параметрів бойових дій за частковими критеріями.

Вагомою перевагою зазначеного способу використання ЕОМ є простота і можливість оперативно та ефективно оцінювати окремі заходи штурманського забезпечення.

Найбільш перспективним напрямком використання ЕОМ для вирішення завдань штурманського забезпечення є розробка комплексних оптимізаційних задач. Які поєднують ряд часткових задач, для яких усі вихідні дані є загальними, а результати рішення окремих задач на попередніх етапах моделювання використовуються для наступних етапів. Результати рішення комплексної задачі дозволяють одержати всі основні керовані параметри бойових дій на всіх його етапах.

Оптимізація керованих параметрів у комплексних моделях в залежності від характеру вихідної інформації може виконуватися методами математичного програмування або методами "людино-машинних" процедур.

Останні методи характерні для роботи в умовах недостатньої визначеності вихідної інформації (наприклад бойової обстановки).

Для методу "людино-машинних" процедур теоретичною основою є теорія нечітких множин і відносин, що реалізує так називаний принцип "максиміна" (вибираються такі дії, які при найгірших умовах забезпечують максимальний результат на виході). Такі задачі вирішуються, як правило, у діалоговому режимі роботи з ЕОМ. Робота людини на ЕОМ відбувається у формі питань і відповідей, у процесі яких людина, використовуючи результати проміжних розрахунків виконаних ЕОМ та свій досвід, має можливість приймати рішення на окремих етапах моделювання в умовах неповної визначеності отриманої інформації.

Представлена модель реалізує один з можливих методів людино-машинних процедур відпрацювання рішень на бойові дії. Цей метод полягає в оцінці командиром, що приймає рішення, результатів комплексного моделювання нанесення ударів (ведення повітряних боїв і т.д.) з наступним вибором раціонального варіанту бойових дій з декількох можливих.

Описана вище модель повинна мати сукупність відносно самостійних блоків, які зв'язані через основну моделюючу програму і єдину базу вихідних даних, загальною для всієї моделі. При цьому результати роботи окремих блоків служитимуть вихідними даними для інших блоків і наступних етапів моделювання.

За характером модель є імітаційно-оптимізаційною. Сутність імітації бойових дій полягає в покроковому, з деяким часовим інтервалом, моделюванні польотів авіаційних груп різного тактичного призначення, дій підрозділів ракетних та радіотехнічних військ і сторін відповідно до закладених в ЕОМ рішеннями на їхні дії.

Комплексна двостороння модель бойових дій дозволяє, максимально використовуючи обчислювальні можливості ЕОМ і досвід командира, оцінити

вплив різних, часто суперечливих факторів на ефективність виконання бойових завдань, і на цій основі вибирати раціональні тактичні прийоми при веденні бойових дій.

Список використаних джерел:

1. Бабиц О.А. Обработка информации в навигационных комплексах. М.: Машиностроение, 1991. – 512 с.

2. Мосов С.П., Машков О.А., Хращевський Р.В., Горбенко В.М. Штурманське забезпечення авіаційних з'єднань та частин. Частина І. Методика вирішення основних завдань штурманського забезпечення бойових дій авіаційних з'єднань та частин –К.: НАОУ, 2004. –308 с.

3. Андреев В.Д. Теория инерциальной навигации. Том І. Автономные системы. Том ІІ. Корректируемые системы. – М.: Наука, Главная редакция физико-математической литературы, 1967. – 648 с.

к.т.н., доц. Савков П.А. (ВІКНУ)

Добруцький А.І. (ВІКНУ)

МЕТОДИКА ОНОВЛЕННЯ ТОПОГРАФІЧНИХ ПЛАНІВ МІСЦЕВОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗЙОМКИ З БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ЛІТАКОВОГО ТИПУ

В теперішній час в світовій практиці спостерігається значний приріст використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА) для забезпечення виконання завдань аерофотозйомки місцевості. Використовуючи БПЛА, можна отримати ортофотоплан місцевості сантиметрової точності, тривимірну модель місцевості, ортофотоплан в інфрачервоному чи іншому спектрах. Ці вихідні матеріали стають основою для виконання низки завдань в сферах забезпечення діяльності інфраструктури міст, будівництві, моніторингу надзвичайних ситуацій, гірничій промисловості, сільському господарстві, та все ж однією з найперспективніших галузей застосування БПЛА є геодезичні та картографічні роботи [1].

Саме можливість оперативного створення ортофотоплану за матеріалами зйомки з БПЛА стає передумовою для виконання завдань ефективного оновлення топографічних планів місцевості топографічною службою ЗСУ, адже за даними досліджень Даніеля Катца використання БПЛА для виконання зйомки місцевості зменшує витрату часу на 60 %.

Основними етапами зйомки з БПЛА є:

планування - вибір меж території, на якій буде проводитись зйомка; визначення маршруту, задання перекриття маршрутів та окремих знімків; вибір і настройка методології забезпечення точності (напр. RTK);

зйомка - проведення знімання серії прив'язаних RGB/JPEG фотографій місцевості високої роздільної здатності;

генерування - процес створення з прив'язаних фотографій локально чи за допомогою серверного методу ортофотоплану високої точності, хмари точок, цифрової моделі місцевості;

оновлення - процес перевірки та виправлення інформації про зміни місцевості на основі аналізу відмінностей на ортофотоплані та цифровій карті у спеціалізованих програмних продуктах - ArcGIS, AutoCAD та ін.

Отже, використання БПЛА літакового типу, що забезпечують довший час польоту та більшу стабільність під впливом вітрових потоків у порівнянні з БПЛА квадрокоптерного типу, дозволяє значно пришвидшити оперативність оновлення топографічних планів місцевості, які необхідні ЗСУ під час проведення бойових дій в містах, а в мирний час на основі матеріалів зйомки з БПЛА забезпечується можливість створення кадастрових планів військових містечок[2].

Список використаних джерел:

1. Настанова з топогеодезичного та навігаційного забезпечення Збройних Сил України, затверджена наказом начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 03.01.17 № 4.

2. Геоінформаційні системи в науках про Землю: монографія /В.І. Зацерковний, І.В. Тішаєв, І.В. Віршило, В.К. Демидов. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. – 510 с.

Душке М.М.(ВІКНУ)

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ГЕНЕРАЛІЗАЦІЇ ПРИ СТВОРЕННІ КАРТ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ НАТО

Карта - це зменшене зображення ділянки земної поверхні. Не можливо детально передати на карті всі елементи місцевості, навіть коли мова йде про карту крупного масштабу. Тому при складанні карт одними з найскладніших і найважливіших питань є питання вибору, які об'єкти місцевості слід показати на карті, а які слід пропустити, наскільки детально має бути показаний кожний об'єкт, які ознаки об'єктів будуть важливими для майбутнього користувача карти, а які - ні. Відповідь на ці та інші питання дається в процесі генералізації.

Отже, генералізація – це процес відбору і узагальнення якісних і кількісних характеристик карти в картографії, її мета – виділення основних типових рис та особливостей об'єкта згідно з призначенням карти за її масштабом.

Узагальнення результатів дослідження складається з трьох етапів:

1. Налаштування масштабних рядів підписів, що містить наступні задачі: робота з базовим масштабом карти; створення масштабних діапазонів для класів підписів.

2. Формування стратегій розташування підписів складається з таких задач: визначення типу просторових об'єктів (лінійні, точкові чи полігональні); застосування способу розміщення підписів відносно об'єкта на карті (в залежності, від типу просторових об'єктів); налаштування додаткових параметрів підписів (шрифт, розмір, колір тексту).

3. Вирішення конфліктів розташування підписів досягається виконанням наступних задач: розстановка пріоритетів підписів; присвоєння ваги підписам; створення буферу навколо підписів; розташування підписів, які перекриваються[1].

На основі проведеного дослідження було розроблено методику генералізації підписів на топографічних картах, яка складається з трьох етапів: налаштування масштабних рядів підписів. На відміну, від традиційних методів генералізації, запропонована методика дає змогу: швидко, оперативно та найзручніше для використання проводити генералізацію на топографічних картах, за рахунок:

комплексного підходу до генералізації підписів на картах; автоматизувати процес генералізації підписів на топографічних картах за допомогою ArcGIS.

Список використаних джерел:

1. Топогеодезичне забезпечення. База даних картографічної інформації для створення та використання в геоінформаційних системах ArcGis : ВСТ 01.110.001 – 2011 (01). – [Чинний від 2011–10–14]. – К. : МО України, 2011. – 112 с.

Заровна А.Д. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ АВТОНАВІГАЦІЙНИХ КАРТ ДЛЯ ОПЕРАЦІЙ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ І ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Геодезія має велике практичне значення майже в усіх галузях народного господарства. Геодезичні вимірювання використовуються при трасуванні доріг, каналів, підземних споруд. Крім того, геодезія відіграє значну роль у обороні країни, адже є невід'ємною складовою у розробці навігаційних систем. Як говорить народна мудрість: "Карта – очі армії". За допомогою карти військовослужбовці можуть виконувати дві основні функції: планувати ведення бойових дій, і найголовніше – проводити розвідку місцевості.

Основна з властивостей розвідки – це достовірність інформації, яка в подальшому буде використана для прийняття рішення командиром, щодо ведення бойових дій. У 2014 році бійці Збройних Сил України стикнулися з проблемами у використанні автонавігаційних карт, які актуальні і до сьогодні. Найголовнішою є неточність інформації. Наприклад, задачі організації перевезень особового складу та вантажу (планування маршрутів) потребують точності 50-100 м, яка може бути забезпечена цифровими картографічними даними в масштабах 1:50000 – 1:200000; а спеціальні навігаційні задачі, названі задачами "поперечного управління" (бортові інтелектуальні навігаційні системи, що мали б гарантувати інформаційне забезпечення водія на маршруті з урахуванням конкретних смуг дорожньої розмітки, ухилів та криволійності ділянок дороги), вимагають точності 1-0,2 м, яка досягається використанням цифрових планів в масштабі не більше 1:2000[1]. Але необґрунтована кількість об'єктів в шарах цифрових навігаційних карт та відсутність взаємозв'язків між ними призводить до незакономірної появи різних елементів на різних масштабах, які заважають та ускладнюють процес відслідковування перевезень та завантаження маршруту, адже карта страждає від перевантаження даними [2], що значно впливає на час виконання завдань.

Тому, одним із шляхів вирішення проблеми автонавігації в операції Об'єднаних сил є створення спеціальних цифрових автонавігаційних карт, що будуть використовуватися лише в Донецькій та Луганській областях, з урахуванням місцевих особливостей територій, а також рівнів пошкодження певних дорожніх систем. Необхідно створити шар на якому б було проведено районування території з урахуванням розподілу коефіцієнтів густоти об'єктів дорожньої мережі, і виходячи з цієї класифікації вибирати оптимальний для даної місцевості склад об'єктів та рівень завдань [3].

Для того щоб при масштабуванні карти не виникало проблеми з орієнтуванням, слід генералізувати деякі не важливі для автонавігації об'єкти, які зміщуються зі свого центру і перекривають більш важливіші складові автошляхів.

Також варто дотримуватися вимог актуальності даних і налагодження постійного моніторингу стану та оперативного поновлення інформації про дорожньо-транспортну інфраструктуру.

Таким чином, створення спеціальних автонавігаційних карт Донецької і Луганської областей та забезпечення їх постійного поновлення дозволить більш якісно та оперативно виконувати завдання логістики підрозділів, що знаходяться в зоні проведення операції Об'єднаних сил, тим самим підвищити їх бойову готовність.

Список використаних джерел:

1. Патракаєв І.М., Зайцева З.І. Навчальне видання. Конспект лекцій з дисципліни "Транспортно-Навігаційні транспортні системи". ДК №4705 від 28.03.2014.

2. Дубровина. С.В., Фокин И.Е. Анализобъектового состава навигационных карт на разных масштабных уровнях. Сборник Статей по итогамнаучно-технических конференций: Приложение к журналу Известия Вузов "Геодезия и аэрофотосъемка", №6.-вып.6, 2013.

3. Менно-Ян Краак, ФерьянОрмелинг. Картография. Визуализация геопространственных данных – М.: Научный мир, 2005г.

Каленичок К.І. (ВІКНУ)

ТОПОГРАФО-ГЕОДЕЗИЧНІ ТА КАРТОГРАФІЧНІ РОБОТИ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗЕМЛЕУСТРОЄМ ЗЕМЕЛЬ ОБОРОНИ

На сьогодні у Міністерстві оборони України і Збройних Силах України надзвичайно актуальним постало питання правого визначення статусу військових земельних ділянок та підготовки технічної документації під будівництво об'єктів військової інфраструктури. Для проведення робіт з кадастру необхідні високої якості картографо-геодезичні матеріали, які давали б можливість достатньо повно й детально відобразити кадастрову ситуацію та оформити відповідну документацію. Саме тому необхідно проводити топографо-геодезичні та картографічні роботи для створення кадастрового плану. Кадастровий план земельної ділянки – основна частина документації із землеустрою. Планово-картографічні матеріали кадастру є просторовим базисом, який забезпечує планово-висотний зв'язок даних про об'єкти і явища середовища у відповідних системах координат і висот на всіх рівнях представлення[1].

Топографо-геодезичні роботи при землеустрої є однією з найважливіших складових і включають три основні процеси:

Кадастрова зйомка земельної ділянки. Необхідна для отримання кадастрового номеру та реєстрації в системі кадастру і в подальшому складанні кадастрової карти. Даний вид зйомки включає визначення точних меж та узгодження їх з прилеглими ділянками, визначення координат меж земельної ділянки.

Топографічна зйомка земельної ділянки - найбільш поширений вид геодезичних зйомок, результатом яких є складений топографічний план місцевості. Зберігає постійний масштаб в будь-якій точці місцевості і не враховує кривизну рівневої поверхні. На плані відображають ситуацію і рельєф. Ситуація

показує розташування всіх об'єктів на ділянці: будівель, інженерних комунікацій, рослинності і інші.

Закріплення меж земельних ділянок знаками (має індивідуальний номер, що не повторюється в межах всієї України). Здійснюється на підставі затвердженої технічної документації або проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки

Такі роботи на сьогодні вже не є ситуативними, а стали одним із нових завдань топографічної служби. Ці роботи накладають суттєве навантаження в частині планування, організації, контролю, обліку зазначених робіт, координації та взаємодії з Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру, Головним квартирно-експлуатаційним управлінням Збройних Сил України, та іншими органами військового управління [2].

Список використаних джерел:

1. Закон України № 353-XIV "Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність".

2. Основні положення створення та оновлення топографічних карт масштабів 1:10000, 1:25000, 1:50000, 1:100000, 1:200000, 1:500000, 1:1000000. Затверджені наказом Головного управління геодезії, картографії та кадастру України №156 від 31.12.1999 р. і погоджені з Воєнно-топографічним управлінням Генерального штабу Збройних сил України.

*Криць Ю.П. (ВІКНУ)
Левінська Н.В. (ВІКНУ)*

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ТЕМАТИЧНОГО КАРТОГРАФУВАННЯ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗАВДАНЬ

Тематичні карти відносяться до одного з основних засобів наглядного картографічного подання стану об'єктів та результатів моделювання в ГІС. Існує велика кількість військових задач, для рішення яких так чи інакше доцільно застосовувати тематичні карти. Вдалий вибір методів та способів зображення змісту картографічної інформації грає ключову роль у використанні тематичного картографування для різних завдань. Саме від підбору методів класифікацій та видів тематичних карт для вибраної задачі залежить якість виконання поставленого завдання.

Яскравим прикладом застосування тематичного картографування для вирішення військових завдань представлена інтерактивна карта вибухонебезпечних ділянок територій сходу України, з метою виконання завдання з цивільного захисту населення, яка створена Управлінням екологічної безпеки та протимінної діяльності, що є відокремленим підрозділом Міністерства оборони України та розміщена на сайті МОУ у вкладці "Протимінна діяльність"[1].

Проблематика складання тематичних карт та їх візуалізації в ГІС полягає у вдалому підборі методів відображення змісту карти, що необхідно донести користувачу. Для отримання пропозицій з покращення наочності та інформативності карти мінних полів сходу України визначимо недоліки вищезгаданої карти:

- для всіх небезпечних ділянок використано тільки точковий спосіб зображення (такий спосіб зображення не показує площі небезпечних ділянок, а лише точки, які можуть показувати окремі міни чи не розірвані боєприпаси);
- відсутня мультимасштабність (генералізація при масштабуванні). При дрібному масштабі круги накладаються та не міняють форми залишаючись такими ж як і при великому масштабі;
- відсутня якісна характеристика площ (обстежена, яка не заражена та не обстежена території ніяк не відображаються на карті);
- оновлення не проводиться (інтерактивна карта не зазнає змін у її наповненні, що робить її не актуальною до використання).

Удосконалення пропонується проводити шляхом покращення інтерактивності, зміни способів зображення для місць зараження та застосування мультимасштабності. Пропозиції складені на основі візуального аналізу та ведуть за собою покращення сприйняття необхідної інформації користувачем.

Список використаних джерел:

1. Міністерство оборони України [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/protiminna-diyalnist/>

*Кришеник О.Я. (ВІКНУ)
Сівков С.В.(ВІКНУ)*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КАРТ СПІЛЬНИХ ДІЙ МАСШТАБУ 1:250 000 У ВІДПОВІДНОСТІ ДО СТАНДАРТІВ НАТО

Одним з основних факторів бойової обстановки, який суттєво впливає на всі сторони польового досвіду та бойової діяльності військ, є місцевість.

Топографічна карта масштабу 1:250 000 використовується в якості карти спільних дій для сухопутних військ і авіації, а також для вирішення таких основних завдань:

- загального вивчення і оцінки місцевості при плануванні операції (бою) організації взаємодії і керування військами;
- вивчення дорожньої мережі та проведення розрахунків при організації пересування військ;
- орієнтування на марші.

Метою роботи було визначити особливості створення та застосування спеціальних карт масштабу 1:250 000 у відповідності до стандартів НАТО, проаналізувати основні вимоги при створенні карти.

При огляді літератури, було визначено, що карта масштабу 1:250 000 видаються з 1966 року у двох основних варіантах: топографічна карта- Ground, індекс JOG (G) – для сухопутних військ; аеронавігаційна карта – AIR, індекс JOG (A) – для авіації. Видається також радарний варіант - Radar , індекс JOG(R).

Карта спільних дій в обох варіантах створюється на єдиній топографічній основі. Умовні знаки, що застосовуються на карті, стандартні, прийняті Картографічною службою Міністерства оборони США[1].

Список використаних джерел:

1. Настанова з топогеодезичного та навігаційного забезпечення Збройних Сил України, затверджена наказом начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 03.01.17 № 4.

*к.т.н., доц. Сторубльов О.І. (ВІКНУ)
Кузьменко О.С. (ВІКНУ)*

МЕТОДИКА ТОПОГЕОДЕЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТЕРИТОРІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ ЗЕМЛІ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Топографічні елементи місцевості можуть по різному впливати на виконання бойових завдань підрозділів з урахуванням їх озброєння характеру дій противника, а також пори року, часу доби і погодних умов.

Особливості місцевості, які певним чином впливають на основні сторони бойової діяльності військ, називаються тактичними властивостями місцевості, основними з яких є: прохідність місцевості, спостереження, захисні властивості місцевості, умови орієнтування, маскування, ведення вогню та інженерного обладнання місцевості.

Для вивчення місцевості використовуються різні способи: рекогносцировка, вивчення місцевості за картою. Вивчення місцевості за матеріалами ДЗЗ дає найбільш свіжі і докладні відомості. Поряд з цим на них є відомості і про противника. Матеріали знімання з космосу дають принципово нову інформацію про природу Землі, її ландшафти й окремі їхні компоненти, явища і процеси, яку звичайними методами одержати неможливо або важко. Космічні методи - це новий етап у географії, з їхньою допомогою виявляються причинні взаємозв'язки природних, об'єктів і взаємозумовленість природних процесів. Зображення на космічних знімках земної поверхні відображає загальну картину рослинного й ґрунтового покриву, рельєфу, геологічної, гідрографічної обстановки, яка є дуже важливою під час вирішення завдань військами. Більша оглядовість і природна генералізація космічних знімків дають можливість проводити одночасне вивчення великих регіонів, їхніх фізико-географічних умов, виявляти динаміку ґрунтового-рослинного покриву й рельєфу.

Місцевість суттєво впливає на бойову діяльність військ, її вивчення є обов'язковим не тільки для командирів, але і для солдат. Місцевість вивчається безперервно, та особливо детально. Перед боєм, вивчити місцевість означає визначити загальний характер заданої місцевості і розкрити її тактичні властивості. На основі вивчення місцевості проводиться її оцінка, тобто виходячи з конкретно поставленого бойового завдання визначається якою мірою властивості даної місцевості будуть полегшувати чи ускладнювати його виконання як використати сприятливі властивості місцевості і що необхідно зробити для зменшення її негативного впливу.

Висока інформативність та інші особливості матеріалів дистанційного зондування Землі дають можливість одержувати нові відомості й дані про противника, виявляти нові закономірності в різних географічних явищах. Використання радіолокаційних засобів під час отримання матеріалів ДЗЗ, дозволяють виявляти штучні споруди, геологічні та гідрологічні структури,

розташовані під поверхнею Землі, в умовах чорноземно-глинистих ґрунтів на глибині 3-4 метри. При цьому найперспективнішим є використання багаточастотного та багатополяризаційного зондування одночасно в метровому та найменших короткохвильових, дециметровому, сантиметровому, діапазонах.

Перевагою матеріалів ДЗЗ є поєднання відображення всіх компонентів земної оболонки, велике захоплення території, регулярність повторного спостереження. Використання матеріалів зондування дозволило вивчати і аналізувати об'єкти й характеристики, які неможливо досліджувати безпосередньо на місцевості або з невеликих висот.

Список використаних джерел:

1. Шмаль С.Г., Міхно О.Г., Савков П.А., Гудзь А.М., Бахвалов В.Б., Писаренко Р.В., Військова топографія. Видання 4-е, перероблене та доповнене – К.: Видавництво ЦУВтаН ГУОЗ ЗСУ, 2016. – 499 с.: іл.

к.військ.н., с.н.с. Федченко О.П. (ВІКНУ)

к.т.н., с.н.с. Литвиненко Н.І.(ВІКНУ)

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКАМИ ЗА РАХУНОК АВТОМАТИЗАЦІЇ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ

Питання підвищення ефективності управління військами на найближчу перспективу є одним з найбільш важливих і пріоритетних у розвитку системи управління Збройних Сил України. Під системою управління розуміється сукупність органів та пунктів управління військами, яка фактично є управляючою частиною системи.

Одним із шляхів підвищення якості і ефективності функціонування системи управління є процес автоматизації управління, що, в свою чергу, впливає на підвищення бойової ефективності військ (сил) [1]. Реалізація процесу автоматизації управління військами потребує використання єдиної геоінформаційної основи та спеціалізованих програмних продуктів геопросторової обробки даних.

Для того, щоб прискорити процес прийняття рішення необхідно вирішити як мінімум три задачі:

- 1) зменшити час нанесення на карту текстової інформації, яка обробляється в кожному підрозділі штабу;
- 2) максимально скоротити час інформаційного обміну як між пунктами управління, так і всередині штабу;
- 3) добитися постановки бойових задач підлеглим і представлення даних обстановки у візуалізованому вигляді (у відповідних масштабах).

Автоматизація процесів і задач управління безпосередньо пов'язана зі швидкістю збору та обробки інформації, її графічним оформленням і передачею даних обстановки. Рішення даних проблем можливе шляхом проектування та створення таких програмно-апаратних засобів і спеціального програмного забезпечення, які будуть задовольняти зазначеним вимогам. Виконання цих вимог дозволить максимально мінімізувати цикл бойового управління.

Таким чином, суть автоматизації управління військами буде не лише в оснащенні військ цифровими засобами зв'язку, тим більше не в закупівлі дорогих

програмно-апаратних засобів, а в скороченні часу на обробку інформації і автоматизації робіт, які виконуються офіцерами штабів, за рахунок впровадження геоінформаційної та спеціальної інформаційної складової в процес управління військами.

Список використаних джерел:

1.°Косс В.А. Інформаційна модель системи управління збройними силами як сучасний різновид стратегічного озброєння. URL: http://www.immsp.kiev.ua/perspages/koss_va/publ/13_statya_rpu.pdf (дата звернення: 21.03.2019).

Литвинюк М.С. (ВІКНУ)

Писаренко І.А. (ЗОШ №18 м.Ірпеня)

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО КАРТОГРАФУВАННЯ

Екологічне картографування – одна зі складових інформаційної системи екологічного управління, що ґрунтується на використанні топографічної інформації та спеціальних екологічних карт. Більшість екологічних проблем має просторовий характер і потребує картографічного відображення. Забезпечення збалансованого, екологічно безпечного розвитку окремих територій держави можливе лише за умов розуміння, як функціонують природні та антропогенні комплекси, що перебувають у їх межах.

Екологічні карти являють собою просторове відображення взаємодії живих організмів, людини і середовища. Екологічне картографування перебуває в стадії становлення. Щоб вирішити комплекс екологічних проблем, слід розробити цілісну систему екологічного картографування, яка б містила компонентні, індикаційні, оцінні, прогнозні та інші види карт. Особлива увага має приділятися картам проблемних або кризових геоекологічних ситуацій, які відбивають реальність довкілля і є дієвим інструментарієм для прийняття рішень[1].

Найбільш загальний склад системи екологічних карт, призначеної для інформаційного забезпечення екологічного управління, повинен відображати такі питання: – оцінку екологічного потенціалу територій; – характеристику господарського впливу на геоекосистеми; – дані про стійкість геоекосистем щодо техногенних впливів; – характеристики здоров'я населення, зумовленого станом природного середовища і техносфери; – прогноз екологічної ситуації.

Існують спеціалізовані екологічні карти, які поділяються на три групи:

- 1) аналітичні карти характеристик
- 2) синтетичні карти сумарного впливу діяльності людини, які відображають геоекологічні аспекти взаємодії суспільства і природи
- 3) комплексні карти, які зорієнтовані на багатокomпонентні несинтезовані оцінки стану навколишнього середовища, дають конкретні рекомендації або призначені для перспективного планування і враховують як економічні, так і екологічні аспекти.

Перелічені екологічні карти можуть бути як статичними, так і динамічними. Їх застосування дає змогу оцінити не тільки забруднення довкілля, а й відобразити різноманітні екологічні аспекти: природні чинники, що визначають ступінь забруднення і самоочищення ландшафтів або екосистем; характер та інтенсивність антропогенного впливу (джерела й полігони забруднення, асоціації забруднювачів

та інші види впливів); виявлені та прогнозні реакції природних систем і населення на антропогенний вплив; заходи щодо мінімізації або ліквідації шкідливих впливів та щодо оптимізації природокористування[2].

Опис просторових даних у ГІС складається з двох частин: просторової координати та непросторової, або змістовної – атрибути. У ГІС є засоби, що забезпечують зберігання і маніпулювання непросторових даних разом із просторовими. Множину елементарних просторових об'єктів, з якими працює ГІС, становлять точки (точкові об'єкти), лінії (лінійні об'єкти), контури (ареали, полігони), поверхні (рельєфи), комірки періодичних просторових мереж та пікселі (найменші елементи зображень аерокосмічних знімків).

Бази даних ГІС містять екологічні показники, дані їх територіальної і часової прив'язки, джерела отримання їх та ін. Ці бази структурно складаються з блоків, що акумулюють інформацію, згруповану за певними напрямками: геолого-геоморфологічний, кліматичний, гідрологічний, ґрунтовий, біологічний, економічний, соціальний тощо. Такі набори даних дають змогу виконувати інтегральну оцінку стану навколишнього середовища і отримувати характеристику комплексного антропогенного впливу[3].

Світовий досвід показав ефективність геоінформаційних систем і перспективність використання ГІС-технологій в екологічному картографуванні та подальшого їх удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Данилов-Данильян В.И. Экология, охрана природы и экологическая безопасность. – М.: МНЭПУ, 1997.
2. Інформаційні технології управління екологічною безпекою, ресурсами та заходами у надзвичайних ситуаціях: Міжнарод.наук.-практ. конференція. – К.; Харків; Крим, 2009.
3. Шевчук В.Я. Гармонізація життєдіяльності суспільства; інформаційна методологія безпеки й розвитку .

Лукашова К.О. (ВІКНУ)

АНАЛІЗ СИСТЕМ НАВІГАЦІЇ АРМІЙ КРАЇН ЧЛЕНІВ НАТО: ВИДИ ТА МОЖЛИВОСТІ

У сучасних умовах ведення бойових дій для забезпечення управління процесами пересування необхідна точна інформація про місце положення техніки військового призначення. Для цього в штатних умовах усі одиниці повинні бути оснащені навігаційними системами (НС), здатними безперервно, надійно і точно визначати їх місцеположення в будь-якій точці земної поверхні, в різних метеоумовах, незалежно від часу доби і року.

В арміях країн членів НАТО активно використовуються наступні види НС: інерціальні на гіростабілізованих платформах, безплатформні інерціальні, комплексні (одометричні) системи навігації. Далі наводяться призначення, склад, можливості та приклади кожної з цих видів.

Інерціальні НС на гіростабілізованих платформах здатні забезпечувати точні вимірювання навігаційних параметрів в будь-яких умовах, не випромінюючи при цьому ніяких сигналів. Крім того, вони повністю захищені від шумів. Нові

системи даного виду забезпечують безперервне відображення всіх трьох координат носія інерціальної НС (транспортні одиниці), в тому числі і на рухомій карті місцевості. Кругова вірогідна похибка (КВП) визначення координат об'єкта за маршрутом руху, з урахуванням корекції, не перевищує 5 м. До складу системи входять: інерціальний блок (на механічних гіроскопах і акселерометрах); бортова цифрова обчислювальна машина; блок управління і індикації; світловіддалемір і теодоліт. Прикладами інерціальних НС на гіростабілізованих платформах, які використовуються в арміях країн членів НАТО є: PADS AN/USQ-70 фірми "Litton" (США), PADS MK2 фірми "Ferranti" (Англія) та PADS TAMAM (Ізраїль)[1].

У 70-80-тих роках найбільшого поширення отримали безплатформні інерціальні НС на лазерних гіроскопах. НС даного типу здійснюють вимірювання прямокутних координат, курсу, тангажу і крену машини (LLN-80 фірми "Litton" (США), модульна НС і геодезичної прив'язки MAPS фірми "Honeywell" (США)). Точність визначення поточних координат таких систем в горизонтальній площині - 7 м (середня квадратична похибка) на перших 4 км. До складу системи входять: три лазерних кільцевих гіроскопи; три акселометри; одометр; пристрої управління і відображення інформації. Зараз найбільш успішним видом є мікроелектромеханічні системи (MEMS). Ця технологія дозволяє створювати на поверхні кристала об'ємні мікромеханічні структури, що є чутливими до руху у певному напрямку. Прикладами датчиків, заснованих на технологіях MEMS є: одноосьовий гіроскоп АИСТ- 100 фірми I-Scence, 3-координатний акселерометр СМА3000 компанії VTI Technologies (Фінляндія), інтегральний датчик LSM320HAY30.

Для прикладу комплексних (одометричних) можна назвати FNA-615 (Німеччина), LNS-202 (Англія) та ін. Як правило, до складу таких НС входять: гірокомпас, одометр, апаратура користувача космічної радіонавігаційної системи GPS. Прив'язка проводиться за допомогою гірокомпаса і теодоліта. Американська фірма "Northrop" розробила комплексну систему навігації для наземних рухомих об'єктів, в якій суміщені в одному блоці БІНС і одноканальний приймач СРНС "GPS" [2].

В арміях НАТО почали розробляти нові системи навігації використовуючи пакет DARPA PNT. Мікротехнологія для визначення місця розташування, навігації та синхронізації (Micro-PNT) використовує екстремальну мініатюризацію, яка стала можливою завдяки технології мікроелектромеханічних систем (MEMS), розробленої DARPA. Адаптуюча навігаційна система прагне створити досконаліші інерціальні вимірювальні прилади з використанням інтерферометрії з холодними атомами, яка вимірює відносне прискорення і обертання хмари атомів, що зберігається в датчику. Мета полягає в тому, щоб використовувати квантові фізичні властивості для створення надзвичайно точних інерційних вимірювальних пристроїв, які можуть працювати протягом тривалих періодів без необхідності зовнішніх даних для визначення часу і положення. Програма просторової, тимчасової і орієнтаційної інформації в середовищі (STOIC) спрямована на розробку систем PNT, які забезпечують незалежність від GPS PNT сигналу. Ця програма складається з трьох основних елементів, які при інтеграції можуть забезпечити глобальний PNT, незалежний від GPS: надійні опорні сигнали на

великі відстані і багатофункціональні системи, які надають інформацію PNT між декількома користувачами.

З проведеного аналізу можна зробити висновок, що найбільш сучасними і найбільш використовуваними НС в країнах НАТО є комплексні НС. На сьогодні активно продовжуються роботи зі створення новітніх комплексів НС на базі інерціальних систем, безплатформних інерціальних і супутникових радіонавігаційних систем типу "GPS" і "ГЛОНАСС" [3].

Список використаних джерел:

1. Навігаційне забезпечення військ / А.П. Багмет, О.В. Кравчук, О.Г. Міхно, М.С. Пастушенко та ін. // Довідник.-К. : ЦУВТН ГУОЗ КСП ЗСУ, 2006. - 416 с.
2. DARPA Defence Advanced Research Project Agency 5 Next Generation Technologies for Navigation in Army (www.darpa.mil)
3. Федорієнко В.А.; Головченко О.В.; Васюхно С.І. Особливості сучасної концептуальної архітектури ГІС платформи військового призначення.

*Мачула І.О. (ВІКНУ)
Циба М.М.(ВІКНУ)*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГІС ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗЕМЛЕВПОРЯДНИХ РОБІТ НА ТЕРИТОРІЇ ВІЙСЬКОВИХ ОБ'ЄКТІВ

Сучасний розвиток геоінформаційних систем з кожним днем набуває дедалі більшого розмаху. В Міністерстві Оборони України з'явилася і гостро стоїть проблема землевпорядкування території військових об'єктів. У наш час в виконанні землевпорядних робіт кращим засобом є застосування ГІС-технологій, причому не на одному якому-небудь етапі, а протягом всього технологічного ланцюга, але і ці процеси потребують допрацювань і удосконалення. Використання традиційних технологій не дає можливості виконувати землевпорядні роботи досить швидко наскільки це можливо та зменшити фінансово-економічні затрати.

Традиційно геодезична зйомка і плани землекористування створювалися локально на певну територію, в нашому випадку на території військових об'єктів раніше ніколи не піддавалися комп'ютерній обробці, тому відповідна документація потребує оновлення, а на тих територіях де землевпорядкування не відбувалося, провести його.

Застаріла технічна документація раніше створювалася без допомоги геоінформаційних систем, тому при внесенні цієї інформації в комп'ютер виникають проблеми точності. На це впливає "людський фактор". Неточне визначення промірів ліній та кутів тягне за собою помилки в обчисленні. Навіть при правильній і точно проведеній зйомці помилки виникають в процесі створення графічних матеріалів. Так як всі контури взаємопов'язані один з одним, то неправильне нанесення хоча б однієї лінії тягне за собою спотворення суміжних областей карти. При створенні цифрової карти за такими матеріалами виникають великі спотворення. Тому раціонально буде використовувати ГІС-технології для того щоб уникнути похибок на які впливає "людський фактор"[1].

Технології з використанням БПЛА (безпілотних літаючих апаратів) є надзвичайно актуальними і дозволяють вийти на принципово новий рівень

проведення землевпорядних робіт. Можливості програмного засобу дають змогу створювати ортофотоплани, цифрові моделі різних за складністю поверхонь (земельна ділянка із рослинністю, рельєф місцевості, будівлі та інші об'єкти), проводити 3D моделювання та вирішувати різні проектні задачі тощо. Широко використовуються невеликі та легкі дрони, які завдяки спеціальному програмному забезпеченню можуть досліджувати ландшафти, створюючи, окрім фото, тисячі цифрових точок, які об'єднуються у цифрові зображення, а згодом і у 3D-моделі. В той же час створюються і різні супроводжуючі програмні засоби зі "склеювання" отриманих знімків та виконується геоприв'язка отриманого зображення до певної системи координат. Створена на базі хмарних технологій система коректує фотографії так, щоб вони здавалися зробленими з одного і того ж кута, цей процес називається ортотрансформуванням. Весь процес пришвидшує створення планів масштабу 1:500 та 1:2000 в кілька разів. Що дозволяє з максимальною точністю та без втрати даних отримувати детальну інформацію про об'єкти на місцевості та їх якісну та геолокаційну інформацію.

Можна сказати, що широке використання ГІС-технологій дозволяє повністю перейти до безпаперової технології виконання польових робіт, значно зменшити затрати часу та економічні показники [2].

Список використаних джерел:

1. Перович І. Концепція побудови кадастрової системи України / І. Перович // Геодезія, картографія і аерофотознімання. – 2010. – Вип. 73. – С. 99–101.
2. Зацерковний В.І., Тішаєв І.В. Демидов В.К. Геоінформаційні системи в науках про землю – Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2016.

Митрофанов Д.Д. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ПРОДУКТУ NETWORK ANALYST ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Топогеодезичне та навігаційне забезпечення Збройних Сил України є одним з основних видів оперативного забезпечення військ. В комплекс топогеодезичного та навігаційного забезпечення входить велика кількість завдань, які необхідно виконати топографічною службою ЗСУ, серед них можна виокремити забезпечення військ топографічними картами та іншими картографічними документами, а також комплекс робіт з уточнення обстановки місцевості для оновлення топографічних карт.

Вказані вище завдання покладають на офіцерів топографічної служби необхідність планування ефективних маршрутів задля пересування на місцевості. З розвитком сучасних технологій та впровадженням в діяльність топографічної служби ЗСУ програмного продукту ArcGIS стало можливим вдосконалення та спрощення планування маршрутів задля забезпечення військ топографічними картами та виконання польового уточнення змін на місцевості. Саме такі завдання можна виконати в додатку до ArcGIS – NetworkAnalyst.

Теоретичною основою роботи NetworkAnalyst є теорія графів. За допомогою графів подаються структурні залежності між елементами, наприклад, у електричній схемі, в молекулі, складеній з атомів, або у схемі міського транспорту. Для побудови графа, відповідної транспортній схемі, вершинами можна подати

зупинки, а ребрами – ділянки маршрутів між зупинками. Схему доріг міста можна представити у вигляді мультиграфа, вершини якого відповідають перехрестям, а ребра – вулицям. На основі теорії графів і виконується мережевий аналіз місцевості в додатку NetworkAnalyst, схема виконання мережевого аналізу містить наступні етапи:

- настройка середовища;
- додавання мережевих даних;
- створення шару мережевого аналізу;
- додавання об'єктів мережевого аналізу;
- налаштування властивостей шару мережевого аналізу;
- виконання аналізу і відображення результатів.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що аналіз принципів роботи NetworkAnalyst як частини програмного продукту ArcGISforDesktop та визначення переліку завдань Топографічної Служби ЗСУ, які пов'язані з виконанням мережевого аналізу місцевості, дасть змогу інтегрувати типові цивільні завдання, що виконуються за допомогою NetworkAnalyst, в сферу специфічних задач, які визначені перед ТС ЗСУ [1].

Список використаних джерел:

1. Настанова з топогеодезичного та навігаційного забезпечення Збройних Сил України, затверджена наказом начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 03.01.17 № 4.

Мовчан А.І.(ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ

Топографічні карти – загальнодержавні офіційні документи, призначенням яких є вирішення різноманітних завдань та потреб народного господарства, органів державної влади, науки, освіти, військової справи.

Топографічні карти створюються в графічній, цифровій та електронній формах у єдиній системі координат і висот за уніфікованими та погодженими між собою умовними знаками та класифікаторами.

Основним масштабним рядом топографічних карт є: 1:10000, 1:25000, 1:50000, 1:100000, 1:200000, 1:500000, 1:1000000 [1].

У військовій справі топографічні карти відіграють важливу роль під час ведення бою. Знання способів вивчення місцевості, навички в орієнтуванні і пересуванні на ній у різних умовах, вдень, вночі, обмеження видимості сприяють правильному використанню сприятливих властивостей місцевості для досягнення успіху в бою, допомагають швидко і впевнено орієнтуватися і витримувати заданий напрямок під час пересування і здійснення маневру на полі бою. Вміння користуватися топографічною мапою, аерознімком дає можливість командирам заздалегідь вивчити і оцінити місцевість як у своєму розміщенні, так і в розташуванні противника, підготувати необхідні дані для здійснення маршру, виконати розрахунки для ведення вогню, визначити ступінь впливу місцевості на вражаючі фактори зброї масового ураження з метою правильного вибору і проведення заходів захисту від них. За допомогою карти полегшується прийняття найбільш доцільного рішення, постановка завдань підлеглим, цілевказівки і

управління підрозділами в бою. Топографічні карти класифікують за такими ознаками: масштаб, територіальне охоплення, зміст, призначення, характер практичної направленості і т.п.

Нормативними документами, якими регулюється топографо-геодезична і картографічна діяльність є: Закон України "Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність", 23.12.1998р. та інші нормативні документи. Прийняття Постанови Кабінету Міністрів України "Про загальнодержавне топографічне та тематичне картографування" зумовило змінити масштабний ряд топографічних карт, замість 1:200 000 з'явився масштаб 1:250 000".

З розвитком інформатизації сучасного суспільства відбулися зміни в топографії. Актуальною проблемою сьогодення є налагодження системного та оперативного оновлення топографічних карт на базі сучасної техніки і аерокосмічного знімання з використанням цифрових технологій [2]. Впровадження цифрових методів обробки зображень і геопросторової інформації, формування баз геопросторових даних є справжнім проривом і виходом із складної ситуації в галузі топографії. Пріоритетного значення набуло використання матеріалів дистанційного зондування Землі з високою роздільною здатністю, всемірне впровадження геоінформаційних технологій, технічних засобів, технологій і засобів картографічного забезпечення автоматизованих систем навігації й управління військами. Матеріали топографічного знімання та дистанційного зондування Землі слугують джерелом для створення та ведення цифрових географічних баз даних, які є важливою складовою геоінформаційного картографування [3].

Для створення топографічних карт використовуються такі основні інформаційні матеріали:

- каталоги координат і висот пунктів геодезичної та зйомочної мереж;
- матеріали найбільш сучасних аерокосмічних зйомок;
- сучасні спеціальні, тематичні картографічні матеріали;
- офіційні статистичні, довідкові та інші джерела.

На топографічних картах зображуються: населені пункти, промислові об'єкти, дороги, рельєф, кордони, межі та інші об'єкти. Головні вимоги до створення карт: достовірність, відповідність стану місцевості до року створення карти, мати уніфіковану систему картографічних умовних знаків. Чим більший масштаб карт, тим більш точні відомості про рельєф, гідрографію, рослини, населені пункти, дороги, будівлі та інші об'єкти. Для створення топографічних карт використовують аерофотозйомки, космічні зйомки.

Топографічні карти старіють і згодом перестають бути достовірними. Головною причиною старіння карт є зміни, що відбуваються на місцевості. Тому необхідно періодично оновлювати топокарти. Періодичність оновлення сягає від 5 до 15 років в залежності від того, які території вони відтворюють.

Моральна застарілість карт, тобто невідповідність сучасним знанням або вимогам щодо складання, оформлення також є однією з основних причин для їх оновлення.

Список використаних джерел:

1. Основні положення створення та оновлення топографічних карт масштабів 1:10000, 1:25000, 1:50000, 1:100000, 1:200000, 1:500000, 1:1000000

[Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.geoguide.com.ua/basisdoc/basisdoc.php?part=tgo&art=3201> (дата звернення: 28 02 2019р.)

2. Глотов В.М. Аналіз можливих варіантів застосування аналітичних та цифрових технологій у сучасній фотограмметрії/ В.М. Глотов, В.В. Пашковський, О.Д. Пащетник, В.І. Пащетник // ВІСНИК ЖДТУ. Технічні науки. – № 2 (45) . – С.61

3. Сосса Р. Сучасні виклики до топогеодезичного та картографічного забезпечення сектору безпеки та оборони держави/ Р. Сосса // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. – №1(36). – 2017. – С.22

к.т.н. Савкова В.П. (КНУ)

Опанасюк В.О. (ВІКНУ)

ЗАСТОСУВАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ МОНІТОРИНГУ

Функції оброблення та аналізу даних, властиві сучасним ГІС, надзвичайно широкі: тут реалізуються процеси фільтрації первинних даних та підвищення їх якості, алгоритми пошуку інформації, геоінформаційного аналізу, процедури моделювання і прогнозування і т.і.

ГІС – це потужний багатфункціональний інструментарій для задоволення інформаційних потреб користувачів. Враховуючи, що ГІС набувають все більшого значення в інформаційному забезпеченні діяльності силових відомств у різних країнах світу, розглянемо структуру їх забезпечення геопросторовою інформацією.

Спектр завдань оборони й національної безпеки доволі широкий, проте можна виділити найтипівіші завдання, рішення яких реалізовується на застосуванні ГІС, а саме:

- розвідка і спостереження об'єктів;
- проведення операцій на суші та морі;
- бойове і матеріально-технічне забезпечення військ (логістика);
- антитерористичні та попереджувальні заходи, тощо.

У сучасних умовах такі завдання через їх складність часто вирішуються об'єднаними зусиллями підрозділів різних силових відомств, а іноді й спільно із військовими контингентами кількох країн. У кожному такому разі планування та проведення операції неможливе без якісної і актуальної картографічної та іншої геопросторової інформації, тому саме ГІС-технології уможливають отримання такої інформації командирами або іншими особами, що приймають рішення, своєчасно та в належних обсягах.

Саме тому дослідження застосування ГІС технологій для оперативного отримання інформації про місцевість у вигляді електронних карт, окремих інформаційних тематичних шарів з результатами проведеного геопросторового аналізу стану місцевості, тематичних шарів додаткової інформації про місцевість або явища на ній при виконанні бойових завдань, знаходять все більше використання. Програмне забезпечення геоінформаційних систем розглядається як певна інфраструктура, навколо якої формуються спеціалізовані інформаційні системи для різноманітних споживачів геопросторової інформації.

Таким чином, програмне забезпечення ArcGIS, дозволить організувати топогеодезичне забезпечення військ, в контексті розв'язання покладених задач.

Новизна роботи полягає в тому, що розроблені структури візуалізації шарів геопросторової інформації, технологічні спроможності автоматизації процесу опису структури та подання геопросторової інформації, обґрунтування параметрів та критеріїв для представлення в визначених структурах для виконання інформаційних заходів відповідно до компетенції МОУ та ЗСУ[1].

Список використаних джерел:

1. Топогеодезичне забезпечення. База даних картографічної інформації для створення та використання в геоінформаційних системах ArcGis : ВСТ 01.110.001 – 2011 (01). – [Чинний від 2011–10–14]. – К. : МО України, 2011. – 112 с.

*к.геогр.н. Мельник Л.В. (ВІКНУ)
Піщолін Б.Ю. (ВІКНУ)*

ГЕОМОРФОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ГІС-ТЕХНОЛОГІЙ

Геоінформаційні системи є незамінним засобом для візуалізації різного роду географічних процесів.

У геоморфології за допомогою цифрової моделі рельєфу у ГІС представляють рельєф у двовимірному і тривимірному вигляді, у результаті чого рахують його морфометричні параметри, будують профілі та карти за заданими характеристиками. Задаючи та змінюючи вихідні дані, геоінформаційний програмний комплекс опрацьовує задані зміни, на основі чого виникає можливість спостерігати поширення і розвиток небезпечних екзогенних процесів.

Один з аспектів ГІС-аналізу полягає в отриманні та відображенні морфологічних характеристик рельєфу. Дослідження в цьому напрямі активізувались у зв'язку з можливостями автоматичного та напівавтоматичного обчислення показників цифрових моделей рельєфу (ЦМР). ЦМР є частиною цифрової моделі місцевості (ЦММ), що включає дані про ріки, дороги, ліси, населені пункти тощо. Побудова ЦМР важлива для ряду галузей, на об'єкти яких у великій мірі впливають морфометричні показники рельєфу, також на сьогоднішній день це є перспективним напрямком застосування ГІС у сучасних географічних дослідженнях. [1] Процес створення ЦМР відбувається в декілька етапів:

створення тематичних шарів, що відображають рельєф та гідрографічну мережу території;

побудова та заповнення атрибутивних даних географічних об'єктів у формі спеціальних таблиць, які використовуються для побудови ЦМР;

створення, перевірка та редагування топологічної структури даних між векторизованими об'єктами (топологічні залежності, які дають можливість визначити, де і як точки та лінії з'єднуються у вузлах на картографічній моделі, а також здійснити виправлення та редагування зображень). Моделі рельєфу у геоінформаційних програмах називають цифровими (подібно до математичних моделей), оскільки вони зображені числовими значеннями. Отримують цифрову модель рельєфу(ЦМР) векторизацією (оцифруванням) горизонталей у робочому вікні геоінформаційної програми і присвоєнням їм значень висот у табличній

формі. Кожна горизонталь стає головним компонентом цифрової моделі і формує зовнішній вигляд рельєфу. Її можна заново виділити, редагувати конфігурацію, присвоювати інше значення висот. ЦМР є частиною цифрової моделі місцевості (ЦММ), яка охоплює також оцифровані дороги, квартали лісів, будівлі та інші споруди чи типи використання земель.

Моделі рельєфу використовують для середньомасштабних досліджень. Для великомасштабних досліджень виконують спеціальні операції зі створення ЦМР. На початку роботи створюють прив'язку карти до географічних координат місцевості, далі виконують векторизацію горизонталей. Після цього ArcGIS будує об'ємну модель рельєфу. Ця модель відома за назвою DEM – DigitalElevationModel. Однією з реалізацій DEM є система неупорядкованих трикутників, які поєднуючись, формують поверхню рельєфу. Така система трикутників має назву TIN – TriangularIrregularNetwork (трикутна нерегулярна мережа). Нерегулярною вона є тому, що розміри трикутників різні залежно від щільності горизонталей.

Отримавши TIN, можна оцінити морфометричні показники рельєфу. До таких показників, які можна отримати шляхом аналізу ЦМР, зачисляють:

- відносне перевищення висот;
- горизонтальне розчленування рельєфу;
- крутість схилів або їхній ухил;
- експозицію схилів;
- поздовжню та поперечну кривизну контурів;
- частоту та щільність розміщення об'єктів;
- форму контурів об'єктів.

Деякі зі зазначених показників отримують автоматично, шляхом перекласифікації ЦМР, інші визначають аналітичним способом. Перекласифікація ЦМР означає групування значень за іншими критеріями, відмінними від попередніх. Такими критеріями, крім значень висот і крутості, є експозиція та кривизна поверхні[2].

З переліку питань, які можна вирішувати за допомогою ГІС- технологій, ми бачимо, що вони сприяють:

- набуванню досвіду спілкування з досить складним обладнанням;
- навичок збирання необхідної інформації та її сортування (формування баз даних);

ГІС сприяє формуванню просторового мислення, оскільки головним об'єктом тут є просторова інформація. Отже, можливості ГІС для вивчення морфології рельєфу полягають у створенні ЦМР, які забезпечують об'єктивність відображення морфометричних показників. Пошарове відображення геокодованих карт дає змогу виконувати поєднаний аналіз цих показників з іншими об'єктами середовища. Протягом останніх 5 років все ширше розробляються і впроваджується ГІС для землекористування, землеустрою, господарств України. В майбутньому завдання ГІС залишаться незмінними: вони так само будуть використовуватися для управління географічними даними, просторового аналізу і передачі його результатів користувачам. При цьому, мабуть, зміниться техніка реалізації цих завдань. Посилиться значимість геоданих при прийняття рішень, і

збільшиться частка відповідальності ГІС-спеціалістів за відповідність продуктів просторового аналізу.

Список використаних джерел:

1. Байрак Г.Р. Можливості ГІС для відображення характеристик рельєфу і проявів сучасної екзодинаміки, Збірник наукових праць., Харків, Випуск 19., 2018 р.

2. Хромых В.В. Цифровые модели рельефа: учеб. пособие / В.В. Хромых, О.В. Хромых – Томск: ТМЛПресс, 2007. – 178 с.

Сьомак О.О. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В ПІДРОЗДІЛАХ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

Сили спеціальних операцій - окремий підрозділ https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%96%D0%B4_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA сил Збройних сил України, до складу якого входять частини спеціального призначення і підрозділи інформаційно-психологічних спеціальних операцій, що комплектуються спеціально навченими фахівцями, які мають спеціальні можливості у сферах розвідки, прямих акцій та військової підтримки для виконання складних, небезпечних, інколи політично чутливих операцій, що проводить командування ССО.

Як новостворений та сучасний рід ЗСУ, ССО вбирає в себе весь передовий бойовий досвід країн-членів НАТО та США, тому використання та інтеграція новітніх технологій - важливе завдання, що постає перед командуванням ССО[1]. Як відомо, використання ГІС під час ведення та забезпечення бойових дій значно пришвидшує виконання завдань топогеодезичного забезпечення, а саме: виготовлення каталогів координат геодезичних пунктів; складання, оновлення, підготовка до видання і видання топографічних карт а також їх оперативне виправлення; створення та оновлення цифрових і електронних карт; виготовлення спеціальних карт і фотодокументів; створення запасів топографічних, цифрових, електронних і спеціальних карт; створення спеціальних геодезичних мереж на окремі райони (військові полігони, аеродроми тощо); ведення топографічної розвідки. Успішне виконання завдань топогеодезичного та навігаційного забезпечення - необхідна передумова отримання перемоги підрозділом під час будь-якого бою чи спеціальної операції [2]. Серед всього переліку типових завдань ССО, які визначені законодавством України, у виконання наступних завдань однозначно необхідно впроваджувати використання ГІС-технологій, які в ЗСУ переважно представлені програмним продуктом ArcGIS. Перспективними сферами діяльності ССО в які необхідно інтегрувати ГІС є:

антитерористичні операції, рейди та сучасні бойові дії - саме такі типи діяльності ССО потребують ефективного забезпечення топогеодезичною, картографічною та навігаційною інформацією, яке може бути успішно реалізовано шляхом використання ГІС;

здобуття розвідувальної інформації за лінією фронту, виявлення, ідентифікація та визначення цілей для власних засобів ураження - завдання подібного типу потребують застосування всіх способів отримання розвідувальних

даних, серед яких матеріали ДЗЗ, аерофотознімання та матеріали зйомки з БПЛА посідають одне з головних місць. Обробка, перерахованої вище розвідувальної інформації, легко реалізується в єдиному програмному середовищі ArcGIS.

Отже, перспективи використання ГІС в підрозділах Сил спеціальних операцій - важливе питання, яке потребує детального аналізу.

Список використаних джерел:

1. Інформаційно-аналітичні матеріали з досвіду організації ТГНЗ у ході проведення Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей.

2. Настанова з топогеодезичного та навігаційного забезпечення Збройних Сил України, затверджена наказом начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 03.01.17 № 4.

Федукін В.Ю. (ВІКНУ)

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ СТВОРЕННЯ ФОТОДОКУМЕНТІВ ПРИ ТОПОГЕОДЕЗИЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВІЙСЬК З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ООС

Для доведення до військ додаткової інформації, яка відсутня на топографічних картах, виготовляються спеціальні карти. Вони використовуються органами управління і військами (силами) для детального вивчення окремих районів території держави з метою більш якісного планування операцій (бойових дій), проведення командно-штабних ігор і навчань, а також в оперативній (бойовій) підготовці військ (сил).

Фотодокументи про місцевість призначені для детального вивчення місцевості, противника, визначення координат об'єктів (цілей), цілевказання і орієнтування на місцевості. Виготовляються за матеріалами аерокосмічних і наземних фотографувань[1].

Для забезпечення бойових дій військ, крім топографічних і спеціальних карт, виготовляються фотодокументи, які є важливою додатковою інформацією про місцевість. Очевидно, що чим старіші топографічні карти, слабо розвинута геодезична мережа, тим більше допоміжних даних про місцевість потрібно наносити на спеціальних картах; чим досконаліша бойова техніка і ширше діапазон її використання, тим більше відомостей потрібно для її ефективного застосування. Фотодокументи виготовляють, як правило, на важливі в оперативно-тактичному відношенні райони і смуги бойових дій військ (ділянки форсування великих водних перешкод і висадки десанту, важливі населені пункти, залізничні вузли, порти, тощо) при підготовці та в ході бойових дій за матеріалами аерофотознімання з метою доведення до штабів і військ найсвіжішої інформації про місцевість. Характер, повнота і точність відомостей, що відображаються на фотодокументах, залежить від призначення їх і уточнюються штабами, виходячи з вимог військ [2].

Найбільш повні, детальні і достовірні дані про місцеві предмети і інженерне обладнання місцевості дають фотодокументи. Вся сукупність фотодокументів про місцевість, оригінали яких виготовляються частинами топографічної служби

фотографічними методами відносяться: аерофотознімки, фотосхеми, фотоплани, фотокарти.

Досвід локальних війн і миротворчих операцій, а також Операції об'єднаних сил (колишньої антитерористичної операції) на Сході України засвідчив значне зростання потреби у розвідувальній інформації при веденні сучасних бойових дій, що зумовило пріоритетний розвиток військових інформаційних систем і віднесення систем дистанційного зондування Землі до найнеобхідніших систем озброєння.

Як засвідчив досвід ведення бойових дій в ході проведення Операції об'єднаних сил (колишньої АТО) на сході України, ефективність виконання військами (силами) покладених на них завдань знаходиться в прямій залежності від оперативності, точності та достовірності забезпечення військ (сил) геопросторовою інформацією.

Документом, що регламентує процес її створення, є "Руководство по фототопографическим работам при топогеодезическом обеспечении войск"

Схема описана там – застаріла, займає багато часу, що в свою чергу погіршує оперативність видання, потребує високого професіоналізму виконавців на кожному етапі роботи. Ця методика передбачена для видання фотокарт великими, тиражами з використанням друкарських машин, видання таким способом потребує значних витрат коштів.

Сучасний розвиток космічних знімальних систем і цифрових фотограмметричних комплексів створює умови для розробки більш раціональних і економічних фотограмметричних технологій комплексного використання різномірної геопросторової інформації для створення фотокарт.

Список використаних джерел:

1. Настанова з топогеодезичного та навігаційного забезпечення Збройних Сил України, затверджена наказом начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 03.01.17 № 4.

2. Шмаль С.Г., Міхно О.Г., Савков П.А., Гудзь А.М., Бахвалов В.Б., Писаренко Р.В., Військова топографія. Видання 4-е, перероблене та доповнене – К.: Видавництво ЦУВтаН ГУОЗ ЗСУ, 2016. – 499 с.: іл.

Хурсін Є.Т.(ВІКНУ)

КОРОТКИЙ ОГЛЯД ОПЕРАТИВНОГО ВИПРАВЛЕННЯ КАРТОГРАФІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ ЗЕМЛІ

Картографічні матеріали призначені для забезпечення потреб органів державної влади, господарства, оборони, науки, освіти і громадян країни. Істотний розвиток методів дистанційного зондування, особливо в частці спектрального та просторового розрізнення, розширив можливості застосування даних, отриманих на основі космічних зйомок. Досягнення у галузі геоінформаційного аналізу, геоінформаційного картографування, пропонують широке коло інструментів для інтеграції та управління просторовими даними. Застосування космічних знімків високого просторового розрізнення, а також безпілотних літальних апаратів, дає поштовх для створення та виправлення різних картографічних матеріалів.

Варто зауважити широкі можливості застосувань матеріалів космічних знімків для різних цілей картографії. Векторні моделі можуть інтегруватися з растровими даними космічних знімків з метою виправлення баз картографічних даних, побудови просторових запитів та оперативному виправленню картографічних матеріалів. В той же час їх застосування істотно пов'язане з тематичним картографуванням – це: містобудування; ведення чергового кадастрового плану; виконання лісовпорядних робіт, інвентаризація й оцінка стану лісів; розвиток та функціонування транспортної мережі.

Наразі без залучення актуальних космічних знімків, традиційні картографічні матеріали, що оперативно відображають ситуацію на певну дату, швидко старіють, не забезпечуючи цілісної актуальної картини сучасного стану територій. Важливо зазначити, що використання космічних знімків, в поєднанні з польовими дослідженнями, дозволяє оперативно виправляти різні серії державних карт, у тому числі карти лісової таксації, карти ґрунтів та інші. В даний час на ринку дистанційного зондування Землі відмічено стрімкий розвиток сектору знімків з надвисоким просторовим розрізненням. Отже, ефективне застосування даних супутникових зйомок високого й надвисокого просторового розрізнення залежатиме від процесів інтеграції їх даних з актуальною інформацією є основою для оперативного виправлення картографічних матеріалів[1].

Список використаних джерел:

1. Шмаль С.Г., Міхно О.Г., Савков П.А., Гудзь А.М., Бахвалов В.Б., Писаренко Р.В., Військова топографія. Видання 4-е, перероблене та доповнене – К.: Видавництво ЦУВтаН ГУОЗ ЗСУ, 2016. – 499 с.: іл.

Черних В.В. (ВІКНУ)

СТВОРЕННЯ ТРИВИМІРНИХ МОДЕЛЕЙ МІСЦЕВОСТІ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗЙОМКИ З БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

Одними із завдань застосування БПЛА є виконання аерознімальних робіт для військових цілей. Необхідним питанням постає розробка методики створення тривимірної моделі місцевості (особливо тих територій, на яких ведеться операція Об'єднаних сил) за результатами знімання з безпілотних літальних апаратів.

Тривимірна модель - надзвичайно корисний тип інформації, який використовується для візуалізації бойової обстановки на місцевості під час ведення військових конфліктів. Тривимірні моделі являють собою повноцінні тривимірні карти, які дозволяють вибирати об'єкти на моделі з метою запиту інформації про об'єкт редагувати їх зовнішній вигляд і характеристики (семантику), визначати координати об'єктів, виконувати вимірювальні і розрахункові операції, виробляти детальну оцінку місцевості. Тобто тривимірна модель здатна допомогти командирі підрозділу під час прийняття рішення, адже вона дозволяє:

візуалізувати місцевість, на якій проводяться чи плануються бойові дії, з високим ступенем деталізації;

змоделювати та оцінити зміни на місцевості, які відбулись, або відбудуться внаслідок ведення бойових дій;

виконувати різні виміри та розрахунки;

оцінити взаємне розташування техніки, інженерних споруд та інших учасників бойових дій, невидимих в звичайних умовах;

забезпечити видимість додаткової інтерактивної інформації про учасників загальновійськового бою, що значно спрощує процес аналізу бойової обстановки.

Для отримання якісної тривимірної моделі за результатами знімання з безпілотного літального апарату необхідно забезпечити виконання певного переліку технологічних етапів: вибрати безпілотний літальний апарат з оптимальними технічними характеристиками, визначитись із системою управління дроном, створити польотну місію за результатами попередньої зйомки зони інтересу (AreaofInterest), забезпечити контроль отриманих результатів та передачу їх на пристрої для подальшої обробки, обробити масив знімків за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення[1].

Отже, сфера застосування тривимірних моделей місцевості під час ведення бойових дій досить широка, тому удосконалення методики використання БПЛА для отримання тривимірних моделей важливе завдання, адже застосування новітніх технологій під час ведення бойових дій веде до збільшення ефективності та точності ведення вогню, зменшення втрат особового складу, що є завжди актуальним питанням для країни, яка втягнута у військовий конфлікт.

Список використаних джерел:

1. Орещенко А.В. Місце тривимірних реалістичних моделей в сучасній картографії. Геоінформаційний моніторинг навколишнього середовища GPS і GIS-технології: міжнародний науково-технічний симпозіум. т.1 с.177-191, 2009.

Шатковська І.К. (ВІКНУ)

ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ У СТРАТЕГІЧНОМУ ПЛАНУВАННІ ОПЕРАЦІЙ

В наш час основною тенденцією у розвитку ГІС військового призначення є орієнтація системи на конкретного користувача. На прикладі розробки різних програмних продуктів чітко відслідковується еволюція у підходах до створення геоінформаційних систем. Якщо раніше це були програми з лаконічними і вкрай обмеженими інструментами, то сьогодні маємо широкий спектр інтегрованих модулів, кожен з яких є ефективним у визначеному виді робіт.

Стратегічне планування операцій сьогодні є надзвичайно актуальним питанням в Збройних силах України(ЗСУ). З метою його ефективної організації, командування ЗСУ вирішує ряд завдань. Деякі з них доцільно, а в деяких випадках необхідно вирішувати за допомогою ГІС. Будь-які рішення командирів усіх ланок так чи інакше прив'язані до геопросторових даних. Карти з оперативною обстановкою є одним з засобів формування командирського рішення. Розуміння карти та здатність використовувати особливості її місцевості з метою планування операцій є обов'язком командира командної ланки. Від точності та актуальності інформації відображеної на карті залежить адекватність прийнятого командиром рішення. Цифрові карти з актуальною оперативною обстановкою значно скорочують час витрачений на прийняття рішення, а подекуди й взагалі здатні змінити хід операції.

Одним з аспектів стратегічного планування є прогнозування операцій. Прогнозування проводиться з метою передбачити можливі маневри противника та

підготувати можливі засоби протидії. До початку застосування винаходів науково-технічного прогресу, військове планування базувалося на прогнозах одиничних військових фахівців. Згодом такі прогнози виявилися непосильними для окремих людей. Тому з'явилися експертні групи, які потім розвинулися в цілі наукові інститути. Але навіть для таких відносно великих колективів стало важко обробляти весь масив інформації, необхідний для прогнозування розвитку військово-політичної та стратегічної ситуації у світі. На допомогу прийшли сучасні технології. З'явилася можливість комп'ютерної обробки даних і моделювання різних процесів від військового будівництва до перспектив політичного розвитку окремих країн і регіонів. Зараз різні математичні моделі військового прогнозування використовуються, наприклад, в країнах НАТО, Австралії та Китаї.

ГІС дає можливість створювати такі цифрові моделі, які відображають інформацію, точно відповідну потребам користувача. Крім того, ГІС дають нові можливості трьохмірного відображення картографічної інформації, недоступні для паперових карт. Тривимірне представлення цифрових моделей бойової обстановки з конкретної точки або обліт місцевості з нанесеною оперативної обстановкою, дасть більш повну картину командирів будь-якої ланки, ніж просто паперова карта з нанесеними на неї об'єктами. Одна з головних вимог до військової мапи – підтримка відображення змін оперативної обстановки в часі. ГІС повинна відображати цифрову модель обстановки у вигляді шарів, які перекриваються, показують поточну обстановку та пов'язані з нею елементи місцевості. Звичайна паперова карта не здатна швидко відобразити ситуацію. ГІС дозволяє це зробити шляхом передачі по каналах зв'язку шарів з поточною ситуацією. Сама по собі електронна карта буде виконувати свої функції тільки тоді, коли вона буде забезпечена відповідним інструментарієм.

Використання ГІС у сфері воєнного прогнозування дозволить організувати:

- планування руху техніки з врахуванням конкретної бойової обстановки, аналіз впливу місцевості, пори доби;

- планування польотів авіації та безпілотних літальних апаратів (БПЛА) з метою нанесення ударів, перевезення вантажів і особового складу, ведення розвідки;

- прогнозування найбільш ймовірних маршрутів пересування противника та можливих засідок чи проривів лінії оборони диверсійно-розвідувальними групами (ДРГ) та планування розміщення засобів протидії;

- оперативне відображення будь-яких змін обстановки та візуалізацію зони проведення бойових дій чи операцій;

- запобігання невірним управлінським рішенням та невиправданим втратам через відсутність оперативного інформаційного забезпечення;

Виконання вище наведених елементів дасть змогу виявляти ризики, виклики і загрози національній безпеці України, що дасть змогу підвищити ефективність виконання інформаційних заходів відповідно до компетенції силових структур та забезпечення командування ефективною системою підтримки прийняття рішень з допомогою геоінформаційних систем.

Список використаних джерел:

1. Техніко-економічна доповідь по формуванню національної інфраструктури геопросторових даних України (УкрНІГД) // Звіт НДІГК, 2005. - 112 с.

2. Богданович В.Ю., Романченко І.С., Свида І.Ю., Теоретичні основи забезпечення національної безпеки України в умовах позаблоковості / Монографія. – Львів: Академія сухопутних військ. – 2011. – 414 с.

Якименко М.Р. (ВІ КНУ)

ЗАСТОСУВАННЯ БПЛА ДЛЯ ОТРИМАННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ ТЕРИТОРІЇ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Враховуючи військовий конфлікт на сході держави, застосування БПЛА набуває особливої актуальності, адже дає змогу: зменшити втрати і особового складу, і серед цивільного населення, яке часто найбільше потрапляє під удар; вести непомітну розвідку наземних об'єктів та ворожих цілей на території противника; визначати цілі для ураження; наносити точкові артилерійські чи авіаційні удари по ворожих цілях і згодом вести контроль за результатами ураження; здійснювати радіоелектронну боротьбу; виявляти та знешкоджувати ворожі БПЛА. У наш час стрімко зростає застосування БПЛА в аерознімальних цілях. Це зумовлено багатьма причинами, передусім собівартістю аерознімання, яка на декілька порядків менша від застосування пілотованих літаків. Крім високої економічної ефективності, у БПЛА є додаткові переваги над традиційним аерозніманням і космічним зніманням. Від самого початку активних військових дій на сході України армія відчувала брак і звичайної, і високотехнологічної техніки, передусім БПЛА. Перші вітчизняні БПЛА з'явилися у зоні АТО лише наприкінці серпня – на початку вересня 2014 р. За часів СРСР розробленням БПЛА вже займалися на заводі "Антонов", який готовий відновити таке виробництво.

Оскільки Збройні сили України перебувають на етапі реформування, а українські військові підрозділи виконують завдання в ході ООС на сході України й у складі миротворчих сил у багатьох регіонах світу, стає зрозумілим, що досвід застосування БПЛА у воєнних конфліктах набуває для України особливого значення. Для вирішення розвідувальних завдань у режимі реального часу ефективно використовувати програмно-апаратні засоби автоматичного розпізнавання зображень об'єктів, встановлені на борту БПЛА. Цифрове оброблення зображень, отриманих з БПЛА, набуває особливого поширення. Різноманітність методів і алгоритмів пов'язана з широким колом проблем, які виникають під час оброблення та передавання цифрових даних в апаратурі БПЛА, а особливо з проблемою оброблення у реальному масштабі часу. Аналіз тенденцій розвитку використання алгоритмів цифрового оброблення для отримання інформації з БПЛА та напрямів їх подальшого розвитку дає підстави зробити висновок, що сьогодні актуальним завданням є аналізування та встановлення особливостей функціонування і застосування алгоритмів цифрового оброблення апаратурою БПЛА.

Основною і невід'ємною складовою видової розвідки є повітряна розвідка, в якій провідну роль відіграють БПЛА, оснащені оптико-електронними засобами (ОЕЗ) спостереження з використанням фотографічної, інфрачервоної, лазерної та телевізійної апаратури. Незважаючи на залежність ОЕЗ від метеорологічних умов,

вони є найефективнішими засобами розвідки внаслідок того, що супротивник за порівняно невеликих витрат може повністю протидіяти радіоелектронній розвідці. Використання фотоапаратури дає змогу отримати як найповніші та найдостовірніші дані про супротивника. На сучасному етапі розвитку ОЕЗ, встановлених на БПЛА, найширше застосовується телевізійна апаратура, що являє собою сукупність оптичних, електронних і радіотехнічних пристроїв, призначена для збирання і передавання зображень на наземні стаціонарні або рухомі пункти приймання і оброблення інформації в режимі реального часу. Роль ОЕЗ розвідки, встановлених на БПЛА, з використанням телевізійної апаратури стрімко зростає у зв'язку з високою динамічністю бойових дій і швидкою зміною обстановки[1].

Список використаних джерел:

1. Інформаційно-аналітичні матеріали з досвіду організації ТГНЗ у ході проведення Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей.

Секція 9

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

ОСНОВНІ ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ КВАЛІФІКОВАНОГО ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISY

Сучасна тенденція оформлення документації в електронному вигляді вимагає відповідного підтвердження її достовірності. Це зумовило появу обов'язкового реквізиту, яким є кваліфікований електронний підпис (далі КЕП) – згенерований в довільному порядку шифр цифрового формату, що захищає документ від фальсифікації та несанкціонованої зміни. Створюється він з використанням засобу кваліфікованого електронного підпису і базується на кваліфікованому сертифікаті відкритого ключа. Будучи аналогом власноручного підпису, КЕП може бути застосована для юридичних, а також фізичних осіб.

Аналізуючи принципи роботи КЕП та законодавство України, що регулює відносини у даній галузі, можна виділити наступний ряд переваг КЕП:

- автентичність – КЕП прирівнюється законом до власноручного підпису. Він містить всю необхідну інформацію про особу, яка поставила його та інші характеристики захисту;
- унікальність – КЕП неможливо підробити на відміну від звичайного підпису;
- законність – документ, підписаний КЕП, автоматично набуває юридичну силу;
- конфіденційність – електронний документ, підписаний КЕП, гарантовано не зможе бути прочитаний третьою особою без згоди підписувачів;
- безпека – електронний документ, підписаний КЕП, гарантовано збереже цілісність змісту. У нього не можна внести будь-які доповнення або правки без згоди осіб, що його підписали;
- багатовекторність – електронний підпис дозволяє налагодити зручний електронний документообіг між сторонами. При поданні звітності можна використовувати одні і ті ж засоби КЕП що і при обміні даними з усіма контролюючими органами;
- оперативність – використання документів, підписаних КЕП, значно прискорює здійснення комерційних операцій, виключає додаткові переговори;
- економічність – використання електронних документів з КЕП економить час співробітників, знижує витрати підприємств при укладанні договорів. Електронні документи зручно зберігати і відновлювати;
- мобільність – конфіденційний документ може бути доступний обом сторонам, що підписали його, з будь-якого пристрою, що має вихід в інтернет, при цьому залишаючись захищеним від несанкціонованого доступу.

Отже, на сьогоднішній день, КЕП є головним чинником, що сприяє переходу звичного документообігу на паперових носіях у сферу електронних форм. Його використання значно спрощує взаємодію фізичних та юридичних осіб у різних сферах відносин, економить їх час та гарантує високий рівень безпеки даних.

ВЕРБУВАННЯ ЖУРНАЛІСТІВ І УМОВАХ ВИСВІТЛЕННЯ ВІЙСЬКВИХ ДІЙ

Професійна діяльність журналіста в зоні військових дій наражає не тільки на небезпеку для життя та здоров'я, але і можливість вербування ворожими спецслужбами. Як свідчать численні повідомлення у інформаційному полі, відкритих джерелах та з особистого спілкування з журналістами, вербовка чи "вербувальні підходи" з боку російських спецслужб набувають масового характеру. Вербування має на меті, як правило дві конкретні цілі: 1. Отримати доступ до інформації з обмеженим доступом; 2. Підготувати агента впливу, готового просувати вкинуті йому тези та створювати необхідний контент в інформаційній полі держави, проти якої здійснюється агресія. Іноді журналіст може служити впливу не на свою державу, а на сусідню, часто навіть не розуміючи, з якою реальною метою відбувається його діяльність.

В умовах гібридної агресії можливість впливу на суспільство з боку мас-медіа є ще визначальним фактором. Найбільшою проблемою в справі протидії гібридним агресіям стає перешкоджання та запобігання створенню "прихованих інформаційних пулів", що працюють на користь противника в суспільстві, проти якого спрямована агресія.

На сьогоднішній день можна виділити низку форм залучення журналістів до роботи на боці гібридного агресора. Це:

- колаборація – свідомий перехід на бік противника з різних причин;
- підкуп – залучення шляхом економічного стимулювання;
- емоційне вербування.

Як свідчать опубліковані відкриті джерела, процес вербування досить довгий, проходить за відпрацьованими алгоритмами. Першим етапом стає визначення статусу особистості, психологічного портрету журналіста, відбір, перш за все, тих, хто має доступ до інформації з обмеженим доступом. Збирається повна інформація щодо життя людини, її звичок, кола спілкування, особистих інтересів, наявних проблем, стосунків в рамках сім'ї, підбирається компромат або створюються умови для того, щоб він міг виникнути.

Після цього створюється штучна ситуація входження в контакт шляхом будь-якої буденної ситуації: невелике ДТП, випадкове падіння гаманця під ноги, загравання в кафе, розмова в супермаркеті. Абсолютно природні та невимушені події насправді ретельно готуються і режисуються. Найефективнішим способом вербування вважається перший контакт через спільного знайомого, до якого журналіст має довіру. В цьому плані саме журналістам слід бути дуже уважними при відборі знайомств і спілкуванні з "новими друзями".

Згодом процес поглиблюється за допомогою кількох невеликих, а потім все більш вагомих поступок, кроків допомоги або послуг, які журналіста просять надати нові друзі. Тут можливі кілька варіантів наступної поведінки агента:

- "підстава" - в формі "незначної" послуги журналіста змушують зробити злочин або адміністративне порушення, яке дозволяє надалі на нього здійснювати тиск;

- "підкуп" - пропозиція значної грошової допомог, "гонорарів", професійного влаштування, як правило, в мас-медіа, що належать, фактично, ворогу на території батьківщини журналіста. Таким чином, він попадає в кабалу, ще не розуміючи цього;

- "поглиблення взаємин" - в рамках постійного і глибокого дружнього спілкування та з застосуванням психотехнологій змінюються поступово переконання журналіста, його погляди та підходи до роботи. Це найбільш небезпечний шлях, оскільки самій людині здається, що вона "сама змінюється, обдумує своє життя тощо".

Протидія вербування можлива за допомогою, як свідчать журналісти інших країн, що мали аналогічний досвід:

1. Підтримання сталого кола друзів та близьких контактів з твердими переконаннями.

2. Негайного звернення до компетентних органів при перших же підозрах щодо "нових знайомих", що поводяться надто наполегливо.

3. У випадку "підстави", "підкупу" - негайне звернення до органів безпеки, без страху та перестороги.

Список використаних джерел:

1. "Случайное" знакомство и дружба: журналисты рассказали, как российские спецслужбы вербуют украинцев. - 07 березня 2018. Режим доступу: <https://www.unian.net/society/10033928-sluchaynoe-znakomstvo-i-druzhba-zhurnalisty-rasskazali-kak-rossiyskie-specsluzhby-verbuyut-ukraincev.html>

2. Эрика Фукс, ru.DELFI.lt. Как вербуют людей действующие в Литве шпионы. - 31 травня 2017 г. 14:45. Режим доступу: <https://ru.delfi.lt/news/live/kak-verbuyut-lyudej-dejstvuyushchie-v-litve-shpiony.d?id=74804062>

3. "Улібнитесь, вас вербуют!". Укринформ. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ru/rubric-society/2305462-ulybnites-vas-verbuut-tehnologii-gibridnoj-vojny.html>

4. Журналисты рассказали, как российские спецслужбы вербуют украинцев. / Фокус. Режим доступу: <https://focus.ua/politics/393010/>

5. Виктор Суворов. Советская военная разведка. Как работала самая могущественная и самая закрытая разведывательная организация XX века. - Москва, "Добрая книга", 2016.

Горпинич Г.І. (АПСВтаТ)

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ТІ ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА

Сучасне українське суспільство йде "від ідеологічного контролю і комунікацій до поєднання свободи слова та інформаційних олігополій ... від індустріальної епохи до інформаційного століття. Особливістю України є те, що поряд з тенденціями загальносвітового масштабу - входження в нову інформаційну епоху, - здійснюючи одночасно економічний і політичний перехід під впливом надзвичайно могутніх інформаційних технологій, вона робить цей перехід в умовах інформаційної війни.

Інтернет-технології представляють широку можливість зміни логіки відносин всіх соціальних суб'єктів. Комп'ютерні мережі як глобальний

інформаційний ресурс є тим засобом комунікації всіх з усіма, який врівноважує можливості всіх суб'єктів соціальної взаємодії. Наша мета - розглянути можливість використання інформаційних технологій для демократизації суспільства. Комп'ютерні комунікації можуть навіть стимулювати розвиток інститутів громадянського суспільства, сприяти формуванню громадянської самосвідомості і соціальної активності.

Сьогодні в світі працює тисячі мереж, які охоплюють всі сфери - від політичної і науки до релігії і особистої. Глобальний характер інформаційного розвитку, формування транснаціональних інформаційно-телекомунікаційних інфраструктур, які породжують нові умови і проблеми інформаційної ери. Ще раз підкреслимо, що сьогодні немає такої сфери людської життєдіяльності на яку б не впливаючи інформаційні технології.

Інформатизація "потягнула" за собою і ряд проблем, які особливо гострі в умовах інформаційної війни. Сьогодні актуальним є гасло: "хочеш жити в світі з комп'ютером - готуйся до інформаційної війни в Internet". Нова, сетецентрична (network-centric) парадигма інформаційної безпеки, як концептуальна схема (модель) постановки і вирішення проблеми, впливає насамперед, з підвищених вимог до живучості інформаційних систем, які характеризуються високим ступенем розподілу ресурсів (обслуговуванням, логікою, програмним і апаратним забезпеченням, телекомунікаціями) і практично повною відсутністю централізованого управління.

В цілому забезпечення інформаційної безпеки сьогодні містить у собі такі поняття як цілісність інформації, конфіденційність і захищеність від несанкціонованого доступу, забезпечення надійності функціонування всієї системи. Збій одного з елементів дає колосальний збиток у всій системі. Світовий досвід показує, що це завдання ефективно вирішується за допомогою використання перевіреного і ліцензованого програмного забезпечення, але і не останню роль відіграє людський фактор, тобто інтелектуальний носій ключової інформації повинен бути надійним.

Ділай А.Ю. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ КРЕМЛЯ У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ

З початком російської агресії проти нашої держави європейські цінності та свободи, які на законодавчому рівні закріпила й Україна, зазнають неабиякого впливу з боку Російської Федерації. Зокрема, цей вплив помітний через медіа сферу, де Кремль випробовує різні інформаційні стратегії щодо знищення цілісності населення, розбрату та руйнації державотворчих наративів.

Зокрема, Росія активно використовує інформаційні операції, як на території колишніх республік Радянського Союзу, так і за межами ближнього зарубіжжя. В останні кілька років інформаційні операції коливалися від дезінформації, поширеної троями та ботами у соціальних медіа, створення фальшивих новинних сайтів, які супроводжуються фальшивими опитуваннями, до підроблення документів та інтернет-кампаній з метою переслідування журналістів та

громадських діячів, які протистоять Росії. Все це спрямовується на свідомість особистості з метою зміни її настроїв, картини світу та поведінки.

Мета нашого дослідження – з'ясувати особливості інформаційних операцій Російської Федерації.

Дослідники А. Фокс та А. Росоу говорять, що РФ при маніпулюванні спирається на концепцію "російської ідентичності", яка включає п'ять груп факторів: етнічні росіяни, носії російської мови, прихильники ортодоксального православ'я, слов'янські народи та мешканці географічного простору Російської імперії, Російської Федерації або Радянського Союзу [1,23].

Ці групи характеризуються наявністю спільної історичної пам'яті. Саме тому, як зазначають фахівці Національного інституту стратегічних досліджень, зокрема Володимир Горбулін, Російська Федерація активно використовує **історію як інструмент війни**[2]. Тут використовуються абсолютно всі формати подачі інформації: від традиційних жанрів журналістики до використання мемів.

Поруч із темою історії обов'язково стоїть прогнозування імовірного майбутнього. Так, згідно дослідження Українського кризового медіа-центру (УКМЦ) за підтримки Фонду Маршалла, яке проводилося з липня 2014 по кінець грудня 2017 року "у II півріччі 2017 року понад 70% повідомлень було побудовано навколо теми неминучого "розвалу" Європи, постійних внутрішніх конфліктів в ЄС у всіх сферах, нереалістичність спільних цінностей та ідеалів, загрози тероризму" [3]. До речі, тема тероризму є однією із наріжних тем серед російських медіа і спрямована як на зовнішню, так і на внутрішню аудиторію.

Зауважимо, що російський інформаційний вплив формується на основі таких психофізіологічних особливостей людей як **страх**, з одного боку, та відчуття **штучного рекламного-показового** задоволення та щастя, з іншого. Саме ці дві категорії активніше іншого транслиуються через телевізійний контент. Оскільки телебачення все ще залишається одним із основних джерел інформації для населення. Так, згідно дослідження "Довіра до ЗМІ, вплив російської пропаганди, медіаграмотність", проведеним громадською організацією "Детектор медіа" та Київським міжнародним інститутом соціології, 74% українських респондентів відповіло, що отримують інформацію з телебачення [4].

Саме тому базове відчуття страху людиною та прагнення розважитися (потреби в чому повністю задовольняють ЗМІ та соціальні мережі) лягло в основу методів інформаційного впливу, зокрема можливості дезінформації, поширенні фейків, пропаганди, маніпулювання фактами тощо. Суспільству легше сприймати знайомі та зрозумілі слова та символи. І саме низька споживча культура та рівень медіаграмотності робить із нас мішені для інформаційних операцій.

Згідно дослідження стійкості до дезінформації країн Центральної та Східної Європи [5] населення цих країн (й України також), де відсоток російськомовного населення високий, користуються переважно російськими або проросійськими ЗМІ. Відповідно дане дослідження показує, що одними із найбільш вразливими перед російськими інформаційними впливами є російськомовні меншини, які послуговуються мовою країни-агресора і ретранслюють її меседжі у суспільство. Тому мова сьогодні є нагальним питанням, яке дасть змогу протистояти противнику.

Отже, російська пропагандистсько-ідеологічна машина Кремля трансформувалася в динамічну модель миттєвих реакцій і потужних медійно-пропагандистських проєктів як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Головним меседжем, який використовують кремлівські ідеологи, є традиційні цінності, історія, мова тощо. Довкола цих ідеологем створюються наративи, котрі поширюються країнами Центрально-Східної Європи, де Україна стала показовим прикладом розгортання повномасштабної інформаційної операції, заснованої на "захист і російськомовного населення і братнього народу" з подальшим фізичним захопленням територій.

Аналізуючи європейський інформаційний простір, ми розуміємо, що справжня гібридна агресія передбачає створення інформаційних приводів, а не медіапродукту. Для ефективної протидії кремлівській пропаганді, варто усвідомити, що спростування дезінформації та постійне розвінчування фейків не є дієвим способом боротьби з російськими спеціальними операціями в інформаційній сфері. Адже спростуванням ми узаконюємо брехню в медіасфері. Краще просувати власний наратив та створювати свої інформаційні приводи.

Список використаних джерел:

1. Amos C. Fox. Аналіз гібридної війни Росії: Оцінка військових дій між Росією і Україною / Amos C. Fox, Andrew J. Rossow. – Arlington, Virginia: The Institute of Land Warfare ASSOCIATION OF THE UNITED STATES ARMY, 2017. – 23 с. – (Land Warfare Papers).
2. Малинка В. Володимир Горбулін: Для України є три сценарії розвитку гібридної війни [Електронний ресурс] / Володимир Малинка // MediaSapiens. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://ms.detector.media/mediaprosvita/books/volodimir_gorbulin_dlya_ukraini_e_tri_s_tsenarii_rozvitku_gibridnoi_viyni/.
3. Німеччина – одна з основних цілей кремлівської пропаганди [Електронний ресурс] // Укрінформ. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2574253-nimeccina-odna-z-osnovnih-cilej-kremlivskoi-propagandi.html>.
4. Славінська І. Дослідження довіри до медіа: українці не довіряють ЗМІ та менше дивляться телевизор [Електронний ресурс] / Ірина Славінська // Громадське радіо. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.radio/publications/doslidzhennya-doviry-do-media-ukrayinci-ne-doviryayut-zmi-ta-menshe-dyvlyatsya-televizor>.
5. Індекс стійкості до російської дезінформації [Електронний ресурс] // Рада зовнішньої політики "Українська призма". – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://prismua.org/dri/>.

Іжуртова І.В. (НУОУ)

ВПЛИВ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА НАЦІОНАЛЬНУ СТІЙКІСТЬ СУСПІЛЬСТВА

Питання національної безпеки, яка є комплексним поняттям, що включає захищеність життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізацію реальних та

потенційних загроз національним інтересам, є вкрай актуальним для сучасної України, яка проводить реформування в умовах існування зовнішньої загрози.

Сьогодення вимагає від держави розбудови такого елемента національної безпеки як національна стійкість, що забезпечує громадянське суспільство. Зміни, що відбуваються у глобальному безпековому середовищі, поява нових і посилення традиційних загроз актуалізували питання щодо недосконалості існуючих безпекових систем, невідповідності новим умовам. Еволюція концептуальних підходів до забезпечення національної безпеки призвела до появи поняття "національна стійкість".

Стійкість можна виразити як здатність системи реагувати на зовнішні виклики та загрози. В контексті необхідності участі громадянського суспільства в захисті держави постає важливість інтеграції кожного громадянина в державну систему.

У грудні 2016 року презентований естонсько-український проект "Resilient Ukraine/Стійка Україна: громадянське суспільство та волонтери у зміцненні національної стійкості та безпеки України". Досвід Естонії, яка змогла забезпечити високий рівень довіри громадян до держави, є актуальним для України. Наразі триває реалізація програми "Resilient Ukraine 2018-2020", яка основана на досвіді Естонії з питань розвитку та запровадження комплексної моделі компетенцій, пов'язаних зі стратегічними комунікаціями, кібербезпекою та інформаційною безпекою. Експерти Міжнародного центру безпеки та оборони (ICDS, Таллінн, Естонія) допомагають визначити головні недоліки, виклики та можливості в цій галузі на регіональному рівні, а також забезпечують підготовку українських спеціалістів за цим напрямком.

Отже, беззаперечним є факт, що суспільство, яке бере участь у процесах реформування держави, відчуває свою виключну роль в ньому та стає національно стійким до зовнішніх загроз. Передумовою підвищення рівня стійкості є: поява символу, навколо якого може бути об'єднане суспільство, "інтегрування" у національну безпеку, економічне зростання та налагодження ефективної комунікації між громадянами та державою. Як результат, міцне та стійке суспільство стає резилентним до будь-якого виду загроз.

к.політ.н. Кирилюк Н.А. (ДУТ)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інформаційні технології – способи створення, фіксації, переробки і розповсюдження інформації. Поєднання слів "інформаційні технології" набули великого значення у сучасному суспільстві, де не сама інформація відіграє важливу роль, а саме конкретні способи і механізми оперування нею. Різновиди соціальних технологій і інформаційних, зокрема, з розвитком суспільства набувають усе більшого значення. Це пов'язано з технологізацією людської діяльності, а технологія, яка включена у систему суспільних відносин, стає фактором різних соціальних модифікацій і трансформацій, що впливає на різноманітні структури і підсистеми суспільства. До інформаційних технологій належить створення писемності, винахід книгодруку, телефону, телеграфу, радіо телебачення, комп'ютерні технології тощо.

Усі інформаційні технології можна поділити на дві групи: традиційні і сучасні інформаційні технології. Цей поділ пов'язаний з тим, що усі попередні зміни у виробництві інформації стосувались лише способів її фіксації, тиражування і розповсюдження, але не торкалися самого процесу створення і змістовної переробки. Фактично інтелектуальна діяльність до останнього часу здійснювалася "вручну".

Специфіка сучасних інформаційних технологій, а саме мультимедіа, штучний інтелект, тощо, полягає найголовніше у проникненні до сфери інтелектуальної праці. На відміну від інших технологій, які реалізуються виключно у сфері матеріального виробництва, предметної діяльності і, відповідно лише опосередковано впливаючи на духовну діяльність, сучасні інформаційні технології є культурогенними і гносеогенними. Реалізуючи власне культурогенну функцію, сучасні інформаційні технології, просякаючи в усі механізми масової комунікації, освіти, виховання, чинять вплив на формування особистості, образ життя, систему міжособистісного спілкування, тощо. Гносеологічна функція сучасних інформаційних технологій полягає у сукупності процедур і операцій, які здійснюються з їх допомоги та впливають на пізнання сприяючи накопиченню нових знань. Сучасні інформаційні технології характеризуються ефектом автогенеративності: інформація, яка циркулює у інформаційних системах, наділена інтенцією до самопородження.

Виникнення сучасних інформаційних технологій спонукало створенню інтелектуальної технології, тобто артефактів, програмних продуктів, комплексу наукових дисциплін, які забезпечують народження принципово нового феномену в історії світових цивілізацій і культур. Феномен полягає у можливості продукувати, трансформувати понадшвидкісні передачі і реалізувати інформацію не тільки завдячуючи мозку людини і традиційним засобам зв'язку, але й з допомогою абсолютно нових технічних устроїв, які заклали матеріальну базу інформаційного суспільства.

*к.т.н. Кожедуб Ю.В. (ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського)
Цимбалюк В.О. (ДДК Адміністрації Держспецзв'язку)*

ФУНКЦІЯ НЕПЕРЕРВНОГО МОНІТОРИНГУ ЯК СКЛADOVA УПРАВЛІННЯ КІБЕРЗАХИСТОМІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Збільшення кількості сучасних засобів і пристроїв, що використовують послуги інформаційних технологій і наявність значної кількості інформаційних систем різного призначення збільшила прояви кіберзлочинців, які застосовують свої злочинні наміри у кіберпросторі із використанням сучасних технологій. Забезпечення захисту як окремо взятого громадянина, так і інформаційних систем державного рівня є винятково важливим на сьогоднішній день. Роботи фахівців у цій галузі знань надають можливість удосконалення наявних систем захисту інформаційних систем.

Управління кіберзахистом набуває все більшого значення у міру прагнення бізнесу до зростання і просування продукції на нові ринки, використовуючи нові технології: користувачам важливо знати, що дотримується конфіденційність їх персональних і ділових даних; інвесторам необхідна впевненість у захищеності

інформаційних активів; користувачі очікують, що сервіси будуть функціонувати без збоїв, які можуть бути викликані помилками в роботі інформаційних систем, навмисними або ненавмисними діями персоналу, шкідливим програмним забезпеченням чи іншими чинниками.

Американський інститут стандартів і технологій (NIST) розробив NIST SP 800-137 "Моніторинг неперервності інформаційної безпеки федеральних інформаційних систем та організацій". Спеціальну публікацію запропоновано для виконання Рамкової концепції кібербезпеки (2018 р., версія 1.1). Ця концепція охоплює п'ять функцій: ідентифікація, захист, виявлення, відповідь і відновлювання.

Неперервний моніторинг управління кіберзахистом визначається як підтримка постійної поінформованості про кібербезпеку, вразливості та загрози для підтримки прийнятих рішень організації щодо управління ризиками інформаційної безпеки. Ця функція стосується оцінки й аналізу ефективності контролю безпеки та статусу безпеки організації відповідно до прийнятного рівня ризику в організації. Ефективність контролю безпеки вимірюється правильністю реалізації та наскільки адекватно реалізовані засоби управління. Тобто, чи є контроль, того, що дії (заходи) виконуються відповідно до плану безпеки для усунення загроз та чи є такий план адекватним, що є підтримка й усвідомлення того, що всі системи безпеки в організації функціонують в нормальному режимі.

Реалізація програми неперервного моніторингу управління кіберзахистом полягає в такому: *Визначити, Встановити, Реалізувати, Проаналізувати, Відповідь, Перегляд та оновлення*. Основоположним є виконання цих етапів і постійне управління кіберзахистом, що пов'язані з ризик-орієнтованим підходом до забезпечення інформаційної безпеки.

Макарчук А. (ВІКНУ)

БЛОГГІНГ ТА МЕМУАРИСТИКА: МІГРАЦІЯ ДО ЗАСОБІВ ХУДОЖНЬОГО ВИРАЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Блоги протягом останніх десяти років стали серйозним інструментом впливу на громадську думку. Низка дослідників твердить, що довіра до блогів вища, ніж довіра до традиційних ЗМІ. Формат блогів використовується як фаховими журналістами, так і публічними особами для донесення власних месиджів до аудиторії з більшою мірою довіри. Сформувалася нова фахова спеціалізація в медіа-сфері – "блогер". Проте змінилися як кількісні характеристики блогосфери, так і змістові.

Сучасне блогерське середовище суттєво відрізняється від того, яким воно було в процесі формування 7 – 8 років тому. Рубіж перетворення блогосфери – це її монетизація, коли значна кількість підписчиків блогу автоматично перетворюється на суттєвий дохід для автора. Можливість монетизації роботи блогера автоматично робить його частиною професійного медіа-простору з усіма його вадами: підкупом, замовним розміщенням інформації, просуванням певної думки та месиджів, що були попередньо проплачені. На сьогодні приблизна кількість працівників мистецької сфери серед блогерів становить десь до 9%.

Більшість із них становлять письменники.

Значна частина контенту, який торкається АТО/ООС становлять саме блоги та аналоги блогів у соціальних мережах. Проте, можна говорити про те, що як їхня кількість, так і значимість у висвітленні подій АТО/ООС протягом останніх двох років суттєво знизилася. Причини цього явища вимагають додаткового вивчення. Однак, блоги продовжують залишатися потужним генератором контенту, ідей та акцентів, що визначають сприйняття багатьох аспектів українсько-російського конфлікту. Так, особистий характер блогів, їхня невимушеність та мемуаристичний характер може легко використовуватися для просування гібридного агресивного впливу в українському суспільстві.

Блоги доволі часто несвідомо набувають властивостей мемуаристики, якщо набувають художньо більш довершеної форми викладу матеріалу. Художні засоби писемного та усного (в проговорюваному тексті для відео-блогу) та багатого мовного потенціалу зумовлює створення асоціативно-візуальних образів, що міцно фіксуються в пам'яті. Таким чином, яскравий образ створює проєкцію на майбутнє, і загальний потік інформації суб'єкта перетворюється у його свідомості, відбираючи тільки ті контентні потоки, що суміжні до тих пам'ятних образів, які були йому передані.

Мемуаристика включає авторські щоденники, записники, нотатки, спогади, літописи, некрологи тощо. Важливість мемуаристики можна розглядати через аспект її значення для розуміння історичного процесу. пояснюється властивістю Кожне покоління має власну логіку подій та переживає історію через призму власного сприйняття, і мемуаристика служить одним із засобів формування цієї логіки.

Все більше стає власне художніх особливостей у сучасних видах інформаційно забарвлених дописів у форматі блогінгу та записів на сторінках соціальних мереж. Блоги, присвячені АТО (ООС) використовують цілу низку художньо-стилістичних форматів. Допис часто може містити елементи хроніки, подаючи описувані події у вигляді послідовного логічного опису. Для сучасного мереживного блогінгу більш характерною є белетризація розповіді, що ефективно використовується сепаратистськими джерелами для підтримання проросійської ідеології.

Перехід маси журналістів до формату блогінгу пов'язане з можливістю більш безпосередньо висловлювати свою думку, необхідністю виходу за рамки редакційної політики. Створюваний ними контент, який є альтернативним основним медіа, є визначальним в нинішніх реаліях українського інформаційного простору. З точки зору ефективності впливу блоги різного типу мають ширші, ніж традиційні медіа, можливість формування лояльності споживача. Якщо людина читала блог протягом якогось часу, майже гарантовано вона буде продовжувати це робити і надалі.

Список використаних джерел:

1. Любовець Г. В., Король В. Г. Комунікаційно-контентна безпека: проблематика, підходи, етапи становлення: наук. розвідки інформ. простору України за період 2002 - 2017 рр. – Дніпро, К., 2018.

2. Медіа-дослідження. Українські політичні блоги: альтернативні, громадські чи політичні медіа? // Режим доступу:

<http://www.happymisto.od.ua/journalism/politychni-blogy-ukrajiny>

3. АТО: блог о войне. Режим доступа: <http://www.war.org.ua/?cat=523>

4. Блог Дениса Казанского. Только оценочные суждения. Режим доступа: <http://deniskazansky.com.ua/tag/%D0%B0%D1%82%D0%BE/>

Мемджанов О. (ВІКНУ)

ВИЗНАЧЕННЯ КОМП'ЮТЕРНО –ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗАСОБІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБОРОНИ

Як ми всі знаємо, у зв'язку з глобальними світовими процесами, четвертою промисловою (цифровою) революцією та надшвидким розвитком технологій питання захисту інформаційного поля в безпековому секторі зараз, як ніколи, гостре. Для того, щоб Україна була конкурентно спроможною в рамках тенденції технологічного прискорення, держава повинна робити акцент на розвиток інноваційних комп'ютерно-технологічних засобів (КТЗ) та орієнтуватися на провідні країни світу. Прямий вплив на становлення КТЗ має розвиток державної інформаційної політики в цілому, та в першу чергу, у секторі оборони. Комп'ютерно-технологічні засоби в інформаційній політиці можна розбити на наступні категорії :

- засоби електронної демократії;
- комп'ютерні бази даних державних органів;
- засоби забезпечення комунікації з суспільством;
- участь держави в інформаційних мережах.

Так що ж таке інформаційна політика, та яке значення вона має?

Є декілька варіацій цього визначення, і видозмінюється воно у зв'язку з процесами, що диктують необхідність у вдосконалюванні його значення та функцій, які вона виконує.

Перше значення було регламентовано після набуття українською державою незалежності та звучало наступним чином: "Державна інформаційна політика – це сукупність основних напрямів і способів діяльності держави по одержанню, використанню, поширенню та зберіганню інформації. Основними напрямками державної інформаційної політики є забезпечення доступу кожного до інформації". Але згодом стало зрозуміло, що даний термін архаїчний та характеризується управлінською неспроможністю.

Наступне трактування, очевидно, було продиктовано ситуацією, яка виникла в Україні 2014 р., коли інформаційна сфера держави зазнала системних поразок від кремлівської пропагандистської машини: "Державна інформаційна політика – це регульована діяльність органів державної влади, спрямована на розвиток інформаційної сфери суспільства, яка охоплює всю сукупність виробництва і відносин, пов'язаних зі створенням, зберіганням, поширенням , передачею інформації у всіх її видах та всіма засобами масової інформації (комунікації)".

В нинішньому варіанті зазначаються такі напрями державної інформаційної політики:

- забезпечення доступу кожного до інформації;
- забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації;

створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства;
забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень;

створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування;

постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів;

забезпечення інформаційної безпеки України.

На сьогоднішній день, на нашу думку, реалізація державної інформаційної політики з погляду застосування КТЗ потребує:

Створення нової законодавчо-нормативної бази для втілення основних напрямів інформаційної діяльності державних інститутів.

Створення потужного аналітично-прогностичного комплексу, технологічно-інфраструктурних сервісів ситуаційного характеру (під ситуаційним сервісом мається на увазі випереджальне аналітично-креативне осмислення конкретних ситуацій щодо викликів, ризиків та загроз глобальних масштабів із виробленням рекомендацій посадовим особам різних ланок управління та, за потреби, конкретного сценарного плану дій для окремих структурних підрозділів).

Створення інфраструктури державно-безпекового сектору з можливістю усвідомленого пошуку інформації за вживанням особливостей ментально-лінгвістичної мовної концептосфери.

Цілеспрямованої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування з метою донесення до громадян основних ідей та позитивних досвідів перспективного характеру розвитку держави.

Активної історико-просвітницької діяльності державних та недержавних структур з метою формування свідомої громадянської позиції населенням країни. Нинішня безсистемність донесення історії, народних традицій, культурної спадщини створює передумови для комунікаційно-контентного впливу на нашу свідомість геополітики інших держав.

Підготовка кадрів з питань комунікаційно-контентної безпеки, що дозволить підвищити рівень інформаційної (комунікаційно-контентної) протидії та нейтралізації нинішнього та інших потенційних агресорів.

Список використаних джерел:

Аналітико-прогностичні аспекти процесу вивчення публічних негативів в комплексній структурі інформаційного простору країни. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки" 2017. – К., 2017. – Випуск 1. – С.47-52.

Ситуаційний сервіс Міністерства оборони України як намагання держави протистояти новим загрозам геополітичного та техногенного характеру. // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К., 2015. – С.112-118.

Любовець Г. В., Король В. Г. Комунікаційно-контентна безпека: проблематика, підходи, етапи становлення: наук. розвідкиінформ. простору України за період 2002 - 2017 рр. – Дніпро,К., 2018.

КОРЕКТНІСТЬ ВЖИВАННЯ ТЕРМІНУ "СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ" В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ГІБРИДНИХ АГРЕСІЙ

Термін "стратегічні комунікації" останнім часом набуває усе більшого вжитку у сучасному політологічному просторі. Найбільш активно він використовується у контексті євроатлантичних устремлінь України (зближення і співробітництво з НАТО), а також обговорення форматів протидії комплексним загрозам з боку Росії, у першу чергу, – їх інформаційно-психологічній складовій.

Так, цей термін навіть набув офіційного визначення в Указі Президента України від 24.09.2015 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 р. "Про нову редакцію воєнної доктрини України", де сказано: "Стратегічні комунікації – скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків з громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави". Аналіз тексту цього визначення вказує на те, що він практично повторює визначення терміну "strategic communications", прийнятий в НАТО. При цьому, схоже, поза увагою залишається та обставина, що НАТО являє собою багатонаціональну військово-політичну організацію, яка функціонує протягом кількох десятиліть на просторах двох континентів, а у своїй діяльності стикається з міжнародними кризами різного ступеню напруженості й майже глобальної географічної локалізації.

Механістичне копіювання і некритичне адаптування начебто апробованих на Заході "текстів" в результаті призводить до значимих семантичних порушень,, коли метою стратегічних комунікацій виявляється "просування цілей держави", а не суспільства і нації, як це годилося б розуміти у контексті обговорення проблем національної безпеки і оборони. Звідси ж – запозичений із того ж джерела, але слабо обґрунтований об'єктивними українськими реаліями поділ складових стратегічних комунікацій на громадську дипломатію (PublicDiplomacy), зв'язки з громадськістю (PublicAffairs), військові громадські справи (MilitaryPublicAffairs), інформаційні операції (InformationOperations), психологічні операції (PsychologicalOperations).

Причина плутанини - у вихідних завданнях стратегічних комунікацій: для НАТО це – забезпечення сприйняття присутності Альянсу й конкретних операцій населенням країн базування (тобто, по суті, іноземною аудиторією), а також інформаційно-психологічне забезпечення у процесі власне проведення поточних військово-силових акцій; для сучасної України – це, перш за все, підготовка власного населення і його захист від гібридної навали північного сусіда. Бачимо, що йдеться наразі про два зовсім різні типи комунікаційного процесу з принципово різними типами відношень між учасниками комунікації. Відповідно – й організаційна структура забезпечення такої комунікації в "українському випадку" має суттєво відрізнятися від вироблених раніше в НАТО підходів; автоматичне ж копіювання термінології і структурних особливостей організації, без детального аналізу реальної ситуації і потреб у відносинах "держава-суспільство" знизить продуктивність вжитих зусиль, відволікаючи частину їх на обслуговування симуляторів, тобто – понять і образів неіснуючих в

реальності об'єктів. Наприклад, механічно перенесений із натівських посібників термін "публічна дипломатія" (органічний для взаємовідносин суб'єктів різної національної підпорядкованості) стає малозрозумілим і слабкообґрунтованим у випадку інформаційної взаємодії українських державних структур із населенням і громадянським суспільством власної країни

Список використаних джерел:

1. Любовець Г. В., Король В. Г. Комунікаційно-контентна безпека: проблематика, підходи, етапи становлення: наук. розвідки інформ. простору України за період 2002 - 2017 рр. – Дніпро, К., 2018.
2. Георгий Почепцов. Информационные войны. Новый инструмент политики. Москва, Алгоритм, 2015.
3. Tatham S.A. Strategic Communication: A Primer. The Advanced Research and Assessment Group (ARAG), December 30, 2008.
4. Tatham Steve, LePage Rita. NATO strategic communication: more to be done? Riga, National Defence Academy of Latvia, 2014. – 58 p. Режим доступу: <https://www.stratcomcoe.org/rita-lepage-steve-tatham-nato-strategic-communication-more-be-done>

Панасюк Д. (ВІКНУ)

ЗМІНИ В АКТИВНИХ МЕТОДАХ ПРИВЕРНЕННЯ УВАГИ АУДИТОРІЇ ДО СЛУЖБИ В ЗСУ

Якщо раніше основними засобами маркетингу та залучення аудиторії можна було вважати традиційні ЗМІ, то вже протягом більш як двадцяти років їхня роль різко знижується, а почасти і взагалі стає мізерною. Проблема залучення до служби в лавах ЗСУ також має стосунок до цього процесу. Адже залучати слід, перш за все, кадри найбільш ефективного призовного віку, зокрема, у віці 20 – 30 років. Саме ця вікова категорія практично повністю спирається у формуванні практичної мотивації на електронні мережі та так звану "мереживну свідомість". Вплив телебачення, радіо та інших традиційних ЗМІ на дану аудиторію слід визнати або незначним, або проблематичним.

Більше того, велике значення у маркетингу військової служби має мотиваційна складова. В більшості випадків залучення до служби за контрактом може відбуватися за допомогою пропозиції гідного облаштування та забезпечення на час служби, яке зараз вже реалізоване державою, грошового утримання, перспективи високого соціального престижу служби. Однак, така мотивація далека від того духу патріотизму і самозречення, яка була продемонстрована мобілізованими та добровольцями першого етапу АТО (ООС). Виникає закономірне питання: чи є сенс на даний час використовувати саме патріотичну складову для маркетингу служби, і наскільки це впливає на якість людського матеріалу, який залучається до роботи в лавах ЗСУ?

Дати відповідь на ці питання непросто, однак, ми можемо спиратися на широкий досвід західних армій та на власне українську практику, що ще не отримала належного глибокого вивчення. В рамках маркетингової компанії, що просуває роботу в ЗМУ, слід було б окремо формувати та контекстуально виділяти

бренд ЗСУ, як окремий значущий фактор. Тобто, приналежність до знаменитої корпорації сама по собі формує певну позитивну мотивацію та відповідальність. Щодо бренду ЗСУ, то дослідження образу українського воїна в закордонних ЗМІ підтверджують, що такий бренд, принаймні за кордоном уже фактично сформований. Наскільки він сформований в Україні – ще велике питання.

Вкрай негативну роль у формуванні бренду ЗСУ відіграє використання його в політичному полі та як одного з провідних позитивних образів українського інформаційного простору, що є центром контекстної гібридної агресії з боку РФ. Можна твердити, що бренд ЗСУ та українського солдата потребує спін-докторингу, тобто, знімання перекручень та викривлень, накладених на ці образи ворожою пропагандою та зусиллями власних українських політичних діячів, журналістів тощо.

При цьому, створений переважно позитивний візуальний образ, але майже не створений словесний, контекстуальний образ позитиву щодо ЗСУ та українського солдата. І в цьому відношенні особливо значимими можуть бути засоби створення ефективних текстів, слоганів, позитивних месиджів та повідомлень, що будуть створювати не тільки візуальний, але і "словниковий" образ військових.

Список використаних джерел:

1. Любовець Г. В., Король В. Г. Комунікаційно-контентна безпека: проблематика, підходи, етапи становлення: наук. розвідки інформ. простору України за період 2002 - 2017 рр. – Дніпро, К., 2018.

2. Клубань О.М. Менеджмент і маркетинг військових засобів масової інформації. Курс лекцій. // К.: ВІКНУ ім. Тараса Шевченка, 2018. - 164 с.

3. Почепцов Георгий. Информационные войны. Новый инструмент политики. Москва, Алгоритм, 2015.

Пікуль В. (ВІКНУ)

РОЛЬ І МІСЦЕ ОЦІНКИ ОБРАЗУ УКРАЇНСЬКОГО ВОЇНА ТА ЗСУ В ЦІЛОМУ В МІЖНАРОДНИХ ЗМІ

Слід зазначити, що образ українського воїна в закордонних ЗМІ формується від початку АТО майже виключно позитивний, а часто – і набагато більш позитивний, ніж у інформаційному просторі України. Значною мірою причиною цього слід вважати відсутність за кордоном того потужного негативного гібридного впливу, який здійснюється через українські традиційні та новітні електронні ЗМІ російською стороною. Також висвітлення подій в АТО (ООС) та образу українських воїнів слід визнати достатньо об'єктивним та безстороннім у більшості поважних найбільш впливових закордонних англомовних ЗМІ.

Окремо слід виділити тему оборони Донецького аеропорту ім.Прокоф'єва. Не зважаючи на резонанс теми та розмах російської пропагандистської кампанії, західні ЗМІ висвітлювали її, оперуючи власними джерелами та через погляд присутніх на місці подій кореспондентів, які часто бували на передових ділянках фронту. Захисників летовища показано як мужніх, професійних та незламних воїнів, які знаходячись в повному оточенні, роблять майже неможливе.

Слід зазначити, що доволі часто іноземні ЗМІ пишуть про військові операції в АТО (ООС). Навіть на офіційному сайті аналітичного центру, Атлантичної ради

США є досить багато публікацій саме про військові операції українських військових на Сході. Найбільше матеріалів в іноземних ЗМІ про резонансні операції з великими втратами: Іловайськ, Дебальцево, Оборона донецького аеропорту. Хотілося б наголосити, що протягом часу проведення АТО (ООС) відбувалося чимало епізодів переможних для ЗСУ, вдалих і навіть блискучих операцій, а не тільки трагічних прикладів героїзму. Однак, більша частина цього позитивного матеріалу у західних ЗМІ не простежується, за рідкісними виключеннями. Так само його майже немає і в українських ЗМІ.

Деякі випадки формування образу українських військових видаються неординарними, як наприклад, публікація на офіційному сайті Національного центру біотехнологічної інформації Сполучених Штатів Америки. Вказана стаття написана в позитивному для іміджу України ключі, з описом новітніх і в деяких випадках, унікальних методів подолання посттравматичного синдрому в українських військовослужбовців. До такого роду "екзотичних" публікацій можна віднести і статтю на катарському пропагандистському ресурсі "Аль-джазіра". Де, якби це не було дивно, але висвітлюється проблема ПТРС, з її можливими шляхами вирішення. Навіть, наведені конкретні приклади реабілітації та лікування українських військових.

Окрему роль в формуванні образу українського воїна слід виділи Силам спеціальних операцій ЗСУ. Адже цей новий вид ЗС, по-суті став новим етапом у розвитку української армії загалом. Створення та впровадження ССО супроводжувалось широким і довготривалим резонансом в інформаційному полі, як серед країн Заходу, так і в Російській Федерації. Майже всі авторитетні міліарні та цивільні ЗМІ широко оговорювали дану тему. Адже це бійці нового формату, формату елітарних підрозділів блоку НАТО. Починаючи від зовнішнього вигляду, форми і спорядження, амуніції, зброї та закінчуючи тактикою і стратегією планування і виконання завдань та операцій. Деякі західні ЗМІ порівнювали українських спецпризначенців з американськими.

Одне з найбільш авторитетних американських міліарних видань TheDrive порівнює структури ССО ЗСУ і США, причому, в позитивному для української сторони ключі, з великою кількістю спільного, адже, як відомо, американські спецпризначенці заслужено вважаються одними з кращих. Високоповажне рейтингове міжнародне збройове видання визнало українських снайперів одними з кращих в світі, при тому, що створена структура ССО нещодавно, і раніше не мала ні бази, ні матеріальних можливостей для підготовки.

Список використаних джерел:

1. Michael Colborne. Ukraine struggles with rise in PTSD. –Режим доступу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4646746/>

2. JOSEPH TREVITHICKJUNE. Ukrainian Spetnaz's Weapons and Gear May Show an American Touch. – Режим доступу: <http://www.thedrive.com/the-war-zone/11305/ukrainian-spetnazs-weapons-and-gear-may-show-an-american-touch>
HYPERLINK

3. Ukrainian Special Forces Precision Rifle Competition. // TFB. – Режим доступу: <http://www.thefirearmblog.com/blog/2017/09/01/ukrainian-special-forces-precision-rifle-competition/>

4. Ukrainian fighters won silver in the world's toughest special forces' competition. –// Rapid Response, October 23, 2017 – Режим доступу: <https://www.peoplesproject.com/en/reports/ukrainian-fighters-won-silver-in-the-worlds-toughest-special-forces-competition/>

Плесак С. (ВІКНУ)

ЕКСПЕРИМЕНТ З ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСУ СТВОРЕННЯ АВТОРИТЕТУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження психологічних особливостей формування авторитету військовослужбовців Збройних сил України (ЗСУ) в їхній професійній діяльності визначається:

необхідністю поглиблення знань про авторитет як психологічний феномен, переосмислення нових суспільних відносин, які складаються в сучасній Україні та їх відображення в міжособистісних стосунках поміж людьми;

необхідністю дослідження специфіки військового авторитету, його сучасних колективних й особистісних форм. З моменту здобуття Україною незалежності значно змінюється соціальний портрет ЗСУ, що накладає певний відбиток на відношення до військовослужбовців у соціумі;

масштабністю реформ українського суспільства та його Збройних сил, необхідністю формування авторитету військовослужбовців ЗСУ, необхідністю вдосконалення сутності і змісту авторитету у сучасних умовах, механізмів його виникнення, формування та розвитку;

необхідністю обґрунтування нових виявів колективних та особистісних форм військового авторитету ЗСУ.

Хоча проблемі дослідження авторитету військовослужбовця присвячено низку праць таких психологів: В. Барка, П. Васильченка, О. Матеюка, Б. Парамонова, В. Петришина, О. Рутецького, О. Сафіна, О. Тімченка, М. Томчука, Г. Туманова, В. Шамрая, О. Шестакова, В. Ягупова, Т. Яценко та ін., до цього часу феномен авторитету військовослужбовця вивчався лише у контексті авторитету командира або авторитету підлеглого. Тобто авторитет військовослужбовця розглядався лише в одному просторі, як внутрішнє явище у ЗСУ, а дослідження сукупностей впливу психологічних чинників і механізмів на формування авторитету військовослужбовця у ЗСУ раніше не проводилися.

З метою перевірки гіпотези про можливість розвитку (у процесі первинної підготовки) загальнокультурних і професійно-психологічних якостей, що впливають на формування авторитету військовослужбовця ЗСУ, нами було (на базі підрозділів Військової служби правопорядку ЗСУ) підготовлено формувальний експеримент.

Склад контрольної й експериментальної груп визначався відповідно до стандартних вимог. Обсяг вибірки (кількість членів експериментальної та контрольної груп), що забезпечує репрезентативність даних, було визначено у 168 осіб (97 осіб – у контрольній і 71 – в експериментальній групі). Було проведено також якісну характеристику членів експериментальної та контрольної груп.

Тривалість експерименту визначалася часом проходження професійної підготовки у визначених військових частинах ЗСУ, які встановлюються: наказом

Генерального штабу ЗСУ від 4 грудня 2003 року "Про затвердження програми професійної підготовки", а також розробленими військовими частинами тематичними планами.

Навчання із зазначених вище дисциплін у контрольній групі планується проводити за традиційною програмою навчання, тоді як у план занять в експериментальній групі було внесено корективи. Вони полягали в тому, що для експериментальної групи в план професійної підготовки було включено заняття з дисципліни "Психологічна підготовка військовослужбовців ЗСУ" (значуща частина – практичні заняття), а також дисципліна "Професійна етика військовослужбовців ЗСУ" (значуща частина – семінарські заняття).

Результати експерименту та його оцінку планується оприлюднити в рамках підготовки бакалаврської роботи у 2019 р.

Список використаних джерел:

1. Корчемный П.А. и др. Военная психология: методология, теория, практика. М.: Воениздат, 2008. – 280 с.

2. Ягунов Василь та ін. Військова психологія. Підручник. – Київ: ТанDEM, 2004. – 656 стр.

3. Ягунов Василь та ін. Морально-психологічне забезпечення. – К., 2002.

Подкіч В. (ВІКНУ)

ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ВІЙСЬК НА УКРАЇНСЬКОМУ ТА ЗАКОРДОННОМУ ДОСВІДІ

Військові розуміють під терміном "особливий період" виникнення кризової ситуації. Це може бути: локальний збройний конфлікт, ведення повномасштабної війни, різноманітні, зокрема, ще не досліджені різновиди гібридно-терористичних агресій. На відміну від більшості військовослужбовців, військові журналісти та прес-офіцери органів військового управління в стані, формально аналогічному особливому періоду знаходяться практично постійно. Розуміння цього факту чітко простежується у дослідженнях та провідних документах Російської Федерації, де питанням впливу на інформаційний простір та розвитку саме військових ЗМІ присвячується багато коштів та зусиль держави. Це не дивно, враховуючи те, що саме РФ виступає джерелом гібридного терору.

В нинішній момент, що характеризується тотальною глобалізацією, змагання за свідомість досягнуло високого технологічного рівня, в публічних інформаційних полях засобам масової інформації відведено ключову роль. ЗМІ є сьогодні реальною зброєю в комунікаційно-контентному протистоянні та виконують цілу низку важливих завдань в умовах гібридних агресій. Над оволодінням інструментарієм комунікативних агресій в РФ, а також державах-сателітах і тих країнах, що знаходилися в умовах активного наукового, військово-технічного та гуманітарно-військової співпраці з РФ, з 200-х років йшла активна робота над інструментарієм застосування в інформаційному полі, зокрема, і військових ЗМІ. В наукових роботах того часу неодноразово підкреслюється велика роль саме військових ЗМІ у впливі не лише на військову організацію, але і

на масове суспільство. Той, хто контролює ЗМІ, отримує неабияку владу та вплив на найцінніший ресурс на планеті - інформаційний.

Яскравим прикладом є суспільство РФ, та населення анексованого Криму і окупованої частини Донбасу в Україні. Кремлівська пропаганда ефективно впливає на свідомість значної частини соціальних груп в більшості країн Європи з метою електорального тиску на владні еліти. Це дозволяє добиватися як необхідних агресору геополітичних, так і економічних рішень а також створювати хаос та порушувати процес стадіального, нормального розвитку суспільств.

Розглядаючи різні аспекти інформаційно-медійного забезпечення діяльності оборонного сектору та інформаційної підтримки операцій військ (сил) як форми бойового забезпечення, слід дещо переглянути відношення до цього сегменту, використання якого за призначенням, за умови гнучкого та систематичного управління, може значно посилити інформаційну компоненту війська.

Вже зрозуміло, що воєнна криза вимагає додаткової мобілізації сил та засобів, переходу функціонування військових ЗМІ в умовах ведення бойових дій до інших організаційних, комунікаційно-контентних та творчих стандартів, а також формуванні особливого алгоритму управління редакційними колективами. На прикладі РФ можна сказати, що ще за працюючими радянськими зразками відповідний перехід військових ЗМІ "на військові рейки" відбувся ще до початку активної агресії проти України. Українські Збройні Сили також накопичили унікальний досвід управління інформаційним забезпеченням військ та сил в умовах ведення бойових дій.

Публічне відкрите інформаційне поле вимагає більш гнучкого управління інформаційно-медійною компонентною військової структури. Більш того, воно вимагає розгортання, а не скорочення цієї структури, як це спостерігається у всіх активно діючих арміях – прикладом можуть служити як РФ, так і США та інші країни НАТО. Успішність функціонування військових медійних структур з особливостями їхнього менеджменту і маркетингу, повинно забезпечуватись прийняттям ефективних управлінських рішень щодо функціонування різних форматів ЗМІ в системі інформаційно-медійного забезпечення діяльності Міністерства оборони та ЗСУ.

Список використаних джерел:

1. Клубань О.М. Менеджмент і маркетинг військових засобів масової інформації. Курс лекцій. // К.: ВІКНУ ім. Тараса Шевченка, 2018. - 164 с.
2. Гуревич С. М. Основи редакційного менеджменту М., 1987. [Електронний ресурс] / С. Гуревич. – Режим доступу: <http://evartist.narod.ru/text11/39.htm>
3. Щербаков А. С. Организация работы редакции газеты. – М., 1987. - С. 25-28.
4. Гуревич С.М. Экономика и менеджмент СМИ. – 3-е изд. – М., 2004. - С. 9-13.
5. Назайкин А. Н. Рекламная служба газеты. Структура. Принципы. Функции. – М., 1996. С. 37-38.
6. Кутейш Ахмед Унад. Средства массовой информации и их роль в обеспечении управления военной организацией Сирийской Арабской Республики.

– Москва, 2001. – Режим доступу: <https://www.dissercat.com/content/sredstva-massovoi-informatsii-i-ikh-rol-v-obespechenii-upravleniya-voennoi-organizatsiei-sir>

7. Михайлов Александр. Военные средства массовой информации и их место в системе российских СМИ. – Москва, "Власть", 2007. №04. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/voennye-sredstva-massovoy-informatsii-i-ih-mesto-v-sisteme-rossiyskih-smi>

П'ясецький Я. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ УСВІДОМЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ В ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРИ

Глобалізація всіх світових процесів призвела до активізації інформаційного протистояння та конфліктів. Панування інформаційних технологій в провідних країнах світу дає можливість політикам контролювати інформаційний простір, підтримувати активний контроль над процесом масової комунікації та отримувати, таким чином, контроль над аудиторіями.

В поняття "інформаційна війна" протягом довгого часу закладалися доволі відмінні явища та різне їх розуміння, в залежності від актуального історичного періоду, конкретної країни та особливостей її інформаційного простору. Саме усвідомлення інформаційної війни, як окремого явища, на думку дослідників, оформилося в процесі Другої світової війни та безпосередньо після неї. В різний час це поняття асоціювали з такими як "пропаганда та контрпропаганда", "спецпропаганда", "психологічна війна", "техніка проведення дезінформації" тощо.

Нинішній момент характеризується глобалізацією інформаційного простору, появою повністю інформаційного суспільства, тотальним домінуванням масової культури, і при цьому, з одного боку, демократизацією суспільства, а з іншого, появою "епохи цифрового варварства", падіння освіченості, та появою такого явища, як "постправа".

Слід визнати, що інформаційні війни є невід'ємною складовою процесів глобалізації – без розуміння інформаційної війни неможливо оцінити наслідки тиску глобалізації на суспільство. На сьогодні, на нашу думку, в центрі процесу глобалізації знаходиться саме мережа Інтернет, як підстава інформаційної глобалізації. Якщо в 19 – 20 ст.ст. основним засобом глобалізації виступала міжнародна торгівля, а згодом – міжнародний розподіл праці та процеси перетоку капіталу, то тепер найбільш дієвим фактором є глобальне поширення інформації.

Сьогодні Інтернет все активніше і масштабніше використовується в інтересах інформаційного протиборства сторін, які є учасниками різних конфліктів. Він надає широкі можливості впливу на формування громадської думки, прийняття політичних, економічних і військових рішень, впливу на інформаційні ресурси противника і поширення спеціально підготовленої інформації (дезінформації).

Мережа Інтернет значно ефективніша для ведення інформаційного протиборства внаслідок рекордної швидкості поширення повідомлень, складності встановлення істинності (верифікації) та точного походження (джерела) повідомлення, глибокого охоплення різних прошарків та суспільних груп одним

каналом інформації. Також широко використовуються методи маркетингу, які були вироблені саме для Інтернет-мереж, зокрема, прямого маркетингу, вірусного маркетингу тощо – як дієвих засобів поширення та закріплення певних повідомлень.

Ми можемо припустити, що в сучасному Інтернет-просторі інформаційна війна вже усвідомлюється як постійно існуюча даність, на фоні якої живуть в мережі більшість користувачів. І таке становище може відкривати зовсім нові горизонти як для розуміння суті інформаційного протистояння, так і для вироблення більш дієвих механізмів протидії гібридним агресіям.

Список використаних джерел:

1. Георгий Почепцов. Информационные войны. Основы военно-коммуникативных исследований. Москва, Рефл-бук, 2000.
2. Георгий Почепцов. Информационные войны. Новый инструмент политики. Москва, Алгоритм, 2015.
3. Данилова М.И. Информационная война как реальность. // Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/informatsionnaya-voyna-kak-realnost>.
4. Интернет, информационная война и вооруженные конфликты. Режим доступа: <https://hvylya.net/analytics/geopolitics/internet-informatsionnaja-vojna-i-vooruzhennyye-konflikty.html>
5. Макарова Ю.О. Особенности осуществления информационных войн в Интернете. Вестник Забайкальского государственного университета. – Чита, 2014. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/osobennosti-osuschestvleniya-informatsionnyh-voyn-v-internete>

Цапенко І. (ВІКНУ)

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Сьогодні інформація відіграє найважливішу роль в житті людей, вона стала регулятором усіх суспільних, політичних, економічних та соціальних відносин. Процес інформатизації розвивається настільки стрімко, що призвів до створення єдиного інформаційного простору. Звичайно це є позитивним для людства, адже швидкий обмін економічною, політичною, технічною інформацією пришвидшує розвиток. Однак, створення інформаційного суспільства може призвести до руйнування духовності суспільства.

Негативні прояви функціонування інформаційного суспільства породжують таке явище, як інформаційна агресія, яка сьогодні стала реальною загрозою для безпеки людства. Аналізуючи війни та конфлікти останніх двадцяти років не важко зрозуміти, що роль інформаційного забезпечення різко зростає, що свідчить про новий рівень протистояння у сучасному світі. Інформаційна агресія включає в себе багато аспектів, основними з яких є вплив на свідомість людини нейролінгвістичними засобами. Суттю гібридної контентно-інформаційної агресії, як останнього та найвищого прояву розвитку методів інформаційних агресій, є руйнування світогляду людей. Наслідки такої війни є катастрофічними, адже вона знищує противника із середини, починаючи від зміни свідомості населення і закінчуючи численними фізичними втратами під час гібридних бойових дій.

Сьогодні інформаційна агресія проводиться за допомогою багатовекторної інформації у всіх сферах суспільного життя. Головним завданням її є підкорення свідомості, злам духовності противника з метою заволодіння його ресурсами.

Значення інформації для суспільства XXI століття постійно зростає, відбувся перехід від використання звичайної зброї до нової – інформаційної. Роль інформації під час бойових дій дуже велика. Нові інформаційні технології, (а це електронні засоби масової інформації, Інтернет, мобільний зв'язок, глобальна навігація) збільшили можливості інформаційного впливу у сучасній війні. Це дало можливість індустріальним державам посилити свою політичну, економічну і військову перевагу за рахунок лідерства в інформатизації, а також встановити глобальний інформаційний контроль за країнами світу, і тим самим, нав'язувати свою волю. Отже, під загрозою опинилась незалежність, суверенітет менш розвинутих країн. На жаль, до останніх відноситься і Україна, тому для того щоб існувати в реальному світі потрібно створювати дієву систему інформаційної безпеки.

Збройні конфлікти переконливо доводять велике значення інформаційного фактору, що проявляється у двох площинах: перша – вплив на війська та населення противника, друга – вплив на власні військові сили в зоні бойових дій.

У сучасній війні успіх може бути досягнутий і без вторгнення військових сил на територію противника. Маніпуляція свідомістю є серйозною загрозою для адекватного розвитку суспільства, адже підштовхує громадян робити хибні рішення. Отже, інформаційні агресії XXI століття, вийшли на новий рівень, який дозволяє підкорити собі будь-кого не застосовуючи фізичну силу. В таких умовах гостро постає питання створення системи інформаційної безпеки.

Під час інформаційного протистояння об'єктами, які потребують захисту, є насамперед люди. Сьогодні високорозвинені країни володіють потужним інформаційним потенціалом, який дозволяє швидко досягти політичної мети. Драматизм ситуації полягає в тому, що на даний момент відсутні конкретні міжнародно-правові документи, які б могли регулювати інформаційне протистояння на цивілізованому рівні. Саме тому сьогодні активно діє інформаційна злочинність. Це проблема глобального масштабу, що не визнає кордонів, і така злочинність сьогодні набуває транснаціонального характеру, тому однією з головних проблем у розвитку сучасного світу є проблема інформаційної безпеки.

Інформатизація суспільства вже призвела до багатьох незворотних процесів, які негативно впливають на суспільне життя, знищують духовність людини, її свідомість, високий темп розвитку може призводити також, зокрема, і до руйнування когнітивної сфер, негативних змін у суспільній моралі, руйнування емоційної сфери.

Список використаних джерел:

1. Любовець Г. В., Король В. Г. Комунікаційно-контентна безпека: проблематика, підходи, етапи становлення: наук. розвідки інформ. простору України за період 2002 - 2017 рр. – Дніпро, К., 2018.
2. Почепцов Георгий. Информационные войны. Новый инструмент политики. Москва, Алгоритм, 2015.

3. Интернет, информационная война и вооруженные конфликты. Режим доступа: <https://hvylya.net/analytics/geopolitics/internet-informatsionnaja-vojna-i-vooruzhennye-konflikty.html>

Шиповський В.В. (НУОУ)

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ – ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ НА СВІДОМІСТЬ КОРИСТУВАЧІВ

Сприйняття людиною буденної дійсності настільки переплітається з віртуальною (інформаційною) реальністю, що тонка грань між ними буває цілком непомітною. Людство все більше сприймає світ таким, яким він відображений у засобах масової інформації та соціальних мережах, які надають інформацію, адаптовану під бажання замовника матеріалу. До того ж, інформація сьогодні надходить в необмеженій кількості, що не дозволяє споживачеві обрати саме ту, яка є для нього насправді цінною. Особливої цінності набуває увага користувача. Тому ті, хто пропонує однаковий "інформаційний продукт", вимушені боротися за увагу споживача, та привернувши увагу – запевнити його "вжити" саме їх продукт.

Соціальні мережі, зменшуючи популярність друкованих джерел і телебачення, з кожним днем охоплюють неймовірну аудиторію, яка складає майже 70% користувачів інтернету. Основними причинами такої зміни пріоритетів інформаційних джерел є наступні переваги соціальних мереж:

доступність (сучасні мобільні пристрої мають постійний доступ до всесвітньої мережі);

інтерактивність (інформація містить відгуки та думки учасників комунікативного процесу в соціальних мережах, при цьому приймати участь в обговоренні має можливість необмежена кількість абонентів);

постійне оновлення контенту (постійна зміна матеріалів для будь-яких цільових аудиторій);

безпечне висловлення думки (немає фізичного доступу до учасника обміну інформації);

циклічність (постійне оновлення та удосконалення інтерфейсів мереж, безперервні пропозиції продукту схожої тематики, що затягують час перебування на сайтах мереж).

Враховуючи велику кількість користувачів, соціальні мережі створюють цілий віртуальний світ, в якому поєднанні реальність і те світосприйняття, яке намагаються нав'язати замовники матеріалу. Американський дослідник соціальних мереж, Алекс Пентленд у своїй книзі "Соціальна фізика", доводить, що маніпулювати групою людей набагато легше ніж окремою особою, оскільки вона, сприймаючи інформацію, аналізує та класифікує, а у групі людей, зазвичай, повторює (копіює) інших. Той факт, що деякі групи налічують мільйони користувачів, доводить потребу ретельної уваги до соціальних мереж, як до інструменту маніпуляції масами людей. Саме тому соціальні мережі набувають рівня інформаційного каналу стратегічних комунікацій та можуть нести в собі загрозу національній безпеці держави.

Отже, з метою підтримки державних ідей, підвищення авторитету ключових осіб у сфері забезпечення національної безпеки і оборони, на мою

думку, доцільним є створення потужного інструменту впливу на цей процес в соціальних мережах, а саме – команди блогерів та модераторів багатокількісних мережеских груп, які зможуть забезпечувати інформаційну підтримку просування державних ідей зі сторони певних цільових аудиторій. У комплексній співпраці з засобами масової інформації та публічними особами, запропонована мережа безумовно сприятиме розвитку стратегічних комунікацій в державі.

Шідерова А. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВІДЕОКОНТЕНТУ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Гібридні агресії вимагають застосування в якості основної зброї контенту та інформаційних подач. Вони повинні містити месиджі, що просувають державну політику, створюють умови для підтримки не тільки актуальної державної політики, але і основних базових міфологем та принципів, на яких ґрунтується державницька свідомість. Так, слід виділити низку цінностей, що однозначно сприяють виживанню держави в ході збройної агресії та протидії агресії інформаційної: стійкість, жертовність в ім'я свого народу та держави, готовність захищати свій спосіб життя та погляди від зовнішнього тиску та наполегливих намагань їх змінити тощо.

Величезну роль в підтриманні стабільності інформаційного простору відіграє телебачення. Так, навесні 2014 р. окуповані території залишилися без українського телерадіомовлення, і всі спроби відновити його не мали ефекту. Проте завдяки можливості перетоку відеоконтенту в соціальні мережі, зокрема, YouTube, діяльність в інформаційному полі українських військових медіа продовжується.

На сьогодні практично весь відеоконтент, що створюється центрами продакшну Міністерства Оборони, такими як Центральна телерадіостудія, військова телерадіокомпанія МОУ "Бриз" викладають в мережі Інтернет, що полегшує доступ до неї для тих, хто не в змозі користуватися телевізійним сигналом.

Основними видами контенту, який представляють ці центри є досить довгі для мережі програми, наприклад, щотижнева півгодинна програма "Флот за тиждень" та програма "На варті". З одного боку, тут представлений більш прийнятний для мережі контент у вигляді коротких актуальних новин та репортажі про життя українського війська, щотижневий огляд подій на території ООС та загальні огляди ситуації в безпековому секторі.

Слід особливо зауважити, що всі проекти військового телебачення представлені через соціальні мережі і що саме там вони отримують основне коло споживачів. Коли проекти висвітлюють виконання завдань у зоні відповідальності, вони подають інформацію значно більш системно, раціональніше, більше деталей. Вузькоспрямоване інформаційне забезпечення висвітлює передовий досвід бойової діяльності, популяризує кращих військовослужбовців. Важливо було б акцентувати увагу на тому, що більша частина споживачів цього контенту – молоді люди, зокрема, ті, що служать або можуть служити, тому, фактично, для них це – реклама військової служби.

Слід виділити низку провідних тематик, на яких робить акцент військове телебачення. Це фінансові питання - громадяни повинні отримувати звітність про використання коштів держави на забезпечення українського війська. Це також внутрішня комунікація для військовослужбовців та їхніх сімей. Матеріали інформаційної протидії ворожому негативному інформаційно-психологічному впливові не так широко подаються, їх відносно менше за кількістю, та вони потребують, на нашу думку, більш широкого і повного висвітлення. Для молоді та людей середнього віку, як базових споживачів мережі Інтернет, демонстрація високих військово-професійних якостей при виконанні завдань особливо значима. Показ психологічної стійкості особового складу у складних обставинах відіграє роль як своєрідної молодіжної реклами, так і певного підтримуючого мотиваційного заклику для суспільства загалом. Особливо широкий розголос отримують традиційно питання психологічної реабілітації учасників бойових дій.

Створено низку відеопроєктів про війну на Сході України, щодо буденного життя військовослужбовців, а також довгу стрічку передач, присвячених новим вітчизняним і світовим тенденціям розвитку озброєнь, становленню національного ВПК тощо.

Список використаних джерел:

1. Військове телебачення України. РЕКРУТ.UASOF. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=NSElpl5PNek>
2. Військове телебачення України. "Техніка війни". – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=cS1MFCJ7Hso>
3. Військове телебачення України. "Будемо жити". – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=mU3u6VVvXRw>

Наукове видання

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

**Всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів**

**"Молодіжна військова наука
у Київському національному університеті
імені Тараса Шевченка"**

За загальною редакцією к.пед.н.
генерал-майора І.В. Толока

**Тексти тез представлено у авторській редакції. Автори несуть повну
відповідальність за зміст, добір, точність наведених фактів, цитат,
власних імен, дат та інших відомостей**

Збір, узгодження, первинна обробка, технічне редагування – Бадрук О.О.
Комп'ютерна верстка, оригінал-макет та обкладинка – Халіманенко С.М.

Підписано до друку 25.04.19. Формат 60x84/16.
Гарнітура Times. Папір офсетний. Друк ризограф. Тираж 25.
Умов. друк. аркушів 17. Заказ № 41-16.

Надруковано в навчальному картографічному комплексі ВІКНУ
03189, Київ, вул. Ломоносова, 81
т. 521-32-89

